

N. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

NEOELΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε' ΤΑΞΕΩΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

ΔΟΣΕΙΑ
ΜΕΘΙ
ΤΗΝ ΔΑΣΙΣΤΙΚΗΝ ΕΦΕΤΗΝ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Σπύρος I. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

17494

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε' ΤΑΞΕΩΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1453 - 1821

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

‘Η μεσαιωνική μας αύτοκρατορία ἔχει νά δείξη πολλά ἔργα, που ἀξίζουν τὸν ἔπαινο καὶ τὸ θαυμασμό, δὲν εἶναι δμως μικρότερος δὲ ἔπαινος καὶ ἡ τιμὴ, ποὺ τῆς ὀφείλονται, διτὶ συνέχισε χωρὶς διακοπὴ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. ’Αλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ μέγα ιστορικὸ δρᾶμα, τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, οἱ σκλαβωμένοι πρόγονοι μας δὲν ἔπαυσαν νά καλλιεργοῦν τὰ κλασικά μας γράμματα.

’Αν ἔπεισε τὸ Βυζάντιο, ἔμεινε δρθὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Πήρε λοιπὸν αὐτὸ στὰ ιερά του χέρια τὴν ἔθνικὴ καὶ πνευματικὴ κατεύθυνση τοῦ δουλωμένου Γένους. Χωρὶς νά χάνη καιρὸ ἴδρυσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔνα εἶδος Ἀκαδημίας, τὴ Μεγάλη Σχολή, μὲ διπλὸ σκοπό, νά μορφώνη καλοὺς κληρικούς καὶ δασκάλους γιὰ τὴν ἄγρυπνη ἔθνικὴ καὶ χριστιανικὴ παρακολούθηση καὶ καθοδήγηση τοῦ σκλάβου ποιμνίου, καὶ νά θεραπεύῃ τὴν προγονικὴ παιδεία. Καὶ οἱ ἐλπίδες του καρποφόρησαν. Στὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ δίδαξαν ἄνδρες σοφοί, μὲ ἀδιάσειστη χριστιανικὴ πίστη καὶ μὲ ἔξαίρετο ζῆλο καὶ ἐλληνομάθεια. Μὲ τὴν δλόψυχη διδασκαλία τους, ποὺ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες περιοριζόταν στὰ Ιερὰ βιβλία καὶ τὴν κλασικὴ παιδεία, οἱ ύπεροχοι αὐτοὶ διδασκαλοὶ ἔδωκαν στοὺς ραγιάδες φωτισμένους ιεράρχες, διατήρησαν ἀκοίμητη τὴ φλόγα τῶν ἀρχαίων γραμμάτων καὶ σφυρηλάτησαν ύπομονητικὰ τὸν ἔθνικό μας δεσμὸ μὲ τὰ περασμένα μεγαλεῖα.

“Οσο μάλιστα περνοῦμσαν τὰ χρόνια καὶ τὸ Γένος μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ναυτιλία γινόταν πλουσιώτερο—δσο τοῦ ἐπέτρεπαν βέβαια οἱ περιστάσεις—τὰ σχολεῖα πλήθαιναν σ' ὅλες τὶς γωνίες τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Συντεχνίες—σύλλογοι ἐμπόρων—πλούσιοι δημογενεῖς, Φαναριώτες ἡγεμόνες, πόλεις, ὸδρυαν ἀκτινοβόλα κέντρα μαθήσεως. Καὶ οἱ μαθητές αὐξαίναν σὲ ἀριθμό, ἔδειχναν μεγάλο ζῆλο, καὶ ἡ παιδεία φώτιζε τοὺς ἄμοιρους σκλάβους. Καθηγηταὶ μὲ δίπλωμα τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, καθηγηταὶ φωτισμένοι στὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια τῆς Εύρωπης, ἀπλοὶ καὶ αὐτοσχέδιοι μύστες τῆς παιδείας ἐσπερναν καθημερινῶς τὸν καρπερὸν σπόρο τῶν γραμμάτων σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Μὲ πολὺ συγκινητικά λόγια ἔνας σοφὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Ἐλλάδιος, περιγράφει τὴν πνευματικὴν ὁφύπνισην τοῦ Γένους, ποὺ ἦταν συγχρόνως καὶ ἔθνική. «Κατὰ δεκάδες—διηγεῖται—σύχναζαν τὰ παιδιά καὶ οἱ νέοι στοὺς νάρθηκες τῶν ναῶν, μὲ τὴν τροφὴν τους, ὡς τὸ μεσημέρι, γιὰ νὰ ποῦν τὸ μάθημά τους καὶ ν' ἀκούσουν τὸ νέον· ἀλλοὶ πάλιν πήγαιναν στὸ φτωχικὸν δασκάλου σπίτι καὶ ἔκει καθισμένοι σταυροπόδι ἄκουγαν τὸ μάθημα· καὶ ἀλλοῦ πάλιν ὁ σεβάσμιος ἵερεὺς δίδασκε δωρεάν τὰ παιδιά τῆς ἑνορίας του καί, γιὰ νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτο του, ἐργαζόταν συγχρόνως καὶ μὲ τὸ βελόνι...» Καὶ εἶναι αὐτὰ χρόνια γεμάτα ἀπλότητα καὶ ἱερωσύνη.

Λογοτεχνικά ἔργα, ὅπως τὰ ἐννοοῦμε σήμερα, δὲ δημιούργησαν· ἀλλὰ διπλὴ τιμὴ ἀνήκει στοὺς δασκάλους αὐτούς, γνωστοὺς καὶ ἄγνωστους, ποὺ ἦσαν οἱ μόνοι φωτισμένοι “Ἐλληνες. Γιατὶ ὅχι μόνο προσπάθησαν νὰ φωτίσουν τὸ “Ἐθνος, ἀλλὰ καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἔμειναν στερεά προσκολλημένοι στὴ σκλάβα πατρικὴ γῆ, ποὺ χωρὶς αὐτοὺς θάμενε, σὲ βαθὺ σκοτάδι.

Ἡ καλλιέργεια ὅμως τῶν ἀρχαίων γραμμάτων δὲν εἶναι ἔργο μόνο τοῦ δουλωμένου Βυζαντίου καὶ τοῦ Πατριαρχείου. Προτοῦ πέση δοξασμένη ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἀπό τὸ 14ο αἰώνα, “Ἐλληνες σοφοὶ διδάσκουν στὴν Ἰταλία καὶ ἐκτρέφουν τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ δρχαίστητα. Μεταξὺ αὐτῶν ξεχωριστὴ θέση κατέχουν δύο λόγιοι, ὁ Μανουὴλ Χρυσολωράς, Κωνσταντινουπολίτης, ποὺ ὸδρυσε τὴν πρώτη σχολὴ τοῦ νεώ-

τερου πολιτισμοῦ στὴ Φλωρεντία καὶ ἀργότερα δύο δημοιες στὴ Ρώμη καὶ στὴ Βενετία, καὶ δὲ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων, ἀπὸ τὴν Τρύπη τῆς Σπάρτης, ἴδρυτὴς στὴν Ἰδια πόλη τῆς περιφέμου νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀλωση, πολὺ περισσότεροι "Ελληνες σοφοὶ θέλοντας ν' ἀποφύγουν τὰ βαριὰ δεσμὰ τῆς δουλείας κατέφυγαν στὴν Ἰταλία καὶ συνέχισαν τὸ μεγάλο ἔργο τῶν πρώτων. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς διαπρέπουν ὁ Ἰανδὸς Λάσκαρις, ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ γενιά τῶν Λασκάρεων, καὶ δὲ Μάρκος Μουσοῦρος, μαθητὴς τοῦ Λάσκαρη, Κρητικός, ἐπιφανεῖς καὶ οἱ δύο φιλόλογοι καὶ κριτικοί.

Μὲ τὸ ἔργο τους καὶ τὴν προσωπικότητά τους οἱ "Ελληνες διδάσκαλοι ὅχι μόνο γίνονται στὴν Ἰταλία οἱ ἀνακαινιστές καὶ εἰσηγητές τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ πολὺ συντελοῦν στὴ λεγόμενη "Αναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν στὴ Δύση.

Ἡ χορεία τῆς δεύτερης σειρᾶς τῶν Ἐλλήνων λογίων δὲν καλλιεργεῖ μόνο τὰ κλασικά μας γράμματα μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἴδρυση σχολῶν καὶ τὴν ἔκτυπωση τῶν ἀρχαίων κειμένων στὰ περιφήμα τυπογραφεῖα τοῦ Μανούτιου στὴ Βενετία, ἀλλὰ καὶ προσπαθεῖ, παράλληλα μὲ τὸ ἔργο τῶν σκλαβωμένων δασκάλων, ν' ἀφυπνίσῃ τὴν ἔθνικὴ συνείδηση τοῦ ὑπόδουλου "Εθνους. Καὶ ὡς ἀκαταμάχητο ὅπλο στὸν ἵερὸ σκοπό της ἔχει τὰ ἐλληνικά γράμματα. Ἡ πνευματικὴ δημοσίευση τούτων ἔργασία, ὅπως καὶ τῶν σκλαβωμένων συναδέλφων των, εἶναι ἔθνική καὶ κριτική καὶ ἐλάχιστα λογοτεχνική.

"Ἐνα τρίτο πνευματικό κέντρο φώτιζε τὸ "Εθνος ἐπίσης, τὰ Φραγκοκρατούμενα νησιά. Ἀλλὰ ἡ πνευματική τους συμβολὴ εἶναι καὶ λογοτεχνικὴ καὶ γι' αὐτὸ δημοσίευση ποὺ ἐπρόσφεραν στὸ ἔθνος εἶναι μεγαλύτερη. Καὶ οἱ ἔργατες αὐτοὶ τῶν γραμμάτων εἶναι κατ' ἔξοχὴν Ἐπτανήσιοι καὶ Κρητικοὶ πεζογράφοι ἢ ρήτορες καὶ ποιητές. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο τυχαῖο περιστατικό· γιατὶ οἱ λόγιοι αὐτοὶ ἔζησαν μακριὰ ἀπὸ τὴν Πόλη, δὲν αἰσθάνθηκαν τὴ βυζαντινὴ παράδοσή της καὶ γνώρισαν ἀκόμη τὴ Δυτικὴ λογοτεχνία, ποὺ ἦταν περισσότερο ἀναπτυγμένη. "Ἐξοχοὶ πεζογράφοι μεταξὺ αὐτῶν εἶναι δὲ Φραγκίσκος Σκοῦφος, Κρητικός,

διδάσκαλος τῆς σχολῆς Βενετίας, δ Ἡλίας Μηνιάτης, Κεφαλήνας, μαθητής τοῦ Σκούφου, καθηγητὴς τῆς Μεγ. Σχολῆς καὶ ὑστερα ἐπίσκοπος, καὶ δ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, διαπρεπὴς ἐκ Κερκύρας κληρικὸς τὸ 18ο αἰῶνα. "Ολοι αὐτοὶ πῆραν γιὰ βάση τοῦ λόγου των τὴν ὄμιλουμένη γλώσσα καὶ δημιούργησαν μὲ τέχνη ἔξιο όρμονικὸ ὕφος. Ἰδοὺ ἔνα μικρὸ δεῖγμα τῆς ἔξαίρετης αὐτῆς δημιουργίας. Εἶναι τοῦ Σκούφου ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ Ἀγίου Νικολάου: ... Ἡτο γαληνόμορφος δ οὐρανός, ἔγέλα ἀνέφελος δ ἀέρας, ἐπνεε πρᾶος καὶ φιλικὸς δ ζέφυρος, κῦμα δὲν ἐφούσκωνε, ἀφρός δὲν ἔφαίνετο, καὶ τὸ πέλαγος διο ταπεινὸν ἔδειχνε τὴν εὐλάβειαν, δπου ἔφερνε πρὸς τὸν "Αγιον..."

Ἄλλα καλύτερα καὶ περισσότερο λογοτεχνικὰ ἔργα ἔγραψαν στοὺς χρόνους τῆς δυστυχίας μας, τὸ 16ο καὶ τὸ 17ο αἰῶνα, οἱ Κρητικοὶ ποιητές. Ὁ Κορνάρος μὲ τὸν «Ἐρωτόκριτο» πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ ἐπιφανέστερος ὅλων. Ὁ «Ἐρωτόκριτος», λέγει δικαιολογίας μας Παπαρρηγόπουλος λέγει περὶ αὐτοῦ: «—'Ο «Ἐρωτόκριτος»—ἐκτρέπεται συνήθως εἰς πολυλογίαν καὶ παλιλλογίαν πολλάκις δχληράν, ἀλλ' ἡ χάρις, ἡ ζωηρότης καὶ ἡ ἀγνότης τοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ ποικιλία καὶ τὸ κάλλος τῶν εἰκόνων κατισχύουσι τῶν ἐλαττωμάτων...» Ὁ ἀγνωστος ποιητὴς τοῦ μυστηρίου «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», δ Δριμυτικὸς μὲ τὴν «Ἐύμορφη Βοσκοπούλα», ποὺ θυμίζει Θεοκριτικὰ εἰδύλλια, καὶ δ Χορτάτης μὲ τὴν τραγῳδία του «Ἐρωφίλη», κατέχουν ἐπίσης ζεχωριστὴ θέση στὴν ἀναγεννώμενη ἐλληνικὴ ποίηση. Οἱ Κρητικοὶ αὐτοὶ λογοτέχνες πιθανὸν νὰ εἶχαν ύπ' ὅψει τους ἔργα τῆς Δύσεως, πιθανὸν καὶ νὰ μὴν εἶχαν, πάντως δμως εἶναι πραγματικοὶ δημιουργοὶ καὶ ὅχι ἀπλοὶ μιμητές ἄλλων.

Σάν ἀπὸ τριπλὴ ἐστία, μὰ μὲ μιὰ φλόγα, τὰ φωτοβόλα γράμματα ἔχουν τὸ φῶς τους εὐεργετικὸ καὶ παρήγορο στὸ διούλο Γένος, ἀχνὸ στὴν ἀρχή, ἀλλὰ ζωογονούμενο συνεχῶς καὶ πιὸ λαμπρὸ ἐπειτα. Γιὰ νὰ δλοκληρωθῇ δμως δ μεγάλος σκοπὸς τῶν γραμμάτων καὶ νὰ παραγάγουν δλον τὸν εὕχυμο καὶ ζωογόνο καρπό τους, ύπηρχε ἔνα μεγάλο ἐμπόδιο: Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Αὐτὸ ἥταν ἡ αἰτία γὰ καθυστερήση κατ'

άναγκην ό εύχυμος καρπός, ή λογοτεχνική δηλαδή παραγωγή του "Εθνους μας. Κρυφόβοσκε στὴν ἀρχή, μά ξέσπασε ἀμείλικτο τὸ 18ο αἰῶνα.

Οἱ περισσότεροι λόγιοι ἔχοντας πνευματικὸ κέντρο τὴν σκλάβα Πόλην καὶ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν μακροχρόνιο βυζαντινὴ τῶν παράδοση πίστευαν, πῶς ή γλῶσσα πρέπει νὰ πάρῃ τὴν μορφὴ τοῦ ὀττικοῦ λόγου, γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ Γένος μ' αὐτὴ τὴν περασμένη δόξα, καὶ μ' αὐτὴ πάλι νὰ ἔξυψωθῇ καὶ νὰ ξαναδοξάσῃ τὴν Ἑλλάδα. Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ὀντίληψη ἔγραφαν τὰ ἔργα τους.

Ποία δημως ἡ ἀξία των; "Ἄς δῶσωμε τὸ λόγο σὲ ἀξιώτερους.

«Τὰ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα—τῶν διδασκάλων καὶ λογίων—τούτων, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, συνετέλεσαν μὲν ἀλλεπαλλήλως εἰς τὴν διάπλασιν καὶ ἔστιν δτε τὴν ψυχαγωγίαν τῶν συγχρόνων γενεῶν, τούτου δ' ἔνεκεν αὐτά τε καὶ οἱ συγγράψαντες αὐτὰ ἄνδρες θέλουσιν ἀείποτε εὐλαβῶς μνημονεύεσθαι ὑπὸ τῆς ἴστορίας τῶν ἔλλ. γραμμάτων, ἀλλὰ λόγῳ ρώμης πνευματικῆς, καὶ ψυχικῆς καλαισθήσιας, καὶ τέχνης περὶ τὸ γράφειν, ὑπάρχουσιν δρά γέ τινα προωρισμένα νὰ ἐπιζήσωσι καὶ νὰ λογισθῶσι ὡς φιλοτέχνημα ἀειθαλές τοῦ διανοητικοῦ ἥμαν βίου; Εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο διστάζομεν νὰ ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς».

Κορυφαίους μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη (1716-1800) καὶ τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῆ. Ο πρῶτος, παρὰ τὴν καταπληκτική του πολυμάθεια καὶ τὸ μεγάλο ἔθνικό του ζῆλο, μποροῦμε νὰ εἰποδμε, δτι λίγο ὠφέλησε τὸ "Εθνος, γιατὶ οὔτε ἡ γλῶσσα οὔτε τὸ περιεχόμενο τῶν ἔργων του ἦσαν προσιτά στὸ λαό. Τουναντίον δεύτερος, μὲ τὰ σοφά του συγγράμματα καὶ τὴν καταπληκτική του γλῶσσα, ποὺ ἔχει πραγματικὴ λογοτεχνικὴ ἀξία, ὠφέλησε πολύ. Ο σοφὸς Χῖος, δ πατριάρχης αὐτὸς τῆς νεοελληνικῆς γραμματολογίας, ἔθεσε γιὰ βάση τοῦ λόγου μας τὴ δημοτικὴ γλῶσσα μετὰ τὸν καθαρισμό της ἀπὸ τὶς ζένες ἐπιδράσεις. Εἶναι δ πρῶτος "Ἑλλην ἐπιστήμων, ποὺ δέχτηκε τὴν ἀξία τῆς ὅμιλουμένης καὶ ἀναγνώρισε τὰ δικαιώματά της. Ἀλλὰ νόμισε, πῶς ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῇ τὸ τυπικὸ τῆς νέας γλῶσσης στὸ ἀρχαῖο τυπικό. Γι' αὐτὸ

οἱ ἀρχαῖστες τὸν ἀποκήρυξαν καὶ οἱ δημοτικιστὲς δὲν τὸν ἀκολούθησαν. Καὶ δῆμος ἡ μεγάλη του φυσιογνωμία ἐπεβλήθηκε στὴν κοινὴ συνείδηση τοῦ "Εθνους" καὶ θεωρεῖται ὁ πραγματικὸς πρόδρομος τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

'Απὸ τὸ ἄλλο δῆμος μέρος ἄλλοι λόγιοι λιγώτερο ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν παράδοση ἔβλεπαν, πῶς ἡ γλῶσσα αὐτὴ ἦταν ξένη πρὸς τὴν πραγματικότητα. Γιατὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ὅποιος ἐνθουσιαζόταν βέβαια γιὰ τοὺς προγόνους, δὲν μποροῦσε οὕτε νὰ καταλάβῃ τὰ βιβλία τῶν σοφῶν του, οὕτε νὰ κάμητῇμα του τὴν γλῶσσα τους. Παρατηροῦσαν ἀκόμη μὲ λύπη τους, πῶς μὲ τὴν κοινὴ γλῶσσα διπροσθητισμὸς ἐσερνε εὔκολα τοὺς ἀπλοϊκούς σκλάβους στὸν καθολικισμό. Καὶ γι' αὐτὸ σπάζοντας τὴν ἀλυσίδα τῆς παραδόσεως ἀντιστάθηκαν μὲ δῆμη δύναμη εἶχαν στὴν τάση τῶν ἀρχαῖστῶν λογίων καὶ κήρυτταν, πῶς μόνο ἡ διμιλουμένη ἐπρεπε νὰ εἰναι τὸ ὅργανο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ λαό. 'Ο Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός, ἀπὸ τὴν Πόλη, ἐνσαρκώνοντας τὴν ἰδέα, ἔγραψε τὸ 1813 τὴν περίφημη κωμῳδία του «Κορακιστικά», δησού σατιρίζει ἀλύπητα μὲ πολλὴ ἐξυπνάδα τὴν τάση τῶν ἀρχαῖζοντων λογίων, ποὺ διδηγοῦσαν κατὰ τὴ γνώμη του σὲ στραβὸ γλωσσικὸ δρόμο τὸ "Εθνος".

'Η γλωσσικὴ ἐπανάσταση ἔφερε τοὺς καρπούς της. Προτοῦ γράψῃ ὁ Νερουλός τὰ «Κορακιστικά» του, ἡ συντηρητικὴ καὶ σκυθρωπὴ Πόλη πρώτη ἄκουσε καὶ διάβασε τὰ ρυθμικὰ καὶ χαριτωμένα βακχικὰ καὶ τ' ἄλλα ποιήματα τοῦ Καστοριανοῦ ποιητῆ 'Αθ. Χριστόπουλου. Στὰ Γιάννινα ἡ λύρα τοῦ λόγιου Ιατροῦ 'Ιω. Βηλαρᾶ ἔψευλνε μὲ φαντασία καὶ εὕθυμη σάτιρα τὴ ζωὴ μὲ τὰ καλά της καὶ τὶς ἀσχήμεις της. Καὶ τέλος τὰ χείλη κάθε σκλαβωμένου ἐπαναλάμβαναν τοὺς στίχους τοῦ κήρυκα τῆς 'Ελευθερίας Ρήγα :

*Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή...*

ποὺ μπορεῖ νὰ εἰναι ἀτεχνότεροι τῶν στίχων τῶν δύο πρώτων ποιητῶν, ἀλλὰ ἥσαν τὸ ἐγερτήριο ἐθνικὸ σάλπισμα.

"Αν οἱ λόγιοι καὶ μορφωμένοι τοῦ Γένους διόλεψαν δλοι μὲ

μεγάλο ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲν ὅση εἶχαν τέχνη γιὰ τὴν ἔθνικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησην τοῦ "Ἐθνους, ἡ λαϊκὴ μοῦσα δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὴ βουβήν. Ἀπὸ τὸ 15ο αἰῶνα τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια συνέχισαν καὶ αὐτὰ μιὰ ἄλλη παράδοση, τὴν παράδοσην τῶν βυζαντινῶν ἀκριτικῶν ἀσμάτων, ποὺ ἀκόμη τὰ εἶχε στὸ στόμα του ὁ Ἑλληνισμός. Οἱ Διγενῆδες δὲν πέθαναν. Νέοι ἀκρίτες πήραν τὴν θέση τους: 'Ἡ κλεφτούριά.'

'Ο ἔλληνικὸς λαὸς ἄρχισε τώρα νὰ ὑμνῇ μὲν ἀπλότητα, μὲν ζωντανὴ δύναμη ἐκφράσεως καὶ μὲν ἀληθινὴ δραματικὴ συγκίνηση, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀπλή, ἀλλὰ ἔξοχη ὁμορφιά τους, τοὺς πόθους τοῦ Γένους: Τὴν πίστην στὴν ἀναγέννηση, τὴν ἀγάπην γιὰ τὴν παλληκαριά. Καὶ ἀκόμη μέσ' ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ σκλαβωμένου ἀνέβηκε ὁ ὄμνος γιὰ τὴν Φύσην καὶ τὴν Ζωὴν, ποὺ ποτὲ τὰ δύο τοῦτα δὲν ἔμειναν ξένα ἀπὸ τὴν ἔλληνικὴν ψυχή... «Μόνα—λέγει ὁ ἴστορικός μας Παπαρρηγόπουλος—τὰ γνήσια ἄνθη μεθύσκουσι διὰ τῆς εύωδίας αὐτῶν καὶ μόνα τὰ ὀρεσίτροφα τῶν ὀρεσιβίων ἥρωῶν ἀσματα ἀποπνέουσι τὴν ισχυρὰν ἐκείνην τοῦ θύμου δοσμῆν, δι' ἣς διπλασιάζεται ἡ ἐντύπωσις τῶν ἄλλων ποιητικῶν αὐτῶν καλλονῶν.»

Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, πραγματικὰ ἀρχαϊκῆς τέχνης καλλιτεχνήματα, ὅχι μόνο διατήρησαν ἀκοίμητο τὸν πόθο γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους, ἀλλὰ ὑπῆρξαν καὶ τὰ στερεὰ θεμέλια, ἐπάνω στὰ δποῖα ὁ Ἐθνικός μας ποιητής, ποτισμένος μὲν τὰ διδάγματα τῆς κλασικῆς παιδείας, στηρίχτηκε καὶ δημιούργησε τὴν νεώτερη ἔθνική μας ποίηση γράφοντας τὸν ἀμίμητο «Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» καὶ τ' ἄλλα ἔξοχα ποιηματά του.

Κάπως ἀργότερα καὶ ἡ πεζογραφία μας ἔχοντας ὡς ὀδηγὸν τὴν ποίηση ἀνέβηκε σιγὰ σιγά, ἀλλὰ σταθερά, τὰ δύσκολα σκαλοπάτια τῆς τέχνης καὶ πήρε τὴν ἀρμόζουσα θέση της στὴν παγκόσμια λογοτεχνία.

N. A. Κοντόπουλος

A'

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ENTEXNOΣ ΛΟΓΟΣ

(Ἐκκλησιαστικοὶ οὕτορες, Λόγιοι, Καλλιτέχναι)

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

[«Τὸ ἔογον τέχνην φητορικῆς» τὸ ἔγχαρψ —δ Σκοῦφος— καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ ὀφελήσῃ τὸν νέον, καὶ, ὅπως λένε πληροφορίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὀφέλησης πραγματικά. Ὁ Σκοῦφος ἔνιωθε καὶ τὴν τέχνην του. Οἱ λόγοι του συνθεμένοι σὲ λογῆς θέματα ἔχουν ἀλληνὸν αἰσθῆμα καὶ πλοῦτο ἀπὸ εἰκόνες. Ἡ γλῶσσα τους δὲν εἶναι βέβαια ἡ καθαντὸν λαϊκή, εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, μὰ περισσότερο ἀπλοποιημένη. Πιὸ σρωτή, πιὸ ξωταρή εἶναι ἡ γλῶσσα στὰ γράμματα του, ποὺ δείχγουν κι ὅλο τὸ λαμπρὸν χαρακτῆρα του. Τὰ γράμματα αὐτὰ τοῦ Σκούφου εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους τῆς ἐπιστολογραφίας σὲ λαϊκὴ γλῶσσα στὸ 17ο αἰώνα. » Ἡλ. Βονιερίδης. Σύντομη Ἰστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.]

έλω παρακαλέσει τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου χριστὸν νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φοράν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὄττομανικοῦ Βριάρεως*.

Φθάνει, κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. "Εως πότε αἱ τρισάθλοις Ἑλληνες ἔχουσι νὰ εύρισκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν σφάριαρος Θράκης*; "Εως πότε γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν εἴχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἔνα ἄθεον τουλούμπανι καὶ οἱ χῶρες ἔκεινες, εἰς τές ὅποιες ἀνατέλλει ὁ δρατὸς τοῦ τοις ἥλιος καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀνέτειλας καὶ Ἔσυ ἦ αόρατος, ἀπὸ ἡμίσυ φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται;" Α, ἐνθυμήσου, Σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι δχι μόνον κριτής, ἀμὴ καὶ πατήρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀμὴ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα Σου. "Οθεν ἀνίσως καὶ οἱ ἀμαρτίες τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν Σου δργήν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας των ἀνομίας Σου ἔχαλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια*, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, Ἔσυ, ὅπού εἶσαι ὅλος εὔσπλαγχνία, συγχώρησε καὶ σβῆσε ἔκεινα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου Σου ἐλεημοσύνης.

Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πώς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπού ἄνοιξε τές ἀγκάλες, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖον Σου Ἔναγγέλιον. Τὸ πρῶτον, ὅπού ἔρριξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα καὶ κρεμάμενον εἰς ἔνα ξύλον Σὲ ἐπροσκύνησε ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὅπού ἀντιστάθη τῶν τυράννων, ὅπού μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευεν νὰ ξερίζωσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν καὶ ἀπὸ τές καρδίες τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖον Σου ὅνομα. Μὲ τοὺς Ἰδρωτας τῶν Ἑλλήνων οὗξανε, Χριστέ μου, εἰς δλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία Σου· οἱ “Ἐλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ θησαυροὺς τῆς σοφίας. Τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὸν κάλαμον καὶ μὲ τὴν ίδιαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν* τρέχοντας μὲ ἀπειρον μεγαλοφυχίαν καὶ εἰς τές φυλακές καὶ εἰς τές μάστιγες καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς καὶ εἰς τές ἑξορίες καὶ εἰς τές φλόγες καὶ εἰς τές πίσσες, μόνον διὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον καὶ διὰ νὰ λάμψῃ, δπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα καὶ τὸ μυστήριον. “Οθεν ὡς εὕσπλαγχνος μὲ τὴν θεϊκὴν Σου παντοδυναμίαν, κάμε νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αίχμαλωσίας, ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταπόδοτης, ἀνοίγοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων, ὕψωσε πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ γένος καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δῶσ’ του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον.

Ναί, Σὲ παρακαλῶ, μά τὸ «Χαῖρε»* ἐκεῖνο, ὅπού ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον, μά τὴν θείαν Σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄντας Θεὸς ἐγίνηκες ἀνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρωπος· μά τὸ βάπτισμα, ὅπού μᾶς ἐπλυνεν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν· μά τὸν σταυρόν, ὅπού μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν, καὶ μά τὴν ἔνδοξον ἐκείνην ἔγερσιν, ὅπού μᾶς ἀνέβασεν εἰς τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ οἱ φωνές μου τοῦτες δὲν Σὲ παρακινήσουν, τὰ δάκρυα, δπου μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ δύμματα, καὶ ἀν δὲν φθάνουν καὶ ταῦτα, οἱ φωνές, οἱ παρακάλεσες τῶν ἀγίων Σου, δπου ἀπὸ δλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἐλλάδος φωνάζουσι.

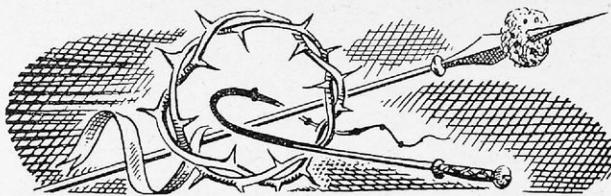
Φωνάζουσι ἀπὸ τὴν Κρήτην ἔνας Ἀνδρέας* καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἀπ’ ἐκεῖνο τὸ βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς Χριστωνύμου Σου ποίμνης τὰ

πρόβατα· φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἔνας Χρυσόστομος καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἔχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὅπού μίαν φοράν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνη* καὶ δείχνοντάς Σου τὸν τροχόν, εἰς τὸν δποῖον ἐμαρτύρησε, Σὲ παρακαλεῖ ὁ τροχὸς πάλι νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διά τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι* ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι* ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι* ἀπὸ τὲς Ἀθήνας, οἱ Σπυρίδωνες* ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς Σου τοὺς λέοντας, ὅπού τοὺς ἔξέσχισαν, τές φλόγες, ὅπού τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδερα, ὅπού τοὺς ἔθέρισαν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν Σου εὔσπλαγχναν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ δλης τῆς Ἐλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν.

«Τέχνη ωητορικῆς»

Φραγκίσκος Σκούφος

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΑΥΡΩΣΙΝ

...Καὶ τί πρῶτον, τί ὕστερον νὰ διηγηθῶ, ἀνάμεσα εἰς τόσα καὶ τόσα, δποὺ ἔπαθεν ὁ Δεσπότης μας Ἰησοῦς εἰς ἥνα ξύλον; Μὲ ποίους στεναγμούς, μὲ ποῖα δάκρυα, ὅπού εἶναι οἱ φωνὲς μιᾶς τεθλιμμένης καρδίας, θέλω ποτὲ ἔξηγήσει τὸν ἄμετρον πόνον, δποὺ δοκιμάζω μέσα εἰς τὰ σπλαγχνα;

Κρέμεται γυμνὸς ἐκεῖνος, ὅπού ἔστόλισε μὲ φωτεινὰ ἄστρα τὸν οὐρανόν, μὲ εὔμορφα ἄνθη τὴν γῆν, καὶ θέλομεν ἦστε τόσον σκληρόκαρδοι, τόσον ἀχάριστοι, ὅπού νὰ μὴν τὸν σπλαγχνισθοῦμε, εἰς τέτοιαν δυστυχίαν; Ποτίζεται μὲ πικροτάτην χολὴν ἐκεῖνος, ὅπού μὲ χείμαρρον οὐρανίου τροφῆς πλέα, παρὰ μὲ ἀμβροσίες καὶ νέκταρα, ποτίζει εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς ἀγγέλους, καὶ δὲν μᾶς ραγίζεται ἀπὸ τὸν πόνον ἡ καρδία, ὡς καθὼς ἀπὸ τὸν πόνον ἐρραγίσθησαν καὶ οἱ πέτρες; Βλασφημᾶται δὲ βασιλεὺς τῆς δόξης, καὶ ἀπὸ κλέπτες καὶ ύπηρέτες, κοπρία τοῦ Ιουδαϊκοῦ γένους, ὑβρίζεται, καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὰ βάθη μέσα τῆς ψυχῆς δὲν ἀναστενάζομεν;

Τρέχει ἀπὸ τὸ κορμὶ ὅλο τὸ θεῖκὸν αἷμα, διὰ νὰ μᾶς πλύνῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ δὲν μᾶς τρέχουν τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ ὅμματα; Κλαίει δὲ οὐρανὸς καὶ διὰ σημεῖον τῆς θλίψεως σκεπάζεται μὲ σκοτεινὰ νέφη καὶ φαίνεται μαυροφόρος· κλαίει δὲ ἥλιος, καὶ διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης τὴν μεγάλην του πίκραν, κόπτει τοὺς χρυσοῦς πλοκάμους τῶν φωτεινῶν του ἀκτίνων· καὶ δὲν ἔνθρωπος, δποὺ μὲ τές ίδιες τοῦ ἀμαρτίες τοῦ ἐτοίμασε τὸν σταυρόν, τοῦ ἔπλεξε ἀπὸ ἀκάνθες τὸν στέφανον, καὶ τοῦ ἔδωκε εἰς ἥνα ξύλον τὸν θάνατον, δὲν θέλει, δὲν λέγω πικρανθῆ, ἀλλ’ οὕτε κάν τὸν σπλαχνηθῆ; «Ω, γνώμη ἀχάριστος!...

«Τέχνη ωητορικῆς» (‘Απόσπασμα)

Φραγκίσκος Σκούφος

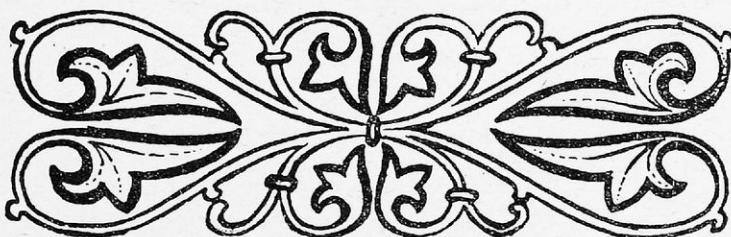

...Στραφῆτε, ὃ Χριστιανοί, νὰ ἰδῆτε τὸν δεσπότην Χριστόν, διόπου νικώντας τὴν δύναμιν ὅλην τοῦ θανάτου, ἀναστήθη τροπαιοφόρος· καὶ ἂν ἐπικράνθητε εἰς τὸ πάθος, χαρῆτε τώρα εἰς τὸν θρίαμβον. Ἰδέτε, ὅχι πλέον ἀκάνθες, ἀμὴ ἀστέρες τοῦ στεφανώνουν τὴν κορυφήν· δὲν τρέχει πλέον αἷμα, ἀμὴ δόξα ἀπὸ τὲς πληγές· δὲν φαίνεται ὡς τὸ πρότερον γυμνὸς εἰς ἔνα ξύλον, ἀμὴ στολισμένος μὲ τὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ ἀκτινοβόλος ἀστράπτει. Τὰ αὐτιά, ὅπού ἥκουσαν τές βλασφημίες τῶν Ἰουδαίων, τώρα εὑφραίνονται μὲ τὰ τρισάγια τῶν ἀγγέλων· ἡ γλῶσσα, διόπου ἔσταξε χολήν, τώρα στάζει ἀμβροσίαν ὡς νέκταρ, κι διούσι σκληρὰ καρφία ἐκαταξέσχισαν τὴν θεϊκὴν σάρκα, ἐκεῖ ἀνθοῦσι πορφυροστόλιστα ρόδα.

"Ω, πόσες καὶ πόσες χάριτες τοῦ πετοῦσι τριγύρω εἰς τὸ πρόσωπον. "Ω, πόσοι καὶ πόσοι γαλαξίες τοῦ λευκαίνουσι τὸ εὔμορφον μέτωπον!"Ω, πόσα..., ἀμὴ ἀφῆτέ με νὰ βλέπω θέαμα τόσης εύμορφίας· καὶ ἐπειδὴ καὶ δὲν ἤμπορει νὰ τὸ ἔξηγήσῃ ἡ γλῶσσα, ἃς χαροῦσι κᾶν το τῆς διανοίας τὰ ὅμματα..."

«Τέχνη οητορικῆς» (‘Απόσπασμα)

Φραγκίσκος Σκούφος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν εὐγενῆ καὶ φιλομαθῆ νέον
Φραγκίσκον Σπαθοφύραν

Εἰς Ἀγκῶνα

Hάρετὴ δὲν ἀποκτᾶται ἔτσι εὐθύς, ἀλλὰ μὲ τὴν ύπομονὴν καὶ μὲ πολὺν ἵδρωτα τοῦ προσώπου, ὡς καὶ ἡ φύσις δὲν πετᾷ ἐν τῷ ἄμα καὶ εἰς μίαν ροπὴν καιροῦ ἀπὸ τὰ σκότη εἰς τὸ πολὺ καθαρὸν φῶς τῆς ἡμέρας, οὕτε ἐν μάρμαρον ἔλαβε ποτὲ τὴν μορφὴν καὶ τὸ κάλλος ἀπὸ τὸν λιθοξόον τεχνίτην, εἰς τὴν πρώτην πληγὴν τοῦ σιδήρου. Ζεῦξις* καὶ Ἀπελλῆς* δὲν ἐφάνησαν διδάσκαλοι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης παρὰ ὑστερον, ὅποι ἔχουσαν πολὺν ἵδρωτα ἐπάνω εἰς τὰς εἰκόνας παρὰ βαφάς. Καὶ δὲ Δημοσθένης ἐκεῖνος, δὲ κορυφαῖος καὶ στολὴ τῶν ρητόρων, πρὶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἄκρον, ὅποι ἐφθασεν, τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς δόξης, ἔχαλασε περισσότερον ἔλαιον εἰς τοὺς λύχνους διὰ τὴν σπουδὴν, παρὰ οἶνον εἰς τὰς τραπέζας διὰ τὴν τροφήν.

Εἰς βραχυλογίαν, κανεὶς δὲν γεννᾶται Ἀριστοτέλης, φέρων τὴν μάθησιν ἐκ γενετῆς, ἀλλὰ εἶναι χρεία νὰ τὴν ἀποκτήσῃ μὲ πολλούς κόπους καὶ νὰ τὴν ἀγοράσῃ ὡς πολύτιμον θησαυρὸν μὲ τοὺς μαργαρίτας, ὅποι στάζουν ἀπὸ τὸ μέτωπον. Ἐλπίζω νὰ μὲ ἐκατάλαβες.

“Οθεν κάνω τέλος καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

**Ημερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος*» 1922

Φραγκίσκος Σκούφος

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ

[*Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ ἀπευθυνομένη ἐκ μέρους τοῦ Κρητὸς λογίου Φραγκίσκου Σκούφου, διαμέροντος τότε πιθανὸν ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς τὸν λογιώτατον Θωμᾶν Φλᾶρον, ἔχει δημοσιευθῆ εἰς τὸ «*Ημερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος*» τοῦ 1923, ἐκ χειρογράφου τοῦ ἔτους 1815, φέροντος κάτωθι τῆς τελευταίας αὐτοῦ οειδὸς τὰ στοιχεῖα Ε. Π.].*

Πρὸς τὸν λογιώτατον καὶ σοφὸν ἄγδρα
Θωμᾶν Φλᾶρον

Εἰς Σμύρνην

Mρετὴ εἶναι ἔνας μαργαρίτης τόσον ὡραιόμορφος, διού

αγκαλά καὶ δεδεμένος μὲ τὸν πηλὸν τῆς πτωχείας, σέρνει δμως τὰ δμματα τοῦ καθ' ἐνὸς καὶ ἀνασπᾶ τές καρδίες.

Πτωχόταος ἦταν ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος φιλόσοφος Διογένης, δμως σεβάσμιος διὰ τὴν σοφίαν, ἐπροσκυνᾶτο ἀπὸ τὸν μέγαν 'Αλέξανδρον, μονάρχην τοῦ κόσμου.

'Ο ἥλιος εἶναι πάντα ἥλιος, ἀγκαλά καὶ μὲ τὰ νέφη σκεπασμένος. Καὶ μία κογχύλη ὅχι διὰ τοῦτο εἶναι ἄτιμος, διατὶ ἔχει πτωχὸν τὸ ἔξωθεν ἔνδυμα καὶ εἰς τὰ δμματα τῶν ἀνθρώπων φάνεται ἄμορφος.

Μὴν πικραίνεσαι λοιπόν, λογιώτατέ μου, ἀν ἔπεσες εἰς πτωχείαν, διατὶ ἡ ἀρετή σου σὲ κάνει πλούσιον. "Οχι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, δσα τώρα χαρίζει καὶ τώρα πάλιν ἀρπάζει ἡ ἄστατος τύχη, ἀμὴ ἀπ' ἐκεῖνα δποὺ συγγηράσκουσι μὲ τὸν ἐνάρετον ἀνθρωπὸν καὶ τὸν συντροφιάζουν καὶ ἔως μέσα εἰς τὸν τάφον.

'Ο σοφὸς γελᾶ εἰς τές μεταβολές τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ μεγαλοψύχως πατεῖ καὶ καταπατεῖ τὴν ἄστατον τύχην' ἀς εἶναι μαυροφόρος ὁ ἀέρας, ἀς σκεπάζουν πυκνοσύνθετα νέφη τὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ, ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἀς φοβερίζουν μὲ χίλιους θανάτους τὸν κόσμον, ἐκεῖνος κάθεται ἄτρομος καὶ εἰς τὴν κοινὴν δυστυχίαν δείχνει μὲ ἵλαρὸν πρόσωπον καρδίας τὴν γαλήνην. Εἰς βραχυλογίαν, τὰ ὅρη ἐκεῖνα, λογιώτατέ μου, δποὺ γεννῶσι καὶ κρύπτουν μέσα εἰς τὰ σπλάγχνα τὸ χρυσίον, εύχαριστημένα ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τὸν ἔμφυτον, εἶναι ἔξωθεν ἔρημα καὶ γυμνά, ὅχι μόνον ἀπὸ κάθε ἄνθος ἡ φυτόν, ἀμὴ καὶ χόρτον.

'Εκατάλαβες χωρὶς ἄλλο τί θέλω νὰ εἰπῶ. "Οθεν φιλῶντάς σου τὰς χεῖρας μένω αἰώνιως.

«Ημερολόγιον Μεγάλης Ἐλλάδος » 1923

Φραγκίσκος Σκούφος

ΛΟΓΟΣ - ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗ, ΑΓΙΑ, ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ,
ΕΙΣ ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΠΑΘΟΣ

ώς ἔκαμεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον καὶ πῶς ἔκαμεν
ὅ ἄνθρωπος τὸν Θεόν! Ὁ Θεός μέσα εἰς τὸν παρά-
δεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἔπλασε
μὲ τὰς χεῖρας του, τὸ ἐμψύχωσε μὲ τὴν πνοήν του, τὸ
ἐτίμησε μὲ τὴν εἰκόνα του, καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄν-
θρωπος ἐπάνω εἰς τὸ δρός τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατέστησε τὸν Θεὸν
χωρὶς μορφῆν, χωρὶς πνοήν, δλον αἷμα, δλον πληγάς, προση-
λωμένον εἰς ἔνα ξύλον.

Βλέπω ἐκεῖ ἔνα 'Αδάμ, καθὼς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, ἐμψύ-
χον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξούσιον
βασιλέα πάντων τῶν ὑπὸ σελήνην κτισμάτων, ε'ς τὴν ἀπό-
λαυσιν δλης τῆς ἐπιγείου μακαριότητος. Βλέπω ἐδῶ ἔνα 'Ιησοῦν
Χριστόν, καθὼς τὸν ἐκατέστησεν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος,
χωρὶς εἶδος ἀνθρώπου, ἐστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατάδικον,
ἄτιμον ἐν μέσῳ δύο ληστῶν, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλέον ἐπω-
δύνου θανάτου.

Συγκρίνω τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην εἰκόνα, τοῦ 'Αδάμ εἰς τὸν
παράδεισον, τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Σταυρόν, καὶ στοχάζομαι τί¹
ώρατον πλάσμα ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον τὰ πλουσιόδωρα χέρια
τοῦ Θεοῦ, καὶ τί ἐλεεινὸν θέαμα ἔκαμαν τὸν Θεὸν τὰ παράνο-
μα χέρια τῶν ἀνθρώπων!

Γνωρίζω ἐκεῖ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔνα ἔργον, μὲ
τὸ ὅποιον ἐστεφάνωσε δλα του τὰ ἔργα ὁ Θεός, καὶ γνωρίζω
ἐδῶ εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ μίαν ἀνομίαν, μὲ τὴν ὅποιαν
ἔπλήρωσεν δλας του τὰς ἀνομίας ὁ ἄνθρωπος. Ξανοίγω ἐκεῖ
μίαν ἄπειρον ἀχαριστίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν· καὶ δὲν
ήξεύρω ἢ τί περισσότερον νὰ θαυμάσω ἢ τί περισσότερον νὰ
ἐλέγχω· τοῦτο ἡξεύρω, πῶς ἔξισου πρέπει νὰ κλαύσω τὸν Θεόν,
ὅποὺ τόσα ἔπαθε, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅποὺ τόσα ἐτόλμησεν. Ἔγω
δὲν ξεχωρίζω τὸν ἔνα ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν δα-
κρύων μου. Διατί, δταν θρηνῶ τὰ πάθη, ἔγω ἄπεικάζω τὴν
ἀφορμὴν τῶν παθῶν. "Οταν μετρῶ τὰς πληγάς, ἔγω εύρισκω τὰ
χέρια, ὅποὺ τὰς ἀνοιξαν· δταν θεωρῶ ἐκεῖνον, ὅποὺ ἐσταυρώθη,

θεωρῶ καὶ ἔκεινον, ὅποὺ τὸν ἐσταύρωσε· καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐνδὲ ἀδικοφονευμένου Θεοῦ ἐγὼ ξανοίγω ἄνθρωπον φονέα.

Τοῦτο εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο εἶναι, ὅποὺ τοῦ πλήττει τὴν κεφαλὴν περισσότερον ἀπὸ ἄκανθινον στέφανον. Τοῦτο περισσότερον ἀπὸ τὴν λόγχην. Τοῦτο, ὅποὺ τὸν βασανίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν προσήλωσιν. Τοῦτο, ὅποὺ τοῦ πικραίνει τὰ χεῖλη περισσότερον ἀπὸ τὴν χολήν. Τοῦτο, ὅποὺ τὸν νεκρώνει γληγορώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· νὰ βλέπῃ αἰτίαν τοῦ πάθους του καὶ τοῦ θανάτου του ἔνα ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του. Καὶ τοῦτο ἔπειτε νὰ εἶναι δλη ἡ ἀφορμή τῶν δακρύων μας, πῶς ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἡμεῖς ἔθανατώσαμεν τὸν Θεόν μας.

"Ανίσως καὶ τοιούτου πάθους ἄλλος ἥθελ' ἦτον ἡ ἀφορμή, ἡμεῖς μ' ὅλον τοῦτο ἔπειτε πολλὰ νὰ πονέσωμεν, διότι ἄλλος τόσα δὲν ἔπαθεν" ἄλλα νὰ εἴμασθεν ἡμεῖς ἡ ἀφορμή, πρέπει καὶ νὰ πονέσωμεν καὶ νὰ ἐντραπούμεν, πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ τὸ πάθος του καὶ τὴν ἀχαριστίαν μας· πρέπει νὰ χύσωμεν διπλὰ δάκρυα, διὰ νὰ εἶναι δάκρυα καὶ συμπαθείας καὶ συντριβῆς, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ θρηνήσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἔαυτόν μας.

"Ομως ἐγὼ δὲν ἀνέβηκα σήμερον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἔπανω εἰς τοῦτον τὸν Ἱερὸν ἄμβωνα. 'Ἐγὼ ξεύρω πῶς οἱ χριστιανοί, ὅποὺ τώρα κλαίουσι τὰ πάθη, ἀναμένουσι μ' ὅλον τοῦτο πότε ν' ἀναστηθῇ ὁ ἐσταυρωμένος, διὰ νὰ τὸν βάλωσι πάλιν εἰς τὸν Σταυρόν· καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ δὲν ἥλθα νὰ παρακινήσω εἰς θρήνον τοὺς χριστιανούς. 'Ἐγὼ δὲν ψηφῶ δάκρυα προσωρινά, ὅποὺ δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὅποὺ δὲν εἶναι τέκνα τῆς καταγύξεως· ἀς κρατοῦσι τὰ δάκρυα τους οἱ χριστιανοί διὰ νὰ κλαίωσιν ἡ τὴν ζημίαν τοῦ πράγματος ἡ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν ἡ τὸ καλόν τοῦ πλησίον· δὲν χρειάζεται ἀπὸ τέτοια δάκρυα ὁ Ἰησοῦς μου.

Εἶναι καὶ ἄλλοι, ὅποὺ τὸν λυποῦνται, ἢν δὲν τὸν λυποῦνται οἱ χριστιανοί· τὸν λυπεῖται ὁ οὐρανὸς καὶ σκεπάζει μὲ βαθύτατον σκότος τὸ γαληνόμορφον πρόσωπον· τὸν λυπεῖται ὁ ἥλιος, καὶ κρύπτει εἰς ἔκλειψιν τὰς ἀκτῖνας· τὸν λυπεῖται ἡ γῆ,

καὶ σείεται ἀπὸ τὸν κλόνον, καὶ ἀνοίγει τὰ μνημεῖα, καὶ σχίζει ἀπὸ ἀνωθεν ἔως κάτω τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ· τὸν λυποῦνται καὶ αὐτοί, ὅπου τὸν ἐσταύρωσαν· ὅθεν στρέφονται τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη.

Ἐγὼ ἥλθα ὅχι διὰ νὰ κάμω νὰ κλαύσετε, ἥλθα διὰ νὰ σᾶς κάμω ἀπλῶς νὰ καταλάβετε, τί εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ταῦτα τὰ τρία κεφάλαια. Πρῶτον, τίς εἶναι ἐκεῖνος, ὃπού ἔπαθε· δεύτερον, τί ἔπαθε· καὶ τρίτον, διὰ ποῖον ἔπαθε. Θέλετε ἀκούσει εἰς ἐκεῖνον, ὃποὺ ἔπαθε, μίαν ἄκραν συγκατάβασιν, εἰς ἐκεῖνον, ὃποὺ ἔπαθε, μίαν ἄκραν ύπομονήν, καὶ δι' ἐκεῖνα, ὃποὺ ἔπαθε, μίαν ἄκραν ἀγάπην. Καὶ ἀνίσως εἰς τόσην συγκατάβασιν δὲν θέλετε θαυμάσει, εἰς τόσην ύπομονὴν δὲν θέλετε συμπονέσει, εἰς τόσην ἀγάπην δὲν θέλετε εὐχαριστήσει, τότε καὶ θέλω εἰπεῖ, πώς ἡ καρδία σας εἶναι πέτρα σκληροτέρα ἀπὸ ἐκείνας, ὃποὺ ἐσχίσθησαν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

Δεῦτε λοιπὸν ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὅρος Κυρίου, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γολγοθᾶ, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φρικῶδους θεάματος, καὶ εἰς τόσον σκότος, ὃπού σκεπάζει τῆς οἰκουμένης τὸ πρόσωπον, ἃς προβάλλῃ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὁδόν, τοῦ ζωοδόχου Σταυροῦ τὸ σεβάσμιον ξύλον. Ποῦ εἶσαι; Πρόβαλε, ξύλον θεομακάριστον, ὃπού ποτισμένον μὲ τὸ ζωηρόν αἷμα ἐνὸς Θεοῦ ἐσταυρωμένου μᾶς ἐβλάστησες τὴν ζωήν. Τράπεζα πολύτιμε, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἐπληρώθη σήμερον ἡ ἔξαγορά τῆς ἀνθρωπίνου σωτηρίας· θρόνες ὑπέρτιμε, ὃπού ἐκάθισε καὶ ἔβασιλευσε κατὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ νέος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Κλῖμαξ ἐπουράνιε, ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν μᾶς ἔδειξεν τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν παράδεισον. Στῦλε φωτοειδέστατε, ὃπού ὁδηγεῖς τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὴν μακαρίαν γῆν τῆς θείας ἐπαγγελίας. Σταυρὲ ἀγιώτατε, τῆς ἐκκλησίας μας τὸ στήριγμα, τῆς πίστεώς μας τὸ καύχημα! μίαν φοράν ξύλον ἀτιμίας καὶ θανάτου, τώρα ξύλον δόξης καὶ ζωῆς! ὅργανον βασανιστικὸν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅργανον τρισόλβιον τῆς σωτηρίας μας! Γένοιτο εἰς τὴν σημερινὴν θλιβεράν διήγησιν, ὃπού ἔχω νὰ κάμω, καθὼς ὅλος ἐπροσηλώθη εἰς ἐσὲ δὲ Ἰησοῦς μας, ἔτσι ὅλη νὰ προσηλωθῇ εἰς ἐσὲ ἡ καρδία μας.

« Διδαχαὶ »

¹Ηλίας Μηνιάτης

ΠΕΡΙ ΠΛΕΟΝΕΞΙΑΣ

«'Αινθρώπου τυρὸς πλουσίοι : οὐρησεν ἡ χώρα.
Καὶ διελογίζετο ἐν ἔαντῷ, .. γων : τί ποιήσω ; »

Kαὶ πρῶτα πλούσιος, καὶ τώρα πλουσιώτερος, καὶ ἀκόμη διαλογίζεται ὁ ἄνθρωπος οὗτος; Εὔφορησεν ἡ χώρα του μυριοπλάσιον ἀφθονίαν παντοίων καρπῶν, καὶ ἀκόμη στενοχωρεῖται ἡ καρδία του; Αὕξησαν ύπέρμετρα τὰ γεννήματά του, ἐπλήθυναν ἀκόμη οἱ φρογυτίδες του; "Εγινεν ύπέρπλουτος, καὶ ἀκόμη ἀδημονεῖ ὥσάν πτωχός; τί ποιήσω; Καὶ ἂν δὲν ἡσυχάσῃ τώρα, διποὺ τοῦ ἔπειμψεν δι Θεός ὥσάν ἀφθονον βροχὴν τὴν θεέαν του εύλογίαν, πότε θέλει παύσει ἀπὸ τῆς φιλοπλουτίας τὴν πολυτάραχον μέριμναν; πότε; πότε; Πίνει δι ύδρωπικός, μὰ δὲν χορταίνει τὸ πολὺ νερὸν δὲν σβένει, ἀνάπτει μᾶλλον τὴν δίψαν του.

Τοιούτος εἶναι δι πλεονέκτης ἄνθρωπος τῆς σημερινῆς παραβολῆς· δισφε περισσότερον φροντίζει, δισφε πλέον μαζώνει, τόσφε πλέον ἐπιθυμεῖ. Κακὸν πάθος διποὺ εἶναι ἡ πλεονεξία! Πάθος διποὺ κυριεύει τὸν κόσμον, διποὺ δυναστεύει, διποὺ τυραννεῖ, διποὺ ταράττει κάθε νόμον, διποὺ δὲν ἐντρέπεται ἄνθρωπον, διποὺ δὲν φοβεῖται Θεόν.

Δὲν εἶναι συνείδησις, δὲν εἶναι φιλία, δὲν εἶναι συγγένεια, δὲν εἶναι δικαιοσύνη, φόβος ἡ ἐντροπή, διποὺ νὰ κρατῇ τῆς πλεονεξίας τὰ ἀρπακτικὰ χέρια, διποὺ ἀπλώνονται ἐξ ἵσου εἰς πλουσίους καὶ πτωχούς, διποὺ διαρπάζουσιν ἐξ ἵσου καὶ οἴκους καὶ Ἔκκλησίας.

'Αδελφὸς δὲν πονεῖ νὰ ἐκδύσῃ τὸν ἀδελφόν, δι υἱὸς δὲν εὐλαβεῖται νὰ πτωχύνῃ τὸν πατέρα, καὶ ὁ κάματος δὲν λυπεῖται δάκρυα δρφαγῶν.

Τί ποιήσω; λέγει ἡ πλεονεξία, ἀγρυπνοῦσα νύκτα καὶ ἡμέραν. Νὰ ἀποκτήσῃ ἑκεῖνο, διποὺ δὲν ἔχει, διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ ἑκεῖνο, διποὺ ἔχει· διὰ ἑκεῖνο, διποὺ δὲν ἔχει, πάντα λυπημένη, καὶ εἰς ἑκεῖνο, ποὺ ἔχει, πάντα ἀχόρταγος.

Ξενυκτῷ εἰς τοὺς λογαριασμούς, ὀλημεριάζει εἰς τὰς πραγματείας, διαβαίνει ύψηλὰ βουνὰ χωρὶς ἀγανάκτησιν, διαπερνᾷ

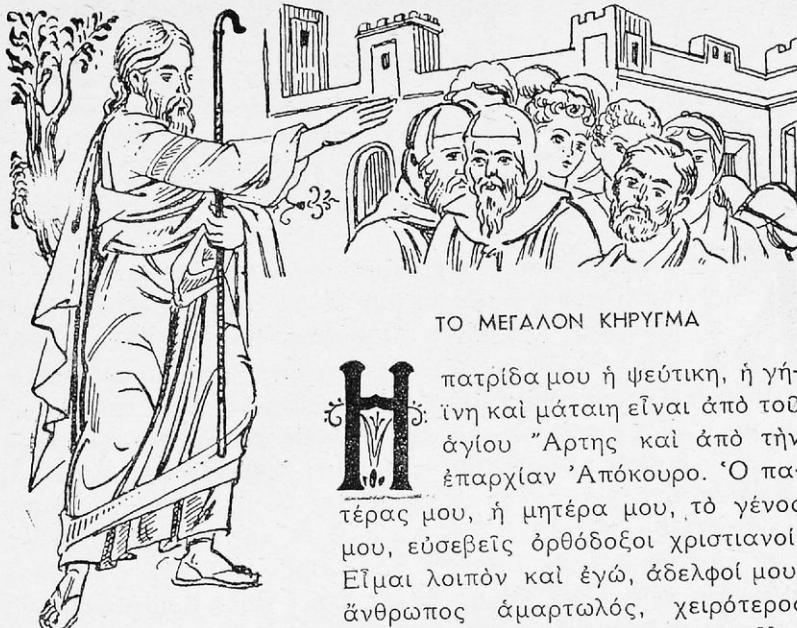
πελάγη ἀπέραντα χωρὶς φόβον, κυνηγῷ τὰ κέρδη εἰς τὰ πλέον μακριά μέρη τῆς γῆς. "Ολα βλέπει μὲ δίξυδερκέστατον δόφθαλμόν, ὅλα διαλογίζεται μὲ λεπτότατον λογαριασμόν· ἔνα μόνον πρᾶγμα οὕτε βλέπει οὕτε διαλογίζεται, τὸν θάνατον. 'Η πλεονεξία φαντάζεται αἰώνιον ζωὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ ἀναρίθμητον πλοῦτον. Αὕτη εἶναι ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἡ μεγαλύτερη πλάνη, ὅπού θέλει νὰ πλουτήσῃ ὑπέρμετρα, διατὶ ἐλπίζει νὰ ζήσῃ αἰώνια.

'Αλλὰ ταύτην τὴν πλάνην θέλει νὰ ἐλέγῃ ὁ Κύριος μὲ τὴν σημερινὴν παραβολὴν, εἰς τὴν δόποίαν φανερώνει τρία πράγματα: πρῶτον ἐνὸς πλεονέκτου τὴν ἀκατάπαυστον μέριμναν «τί ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου», δεύτερον, τὰς μωράς καὶ ματαίας ἐλπίδας «ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθά κείμενα εἰς ἔτη πολλά», καὶ τρίτον, τὸ αἰφνίδιον καὶ δυστυχέστατον τέλος τῆς ζωῆς· «ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἀ δὲ ήτοίμασσας, τίνι ἔσται;»

«Διδαχαι»

• Ηλίας Μημάτης

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

Ηπατρίδα μου ἡ ψεύτικη, ἡ γῆ· ἵνη καὶ μάταιη εἶναι ἀπὸ τοῦ ἁγίου "Αρτης καὶ ἀπὸ τὴν ἑπαρχίαν Ἀπόκουρο. 'Ο πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου, εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Εἶμαι λοιπὸν καὶ ἔγώ, ἀδελφοί μου, ἄνθρωπος ἀμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὅλους· εἶμαι ὅμως διοῦλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ. "Οχι πώς ἔγώ εἶμαι ἄξιος νὰ εἶμαι διοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστός μου μὲ καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν του. Τὸν Χριστόν μας λοιπόν, ἀδελφοί μου, πιστεύω, δοξάζω καὶ προσκυνῶ. Τὸν Χριστόν μας παρακαλῶ νὰ μὲ καθαρίσῃ ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν ψυχικήν καὶ σωματικήν. Τὸν Χριστόν παρακαλῶ νὰ μὲ δυναμώσῃ, νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς ἔχθρούς· τὸν κόσμον, τὴν σάρκα καὶ τὸν πειρασμόν. Τὸν Χριστόν μου παρακαλῶ νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ χύσω καὶ ἔγώ τὸ αἷμά μου διὰ τὴν ἀγάπην του, καθὼς τὸ ἔχυσε καὶ ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀγάπην μου. 'Ανίσως, ἀδελφοί μου, ἥτο δυνατὸν νὰ ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ φωνάξω μίαν φωνὴν μεγάλην, νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον, πώς μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι Υἱός καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός ἀληθινός καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἥθελα τὸ κάμω· μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ μέγα, κάμνω τοῦτο τὸ μικρό καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου κατὰ δύναμιν, ὅχι ως διδάσκαλος, ἀλλ' ως ἀδελφός· διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι..."

Φ. Μιχαλοπούλου, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»

Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

[“Οταν δι πάτερ Κοσμᾶς ἔφθασε στὴν Ἡπειρό, οἱ Ἑλλῆνες κινδύνευαν νὰ χάσουν τὸν ἐθνισμό τους, τὴ γλῶσσα τους, τὴ φρησκεία τους, ἀλλάζοντας γλῶσσα καὶ φρησκεία, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς ἄγριους διωγμοὺς τῶν Τουρκοαλβανῶν. Ο Κοσμᾶς ζήτησε τὸ ὅπλο : ἵδρυσε ἐκκλησίες, σχολεῖα, δίδαξε, κατήχησε καὶ ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμό.]

N α σπουδάζετε τὰ παιδιά σας νὰ μαθαίνουν Ἑλληνικά, διότι καὶ ἡ ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικήν καὶ τὸ γένος μας εἶναι ἑλληνικόν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάσης Ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἡμπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἑκεῖνα, διότι ὁμοιογεῖ ἡ ἐκκλησία μας. Καλύτερα, ἀδελφέ μου, νὰ ἔχῃς Ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρὰ νὰ ἔχῃς βρύσες καὶ ποτάμια... “Οποιος Χριστιανός, ἀντρας καὶ γυναίκα, ὑπόσχεται μέσα στὸ σπίτι του νὰ μὴ κουβεντιάζῃ ἀρβανίτικα, ἀς σηκωθῇ ἐπάνω νὰ μοῦ τὸ πῆ, καὶ ἔγὼ νὰ πάρω δλα του τὰ ἀμαρτήματα εἰς τὸν λαιμὸν ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔγεννηθη ἔως τώρα καὶ νὰ βάλω ὅλους τοὺς Χριστιανούς νὰ τὸν συγχωρήσουνε καὶ νὰ λάβῃ μίαν συγχώρεσιν, διότι ἂν ἔδινε χιλιάδες πουγγιάτ* δὲν τὴν ἐμετάβρισκε...”

Φ. Μιχαλοπούλου «Κοσμᾶς δι Αἰτωλὸς»

Κοσμᾶς δι Αἰτωλὸς

ΑΘΩΝΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

[“Ο πατριάρχης Κύριλλος ἴδρυσας τὸ 1753 τὴν «Αθωνιάδα Σχολήν» ἐκάλεσε τὸν Εὐγ. Βούλγαρην νὰ τὴν διευθύνῃ. Ἐπὶ δὲ τὴν διηνύθην ὁ πολυμαθέστατος ἑκεῖνος ἀνὴρ ὡς Σχολάρχης, οἱ μαθηταὶ συνέρρεον κατὰ πλήθη ἀπὸ δλον τὸν Ἑλληνισμόν, ἡ δὲ διδασκαλία τὸν ὑπῆρξε λίαν καρποφόρος καὶ ἀπὸ ἀπόφεως μορφώσεως καὶ ἀπὸ ἀπόφεως πατριωτικῶν φρονημάτων. Ήραίαν καὶ γραφικὴν εἰκόνα τῆς τοποθεσίας, δύον ἡ «Αθωνιάς Σχολή», μᾶς δίδει ἡ κατωτέρω περιγραφὴ τοῦ Βούλγαρη.]

ύρια καλά πλουτεῖ ὁ ἡμέτερος ούτοσὶ λόφος—οἱ λόφοις τῆς Αθωνιάδος Ακαδημίας ἔξιω ἀπὸ τὸ Βατοπέδι—τὰ διοπία ἀκριβῶς οὐδεὶς λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. Ἐδῶ καὶ ὅδατα καλλίρροα, καὶ ἀνὴρ εὐκραέστατος, καὶ αὔρα ποντιάς, τὸ περιέχον ἡμᾶς καταψύχουσα· ἄλση τε συνηρεφῆ* καὶ κατάσκια πανταχόθεν, καὶ χλόη ἀειθαλής, τὴν ὄρασιν κατατέρπουσα· φυτῶν δὲ εἴδη παν-

τοῖα· ἔλαῖαι, ἄμπελοι, δάφναι, μυρσίναι. Σιγῶ ἄλλα, τὰ μὲν εἰς τροφήν, τὰ δὲ εἰς τρυφήν, γῆς ύγιαινούσης βλαστήματα· καὶ πτηνῶν στίφη καλλικελάδων, ἐν οἷς πολλὴ ἡ ἀηδῶν καὶ ὁ κόσσουφος καὶ ἡ χελιδών, ταῖς φωναῖς τῶν τῇδε κάκεῖσε περι-ιόντων, καὶ ἐπ' ἀδείᾳ μελετώντων μουσοτρόφων τούτων νεα-νίσκων*, συναμιλλώμενα.

Λιμενίσκος ὑπὸ τὸν λόφον μικρὸς ἐν μέρει, καὶ ἐτέρωθεν ἄκρα προβλήτις*· καὶ ἵθιες ἐντεῦθεν τοὺς καταβῆναι καὶ ἀγρεῦ-σαι μὴ δκνήσαντας δεξιούμενοι· θάλασσά τε ὑπεστρωμένη κυ-κλόθεν, νῦν μὲν γαληνιῶσα καὶ κρυσταλλίζουσα· νῦν δ' ὑποφρίσ-σουσα καὶ πρὸς τὸ οὖλον* ὑποτραχυνομένη· νῦν δ' ἐπαφρίζουσα καὶ ἐκ μυχῶν αὐτῶν ταρασσομένη ἄλλοτε ἄλλως ποικίλον πα-ρίσταται θέαμα. "Ολα καλά, δλα γλυκυθυμίας οὐκ ἔχω εἰπεῖν δῆσης πρόδενα.

Zach. Παπαντωνίου «Ἄγιοι Ὄροι»

Εὐγένιος Βούλγαρης

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ἔγω ζωῆς ἐλευθερίαν, ἐκεῖνο τὸ ἀδούλωτον φρόνημα, καὶ ἀταπείνωτον κατάστημα τῆς ψυχῆς, καθ' ὃ δ ἄν-θρωπος προαιρεῖται καὶ ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει νὰ ζῆ ἀνώ-τερος, δσον εἶναι δυνατόν, πάσης ψιλικῆς προσπα-θείας, καὶ δὲν παραδέχεται, οὕτε ὑποφέρει, νὰ ὑποδῷυλοισται δλοτελῶς δὲν αὐτῷ λόγος εἰς πάντα τὰ θελήματα τῆς σαρκός, οὔδὲ νὰ τὸν ὑποτάσσουν καὶ νὰ τὸν κυριεύουν τῆς γῆς τὰ πράγματα.

Καὶ τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν ἔγὼ δὲν τὴν περιορίζω εἰς τὰ στενὰ δρια ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τάξεως, ἡ καταστάσεως, ἀλλ' ἀνετον ἀπλῶς καὶ ἀδιόριστον τὴν ἐννοῶ, εἰς πᾶσαν καὶ παντοίαν διαγωγῆς τε καὶ διατριβῆς προσάντη-σιν καὶ περίστασιν, τουτέστιν δὲν τὴν περικλείω μόνον εἰς τὴν ἀποχήν τῆς ἀτόπου τῶν δρεκτῶν καταχρήσεως, ἡ ἐν μέσῳ τῆς στερήσεως καὶ τῆς ἐνδείας, ἀλλὰ τὴν ζητῶ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀφθονίας τε καὶ περιουσίας αὐτῶν τῶν λεγομένων τῆς γῆς ἀγα-θῶν, καὶ προσέτι, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Ἐλεύθερον ἐγώ λέγω, ὅχι ἔκεīνον ὅστις δὲν ἔχει τὴν δύναμιν καὶ τὸν τρόπον πῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ ὁρέξεις, ἀλλ' ἔκεīνον ὅστις τὸν τρόπον τὸν ἔχει, καὶ δὲν τὸν μεταχειρίζεται· ἔκεīνον ὅστις δλίγα ἐπιθυμεῖ καὶ τὰ περισσὰ τὰ ἀποπτύει· ἔκεīνον ὅστις στέργει καὶ ἀναπαύεται εἰς ὅσα ἔχει· καὶ ἔχοντάς τα, αὐτὸς κυριεύει αὐτά, καὶ ὅχι ἀπὸ αὐτὰ κυριεύεται.

Δὲν εἶναι ἐλεύθερος ὁ ἡσυχαστής, ὅταν ὁ λογισμός του ἀεροβιατῶν εἰς τὰ μὴ πρὸς αὐτὸν ἀνήκοντα, δὲν ἡσυχάζει· οὕτε ὁ ἔρημίτης, ὅταν ἡ φαντασία του ἀνατυποῦται τὰς ἰδέας τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἀναζωγραφεῖ τὰ τοῦ κόσμου· οὕτε ὁ Ἰδιώτης καὶ ἄσημος ἄνθρωπος, ὅταν ὁ νοῦς του χάσκει εἰς τὰ τῶν ἀξιωμάτων ὑψη καὶ τὰς λαμπρότητας· οὕτε ὁ πτωχός καὶ ἀκτήμων, ἢ ὁ διλιγοκτήμων, ὅταν τὴν ἡμέραν δλην ἐπαγωνίζεται καθ' ὑπερβολὴν καὶ κατακόπτεται, ὅχι διὰ νὰ ἐκπορίσῃ τὰ ἀναγκαῖα τε καὶ χρειώδη, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀλλάξῃ κατάστασιν· καὶ πάλιν δλην τὴν νύκτα ἐπαγρυπνεῖ ἢ ὁ δνειροπολεῖ θησαυρούς τε καὶ πλούτους. Τὴν ἀληθινὴν ἐλεύθερίαν τὴν ἐννοῶ ριζωμένην εἰς τὰ βάθη αὐτῆς τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς καρδίας· ὁ κατὰ τὸν ἔμὸν λόγον καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐλεύθερος, ἔτι καὶ ἀνάμεσα εἰς πολυύχλους τύρβας, δσας συνεπαθοίζουν αἱ πόλεις, μένει ἡσυχὸς καὶ εἰρηνικός· καὶ ἐπάνω εἰς τοὺς μετεωρισμούς τῶν ἀξιωματικῶν βαθμῶν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ύψωσεις τῶν θρόνων εἶναι ἐπιεικῆς καὶ μετριόφρων, καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ τὰ πλέον ἴσχυρὰ θελκτήρια τῶν ἥδονῶν ἵσταται ἀκίνητος καὶ σωφρονικός, καὶ περιφρεόμενος ἀφθόνως ὑπὸ δαψιλείας κτημάτων τε καὶ χρημάτων, φαίνεται καὶ εἶναι συνεσταλμένος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, μέτριος εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τῆς τοῦ πλούτου περιουσίας ἢ φρόνιμος οἰκονόμος ἢ καὶ περιφρονητικός. Οὗτος μεταχειρίζεται τὰ περισσεύοντα πρεπόντως, δὲν τὰ κακομεταχειρίζεται. Ὁ ἄλλος ὑποφέρει τὴν ἔλλειψιν ἔκεīνων τὰ ὄποια ὑστερεῖται εὐγνωμόνως καὶ δὲν τὰ ἐπορέγεται περιπαθῶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἔμε καὶ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Αὐτὸς εἶναι ἔκεīνος, ὅστις οὕτε πολλὰ ἀδημονεῖ καὶ λυπεῖται, οὕτε ἀμέτρως ἐκταράτεται καὶ φοβεῖται, δταν ἐνθυμῆται τῆς παρούσης αὐτοῦ ζωῆς τὸ ἐπισφράγισμα καὶ τὸ τέλος.

Ἐξ ἐναντίας ὁ τρυφηλὸς καὶ ἡδονικὸς ἄνθρωπος εἶναι φι-

λόρδος, ό φιλόρδος είναι φιλοσώματος, είναι φιλόκοσμος, ό φιλόκοσμος είναι φιλόζωος, ό φιλόζωος αύτός είναι καὶ ό περι τὸν θάνατον ύπερ τὸ δέον μικροψυχῶν καὶ δειλιῶν ἀμέτρως καὶ καθ' ύπερβολὴν ταραττόμενος.

"Οσῳ μᾶλλον ἡ προσπάθεια, καὶ ἡ περὶ τὰ ἀγαθά τῆς γῆς πτόησις περισφίγγει τὴν ψυχὴν, τοσούτῳ ισχυρότερον ἡ ψυχὴ κυριευομένη κρατεῖ ταῦτα ύπο τοῦ σώματος, τοῦ ὄποιον αὐτῇ κατὰ λόγον ἔπρεπε νὰ εἴναι ἡ κυριεύουσα· διὸ περισσότερον ύπο τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ κατακυριεύεται, τόσῳ σφοδρότερον διαλογιζομένη τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποδημίαν καὶ ἀποχώρησιν θροεῖται καὶ ἀδημονεῖ καὶ ταράσσεται, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἡ οὕτω διαστραφεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ ὥστη διούλου αὐτῇ δεδομένου σώματος ύποδουλωθεῖσα, δὲν ἀγαπᾷ μόνον τὴν ζωὴν δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν, (διότι εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ εἴναι μάλιστα ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, καθὼς τὸ σῶμα εἴναι ἡ ἀρχὴ τῆς νεκρώσεως) ἀλλ' ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, τὸ περισσότερον, διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πραγμάτων ἐκείνων, πρὸς ἃ τὴν ισχυρὰν ἔχει κλίσιν, καὶ τὴν ύπερ τὸ δέον προσπάθειαν.

«Ψυχὴ μου — ἔλεγεν ἐκείνος ὁ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραβολῆς ἀφρονέστατος πλούσιος — ψυχὴ μου, ἔχεις πολλὰ ἀγαθά».

Καὶ κακὰ ὅχι; Τὰ κακὰ δὲν τὰ ἔσυλλογίζετο ὁ ἀνόητος: ἀγαθὰ ἔλεγεν ἔχεις· Ἀλλὰ καὶ ἔχεις — ἔλεγε — ψευδές καὶ τοῦτο. "Ἐπρεπε νὰ εἰπῇ προσφύέστερον καὶ ἀληθέστερον: «Αὕτα σὲ ἔχουσιν, ὃ ψυχὴ μου, καὶ δεινῶς σὲ κατακρατοῦσιν».

Εἶτα τί; Κείμενα — ἐπρόσθεσε — πῶς; Κείμενα, καὶ οὐχὶ κινούμενα; 'Ακίνητα καὶ οὐχὶ μεταβαλλόμενα καὶ μετατρεπόμενα; Οὕτως ὁ ἀσύνετος διελογίζετο.

Καθὼς ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ὅλη ἦτο προσκεκολλημένη εἰς τὰ τοιαῦτα ἀγαθά, καὶ διὰ τῆς προσπάθειας ἀπὸ αὐτῶν ἀχώριστος, οὕτως ἀντιστρόφως ἔθάρρει, διὰ τοῦτο θέλει μένουσι εἰς αὐτὸν στερεά, ἀδιάπτωτα, ἀχώριστα, ἀναφαίρετα: Κείμενα.

Τί δέ; αὐτὰ ἀραγε καὶ πάντοτε; ἔως τόσον δὲν ἐτόλμησεν ἡ ἀφροσύνη νὰ φθάσῃ· ἀλλ' εἶπεν, διὰ τὰ ἔχει μόνον εἰς ἕτη πολλὰ· συνηρίθμει διὰφων τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς του, μὲ τὸ πλήθος τῶν ἀγαθῶν τῆς περιουσίας του· ἐφαντάζετο, διὰ τὸν πειδὴν εἶχεν ἀγαθὰ πολλά, διὰ τοῦτο ἔμελ-

λε καὶ νὰ ζήσῃ ἔτη πολλά: διότι ἥθελε νὰ ζῆ διὰ νὰ ἔξακολουθῇ τὰς τρυφάς του· ἥθελεν, ὅχι νὰ ἀναπαύεται σωφρονικῶς, διὰ νὰ ζῆ δύσον εἶναι δυνατὸν ἡσύχως καὶ ἀταλαίπωρως, ἀλλὰ νὰ ζῆ ἥθελεν ἀκολάστως καὶ ἀσελγῶς, διὰ νὰ ἀναταύεται ἡδονικῶς καὶ κακορέκτως: 'Αναπαύου.

"Ήθελεν ὅχι νὰ τρώγῃ διὰ νὰ ζῆ, ἀλλὰ νὰ ζῆ διὰ νὰ τρώγῃ: Φάγε. 'Ομοίως νὰ ζῆ, διὰ νὰ πίνῃ: Πίε.

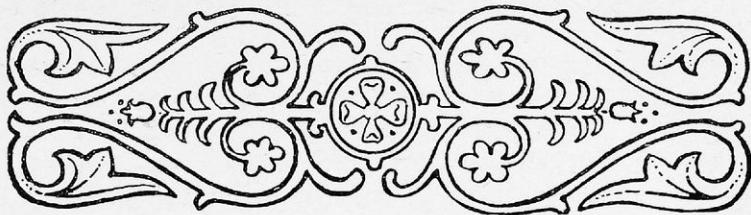
Νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ διὰ νὰ τρυφᾶ καὶ σπαταλᾶ εὔφρανόμενος: Εὔφραίνου.

"Ω τὸν ταλαίπωρον καὶ τρισάθλιον καὶ κακοδαιμονέστατον ἀνθρωπὸν: τὸν εύρήκαμεν, τὸν εἴδομεν: Αὐτός, αὐτὸς εἶναι κυρίως ἐκεῖνος δστις ὑπερβαλλόντως λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖ καὶ τρέμει καὶ ἐκταράττεται, ὡς εἰς κακὸν τὸ μέγιστον καὶ ἀκρότατον, δταν παραστήσῃ εἰς τὴν ἐνθύμησίν του τὸν θάνατον, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν δ τοιούτος νὰ φανῇ ποτὲ καρτερικὸς καὶ γενναῖος καὶ μεγαλόψυχος, δταν ἐπέλθῃ εἰς τὸν λογισμὸν του τὸ κατ' αὐτὸν δεινότατον καὶ χαλεπώτατον τοῦτο συνάντημα· ὅχι ποτέ· οὐδέποτε τόσον περισσότερον μικροψυχεῖ καὶ φοβεῖται καὶ δύσυναται καὶ ἀποκλαίεται, δσον περισσότερον τὴν ψυχὴν ἔχει ύποδεδουλωμένην εἰς τὰ τῆς γῆς φαινόμενα ἀγαθὰ ταῦτα, εἰς δι προσηλωμένος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ήττον εύρισκεται· νὴ λύσις δυσχερεστέρα δσον τὰ δεσμὰ λσχυρότερα.

'Εκεῖνα τὰ δύνοντια ἐκβάλλονται εύκόλως καὶ ἀνωδύνως, δσα ἔχουσι μικρότερα τὰ ριζώματα, ἐκεῖνα τὰ κλωνάρια ἔξαπανασπῶνται προχείρως καὶ ἀκόπως, δσα δέχονται ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου δλιγωτέραν τοῦ φυτικοῦ χυμοῦ τὴν διάδοσιν· καὶ καθ' δμοιον τρόπον, ἐκεῖναι αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις εἶναι ἔτοιμπτεραι νὰ ἀπολυθῶσι καὶ νὰ ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ γεωδεῖς τοῦτο σαρκίον, δσαι,—καὶ τῆς ζωῆς ἔτι διασωζομένης, καὶ ἀκολουθούσης τὸν διατεταγμένον εἰς αὐτὴν δρόμον—δσαι, ἀν δχι παντάπασιν ἐλεύθεραι δι' ἄκρας καὶ δλοτελοῦς ἀπαθείας, καὶ διλιγώτερον εἶναι ριζωμέναι, διὰ μετριοπαθείας, εἰς τὰ σωματικὰ πάθη καὶ εἰς τὰ τῆς γῆς πράγματα. 'Εκεῖναι ἀναμφίβολως εἰς δις δ φιλόσυλος καὶ φιλήδονος βίος ἐλαφροτέραν ἐπιφέρει τὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπίχυσιν.

« Διατριβὴ περὶ εὐθανασίας »

Εὐγένιος Βούλγαρης

Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

(Όμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.)

Φόβος καὶ τρόμος περικαταλαμβάνει τὴν ψυχήν μου, ὅταν λαμβάνω κατὰ νοῦν τὸν ἐλεεινὸν πλούσιον τῆς σημερινῆς περικοπῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Ποῖα τὰ ἀμαρτήματα αὐτοῦ, διὰ τὰ δόποια κατεδικάσθη εἰς τοσαύτην φοβερὰν βάσανον; Αὔτος οὐδὲ εἰδωλολάτρης ἦτο, οὐδὲ ἐπίορκος, οὐδὲ τῶν ἔορτῶν περιφρονητής, οὐδὲ τῶν γονέων ὑβριστής, οὐδὲ κλέπτης, οὐδὲ φονεύς, οὐδὲ ψευδομάρτυς, οὐδὲ τῶν ξένων πραγμάτων ἐπιθυμητής.

«Ἐνεδεδύσκετο», λέγει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, «πορφύραν καὶ βύσσον», ἥγουν λαμπρά καὶ πολύτιμα φορέματα. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἄραγε τοσαύτη καταδίκη; «Ἐύφραίνετο», λέγει, «καθ' ἡμέραν λαμπρῶν», ἥγουν ἔτρωγεν, ἔπινεν, ἔχόρευεν, ἔψαλλεν, ἔγέλα. Ἄλλα διὰ ταῦτα τόση βάσανος; Ναί, διὰ ταῦτα! Ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ καθ' ἡμέραν προσῆλωμένος, ὑπὲρ αὐτῶν κατεδαπάνα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, δὲν ἦλει τὸν πτωχὸν Λάζαρον, δστις ἀσθενῶν καὶ καθηλωμένος κατέκειτο εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν σκυλάκων λειχόμενος.

Οὐαὶ λοιπόν! Ποσάκις ἔγὼ ἐνδεδυμένος λαμπρά καὶ πολύτιμα ἐνδύματα, ἔχων δὲ καὶ ἄλλα ἐν ταῖς ἀποθήκαις σηπόμενα, συναντῶ τὸν Λάζαρον γυμνὸν καὶ ὑπὸ τοῦ ψύχους στένοντα καὶ τρέμοντα, ἀποστρέφω δὲ τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ;

Ποσάκις ἔγὼ μὲν κάθημαι εἰς τράπεζαν γέμουσαν πολλῶν καὶ ποικίλων βρωμάτων καὶ ποτῶν καὶ τρώγω καὶ πίνω καὶ εὐφραίνομαι, βλέπω δὲ τὸν Λάζαρον πεινῶντα καὶ λιμώττοντα καὶ δὲν δίδω εἰς αὐτὸν οὕτε ἀπὸ τὰ περισσεύοντα ἀπὸ τῆς τραπέζης μου ψιχία;

Ποσάκις ἔρχεται ὁ Λάζαρος εἰς τὸν πυλῶνα τῆς οἰκίας μου γυμνός, ἀσθενής, τραυματισμένος, καὶ κρούει τῆς οἰκίας τὴν θύραν καὶ ζητῶν τὸ ἔλεός μου περιμένει, ἀντὶ δὲ παραμυθίας εὐρίσκει ὀδύνην; Λείχουσι τὰ ἔλκη αὐτοῦ οἱ κύνες, ἥγουν περιφρονοῦσι καὶ διώκουσι αὐτὸν οἱ ὑπηρέται τῆς οἰκίας μου;

Ταῦτα εἶναι ἀμαρτήματα μεγάλα καὶ φρικτῆς κολάσεως πρόξενα, καὶ δμως σχεδὸν οὐδεὶς λογίζεται ταῦτα ὡς ἀμαρτήματα. Πάντες σχεδὸν πλανῶνται νομίζοντες, δτι, ἐὰν ἐλεήσωσι τὸν πτωχόν, κατορθοῦσιν ἔργον ἀρετῆς, ἐὰν δὲ μὴ ἐλεήσωσιν αὐτὸν, οὐδόλως ἀμάρτάνουσιν. Καὶ ἡ μὲν σημερινὴ περικοπὴ τοῦ Εὔαγγελίου κηρύγτει φανερά, δτι ὁ πλούσιος κατεδικάσθη, ἐπειδὴ μόνος ἀπολαμβάνων τοῦ πλούτου αὐτοῦ καὶ καταναλισκῶν αὐτὸν ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν τρυφαῖς, οὐδέποτε ἥλέησε τὸν πτωχὸν...

Πλανῶνται λοιπὸν ὅσοι νομίζουσιν, δτι ἡ ἐλεημοσύνη δὲν εἶναι χρέους ἐκπλήρωσις. Αὕτη ἡ πλάνη, ἀδελφοί μου, προέρχεται ὅχι ἐκ τῆς πειθοῦς τοῦ λόγου, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἀσπλαγχνίας τῆς καρδίας. Ἡ ἀσπλαγχνία εἶναι ἡ δαιμονιώδης ρίζα αὐτῆς. Ὁ ἀσπλαγχνος πλούσιος οὐδόλως αἰσθάνεται οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς πείνης στενοχωρίαν, οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς γυμνώσεως ταλαιπωρίαν, οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀρρωστίας ὀδύνην, οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς πτωχείας θλῖψιν, ἣν πάσχει ὁ πτωχός. Διὰ τοῦτο, δσα καὶ ἀν εἴπης εἰς αὐτὸν, οὐδὲ μαλάσσεται, οὐδὲ κλίνει εἰς ἔλεος καὶ οἰκτιρμόν...

Εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐλεημοσύνης προτρέπει — νά! — ἡ δύναμις τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς ἀνταποδόσεως, προτρέπει δμως περισσότερον ἡ εὔσπλαγχνία τῆς καρδίας. Ὁ εὔσπλαγχνος, δταν ἵδη ἄνθρωπον κινδυνεύοντα καὶ πάσχοντα, τοσοῦτον συντρίβεται ἡ καρδία του, ὥστε πάσχει, ὡς ἐὰν ἐκινδύνευε καὶ ἐπασχεν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ὁθεν καὶ κλαίει μετὰ τῶν κλαιόντων καὶ θλίβεται μετὰ τῶν θλιβομένων. Διὰ τοῦτο, δταν ἵδη τὸν ἐν ἀνάγκαις καὶ θλίψειν, οὐχὶ ύπὸ τῆς ἐντολῆς, οὐδὲ ύπὸ τοῦ φόβου, οὐδὲ ύπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀνταποδόσεως ἐλκόμενος, ἐλεεῖ αὐτόν. Θεραπεύων δὲν τὴν ἀνάγκην τοῦ πτωχοῦ, συνθεραπεύει ἄμα καὶ τὴν θλῖψιν, τὴν δποίαν δοκιμάζει δι' αὐτόν.

"Ακουσον τώρα τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὅποίου εὕκολα γίνεσαι εὕσπλαγχνος. "Οταν συναντᾶς τὸν πτωχόν, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' αὐτοῦ. 'Αλλὰ στηρίξας τὰ ὅμματά σου ἐπ' αὐτὸν καὶ παρατηρήσας τὴν ἐλεεινὴν αὐτοῦ κατάστασιν, προσῆλωσον τὸν νοῦν σου εἰς τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν θλῖψιν τῆς καρδίας αὐτοῦ.

"Οταν βλέπης τὴν οἰκίαν τῆς πτωχῆς καὶ ἀπόρου χήρας, μὴ φύγης. 'Αλλ' εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν βλέπε τὰ δάκρυα αὐτῆς, δτε περικυκλούσιν αὐτὴν τὰ μικρὰ ὄφρανὰ αὐτῆς, γυμνὰ καὶ κλαίσιντα καὶ μὲ φωνὴν ἐλεεινὴν ζητοῦντα παρ' αὐτῆς τροφήν.

"Οταν πλησιάσῃς εἰς τὸν οἶκον, ὅπου κατάκειται ὁ πτωχός, δ ἀσθενής, μὴ ἀναχωρήσῃς ἔκειθεν. 'Αλλ' εἴσελθε καὶ βλέπε, δτι οὐδὲ λατρός, οὐδὲ λατρικόν, οὐδὲ ὑπηρέτης, οὐδὲ τροφή, οὐδὲ ἄνθρωπος, ἵνα δροσίσῃ τὴν δίψαν αὐτοῦ. Μὴ φύγῃς εὐθύς, ἀλλὰ στάσου ἔκει καὶ βλέπε αὐτὸν κατακείμενον ἐπὶ τῆς γῆς, βλέπε τὰς πληγάς, ἐρεύνησον ποία ἡ ἀσθένεια. Στάσου ἔκει καὶ ἀκουσον τὰς δύσυνηράς φωνὰς τὰς ἐκ τῶν πόνων τῆς ἀρρωστίας αὐτοῦ.

"Οταν βλέπης τὸν πτωχὸν ἔκτείνοντα τὴν χεῖρα καὶ ζητοῦντα τὸ ἔλεός σου, μὴ ὀργίζεσαι, μὴ ἀγανακτῆς, ἀλλὰ χαίρου καὶ ἀγάλλου νομίζων, δτι αὐτὴν εἶναι ὁ Κύριος σου καὶ Σωτήρ σου, δστις ἔκτείνει τὴν χεῖρα καὶ ζητεῖ παρὰ σοῦ τὴν κλεῖδα, ἵνα ἀνοίξῃ διὰ σὲ τοῦ Παραδείσου τὴν θύραν.

"Οταν ταῦτα ποιῆς, τότε καὶ τὴν ἀγαθήν σου προαίρεσιν δεικνύεις καὶ κατὰ δύναμιν συνεισφέρεις καὶ ἐτοιμάζεις τὴν καρδίαν σου πρὸς ὑποδοχὴν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος.

«Κυριακοδρόμιον»

Νικηφόρος Θεοτόκης

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΑΝΕΞΙΚΑΙΑΣ

 δ φῶς τῆς ἀρετῆς ἔχει δύναμιν, ἥτις θαυμασίως καὶ φωτίζει καὶ πείθει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐφέλκει αὐτὸν πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐναρέτου διδασκομένων. «Οὕτω λαμψάτω», εἶπεν δὲ Κύριος, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, δπως ἵδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Καθὼς δὲ τὸ φῶς τῶν καλῶν ἔργων φωτίζει τοὺς πιστοὺς καὶ διεγείρει αὐτοὺς πρὸς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, οὕτω φωτίζει καὶ τοὺς ἀπίστους καὶ ἔξεγείρει τὸν νοῦν αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν. Ἐνεργεῖ δὲ ἐν ἡμῖν τῆς ἀρετῆς τὸ φῶς, εἴτε ἐπειδὴ αἱ ἀρεταὶ εἰσιν ἔργα τῆς θείας χάριτος, εἴτε ἐπειδὴ τῆς ἀρετῆς τὰ σπέρματα ἔμπεφτευμένα εἰσὶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὰ δὲ κατὰ φύσιν καὶ ἀρέσκουσιν καὶ ἐφέλκουσιν. Αἰσθητὴ γίνεται ἐσωτερικῶς τούτου τοῦ φωτὸς ἡ ἐνέργεια, διότι, δταν βλέπωμεν τῆς ἀρετῆς τὰ ἔργα, αἰσθανόμεθα συνειδήσεως ἐλεγχον, καρδίας κατάνυξιν, μιμήσεως ἐπιθυμίαν, κλίσιν πρὸς ὑπακοὴν τῶν ὑπὸ τοῦ ἔργατου τῶν ἀρετῶν λεγομένων καὶ διδασκομένων. Βλέποντες τὴν ἀγιότητα τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου συμπεραίνομεν δτι, καθὼς εἰσιν ἄγια τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὕτως ἀληθινὰ καὶ ἄγια εἰσιν ὅσα αὐτὸς διδάσκει. "Οσον δὲ περισσοτέρα ἡ ἀρετή, τόσον περισσότερόν ἐστιν καὶ τὸ ἔξ αὐτῆς φῶς, δσον δὲ περισσότερον τὸ φῶς, τοσοῦτον περισσότερος καὶ ὁ φωτισμός. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων ὑπὲρ ἄλλοτέ ποτε ἐλαμψεν δι πυρσὸς τῶν θεαρέστων ἔργων, διὰ τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἄλλοτέ ποτε πλῆθος τότε ἀνθρώπων ἀξίων τοῦ φωτὸς ἐφωτίσθη.

"Ἐβλεπον οἱ τότε ἄνθρωποι τόσην καθαριότητα εἰς τὰ ἥθη, τόσην περιφρόνησιν τῶν ἐπιγείων, τόσην ἀγάπην εἰς τὸν πλησίον, τόσην ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχούς, τόσην ἀρετὴν εἰς πάντα τὰ ἔργα τῶν Ἀποστόλων· ἐβλεπον δτι οἱ μὲν πιστεύοντες ἐπώλουν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν καὶ ἔβαλλον τῆς τιμῆς αὐτῶν τὰ ἀργύρια παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων, οἱ δὲ Ἀπόστολοι μετήρχοντο αὐτοῦ πρὸς διατροφὴν καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς χρείας τῶν χηρῶν καὶ δρφανῶν καὶ πάντων τῶν δεομένων· ἐβλεπον ἐκεῖνο τὸ ἐπουράνιον κοινόβιον, ἐν φῷ οὐδεὶς εἶχεν ἵδιον πρᾶγμα,

ἀλλ' ἡσαν δλα κοινά: ἔβλεπον μεταξύ τῶν πιστευόντων τόσην δόμονιοιαν καὶ ἀγάπην καὶ συμφωνίαν, ὅστε ἐφαίνετο μία καὶ ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ δλου ἐκείνου τοῦ πλήθους: εἶδον μετὰ πόσης φρονήσεως καὶ ἀπρόσπαθοῦς οἰκονομίας καθησύχασαν εὔθυς τὸ μικρὸν τοῦ γογγυσμοῦ σκάνδαλον, ριζόθεν αὐτὸν ἀνασπάσαντες: ἔβλεπον, λέγω, τὰ ύπερλαμπρά φῶτα πασῶν τῶν ἀρετῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐφωτίζοντο, φωτιζόμενοι δέ, ἐγνώριζον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τὴν ἀλήθειαν.

Μία δμως μεταξύ τῶν ἀλλών Ἀποστολικῶν ἀρετῶν ύπερλάμπουσα οὐ μόνον κατεφώτιζε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖα ἦν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀύτῶν, ἥγουν ἡ μεγάλη ἀρετὴ τῆς ἀνεξικακίας. Αὕτη κατώκησεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἀποστόλων καὶ αὐτὴ συνήργησε πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κόσμου....

'Η μεγάλη ἀρετὴ τῆς ἀνεξικακίας ἐγένετο πρόξενος τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας. Τοῦτο φαίνεται παράδοξον καὶ ἀλλόκοτον, δμως ἔστι βέβαιον καὶ ἀληθέστατον. 'Ακούσατε τὴν ἀπόδειξιν: χωρὶς πίστεως οὐδεὶς δύναται σωθῆναι· μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ θεήγορος Παῦλος, λέγων : «Χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστήσαι». Οὐδεὶς δὲ πιστεύει χωρὶς κηρύγματος, ἐπιβεβαιοῦ τοῦτο δ αὐτὸς Ἀπόστολος : «Πῶς δὲ πιστεύουσι», λέγει, «οὖς οὐκ ἥκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;»;

'Ἐπέμφθησαν ἀληθῶς παρὰ τοῦ Θεοῦ οἱ Ἀπόστολοι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα κηρύξωσι τὴν εὐαγγελικὴν πίστιν· «πορευθέντες», εἶπε πρὸς αὐτοὺς δ Κύριος, «εἰς τὸν κόσμον & παντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον ἐν πάσῃ τῇ κτίσει».

'Αλλ' ἔάν οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἡσαν ἀνεξικακοι, ἀλλὰ μνησικακοι καὶ ἐκδικητικοί, τούτεστι ἔάν αὐτοί, δτε ὑβριζον αὐτούς, οὐκ ηύλογουν, ἀλλ' ἀνθύβριζον τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ δταν ἐδίωκον αὐτούς, οὐχ ύπέφερον τὸν διωγμόν, ἀλλ' ἀπεστρέφοντο τοὺς διώκτας, καὶ, δταν ἔβλασφήμουν αὐτούς, οὐ παρεκάλουν τοὺς βλασφημοῦντας, ἀλλ' ὥργίζοντο καὶ ἔφευγον αὐτούς, ἀρά γε ἐπέστρεφεν δ κόσμος; ἀρά γε ἐπίστευε τόσον ἄμετρον πλῆθος ἀνθρώπων; Οὐχι. 'Εάν οἱ Ἀπόστολοι οὐκ εἶχον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν μακαρίαν ἀρετὴν τῆς ἀνεξικακίας, ἀλλ' ἡσαν μνησικακοι καὶ δρυγίλοι καὶ ἐκδικητικοί, θά ἔκλειον ἀναμφιβόλως τὸ στόμα καὶ θὰ ἐστρεφον τὰ νῶτα καὶ θὰ ἐμίσουν τοὺς ἀδικοῦντας

καὶ διώκοντας αὐτούς. "Οθεν ἔπαινε τῆς πίστεως τὸ κήρυγμα, ἐπομένως, μηδενὸς κηρύττοντος, ἔμενον οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ σκότος τῆς ἀπιστίας· τῆς ἀνεξικακίας οὖν κατόρθωμά ἔστιν ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ κόσμου.

'Εὰν δὲ στοχασθῆς πόθεν προέρχονται πάντα τὰ κακά, ὅσα εἰς τὸν κόσμον γίνονται, βλέπεις ὅτι τὰ περισσότερα συμβαίνουσιν, ἐπειδὴ ἔφυγεν ἡ ἀνεξικακία ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐρριζώθη ἡ μνησικακία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως. «'Ανένδεκτόν ἐστιν», εἶπεν ὁ Κύριος, «μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα». "Ανθρωποι, σάρκα φοροῦντες, τὸν κόσμον οἰκοῦντες, ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζόμενοι, εὔκολα καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου παροργίζομεν ἀλλήλους. 'Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν ἀνεξικακοί, διὰ τοῦτο ἄλλος τὸν ἄλλον ούχ ύποφέρει, ἄλλος τοῦ ἄλλου τὸ σφάλμα οὐ συμπαθεῖ. Δι' ἔνα λόγον πληκτικόν, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἔν περιφρονητικὸν σχῆμα πόσον δργιζόμεθα καὶ ἀγανακτοῦμεν, πόσον ἀποστρεφόμεθα καὶ μισοῦμεν τοὺς ἀδελφούς; Διὰ μίαν εὔτελή καὶ πρόσκαιρον ζημίαν πόσαι ἐπιβουλαῖ, πόσαι συκοφαντίαι, πόσαι ψευδομαρτυρίαι, πόσαι μάχαι, πόσα σκάνδαλα, πόσα ἐλεεινά καὶ φοβερὰ ἀμαρτήματα;

'Εὰν βάλης εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνεξικακίαν, τότε βλέπεις ὅτι γίνονται οἱ ἄνθρωποι «ἀκέραιοι ως αἱ περιστεραί», τότε ὁ εἰς ύποφέρει τοῦ ἄλλου τὴν ἀσθένειαν καὶ συμπαθεῖ τὸ τούτου σφάλμα· τότε βλέπεις τοῦτον εὐλογοῦντα τοὺς ύβριζοντας, ἐκεῖνον ἀγαθοποιοῦντα τοὺς διώκοντας, τὸν ἄλλον μὴ ἀποδιδόντα κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ προνοούμενον «καλὰ ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων», τότε ἐκλείπουσι τὰ κακά ἐκ τῆς γῆς, βλέπεις δὲ τὴν ἀγαθότητα εἰς τὰ ἥθη, τὴν εἰρήνην εἰς τὰς πολιτείας, τὴν ἀγάπην εἰς τὰς ὅμηγύρεις, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν νόμων εἰς πάντα τόπον.

Βλέπεις τότε ἐκπληρουμένην τὴν ύπὸ τοῦ Κυρίου διδαχθεῖσαν εἰς ἡμᾶς προσευχήν, ἥγουν τὸ «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ως ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐκπληροῦσι τότε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι, καθὼς καὶ οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἄγγελοι ἔρχεται τότε ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, τουτέστι βασιλεύει εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χαρά καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ.

«Κυριακοδόμιον»

Νικηφόρος Θεοτόκης

ΠΕΡΙ ΑΠΑΓΓΕΛΙΑΣ

 αθώς ἔχει χρέος ὁ ρήτωρ νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὰ πράγματα προσφυῶς τὴν προσήκουσαν ἑκάστου λέξιν, οὕτως εἰς πᾶσαν λέξιν καὶ φράσιν πρέπει νὰ δίδῃ τὴν ἀνάλογον καὶ οἰκείαν φωνήν, ἔάν μέλλῃ νὰ κινήσῃ εὔεπηβόλως τῶν ἀκροατῶν τὰ δῖτα καὶ οὕτω νὰ διαπορθμεύσῃ εἰς τὰς ψυχάς αὐτῶν τὸ εἰς τὸ σκοπόν του ἀπαιτούμενον πάθημα· διότι τὸ ἀτεχνὸν καὶ μονότονον τῆς προφορᾶς διαφόρων πραγμάτων, ἐπειδὴ συμφύρει ὅσα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπ' ἄλλήλων διακεκριμένα, συγχέει ὅμοίως καὶ τῶν ἀκροατῶν τὴν ἀκοήν καὶ οὕτως ἀμβλύνει καὶ κοιμίζει αὐτῶν τὴν προσοχήν, τὸ δόποιον εἶναι τοῦ σκοπουμένου ἐναντιώτατον. 'Ανάγκη λοιπὸν πᾶσα νὰ ἔχῃ ὁ ρήτωρ ἀκριβῶς τὰ ἐφεξῆς:

Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον πάντων, ὅσα πρέπει νὰ φυλάττωσιν οἱ θέλοντες νὰ προφέρωσι καλῶς, εἶναι ἡ καθαρότης καὶ εὔκρινεια. Προσγίνεται δὲ αὕτη, ἔάν προφέρῃ τις τὸν λόγον μὲν ὁμαλὴν καὶ μετρίαν φωνήν, τοὺς μὲν τόνους διακρίνων, χωρίζων δὲ πρεπόντως τὰς λέξεις ἀπ' ἄλλήλων καὶ τὰς συλλαβῆς καὶ γράμματά τινα ἐνίστε, δταν δύνανται νὰ φέρωσι σύγχυσιν ἢ τινα κακοφωνίαν· ἔτι δὲ ἔάν καταπαύῃ τὴν φωνὴν εἰς τὰς στιγμὰς καὶ διπον τὸ ἀπαιτεῖ ὁ νοῦς ἢ ἡ καθαρότης τοῦ λόγου καὶ ἡ σαφήνεια. 'Η τοιαύτη προφορὰ φέρει ἀπόνως καὶ ἵλαρῶς εἰς τὸ οὖς τῶν ἀκροατῶν τὰς λέξεις καὶ ὁ νοῦς αὐτῶν μεθ' ἡδονῆς καὶ χωρὶς σύγχυσιν, ἐμφύεται εἰς τὴν τάξιν τῶν τοῦ λέγοντος διανοημάτων.

"Ετερον δχι διλιγωτέρας προσοχῆς ἄξιον εἶναι τῆς προφορᾶς τὸ ρέον, τρόπον τινὰ καὶ ἀκατανάγκαστρον μὲν τὸν λόγον, διότι δταν δὲ προφέρων γίνεται καταφανῆς, δτι καταβάλλει κόπον εἰς τὸ καλῶς προφέρειν τὸν λόγον, ἀντὶ νὰ τέρψῃ ἐνοχλεῖ μᾶλλον τὸν ἀκούοντα, ὃς ἐπιδεικτιῶν μὲν κατηγακασμένην ἀκριβειαν. Προκριτότερον δὲ πάντοτε τοῦ κατηγακασμένου τὸ φυσικώτερον καὶ μετ' εὐκολίας, ἀν καὶ δχι πάντη ἀπταίστως, γινόμενον.

Δὲν ἀρκεῖ δὲ πρὸς τὸ καλῶς προφέρειν ἡ καθαρότης καὶ τὸ ἀκατανάγκαστρον αὐτοῦ καὶ ρέον· ἀλλὰ πρέπει προσέτι νὰ ἐφαρμόζηται καὶ ἡ πρέπονσα εἰς ἔκαστον λόγον φωνή. 'Εμποιοῦσι δὲ τοῦτο ἔξαιρέτως αὐταὶ τῆς ψυχῆς αἱ κινήσεις,

διὰ τῶν τῆς φωνῆς παθῶν ἐκφραζόμεναι. Ἐπειδὴ δὲ τούτων τῶν τῆς ψυχῆς κινήσεων καὶ παθῶν, τὰ μὲν εἶναι ἀληθῆ, τὰ δὲ πεπλασμένα, ἔκεινα μὲν αὐτόματα προέρχονται καὶ χωρίς τινος τέχνης, διοῖα τῶν ἀληθῶς ἀλγούντων καὶ ὀργιζομένων καὶ ἀγανακτούντων κτλ., ταῦτα δὲ προσγίνονται ἐκ μιμήσεως καὶ τέχνης· ἀνάγκη δὲ ὁ μιμούμενος νὰ παθαίνηται πρῶτον αὐτὸς καὶ λαμβάνων τῶν πραγμάτων τὰς εἰκόνας νὰ κινήται ὡς ὑπὸ ἀληθῶν καὶ οὕτως ἐπειτα νὰ τὰ κοινωνῆ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους διὰ τῆς φωνῆς, ἥτις εἶναι τῶν ἕσω παθῶν καὶ διαθέσεων ἀψεύδης ἄγγελος, ἵσας καὶ ἀναλόγους ἔκεινων μορφὰς καὶ ἀλλοιώσεις λαμβάνουσα. Αὕτη λοιπόν, ἐπὶ μὲν τῶν ἥδεων πραγμάτων ὢ ἐει πλήρης καὶ ἀπλῆ καὶ ἴλαρά· ἐπὶ δὲ ἀγῶνος ἐπηρμένη, μὲ δλας της τὰς δυνάμεις ἐπιτείνεται, ἀπηνὴς εἰς δργὴν καὶ τραχεῖα καὶ πυκνὴ καὶ ἐπάλληλος ἐμπίπτουσα· εἰς τὰς δεήσεις καὶ κολακείας προσηνής καὶ ταπεινή· βαρεῖα δὲ καὶ σεμνὴ εἰς τὰς παραινέσεις καὶ ὑποσχέσεις καὶ παραμυθίας· καὶ τῶν μὲν φοβουμένων καὶ εὐλαβουμένων συνεσταλμένη· τῶν δὲ παροτρυνόντων καὶ κελευόντων ἰσχυρά· ἀνακεκλασμένη δὲ καὶ θρηνῶδης τῶν οἰκτειρόντων καὶ ὀλοφυρομένων καὶ τοῦ συνήθους ἀμαυρωτέρα· ἀλλ’ εἰς τὰς παρεκβάσεις πάλιν λαμπρά καὶ κεχυμένη· εἰς δὲ τὰς διηγήσεις εὔθεια, τοῦ δέξιος καὶ βαρέος τόνου τὸ μέσον ἔχουσα· καὶ ὑψώνεται μὲν τῶν παθῶν διεγερθέντων, κατευνασθέντων δὲ ταπεινώνεται, ἀμφότερα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῆς ἔκεινων ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως. Οὕτοι μὲν λοιπὸν οἱ μεταξὺ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ύψηλοῦ τόνοι παραλλάττουσιν ἀλλήλων ἐπ’ ἀπειρον καὶ διὸ τοῦτο δυσκολώτατον εἶναι νὰ ἐκτεθῶσιν αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ οἱ περὶ αὐτῶν τούτων κανόνες· ἀλλὰ διὰ τὸ εὔκαταληπτὸν δυνάμεθα νὰ τοὺς ἀνάξωμεν καθόλου εἰς τρία γένη, εἰς τὸν συνήθη καὶ τὸν ἰσχυρὸν καὶ τρίτον τινά, δις τις ἔχει τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο τούτων, καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ δνομασθῇ μέσος.

Τούτων λοιπὸν ὁ μὲν συνήθης εἶναι δ τῆς κοινῆς συνομιλίας, δστις οὔτε ἄδει, οὔτε μονοτονίαν ἀγαπᾷ, ἀλλὰ συνάπτει τὸ ἥδυ μὲ τὸ ἀπλοϊκόν· δύναται δέ τις νὰ τὸν μάθῃ εὐκόλως, μιμούμενος τὴν δμιλίαν τῶν εἰδημονεστέρων, καὶ ἀστειοτέρων.

Πρέπει δὲ μὲ τοῦτον τὸν τόνον νὰ ἀπαγγέλλωνται ὅλοι οἱ ὁρισμοί, αἱ σημειώσεις, αἱ διηγήσεις, οἱ καθ' ἐαυτὸν στοχασμοὶ τοῦ ρήτορος καὶ τὰ ὅμοια.

'Ο δὲ ἵσχυρὸς εἶναι, τὸν ὅποιον μεταχειρίζονται εἰς τὴν ἀπαγγελίαν λόγων σεμνῶν καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν συγγραμμάτων σπουδαιοτάτων· διότι τότε ἡ φωνὴ πάντοτε εἶναι μεγάλη καὶ αἱ συλλαβαὶ ἀπαγγέλλονται τρόπον τινὰ μὲ μελῳδίαν ἡμιφύδικήν· ὅλαι δὲ τῆς φωνῆς αἱ παραλλαγαὶ γίνονται πρεπόντως καὶ μὲ ἀξίωμα. Οὕτως ἀπαγγέλλονται λόγοι πανηγυρικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ ἐπιδεικτικοῦ γένους καὶ μάλιστα τὰ ποιήματα, τῶν ὅποιων τοὺς στίχους πρέπει μᾶλλον τις νὰ ψάλλῃ παρὰ νὰ ἀναγινώσκῃ.

'Ο δὲ μέσος τέλος εἶναι μὲν περισσότερον παρὰ τὸν συνήθη ἐπιτεηδευμένος, ἀλλὰ κατώτερος τοῦ ἰσχυροῦ, ὥστε νὰ ἔχῃ τὸν μέσον τόπον μεταξὺ ἀμφοτέρων. Μὲ τοῦτον τὸν τόνον ἀπαγγέλλονται ὅλαι αἱ μαρτυρίαι, εἴτε ἔμμετροι, εἴτε εἰς πεζὸν λόγον ἥθελον εἶσθαι συντεθειμέναι. 'Αλλὰ καὶ οὗτος ὁ τόνος καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιδέχονται, καθὼς εἴπομεν, τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον κατὰ τὰ ὑποκείμενα τῆς ἀπαγγελίας, τὰ δόποια ὃσον κλίνουσι περισσότερον πρὸς τὸ σπουδαῖον, τόσον μᾶλλον ἀπαιτοῦσι καὶ ἀπαγγελίαν ἐπιτεηδευμένην καὶ τὸ ἀνάπαλιν. 'Ἐπι πάντων δὲ τούτων συμβάλλει πολὺ πρὸς ὅρθὴν ἀπαγγελίαν τὸ δοματόν, ἐάν δὲ λόγος δὲν φέρηται ἀτάκτως μὲ ἄνισα διαστήματα καὶ τόνους ἀνομοίους, συμφύρων μακρὰ μὲ βραχέα καὶ τὸ δέξι μὲ τὸ βαρύ καὶ τὸ ὑψηλὸν μὲ τὸ ταπεινόν, ἐκ τῆς τῶν δλων ἀνισότητος χωλαίνων.

'Αλλ' ὃσον πρέπει νὰ φεύγωμεν τὸ ἀνώμαλον τοῦ τόνου, τόσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διώκωμεν αὐτοῦ τὴν ποικιλότητα, τῆς δόποιας ἀντικείμενον εἶναι τὸ λεγόμενον μονοειδὲς τοῦ τόνου καὶ μονότονον. Γίνεται δὲ τὸ ποικίλον, ἐάν τις ἐπὶ τῶν αὐτῶν μερῶν καὶ παθῶν ἀπαγγέλλῃ διαφόρως, καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ τῶν λέξεων ἡ δύναμις ἡ τῶν γνωμῶν ἡ φύσις ἡ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. Προϊσενεῖ δὲ τοῦτο μεγάλην εἰς τὸν λόγον χάριν· καὶ ὅχι μόνον φαίνεται ἡδὺ εἰς τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀνακουφίζει τὸν λέγοντα διὰ τῆς τοῦ τόνου μεταβολῆς.

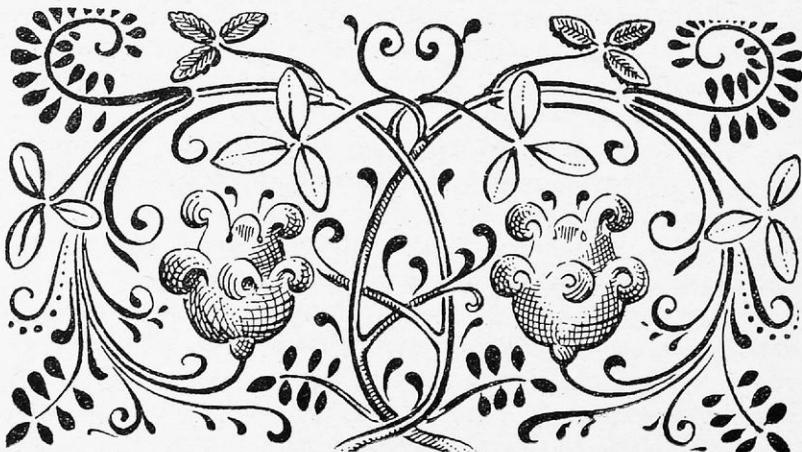
Καθόλου δὲ ἐπὶ παγτός τόνου πρέπει νὰ σημειώσωμεν, δτι

συμβάλλει πολὺ πρός δρθήν ἀπαγγελίαν, νὰ καταβιβάζηται ἡ φωνὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης περιόδου καὶ πάλιν βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν νὰ ὑψώνηται, ὥστε ἀνεπαισθήτως νὰ καταντᾶ εἰς τὸν ὄποιον ἀφῆκε πρότερον τόνον· διότι δόσον εἶναι ἄγριον καὶ ἀηδές εἰς τὴν ἀκοὴν τὸ νὰ ἀρχίζῃ τις εὐθὺς μὲν φωνὴν μεγάλην, τόσον εἶναι χαρίεν τὸ ἐναντίον καὶ πρὸς στηριγμὸν τῆς φωνῆς δεξιῶτατον. Αὕτη τῆς φωνῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου ἡ παραλλαγὴ κάμνει καὶ τὰς φράσεις νὰ φαίνωνται εὐόριστοι καὶ εὔπερίληπτοι, τὸ ὄποιον καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὸν νοῦν εὑφραίνει.

Προσέτι σημειωτέον καὶ εἰδικώτερον τοῦτο, δτὶ ἐπὶ μὲν τῶν προοιμίων πρέπει τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ μεταχειρίζηται φωνὴν μικροτέραν καὶ ἡσυχωτέραν· ἐπὶ δὲ τῆς διηγήσεως μεγαλυτέραν καὶ πληρεστέραν· ἐπὶ δὲ δειξεως ἐν τονωτέραν καὶ σφοδροτέραν· εἰς τὰς παρεκβάσεις, προσηνῆ καὶ γλυκεῖαν καὶ ἀνειμένην· εἰς δὲ τοὺς ἐπιλόγους τέλος, ἐάν μὲν γίνηται ἀπαρίθμησις πραγμάτων, πυκνὴν καὶ σπεύδουσαν, ἐάν δὲ σκοπῆ τις νὰ πραύῃ τοὺς ἀκροατάς, προσηνῆ· ἐάν δὲ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς οἴκτον, ἀνακεκλασμένην καὶ μετὰ θρήνου γλυκεῖαν. Περὶ μὲν λοιπὸν τῆς προφορικῆς τοῦ λόγου ἔξαγγελίας, ὡς εἰς ἐπιτομήν, ἀρκοῦσι ταῦτα.

«Τέχνη ρητορικῆς» Βιβλίον Ι"

K. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

(Προτρεπτικός, ἐστάλη τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1821.)

Χαίρετε, δὸς ἄνδρες "Ελληνες, χαίρετε ἐν Κυρίῳ καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε" τοῦτο μετὰ πόθου προσφωνεῖ πρὸς ὑμᾶς, γλυκερὸν προοίμιον τῆς παρούσης προσλαλιᾶς, εἴς ἐκ τῶν ὁμογενῶν σας, τὸν ὅποιον σώματος ἀσθένεια καὶ ἄλλαι δειναὶ περιστάσεις κρατοῦσιν μακρὰν τοῦ Ἱεροῦ σας ἀγῶνος. Ἐλλὰ καὶ οὕτως ἔχων σᾶς ἐναγκαλίζομαι νοερῶς, ἀδελφοί, πάντας ἀσπάζομαι τῆς πατρίδος τὸν ἀσπασμόν. Καταφιλῶ τοὺς πυρολαμπεῖς δόφθαλμούς, καὶ τοὺς γενναίους σας βραχίονας, οἵτινες διώκουσι τὸν βάρβαρον ἀπὸ τῆς πατρίδος. Καταφιλῶ μετὰ δακρύων τὰς ἐνδόξους πληγάς σας, αἴτινες λατρεύουσι τὰ πολυχρόνια τραύματα τῆς 'Ελλάδος. Συστρατεύομαι μεθ' ὑμῶν καὶ συμπεριάγω πανταχοῦ καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὴν φαντασίαν, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν καρδίαν, καὶ πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ἀσθενείας μου.

Εὐλογημένη ἡ γῆ εἰς τὴν ὅποιαν στρατοπεδεύετε. Εὐλογημένα τὰ νικηφόρα σας ὅπλα, καὶ αὐταὶ αἱ ὑψηλαὶ πέτραι, ἐκ τῶν ὅποιων πετῶσι τὰ βέλη σας κατὰ τῶν τυράννων. Εὐλογημένος δὲ καταμάχητος στόλος σας, ὅστις καθαρίζει τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν ἐκ τῶν μιαρῶν αὐτῆς μοιχῶν καὶ πανολέθρων καταποντιστῶν...

Ναί, ζῶμεν, δὸς ἄνδρες "Ελληνες! Καὶ τώρα εἴμεθα λιχυρότεροι, διότι ἐδοκιμάσθη ἡ σταθερότης ἡμῶν. Ζῶμεν, δὸς "Ελληνες! 'Αλλ' ἡ ζωὴ μας ἀς ἀφιερωθῆ μετὰ δόξης πρὸς ὅλεθρον τοῦ τυράννου· διὰ τοῦτο διετηρήθη ὑπὸ τῆς θείας προνοίας.

Ναί, δὸς καλλίνικοι τῆς πίστεως ἀθληταί!

Συλλογίσθητε ποῖον εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος σας. Ἀφανίζετε τὴν μιαρωτάτην πασῶν, ὅσαι ποτ' ἔγιναν ἐπὶ γῆς, κοσμοφθόρων τυραννιῶν. Καθαρίζετε τοὺς βεβηλωμένους ἡμῶν ναούς ἐκ τῶν βδελυγμάτων τῆς ἀσεβείας. Ἀποδίδετε τὴν εὔζωΐαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ πολυπαθεστάτους ἀδελφούς σας. Ἀφαρπάζετε ἐκ τῶν ἀνοσίων χειρῶν τὴν καταδυναστευομένην σωφροσύνην καὶ πίστιν καὶ παρθενίαν. Σώζετε τὴν τιμὴν καὶ αὐτῶν τῶν μεταγενεστέρων γυναικῶν καὶ παιδίων, τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ γεννηθῶσιν ὑπὸ τὴν οιδηρᾶν μάστιγα τῆς βίας καὶ ἀτιμίας.

Ανακαλεῖτε εἰς τὴν ζωὴν ἄπειρον πλήθος χριστιανῶν, τοὺς δόποίους ὁ τύραννος καὶ οἱ τούτου διάδοχοι πάλιν ἔμελλον νὰ κατασφάζωσιν ώμοτατα. Ἐρημώνετε τὰς εἰρκτὰς ἀπὸ πλήθους ἀθώων δεσμίων, καὶ πολίζετε * τὰς ἡρημωμένας σας χώρας, τὰς καλλίστας τῆς οἰκουμένης. Ἐλευθερώνετε τὴν Πατρίδα ἐκ τῆς καθημερινῆς τοῦ θανατικοῦ λοιμικῆς, ἐκ τῆς πυκνῆς πείνης καὶ σιτοδείας, ἐκ τῆς βαρυτάτης φορολογίας, ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων πυρκαϊῶν, ἐκ τῶν ἀδιακόπων φόνων, καὶ τέλος, ἐκ πάντων τῶν φοβερῶν τῆς ἀμαθείας δεινῶν.

"Ηδη βλέπω ἀνεγειρομένας διὰ τῶν γενναίων σας βραχιόνων τὰς στοάς, τὰ λύκεια, τὰς ἀκαδημίας τῶν προπατόρων. "Ηδη βλέπω τὰς Μούσας μετὰ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπιστρεφούσας εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ διαιωνίσωσι τὰ κατορθώματά σας. "Ηδη βλέπω ἀνορθουμένας τὰς παλαιάς ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, τῶν Θεσσαλονικέων, καὶ ἄλλας ἀλλαχοῦ, καὶ αὐτήν ποτε, τέλος τὴν ἀγίαν Σοφίαν λαμπρῶς ἔγκαινιζομένην, καὶ πάσας ἀμα πανταχοῦ πανηγυριζούσας τῆς εύσεβείας τὸν θρίαμβον.

"Ιτε, ὁ ἄνδρες "Ἑλληνες !

Χωρεῖτε γενναίως, γὰ διώξητε, δσον δύνασθε μακρότατα, τοὺς ἔχθροὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς μαύρους διὰ τὰς ἀθεμιτουργίας, δσας τρομάζει ἡ φύσις, διὰ τὰς δόπιας ἀπέβησαν ἐρήμωσις τῆς γῆς, φρίκη τῶν αἰώνων, καὶ μεγάλη τῆς ἀνθρωπότητος καταισχύνη, πρὸς τὴν δόπιαν ἥθελεν ἐρυθριάσει καὶ αὐτὴ ἡ ἐκτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας τοῦ παντός ! Προχωρεῖτε νὰ ἐκτείνητε μακρότατα τὰ δρια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἔως νὰ πετάξητε (ὅταν ὁ Θεός θελήσῃ), νὰ στήσητε τὸν σταυρὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πύλην τοῦ Βυζαντίου...

« Λόγοι »

K. Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων

Η ΦΙΑΛΗ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

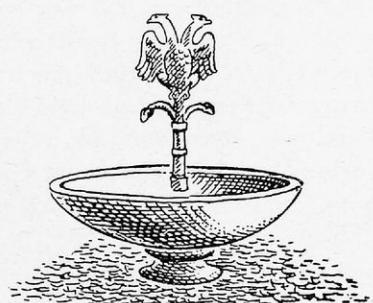
[*"Η Φιάλη ήτο μία κρήνη μετά λεπάνης ἔμπροσθεν τῶν ναῶν, ἐστεγάζετο δὲ ἀπὸ θύλωτὴν δροφῆγην, ποὺ τὴν ἐβάσταζον πιονίσκοι εἰς σχῆμα ἐξέδρας· ἐχρησίμενε δι' ἀγιασμὸν καὶ διὰ τὰ νίπτουν οἱ χριστιανοὶ κεῖονται καὶ πόδας, ἵνα καθαροὶ εἰσέλθοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τουαντη εἶναι καὶ ἡ Φιάλη τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Όρους Μ. Λαύρας.]*

'Ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τραπέζαρίου εύρισκεται ἡ φιάλη ἐκείνη τῆς Μεγίστης Λαύρας ἡ περιβόητος, εἰς τὴν δποίαν τελούσιν οἱ πατέρες κάθε ἀρχιμηνίαν τὸν ἀγιασμὸν καὶ εἶναι ἀπὸ ἀτόφυον μάρμαρον, ἐσκαμμένη εἰς σχῆμα ποτηρίου· πλὴν τόσον εἶναι μεγάλη, ὅπου εἶναι εἰς τὸ ὑψος τῆς ἔξι σπιθαμῶν, ὁ δὲ γύρος τῆς δύλος δεκαεπτά· καὶ εἰς τὸν ὁμφαλόν τῆς ἔχει ἔνα σωληνάριον προύντζινον, δρθὸν πρὸς τὰ ἄνω, μὲ διάφορα ζῶα τριγύρω του προύντζινα· καὶ εἰς τὴν κεφαλήν του δικέφαλον ἀετόν.

"Ἔχει δὲ τόπον ύπόγειον ἔξωθεν, ὅπου ἔρχεται μὲ τέχνην θαυμαστὴν τὸ νερόν, καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ σωληνάριον, καὶ χύνεται ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ζῶων ἐκείνων, καὶ τινάζεται ὑψηλὰ καὶ ἐπαναστρεφόμενον εἰς τὰ κάτω γεμίζει τὴν φιάλην ἐκείνην· ἔργον καὶ θέας καὶ θαύματος ἀξιον. "Ισταται δὲ ἡ φιάλη ἐν μέσῳ κουβουκλίου ὠραιοτάτου, τοῦ δποίου δὲ θύλος εἶναι δύλος ἴστορισμένος ἀπ' ἔσω· καὶ στέκει ἐπάνω εἰς δέκα κολῶνες μαρμαρένιες. Εἶναι δὲ τὸ κουβούκλιον ἀνοικτὸν ἀπὸ τὰ πέριξ, πλὴν δύσον κλείεται κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, εἰς ὑψος ἐπτὰ σπιθαμῶν, κύκλοθεν μὲ μάρμαρα εὔμορφα καὶ γλυπτά.

« Προσκυνητάριον »

'Ιωάννης Κομνηρός

ΥΠΟΘΗΚΑΙ

Φίλοι Ὁμογενεῖς,

H δικαιοτάτη κατὰ τοῦ τυράννου μας ἐπανάστασις καὶ οἱ κατ' αὐτοῦ ἔως τὴν ὥραν ταύτην ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνες σας ἔδειξαν εἰς τοὺς φωτισμένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, διτὶ ἡ πολυχρόνιος τυραννία δὲν ἵσχυσε νὰ ἔξαλεψῃ δλότελα ἀπὸ τὰς ψυχάς μας τὰ προγονικά γενναῖα φρονήματα, ὡς ἀδίκως τινές ἔξ αὐτῶν μᾶς ὠνείδιζον καὶ δὲν ἔπαυσαν ἀκόμη νὰ μᾶς ὀνειδίζουσι. Μὴ ἔχοντες πλέον νὰ κατηγορῶσιν ὡς ἀνάνδρους τοὺς Γραικούς, τοὺς κακολογοῦν τώρα ὡς ἀποστάτας καὶ βόσκονται μὲ τὴν ἀπάνθρωπον ἐλπίδα νὰ μᾶς ἔδωσιν ἡ πάλιν ἐπαναδεμένους εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου ἢ ἀπωλεσμένους ἀπὸ ἐμφύλιον πόλεμον διὰ τὴν ἀδυναμίαν πῶς νὰ κυβερνηθῶμεν μὲ νόμους δικαίους αὐτόνομοι.

Τὸ πρῶτον εἶναι ματαία καὶ ἀνόητος ἐλπίς, ἐπειδὴ ἀπεφασίσατε γενναῖως νὰ μὴ παραδώσητε πλέον παρὰ νεκρά τὰ σώματά σας εἰς τοὺς τυράννους. Σᾶς ἔμεινε τώρα νὰ ματαιώσητε καὶ τὴν δευτέραν ἐλπίδα τῶν ἔχθρῶν· τὸ δποῖον δὲν ἀμφιβάλλω, διτὶ θέλετε κατορθώσει, ἀν καὶ πολλὰ δυσκολώτερον τοῦ πρώτου.

Τὴν δυσκολίαν ταύτην συγχωρήσατέ με, φίλοι ὅμογενεῖς, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, νὰ σᾶς παραστήσω χωρὶς περιπλοκάς, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ μέσα ίκανὰ νὰ τὴν νικήσωμεν. Χωρὶς τῆς νίκης ταύτης αἱ πρότεραι νῖκαι ἀντὶ δόξης θέλουν μᾶς προξενήσει καταισχύνην. Πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους ἐπολεμήσατε τοὺς δποῖους καὶ ἄλλοι ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν ἀρχύτερά σας. Ἡ ἀπόκτησις τῆς ἐλευθερίας εἶναι βέβαια μέγια καὶ ἀξιέπαινον ἔργον, δὲν εἶναι ὅμως σπάνιον. Ἡ φυλακή τῆς εἶναι τὸ μέγιστον καὶ σπανιώτατον κατόρθωμα, εἰς τὸ δποῖον δὲν ἀρκεῖ ὁ πρόσκαιρος κατὰ τῶν τυράννων πόλεμος, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ πολεμῇ τις ἀκαταπαύστως τὰ πολὺ τυραννικώτερα πάθη τῆς ψυχῆς του, διὰ νὰ τὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸν ἄγιον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν νόμων ζυγόν.

Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ἀρκετά, διτὶ εἰς κανὲν ἔθνος δὲν ἔλειψαν ποτὲ Μιλτιάδαι, Θεμιστοκλεῖς καὶ Λεωνίδαι, τῶν ὄποιων

τὰ ἡρωϊκὰ ἔργα ἀνανεώσατε πρὸ μικροῦ· ἐξ ἐναντίας παντού καὶ πάντοτε οἱ Ἀριστεῖδαι καὶ οἱ Φωκίωνες ἐφάνησαν σπανιώτατοι. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ ἔθνη ἵσχυσαν νὰ ἀποκτήσωσιν, ἀλλ᾽ ὅχι καὶ νὰ φυλάξωσι τὴν ἐλευθερίαν. 'Η ἀπόκτησις αὐτῆς δὲν χρειάζεται πολλάκις πλὴν μόνην ἀνδρείαν· καὶ ὁ ἐνθουσιασμός της εὔκολα ἀνάπτεται εἰς καθενὸς τὴν ψυχήν, ἀν δὲ φύσις δὲν τὸν ἐπλασεν δλότελα ἀνδράποδον· ἀλλ᾽ ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν φυλάξῃ, ἔχει χρείαν φρονήσεως συνδευομένης μὲ τὰς ἄλλας δλας ἀρετὰς καὶ ἔξαιρέτως τὴν βασίλισσαν αὐτῶν δικαιοσύνην.

Εἴδετε, φίλοι δόμογενεῖς, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας τῶν προγόνων μας καὶ τοὺς ἐμμήθητε τόσον λαμπρά, ώστε μὲ δίκαιον ἥμπορεῖ καθεὶς ἀπὸ τοὺς νέους ἀγωνιστὰς τῆς 'Ελλάδος νὰ καυχᾶται τοῦ λοιποῦ φωνάζων :

*Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἷματος εὐχόμαι ** εἶναι.

'Αλλ' εἴδετε καὶ τὰς διχονοίας των, διὰ τὰς δποίας δὲν ἴσχυσαν νὰ φυλάξωσι μέχρι τέλους τὴν ἐλευθερίαν. "Αν ἀληθῶς τὴν ἀγαπᾶτε, προθυμήθητε, διὰ τοὺς cίκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! νὰ μὴ τὰς μιηθῆτε, ἀλλὰ νὰ συνδεθῆτε σφιγκτὰ μὲ τὸν Ἱερὸν δεσμὸν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, διὰ νὰ ἀξιωθῆτε νὰ καυχᾶσθε καὶ τὸ πολὺ ἐνδοξότερον καύχημα τοῦτο :

'Ημεῖς τοι πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι.

Ναί! φίλοι δόμογενεῖς, σᾶς ὑπόσχομαι χωρὶς φόβον νὰ ψευσθῶ, διτὶ ή δόμονοια θέλει σᾶς καταστήσειν ἀληθῶς «μέγ' ἀμείνονας» καὶ πολὺ εύδαιμονεστέρους τῶν προγόνων μας...

• *Πολιτικὰ παραγγελίες πρὸς τὸν "Ἐλληνας"*

* *Άδαμάντιος Κοραῆς*

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Aύξήσατε, ὁ νέοι φιλόμουσοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ φωτίσετε τὴν πατρίδα καὶ νὰ ἀνακαλέσετε πάλιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν τῶν ἡμετέρων προγόνων δόξαν.

Ἐνθυμήθητε δτι εἶσθε Ὄμήρων, Ἀριστοτέλων, Πλατώνων, Δημοσθένων, Θουκυδίδων, Σοφοκλέων καὶ μυρίων ἄλλων τοιούτων ἀνδρῶν ἀπόγονοι. Συλλογίσθητε πόσους κόπους ὑπέφεραν οἱ θαυμαστοὶ οὗτοι ἄνδρες διὰ νὰ τιμήσωσι τὴν πατρίδα, πόσην δόξαν ἀπέλαβαν ζῶντες ἀπ' αὐτήν, πόσην λαμβάνουν ἔτι καὶ μετὰ θάνατον ἀπὸ τὰ σοφὰ τῆς Εύρωπης ἔθνη. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔξενιτεύθησαν, καθὼς ἔενιτεύεσθε τὴν σήμερον, διὰ νὰ συλλέξωσιν εἴ τι χρήσιμον εὕρισκαν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν ἴδιαν πατρίδα.

Προσέχετε μάλιστα μὴ σᾶς ἀπατήσῃ ἡ νεότης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλοῦ, μὴ μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ μετὰ μακρὰν ἔενιτείαν ἐπιστρέψετε μὲ κενὰς χεῖρας. Μιμήθητε τὰς μελίσσας, ἀπανθίζοντες τὰ χρήσιμα, καὶ ὅχι τὰς μυίας, αἱ δόποιαι προσκολλῶνται εἰς τὰς δυσωδίας.

Ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸν θαυμαστὸν ἀπόλογον τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀκολουθήσατε τὴν σεμνὴν ἐκείνην γυναῖκα, ἥτις εἰκόνιζε τὴν ἀρετήν, καὶ ὅχι τὴν ἀναίσχυντον Σειρῆνα, ἡ δόποια ἐτόλμα νὰ ὀνομάζεται εὔδαιμονία.

Ἄπὸ σᾶς ἡ πατρὶς ζητεῖ φῶτα διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν τύφλωσιν, ἐνδόματα διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσίν της, ἀλλὰ μήτε νὰ τὴν φωτίσετε μήτε νὰ τὴν ἐνδύσετε θέλετ' εἶσθαι ἵκανοι, ἐάν δὲν ἔχετε τὴν φιλοσοφικὴν μετριοπάθειαν.

Μιμήθητε λοιπὸν τοὺς φρονίμους ἡμῶν προγόνους, οἱ δόποιοι φλεγόμενοι ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν τὸν ἔρωτα, ἔτρεχαν πανταχόθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τὰς ἀληθεῖς ἡδονάς τῆς φιλοσοφίας. Ἐκεῖ ἐφάνησαν ἄνθρωποι νέοι, καθὼς σεῖς, καὶ πένητες, καθὼς πολλοὶ ἀπὸ σᾶς, οἱ δόποιοι τὴν ἡμέραν ἐσύχναζον τὰς σχολάς τῶν φιλοσόφων καὶ τὴν νύκτα εἰργάζοντο μὲ μισθὸν διὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ πρόδις ζωὴν ἀναγκαῖα.

Τοιαύτην ἔνδειαν τὴν σήμερον νὰ φοβηθῆτε δὲν ἔχετε· δεῖ-
ξατε προθυμίαν τοῦ νὰ φωτισθῆτε καὶ ἡ πατρὶς εἶναι ἐτοίμη
νὰ σᾶς χορηγήσῃ δαψιλῶς τὰ πρός ζωὴν καὶ μάθησιν ἀναγκαῖα.

• Γνῶμαι •

Αδαμάντιος Κοραῆς

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Α'. ΠΑΘΗ

δ περισσότερον μέρος τῶν καταδικαζομένων ἀπὸ τοὺς νόμους κολάζονται, διότι δὲν ἔφρόντισαν νὰ χαλινώσωσι τὰ πάθη εἰς τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἥλικιαν.

Κακὸς ἄνθρωπος δὲν γίνεται κανένας εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου, καὶ τὰ πάθη δὲν εἶναι κατ' ἀρχάς, πλὴν μικροὶ σπινθῆρες. "Οταν δ λόγος τὰ κυβερνᾷ, γίνονται φῶς, τὸ δποῖον λάμπει εἰς δλας τὰς πράξεις τοῦ νέου καὶ διαδίδεται εἰς δλην του τὴν πατρίδα. "Οταν ἀφεθῶσι νὰ φέρωνται χωρὶς χαλινόν, ἀνάπτουσι πυρκαϊάν δλεθρίαν, τὴν δποίαν νὰ σβέσῃ ἄλλο τι πλέον δὲν δύναται παρὰ τὰς ποινάς τῶν νόμων.

'Εξεύρετε καλώτατα δτι δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ μὴν ἐπράξατε κακὸν ἐναντίον τῶν νόμων, ἀλλὰ θέλουν ζητηθῆ ἀπὸ σᾶς καὶ δσα καλὰ δυνάμενοι νὰ πράξετε, ήμελήσατε. Δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ μὴν ἐπροδώκατε τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἀμάρτημα λογίζεται καὶ τὸ νὰ μὴν τὴν ὡφελήσατε. Προδότης τῆς πατρίδος γίνεται δχι μόνον δστις ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τοὺς ἔχθρούς, ἀλλὰ καὶ δστις δὲν ἐλεεῖ τὴν πτωχείαν της, δὲν ἐνδύει τὴν γύμνωσίν της, δὲν τὴν ὡφελεῖ κατὰ πάντας τρόπους μὲ τοὺς κόπους του.

Β'. ΑΝΘΡΩΠΟΙ

ιὰ νὰ περάσῃ τις τὸν δλιγοχρόνιον τοῦ βίου τούτου δρόμον, μία μόνη δδὸς εἶναι «ἡ δι' ἄνθρωπων», ὡς ἔλεγεν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος φονευθεὶς ἀπὸ Ταρτούφους Σωκράτης. Εἰς τὸ δι' ἄνθρωπων τοῦτο πέρασμα μὴν ἐλπίσῃς ν' ἀπαντήσῃς δεξιὰ καὶ ἀριστερά σου

ἀγγέλους, ἀλλ' ἀνθρώπους καὶ καλούς καὶ κακούς, καὶ φρονίμους καὶ ἀνοήτους.

Εἶναι καὶ ἄλλη ὁδὸς τοῦ βίου, τὴν ὅποιαν ὁδεύουν οἱ ζῶντες εἰς τὰς ἐρήμους ἀναχωρηταῖς ἀλλὰ τοιαύτην ὁδόν, οὕτ' ὁ Σωκράτης τὴν συμβουλεύει, οὕτε σύ, ἐīμαι βέβαιος, ἔχεις ὅρεξιν νὰ περάσῃς. Εἰς τὴν πολιτικὴν ὁδὸν ἀν ἀπαντῶμεν ἀνθρώπους μὴ διαφέροντας παρὰ τὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ θηρία, εύρισκομεν ὅμως κάποτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα ἀνθρώπους. Τούτους χρεωστοῦμεν νὰ κάμνωμεν φίλους καὶ συμμάχους ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατὰ τῶν κακανθρώπων.

Γ'. ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

αὶ εἰς αὐτὸν τὸ εὔτελέστατον ἀνδράποδον, ὃ φίλοι πλούσιοι, δύναται πολλάκις ἡ τύχη νὰ δώσῃ θησαυροὺς μεγάλους χρημάτων ἀλλὰ μόνον ὅστις ἔχει γενναίαν ψυχὴν ἔξεύρει τὴν ἀληθῆ χρῆσιν τοῦ πλούτου.

Ἡ ἀληθής χρῆσις τὴν σήμερον εἶναι νὰ τὸν δαπανᾶτε εἰς θεραπείαν τῆς πληγωμένης καὶ νοσούσης πατρίδος, νὰ ἀγοράσετε φάρμακα, νὰ πληρώσετε ἰατρούς. Τὰ φάρμακα εἶναι τῶν ἐπιστημῶν τὰ φῶτα, οἱ ἰατροί εἶναι ἐπιστήμονες καὶ συνετοὶ ἄνδρες.

Τί σᾶς χρησιμεύει ὁ πλούτος, ὅταν δὲν ἔξεύρετε νὰ τὸν μεταχειρισθῆτε εἰς ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν ἴδιων τέκνων: τίς ὡφέλεια ἀπὸ τὸ νὰ ἀφήσετε θησαυροὺς χρημάτων εἰς κληρονόμους τῶν ὅποιων ἡ ἀπαιδευσία θέλει κάμει τὸν πλούτον κακίας καὶ ὅχι ἀρετῆς ὅργανον; τί καλὸν προσμένετε ἀπὸ τὸν πλούτον, δταν δὲν συνοδεύεται μὲ τὴν τιμήν; μήπως δύναται μόνος ὁ χρυσὸς νὰ θεραπεύσῃ τὴν αἰσχύνην τοῦ νὰ λέγεσθε ἀπαιδεύτων τέκνων ἀπαίδευτοι γονεῖς ἢ βαρβαρωθείσης πατρίδος βαρβαρώτατοι πολῖται; Σεῖς ἔξοδεύετε μὲ προθυμίαν εἰς ἐλεημοσύνας, ἀλλ' εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἐλεημοσύνη τὸ νὰ κόπτῃ τις τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, παρὰ νὰ τρέφῃ πτωχούς. Ἡ πτωχεία προέρχεται πολλάκις ἀπὸ ἔκουσίαν ἀργίαν ἢ ἀπὸ τὴν κοινὴν τῆς πατρίδος συμφοράν· ἀργοὶ καὶ πτωχοὶ ἐκεῖ μάλιστα εἶναι πολλοί, δπου δὲν βασιλεύουσι μόνον χρηστοί.

Δ'. ΔΟΞΑ

Ο στις ἀπό σᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ δοξασθῇ, τοῦτο πρῶτος ἃς πληροφορθῆ καλά, ἀξίωμα ἀποδεδειγμένον ἀπό τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἱστορίαν: δι τὸ ποια δόξα δὲν στηρίζεται εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ύποταγὴν εἶναι δόξης δηνειρον καὶ φάντασμα, ὅχι δόξα ἀληθινή.

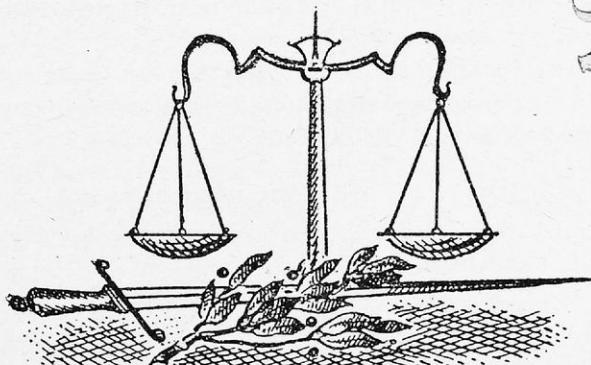
«Οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ἥλιος», λέγει ἡ Ἱερὰ Θρησκεία, καὶ τὸ λέγει δι' ἐκείνους δοσοι ἥρχισαν ἀπό τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ ἔργαζωνται τὴν δικαιοσύνην, χωρὶς τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν εἶν' ἄξιος νὰ δονομασθῇ καλὸς πολίτης· ὡς λέγει καὶ ἡ φιλοσοφία μὲ τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους: «Οὐχ οἶόν τε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι».

'Ἐπιθυμεῖς δόξαν, Στρατηγέ, Ναύαρχε, Ἀντιπρόσωπε ἡ Κυβερνήτη; δρέγεσαι νὰ λαμπρυνθῆς μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν σου; ζήτησε τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα ἀπό τὴν θρησκείαν σοῦ;
 «Οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ἥλιος». Μήν ἐλπίσῃς νὰ ἀξιωθῆς τῆς οὐρανίου πολιτείας, ἐὰν δὲν φανῆς πρῶτον εἰς τὴν ζωὴν σαν καὶ παρούσαν πολιτείαν χρηστὸς πολίτης. Τοῦτο μάλιστα χαρακτηρίζει καὶ χωρίζει τὴν θρησκείαν μας ἀπό τὰς ψευδεῖς θρησκείας, δι τὸ αὐτὸ βιβλίον τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ τῆς ἐπιγείου καὶ τῆς οὐρανίου πολιτείας ΧΑΡΤΗΣ. Χάρτης Ἱερός, εἰς τὸν ὅποιον δοτις δὲν πειθεται, γίνεται ληστής, ὅχι πολίτης.

«Γράμμα»

ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ ΣΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΘΩΝΙΟΣ

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν Γ. Ριζάρην, ἐθνικὸν εὐεργέτην.

Ἐκ Παρισίων 5η Μαΐου 1825

Tιμιώτατε Κύριε Γεώργιε Ριζάρη,

 ἐπιστολή σου τῆς 23ης Μαρτίου μὲ ἀναγκάζει νὰ σὲ δῶσω μᾶλλον τὸν εἰς πολλὰ δλίγους πρέποντα τίτλον χρησιμώτατος, ἐπειδὴ ἀποφασίσατε καὶ σὺ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός σου νὰ κατασταθῆτε χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα ἀφήνοντές την κληρονόμον εἰς δλην σας τὴν περιουσίαν.

Τοιαύτη γενναίᾳ καὶ δηντως ἑλληνικὴ ἀπόφασις, πάντοτε ἔπαινετή, εἰς τὰς παρούσας δύμας χρείας τῆς κοινῆς ήμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος, γίνεται ἀσυγκρίτως ἔπαινετωτέρα, διότι συνεργεῖ εἰς τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν δοπίαν ἄλλο ὠφελιμώτερον, ὡς δρθῶς κρίνεις καὶ λέγεις, δὲν εἶναι, διότι ἡ παιδεία μόνη δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν μὲ τόσα αἷματα καὶ κόπους ἀποκτηθεῖσαν Ἐλευθερίαν.

Ἡ γνώμη σας, χρησιμώτατε φίλε, εἶναι νὰ χρησιμεύσετε εἰς τὴν μερικήν σας πατρίδα τὸ Ζαγόρι* συσταίνοντες ἔνα σχολεῖον εἰς παιδείαν τῶν νέων. Ἄλλ’ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἀναβάλῃς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὴν πλήρωσιν, κλίνεις εἰς τὴν γνώμην νὰ δανείσῃς τὴν περιουσίαν σας εἰς τὴν κοινήν πατρίδα, διὰ νὰ φροντίσῃς αὐτὴν νὰ καταστήσῃ τὸ σχολεῖον ἥ εἰς τὸ Ζαγόρι ἥ δῆτα ἀλλοῦ κριθῆ χρησιμώτατον. Φρόνιμος καὶ ἡ προτίμησις τῆς μερικῆς σου πατρίδος, φρονιμώτερα καὶ ἡ συγκατάθεσις εἰς δῆτα ἀποδείξουν αἱ περιστάσεις χρησιμώτερον εἰς τὴν κοινήν πατρίδα.

Μὴν ἀμφιβάλλῃς, φίλε, δῆτι ὠφελῶν τὴν κοινήν πατρίδα ὠφελεῖς ἐν ταύτῳ καὶ τὴν μερικήν καὶ γίνεσαι τῷ δηντὶ χρηστὸς καὶ χρήσιμος εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὰς προσταγάς σου πρόθυμος

* Αδαμάντιος Κοραῆς

« Ἐπιστολαὶ »

Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ

[Τὸ κατωτέρῳ εἰναι ἀπόσπασμα ἐκ περιφήμου βιβλίου μὲ τὸν τίτλον «Ἐλληνικὴ Νομαρχία, ἡτοι λόγος περὶ ἐκενθεσίας», γραφέντος ἐπὸ ἀνωτύμου Ἐλληνος καὶ ἐκδοθέντος διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἔτος 1806.]

Ίδου λοιπὸν δποὺ ἀπεδείχθη τὶ ἔστι Ἐλευθερία, δπόσον εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἀνθρώπινον εὐδαιμονίαν, καὶ δπόσων μεγάλων κατορθωμάτων πρόξενος. Τώρα δὲ φανερὸν ἀποκαθίσταται τὸ ἀμέτρητον χρέος δποὺ ἔχουσιν οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ εἰς τὸ νὰ τὴν διαυθεντεύσωσι μὲ τὸ ἴδιον αἷμα τῶν καὶ τοιούτον χρέος ὡς προερχόμενον ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐκπληροῦσι παντοτεινὰ καὶ μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν.

Ἡ εὐγνωμοσύνη, δῆ "Ελλήνες, εἶναι τόσον γλυκεῖα ἀρετή, δποὺ μισητότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸν ἀγνώμονα δὲν εἶναι εἰς τὸν κόδσμον. Καὶ τόσον εἶναι φυσικὴ αὐτὴ ἡ ἀρετή, διὰ νὰ εἰπὼ οὕτως, δποὺ τὰ ἴδια ζῶα τὴν διατηρῶσι μὲ ἄκραν ἀκρίβειαν. Εἶναι δὲ ἐν χρέος τοῦ εὐεργετηθέντος ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ οὕτως εὐκόλως γεννᾶται εἰς τὰς καρδίας δλῶν τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν, ὁσάν δποὺ μύριαι εἶναι αἱ χάριτες, δποὺ παρὰ τῆς Πατρίδος τοῖς χορηγοῦνται. Ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβητε, δῆ "Ελλήνες, εὐκολῶτερα τὴν μεγαλειότητα τοιούτου χρέους καὶ τὴν ζέσιν μὲ τὴν δποίαν οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ τὸ ἐκπληροῦσι, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μάθητε πρότερον τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως «Πατρίς» καὶ τότε θέλετε καταλάβει πόσον ἀναγκαῖα ἔξακολουθησις εἶναι ὁ πρὸς αὐτὴν ἔρως καὶ τὰ ἔξ αὐτοῦ παραγόμενα θαυμάσια ἔργα.

Πατρίς εἶναι μία λέξις διὰ τῆς δποίας δλοὶ κοινῶς ἐννοοῦσι τὴν γῆν εἰς ἥν ἐγεννήθησαν, οἱ μόνον ἐλεύθεροι δμως δύνανται νὰ καταλάβωσι τὴν μεγάλην αὐτῆς σημασίαν καὶ διὰ τοῦτο οἱ διοιδοί ἀδιαφόρως προσφέρουσι τοιούτον δνομα.

"Ω, πόσον διαφέρομεν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας οἱ ταλαίπωροι! Ἐκείνοι δταν ὅμνυον εἰς τὴν Πατρίδα τῶν ἔτρεμον καὶ ἐφύλαττον τοιούτον δρκον μέχρι θανάτου, ἡμεῖς δὲ οὔτε κάν διὰ δρκον νομίζομεν τοιαύτην λέξιν· καὶ αὐτό, ἀδελφοὶ μου, προσέρχεται ἀπὸ τὴν δουλειαν, ἡ δποία οὖσα ἀντικειμένη καθ' δλας εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, δσα ἔργα εἰς τὴν μίαν διξάζονται εἰς τὴν δλλην καταφρονῶνται καὶ δσα εἰς ἐκείνην ποιλὰ εὐλαβῶν·

ται εἰς ἔτούτην εἰς οὐδὲν λογίζονται. Τὰ ὀνόματα, ἀγαπητοὶ μου, λαμβάνουν τὴν σημασίαν ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τῶν πραγμάτων εἰς τὰ ὄποια ἀναφέρονται. "Οθεν, ἀν τινάς δὲν γνωρίζῃ τὸ πρᾶγμα, εἰς οὐδὲν τοῦ χρησιμεύει ἡ ὄνομασία του. Καὶ καθώς δ ἐκ γενετῆς ἀόμματος προφέροντας τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν χρωμάτων οὐδὲν ἐννοεῖ, ἐπειδὴ δὲν εἶδε ποτὲ τὰ χρώματα, οὕτως καὶ οἱ νῦν "Ελληνες μὲν τὸ Πατρίς ἄλλο δὲν ἐννοοῦσι εἰμὴ τὴν γῆν, εἰς τὴν ὄποιαν ἐγεννήθησαν, ἐπειδὴ τοὺς λείπει ἡ 'Ελευθερία.

"Η λέξις «Πατρίς» ἐρέθιζεν εἰς τὴν ἐνθύμησιν τῶν προγόνων μας ὅλας τὰς ἴδεας τῶν καλῶν τῆς 'Ελευθερίας καὶ ὅλην τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ζωῆς των. Καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι δμοῦ εἰς τὴν Πατρίδα των μόνον εὔρισκον τὴν εύτυχίαν των καὶ δι' αὐτὴν μόνον ἐφύλαττον τὴν ζωήν των, τὴν ὄποιαν ἐθυσίαζον εἰς κάθε της χρείαν.

Θαυμάζουν οἱ δοῦλοι βλέποντες τοὺς ἐλευθέρους στρατιώτας νὰ ἀψηφῶσι τοσοῦτον τὸν θάνατον, καὶ νὰ ὀρμῶσι μὲ ἀνέκφραστον θάρρος εἰς ἀπάντησίν του. Δὲν μοῦ φαίνεται λοιπὸν ἄχρηστον νὰ σᾶς φανερώσω ἐν συντόμῳ τὰς αἰτίας, μάλιστα νομίζω νὰ εἶναι ἀναγκαιότατον, διὰ νὰ μάθωσι δοσοὶ τὸ ἀγνοοῦσιν, ὅτι δ ἐλεύθερος ἀγαπᾷ τὴν ζωήν του ὡς καὶ δοῦλος καὶ περισσότερον. "Αν δὲ εἰς διαυθέντευσιν τῆς Πατρίδος του μὲ τόσην ἀδιαφορίαν τὴν θυσιάζει καὶ μὲ εὐχαρίστησιν, αὐτὸ δικολούθει μὲ τὸ νὰ ἀγαπᾷ περισσότερον τὴν Πατρίδα του ἀπὸ τὴν ζωήν του· τὸ ὄποιον εἰς τοὺς δούλους δὲν εὑρίσκεται.

"Η ὑπαρξίς βέβαια εἶναι κατὰ πολλὰ γλυκεῖα, καὶ ἡ ζωὴ εἶναι τὸ τιμιώτερον πρᾶγμα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀνόητος λοιπὸν ἥθελεν εἶναι δποιος δὲν τὴν νομίζει τοιαύτην. 'Αλλὰ πῶς τοσοῦτοι διὰ μικρόν τι κινδυνεύουν αὐτὴν τὴν ζωήν των καὶ οὐκ δλίγοι αὐτόκτονοι ἀποκαθίστανται; "Οθεν εἶναι φανερὸν ὅτι, ἀν καὶ ἡ ζωὴ εἶναι τὸ τιμιώτερον πρᾶγμα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ εύτυχία δμως καὶ τὸ καλῶς ἔχειν του εἶναι πολλὰ περισσοτέρας τιμῆς ἄξια καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν του ζωήν.

"Ο ἐλεύθερος, δ "Ελληνες, δὲν ἡξεύρει νὰ ζήσῃ ἀλλεωτρόπως, εἰμὴ ἐλευθέρως· λοιπὸν ἀγοράζε τὴν ζωήν του, διὰ νὰ

εἴπω οὕτως, μὲ τὸν θάνατόν του, οὕτε κἄν ἀμφιβάλλει ὅτι ἄνευ ἔλευθερίας εἶναι ζωὴ δι' αὐτόν.

'Ο ἔλευθερος λαός, δούλοις παρομοιασθῆται εἰς μίαν φαμίλιαν: οἱ νόμοι εἰς τοὺς πολίτας εἶναι ως οἱ γεννήτορες εἰς τὰ ἴδια τῶν τέκνα. Καὶ καθὼς αὗτὰ ἔλαβον ἀπὸ τὴν ἰδίαν φύσιν τὸ ἀπαραίτητον χρέος εἰς τὸ γὰ διαυθεντεύσουν τοὺς γονεῖς των, οὕτω καὶ οἱ συμπολῖται, διὰ μέσον τῆς ἔλευθερίας, χρέος ἔχουσι νὰ διαυθεντεύσωσι τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος των. 'Αλλὰ ποῖος δὲν διαυθεντεύει τὴν μητέρα του; 'Ἐγώ νομίζω νὰ μὴ ἀτιμάζῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ εύρισκεται ἐν τόσον μισητὸν τέρας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Οὕτως λοιπὸν ἀν δούλοις διαυθεντεύῃ τὴν Πατρίδα του μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα, κάμνει τὸ χρέος του. Καὶ καθὼς ἀν νυκτὸς εἰσέλθουν κλέπται εἰς οἰκόν τινα, τὰ δὲ τέκνα διαυθεντεύοντας τοὺς γεννήτοράς των καὶ τὴν περιουσίαν των ἥθελον φονευθῆ δλα, καθείς, χωρὶς ποσῶς νὰ θαυμάσῃ, ἥθελεν ἐπαινέσει μόνον τὴν ἀξιότητα καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν τέκνων· πολλὰ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ θαυμάσῃ τινάς, δταν θεωρῇ τοὺς ἔλευθέρους νὰ ὀρμῶσι κατὰ τῶν ἔχθρῶν των, διότι αὐτοὶ διαυθεντεύουσι τὴν Πατρίδα των, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πάντοτε ἀγαπήθησαν, εἰς αὐτὴν ἀνετράφησαν, ἀπὸ τοὺς νόμους της ἐδικαιώθησαν, καὶ εἰς αὐτὴν μόνον χαίρονται τὴν ἀληθῆ ἀνθρωπίνην εύδαιμονίαν!

«'Ελληνικὴ Νομαρχία»

("Εκδ. Β', 1948, ἐπιμελείᾳ Ν. Β. Τωμαδάκη)

Η ΜΟΣΧΟΠΟΛΙΣ

Πρὸς αὗτὰ τὰ μέρη, εἰς τὸ δυτικὸ τῆς κυρίως Μακεδονίας, εἶναι ἡ Βοσκόπολις ἡ Μοσκόπολι. Πόλι μεγάλη, καὶ ὅμορφη ἀνάμεσα εἰς βουνὰ εἰς μιὰ πεδιάδα χαριεστάτη, κατάρρυτη ἀπὸ νερά θαυμάσια· τρέχουν ἀπὸ μέσα της τρεῖς ρύακες, οἱ δποῖοι χύνονται εἰς ἔναν ποταμό, ὃπού ἀπερνᾶ ἀπὸ κάτω της πρὸς Βορρᾶ. 'Ο ἀέρας της εἶναι καθαρώτατος καὶ ύγιεινότατος, καὶ τεκμήριο εἶναι οἱ ἀνθρωποί, ὃπού εἶναι σχεδὸν ὅλοι ὅμορφοι, ἀσπροκόκκινοι καὶ εὐεκτικοί. Τὰ πέριξ βουνά εἶναι χαριέστατα, κατάφυτα ἀπὸ πεύκους καὶ ἐλάτια ύψηλότατα. Αὕτη ἡ πόλι

προτήτερα δὲν ἦταν τίποτες· οἱ Βοσκοπολῖτες ἔχουν ἐκ παραδόσεως πώς ἦταν μόνο δεκάξη καλύβες βιοσκῶν, ἀπὸ τὸ δόποιο καὶ ὀνομάσθηκε Βοσκόπολι· μετὰ ταῦτα ὅμως αὕξησε καὶ ἔγινε αὐτὸ δόποὺ ἀκούμεν· μάλιστα εἰς τὸν τρέχοντα αἰῶνα εἰς τέτοιαν ἀκμὴν ἦταν, δόποὺ εἶχε δώδεκα χιλιάδες σπίτια, δεκατέσσερα ρουφέτια* τεχνῶν, σχολεῖο καλό, ἀπὸ τὸ δόποιο ἐπρόκοψαν πολλοὶ καὶ ἐντόπιοι καὶ ἔνοι, τυπογραφία, πλοῦτον πολύν, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ἦταν εἰς τὴν Τουρκία μία πόλι στολισμένη μὲν δλα ἐκεῖνα δόποὺ στολίζουν μιὰ πόλι Εύρωπείκη. Μὰ ἡ ἀχρεία διοικησι τοῦ βασιλείου, ἡ διχόνοια τῶν κατοίκων ἄρχισαν νὰ τὴν κλίνουν πρὸς τὸν ἀφανισμὸ τῆς, καὶ ἀπὸ τὰ 1760 ἔως τὰ 1769 τὴν ἐρήμωσαν τόσο, δόποὺ τώρα μόλις σώζονται πεντακόσιες φαμίλιες, ἐκεῖνοι δόποὺ δὲν εἶχαν τὸν τρόπο νὰ φύγουν· οἱ ἄλλοι ἐσκόρπισαν, οἱ πλούσιοι, ἡ νὰ εἰπῶ καλύτερα οἱ πραγματευταί, εἰς τές Φραγκές, οἱ κατώτεροι καὶ τεχνῖται εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας.

Οἱ Βοσκοπολῖτες εἶναι ἀνθρωποι φιλόξενοι, φιλότιμοι, φιλαλληγοι, φιλόπονοι, δλοι σχεδὸν τεχνῖται, εἰς τὴν πραγμάτεια πολλὰ ἐπιτήδειοι, οἰκονόμοι· διὰ τοῦτο καὶ δόπου εἶναι καταστημένοι, εἶναι σχεδὸν δλοι κυβερνημένοι, καὶ πολλοὶ πλούσιοι· μάλιστα ἐκεῖνοι δόποὺ εἶναι καταστημένοι εἰς τές ἐπικράτειες τοῦ Ἀουστριακοῦ οἴκου· εύρισκονται ἀπὸ αὐτοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας, τῆς Βλαχομπογδανίας, τῆς Λεχίας, * εἰς τὴν Ούγγαρία, Ἀουστρία, εύρισκονται καὶ εἰς τὴν Ἰταλία· δόπου καὶ ἀν εύρισκωνται ἔχουν ἔνα καλό, δόποὺ δὲν τὸ ἔχουν οἱ ἄλλοι ἐδικοί μας, νὰ βοηθοῦν ἔνας τὸν ἄλλο, μάλιστα τοὺς ἀπόρους τόσο, ποὺ Βοσκοπολίτης σπανίως προστρέχει εἰς ἔνο νὰ βοηθηθῇ, τὸ δόποιο θὰ τὸ ἀπόχτησαν βέβαια μετὰ τὸν κοινὸ ἀφανισμὸ τους· διατὶ ἀν τὸ εἶχαν προτήτερα, δὲν ἐπάθαιναν αὐτὸ τὸ ἔλεεινὸ ναυάγιο. Εἰς τὴν Εύρωπη, ἀν ἥθελε ἀκολουθήσει ἔνα τέτοιο τὴν σήμερον, οἱ βασιλεῖς ἥθελαν τὸ ἔχῃ διὰ μεγάλη τους καταισχύνη, διὰ μεγάλη τους ὀτιμία· τοὺς εἶναι ἀνυπόφορος δ χαλασμός, ὅχι μόνο πόλεως, ἀμὴ καὶ χωρας καὶ χωριοῦ, μάλιστα πασχίζουν ν' αὔξησουν τὸν ἀριθμὸ τους· εἰς τὴν Τουρκία χαλνοῦν καὶ πόλεις καὶ χωρες, καὶ δ σουλτάνος ἵσως μήτε ἔχει εἴδησι, ἵσως δὲν ἥξειπρει ἀν ἦταν καμμιὰ φορά Βοσκόπολι κ'

έχαλασε· τί δυστυχία εἰς ἔναν τόπο νά'χῃ τέτοιους πρώτους!

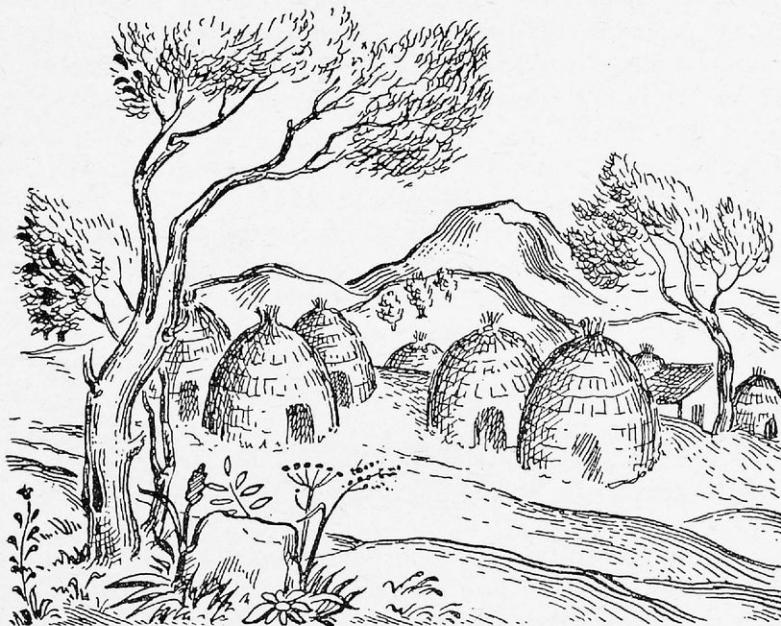
Τριγύρω εἰς τὴ Βοσκόπολι εἶναι χῶρες πολλὲς καὶ χωριά· τῶν δύοιων ἡ περιγραφὴ ἀνήκει εἰς ἔναν αὐτόπτη.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βοσκοπόλεως, καμμιὰ ὥρα ξέμακρα, εἰς
ἔνα βουνὸ εύγαίνουν μάρμαρα τριῶν λογιῶν, κόκκινα, ἄσπρα
καὶ γαλάζια· τὰ ὑστερινά, καθὼς λέγουν οἱ Βοσκοπολῖτες, εἶναι
ἀπὸ τὰ ἔξαιρετα· ἔχουν δλα λοῦστρο θαυμάσιο, μάλιστα τὰ κόκ-
κινα· αὐτὸς δ τόπος ἀν ἦταν εἰς καμμιὰ καλὴ διοίκησι, βέβαια
ἡθελε εἶναι λατομία περίφημη, καὶ ἐπικερδεστάτη· μὰ τὸν ἀγά-
μας πολὺ δλίγο τὸν κόφτει διὰ τέτοια.

«Γεωγραφία Νεωτερική», τόμος Ιος

Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου

(Δανιὴλ Φιλιππίδη—Γρηγορίου Κωνσταντία)

2. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

[Ενθὸς μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολεως κυνηγόφοροι διάφοροι θρῦλοι σχετικοὶ μὲν τούτῃ τῇ μεγάλῃ συμφορᾷ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους, «Ο Μαρμαριώνος Βασιλίας», «Τῆς Ἀγια-Τσάπεξας», «Ο πατέας τῆς Ἀγια-Σοφιᾶς», «Τὰ τηγανισμένα ψάρια» κ.ἄ., σὲ πεζῷ ἢ σὲ ποιητικῷ λόγῳ, φέρονται ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ εἰναὶ διαδεδομένα σὲ κάθε γωνία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. «Ολοὶ τοῦτοι οἱ θρῦλοι φανερώνουν τὴν ἀλλόγητη πίστη τοῦ Γέροντος στὴν ἀνάστασή τουν. Ἀπ’ αὐτοὺς παραμέτεομε μερικούς, παραμένους ἀπὸ τις «Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» τοῦ N. Πολίτου.]

Τὸν καιρὸν ποὺ εἶχαν ζώσει τὴν Πόλη οἱ Τοῦρκοι, ἔνας καλόγερος ἐτηγάνιζε ἐφτά ψάρια στὸ τηγάνι. Τὰ εἶχε τηγανίσει ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, κι’ ὅτ’ ἦταν νὰ τὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔρχεται ἔνας καὶ τοῦ λέει, πῶς πήραν οἱ Τοῦρκοι τὴν Πόλη. «Ποτὲ δὲν θὰ πατήσουν τὴν Πόλη», λέγει ὁ καλόγερος. «Τότε θὰ τὸ πιστέψω αὐτό, ἀν αὐτὰ τὰ ψάρια τὰ τηγανισμένα ζωντανέψουν!» Δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο, καὶ τὰ ψάρια πήδησαν ἀπὸ τὸ τηγάνι ζωτανά, κι ἔπεσαν σ’ ἔνα νερὸν ἔκει κοντά.

Καὶ εἶναι ὡς τὰ σήμερα τὰ ζωντανεμένα ἔκεινα ψάρια στὸ Μπαλουκλί*, καὶ θὰ βρίσκωνται ἔκει μισοτηγανισμένα καὶ ζωτανά, ὡς νὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ πάρωμε τὴν Πόλη. Τότε λένε, πῶς θὰ’ ρθῇ ἔνας ἄλλος καλόγερος νὰ τ’ ἀποτηγανίσῃ.

Λαϊκὴ παράδοσης

“Οταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκέψῃ ἡ Πόλη, καὶ μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιάς μας καβάλα στ’ ἄλογό του νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἡταν πλήθος ἀρίφνητο* ἡ Τουρκιά· χιλιάδες

τὸν ἔβαλαν στὴ μέση, κι ἐκεῖνος χτυποῦσε κι ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθὶ του. Τότε σκοτώθη τ' ἄλογό του, κι ἔπεσε κι αὐτός. Κι ἐκεῖ ποὺ ἔνας Ἀράπης σήκωσε τὸ σπαθὶ του νὰ χτυπήσῃ τὸ βασιλιά, ἥρθε ἄγγελος Κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε, καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιά, βαθιὰ στὴ γῆ κάτω, κοντά στὴ Χρυσόπορτα.

'Εκεὶ μένει μαρμαρωμένος δὲ Βασιλιάς, καὶ καρτερεῖ τὴν δρα νά' ρθη πάλι δὲ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ. Οἱ Τούρκοι τὸ ξέρουν αὐτό, μὰ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τὴν σπηλιά, δπου εἶναι δὲ βασιλιάς· γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα, ποὺ ξέρουν, πῶς ἀπ' αὐτὴ θὰ ἔμπη δὲ βασιλιάς, γιὰ νὰ τοὺς πάρη πίσω τὴν Πόλη. Μὰ δταν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, θὰ κατεβῇ δὲ ἄγγελος στὴ σπηλιά καὶ θὰ τὸν ξεμαρμαρώσῃ, καὶ θὰ τοὺς δώσῃ στὸ χέρι πάλι τὸ σπαθὶ, ποὺ εἶχε στὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῇ δὲ βασιλιάς, καὶ θὰ μπῇ στὴν Πόλη ἀπὸ τὴν Χρυσόπορτα, καὶ κυνηγώντας μὲ τὰ φουσάτα* του τοὺς Τούρκους, θὰ τοὺς διώξῃ δὲς τὴν Κόκκινη * Μηλιά...

Δαικὴ παράδοσις

Ο παπάς τῆς ἀγια-σοφιᾶς

Τὴν δρα ποὺ μπήκαν οἱ Τούρκοι στὴν ἀγια-Σοφιὰ δὲν εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία. 'Ο παπάς, ποὺ ἔκανε τὴ λειτουργία, πήρε ἀμέσως τὸ δισκοπότηρο, ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἔμπηκε σὲ μιὰ θύρα καὶ ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τούρκοι, ποὺ δὲν κυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνη ἄφαντος καὶ ηδραν ἔμπρός των τοῖχο. Πολέμησαν νὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰ δπλα τους καὶ δὲν μπόρεσαν.

"Ἐφεραν ὅστερα χτίστες, κι ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτε. Προσκάλεσαν κατόπι δλους τοὺς χτίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ πάντα εἰς ἐνέργεια νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνο τὸν τοῖχο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κόποι πήγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λοστοὺς οὔτε μὲ δλα τὰ σύνεργα δὲν μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξῃ ἡ θύρα μόνη της, δταν ἔρθη ἡ δρα, καὶ νὰ βγῆ ἀπὸ κεῖ δὲ παπάς νὰ τελειώσῃ τὴ λειτουργία στὴν ἀγια - Σοφιά, δταν θὰ πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

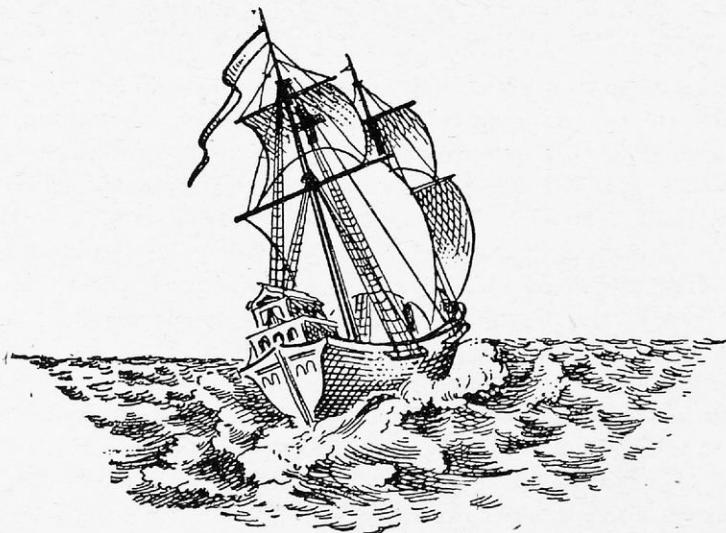
Δαικὴ παράδοσις

••• Η Ἅγια Τράπεζα τῆς ἁγίας Σοφίας •••

Τὴν ἡμέρα ποὺ πάρθηκε ἡ Πόλη, ἔβαλαν σ' ἐνα καράβι τὴν ἄγια Τράπεζα τῆς ἀγίας Σοφίας, νὰ τὴν πάη στὴ Φραγκιά, γιὰ νὰ μὴ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὅμως στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ ἀνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἄγια Τράπεζα βούλιαξε στὸν πάτο. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶναι λάδι, δση θαλασσοταραχὴ καὶ κύματα κι ἀν εἶναι γύρω. Καὶ τὸ γνωρίζουν τὸ μέρος αὐτὸ δπὸ τὴν εύωδία ποὺ βγαίνει. Πολλοὶ μάλιστα ἀξιώθηκαν καὶ νὰ τὴν ἰδοῦν στὰ βάθη τῆς θάλασσας.

“Οταν θὰ πάρωμε πάλι τὴν Πόλη, θὰ βρεθῇ καὶ ἡ ἄγια Τράπεζα, καὶ θὰ τὴν στήσουν στὴν ἀγία Σοφία, νὰ γίνουν σ' αὐτὴ τὰ ἐγκαίνια.

Λαϊκὴ παράδοσις

B'

ΠΟΙΗΣΙΣ

1. ΕΝΤΕΧΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

('Επικά, Έπικολυρικά, Λυρικά, Σατιρικά)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ « ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ »

[Ο «'Ερωτόκριτος» είναι ένα έμμετρο ρωμαϊκό μυθιστόρημα από 10052 στίχους. Χωρίζεται σε πέντε μέρη και είναι γραμμένος στὸ κορητικὸ ἰδίωμα τῆς ἐποχῆς του σὲ στίχους δμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους. Ποιητής του είναι δ Βιτσέντζος Κορηνάρος ἀπὸ τὴ Σητεία τῆς Κρήτης, ποὺ ἔγινε μεταξὺ τοῦ 1550—1669.

Υπόθεσις τοῦ ἔργου : Κάποτε σὲ περασμένους χρόνους βασίλευε στὴν Ἀθήνα δ 'Ηράκλης—πρόσωπο μυθικό. 'Ο 'Ηράκλης, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν κόρη του Ἀρετούσα, προκήρυξε μία γκιόστρα, δηλαδὴ ένα κονταροχεύπημα, ποὺ συνηθίζοταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μεταξὺ τῶν ἀνδρειωμένων εὐγενῶν.

'Ο 'Ερωτόκριτος, δ ἡρωας τοῦ δμωτύμου ποιήματος, γνιὸς τοῦ αἰλικοῦ Πεζόστρατου, νέος γεμάτος χάρες, παλλήκαρια κι ἀγάπη γὰ τὸ βασιλιά του καὶ τὴν πατρίδα του ἔχεται καὶ λαβαῖνει μέρος σ' αὐτό, στὸ δποῖο μετέχουν καὶ τὰ καλύτερα βασιλόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα τοῦ καιροῦ του. Στὸν τελικὸ ἄγνωνα, ἀφοῦ ἀποχώρησαν οἱ ἄλλοι, μετέχουν δύο, δ 'Ερωτόκριτος καὶ δ Κυπριώτης, καὶ τικητής βγαίνει δ πρότος. 'Ο 'Ερωτόκριτος, μὴν ὑπολογίζοντας τὴ θέση του ζητεῖ ἀπὸ τὸ βασιλιὰ τὴν κόρη του, ποὺ ἦταν κι ἐκείνη πρόσθυμη. Αὐτὸ δμως ἔξοργίζει τὸ Ρήγα καὶ ἀπάνω στὴν δοργή του ἔξορίζει τὸν 'Ερωτόκριτο καὶ φυλακίζει τὴν Ἀρετούσα.

Ἄλλὰ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ δ Ρήγας τῶν Βλάχων Βλαντίστρατος— πρόσωπο κι αὐτὸ μυθικὸ—μπαίνει μὲ στρατὸ στὴ χώρα τοῦ 'Ηράκλη καὶ τὴν καταστρέψει. 'Ο 'Ερωτόκριτος μόλις τὸ 'μαθε, ἀφοῦ ἄλλαξε τὴ μοσφή του μ' ἔνα μαγικὸ ὑγρὸ κι ἔγινε Σαρακηνός, γιὰ νὰ είναι ἀγνώριστος, φθάνει στὴν Ἀθήνα στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμὴ τῆς μάχης. Σὰ λιοντάρι πολεμᾶ καὶ σώζει τὸ βασιλιά του ἀπὸ βέβαιη αίγαλμασία ἢ θάνατο, ἀναγκάζοντας τὸν Βλάχον νὰ ὑποχωρήσουν. Οι δύο βασιλεῖς συμφώνησαν τότε νὰ τελειώσῃ δ πόλεμος μὲ μιὰ μονομαχία δύο γενναίων. 'Ο 'Ερωτόκριτος ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ 'Ηράκλη καὶ δ 'Αριστος ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀνεψιός τοῦ Βλαντίστρατου, μονομαχοῦν. Νικητής βγῆκε δ 'Ερωτόκριτος καὶ παίρει συζύγο γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του στὸ βασιλιὰ τὴν Ἀρετούσα.

Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ «'Ερωτόκριτου» δ γγωστὸς μεσαιωροδίφης Σάδας λέγει τὰ ἔξης : «'Αραφέρω τὸν «'Ερωτόκριτον» παρὰ τὰ δημοτικὰ ἔσματα, διότι ἀμφότερα τὰ ἀδελφὰ ταῦτα μημεῖται ἀποτελοῦντα τὸ μόνον διανυγὲς κάτοπτρον, ἐν δὲ ἔξι-κονίζεται ἀνόθεντος καὶ ἄτεν ἵχρους σχολαστικοῦ ψυμμυθίου οὐ μόνον ἡ ἐθνικὴ ἥμιδην γλώσσα, ἀλλὰ καὶ ἡ καρδία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. "Οταν καὶ παρ' ἡμῖν ἀναπτυχθῇ ἴστορικὴ συνείδησις καὶ ἀναζητηθῶσιν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἡμετέρας ἐθνικότητος καὶ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, τὰ τραγούδια—δημοτικά—καὶ δ «'Ερωτόκριτος» δὲ ἐκτιμηθῶσιν ἐν ἵση μοίρᾳ πρὸς τὰ δημοτικὰ ποιήματα, διότι δπωσδήπτως ταῦτα καὶ μόρα ἀποτελοῦντα τὸν ἐσκωριασμένον, ἀλλὰ ἀληθῆ κρίτον τοῦ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ, τὸν συνδέοντα ἥμας πρὸς τὴν χρονικὴν ἀλλοισιν τῶν προγόνων.»

“Απὸ τὸν Ἐρωτόφριτον παραθέτομε ἐδῶ δύο ἀποσπάσματα, ἀπὸ τὸ Β' μέρος τὴν μονομαχία τοῦ Ἐρωτόφριτον καὶ τοῦ Κυνφριώτη καὶ ἀπὸ τὸ Δ' μέρος τὴν ἐπέμβαση, στὴν μάχην Ἀθηναίων καὶ Βλάχων, τοῦ Ἐρωτόφριτον....]

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟ

ΜΕΡΟΣ Β'

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

(Στίχ. 517 - 526)

“Ηρθε λαδὸς ἀρίφνητος*, ἔγειμισεν δὲ φόρος*,
στὸ ὄστερον δὲ Ρωτόκριτος ἤσωσεν ἀσπροφόρος.
Σ' ἔνα φαρίν* δλόμαυρο, τὸνα ντου πόδιν' ν' ἄσπρο,
καὶ μέσα σ' ὅλους ἥλαιμπε ωσάν τσῆ μέρας τ' ἄστρο.
“Ολοὶ σταθῆκαν* νὰ θωροῦν ἔτοιο κορμί ἀξωμένο,
νιδὸν καβαλάρην, δύμορφο, ἀπὸ τοῦ ζγουραφισμένο.
“Ασπρη, φαντή, χρυσάργυρη, ἥτον δὲ φορεσά ντου,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριὰ σκεπάζει τὸ ἄρματά ντου,
καὶ μ' ἔτοια τέχνην δὲ φορεσά καὶ μαστοριὰν ἐγίνη,
ποὺ φαίνουνταν καὶ τὸ ἄρματα κι ἐφαίνουνταν κι ἐκείνη...”

ΚΟΝΤΑΡΟΚΤΥΠΗΜΑ (ΓΚΙΟΣΤΡΑ)

[Μετὰ τὴν ἥτταν τῶν ἀλλων ἀπομένουν δύο, δὲ Ἐρωτόφριτος καὶ δὲ Κυνφριώτης, ποὺ εἶναι ἵπποτης ἐκ Κύπρου, φέρων τὸ ἐθνικὸν δόνομα εἰς δῆλωσιν τῆς καταγωγῆς του.]

(Στίχ. 2281 - 2349)

“Ἐτοῦτ' οἱ δυὸς πομείνασι κι δῖσοι κι ἀν τῆς ἀγαποῦσι
πιδέξια τῆς ὀρδινιάζουσι*, τὸ κάνει χρειά θωροῦσι.
Τὰ σελοσκαλοχάνινα θωροῦσιν ἔνα ἔνα
καὶ πασπατεύγουν* τὸ ἄρματα ἀν εἶναι ραΐσμενα.
Τὴν τέχνην καὶ τὴν δύναμην, παρὰ ποτὲ μαζώνου
καὶ ποῦ νὰ κάμουν κοπανιὰ καλύτερα ξαμώνου*.
‘Ομπρόδης στὸ στῆθος σφίγγουσι τὰ δυνατὰ κοντάρια,
πατοῦν τοὺς σκάλες δυνατὰ τὰ δύμορφα παλληκάρια...”

Κεντοῦν, φουσκώνουν τὸ ἄλογα, κι ως ἀστεραπὴ χυθῆκα
καὶ σὰν ἀπὸ τὸ βρεθήκασι στὸν κάμπο κι ἐσμιχτῆκα.

Σ' τοῦτο τὸ συναπάντημα, ποὺ κάμα οἱ καβαλάροι,
ἔφανιστή σου καὶ σεισμὸς ἥσεισε τὸ πατάρι*
καὶ τὰ κοντάρια σᾶ γυαλιὰ ἐκαταθρουλισθῆκα*.

*Ἀλλα κοντάρια δυνατά πιάνου νὰ δευτερώσου,
καὶ στά 'χουσι νὰ κάμουσι τέλος γοργὸν νὰ δώσου...

Μικροί, μεγάλοι, στέκασι μὲ φόβον κι ἔθωροῦσα,
καὶ νὰ κερδαίσ' ὁ Ρώκριτος δλοι παρακαλοῦσα.
*Ἐπλήθαινεν ἡ μάνιτα στὸν ἔνα κι εἰς τὸν ἄλλο,
σὰν ὅντε βγαίνη νέφαλο ἄγριο καὶ μεγάλο,
ρίχνη χαλάζι μ' ἀστραπή, χώνη βαθιὰ τὸν ἥλιο,
καὶ τὰ κουράδια* στὰ βουνιά γυρεύγουν νᾶβρου σπήλιο,
γλακᾶ* ὁ βισκός νὰ χώνεται, τρέχ' ὁ ζευγάς καὶ φεύγει
καὶ πᾶσα εἰς νὰ φυλαχτῇ τόπῳ νὰ βρῇ γυρεύγει,
βροντοῦν λαγκάδια καὶ βουνιά, σιγοτρομοῦν τὰ δάση,
κι δλοι γυρεύγουν φύλαξης τόπῳ νὰ βροῦ νὰ πᾶσι.

*Ἐτσι κι ὅντεν ἔδωκασι τὴν κουνταρὰ τὴν ἄλλη,
σοῦ φάνη κι ὅχ* τοὺς οὐρανοὺς ἥρθε βροντὴ μεγάλη.
Μὰ σᾶ χαράκι* ριζιμιό*, π' ἄνεμο δὲ φοβᾶται,
καὶ μηδὲ σ' ἀστραπὴ δειλιστ, μηδὲ σ' βροντὴ ξυπάται*,
ἐτσι σταθῆκ' ἀσάλευτοι στὴν κονταρὰν ἐκείνῃ,
σ' ἔναν ἀπ' ἄλλο διαφορὰ γιὰ τότες δὲν ἐγίνη,
οὐδὲ τὸν πλιὰ καλύτερο ἀκόμη δὲ γνωρίζου,

κι δσσ πλιὰ στέκου δυνατοί, τόσον καὶ πλιὰ μανίζου,
στὴ χέρα ντως ἐπόμεινε μιὰ πιθαμὴ κοντάρι,
τ' ἄλογα γονατίσασι κι ἀπάν' οἱ καβαλάροι.
Ο Ρήγας εἶχε πεθυμιὰ νὰ τούσε ξεχωρίση
κι ἀξο ἀποστολάτορα πέμπει νὰ τῶς μηνύσῃ
νὰ πάψουσι τὴν ὅχθριτα γιὰ τὴν ἡμέρα κείνη
κι ὁ γεῖς κι ὁ ἄλλος ὡς ταχιὰ μ' ἀγάπη ν' ἀπομείνη,
τὴν νύχτα ν' ἀναπάψουσι τὰ κουρασμένα μέλη,
κι ὡς ξημερώση, νὰ τὸ δοῦν, ἡ τζόγια* τίνος μέλλει.

Μὰ τοῦτοι ξαγριέψασι, σ' πλιὰ μάνιταν ἐμπαίνου,
καὶ τὸ μαντάτο τοῦ Ρηγός δὲ στέκου ν' ἀνιμένου.
Μὲ βιά γυρίζουν τ' ἄλογα, τὸ τέλος θὲ νὰ δοῦσι,
μικροί, μεγάλοι στέκουσι μὲ φόβο καὶ θωρούσι...
Ἔρθαν κι οἱ δυὸ μὲ μιάν καρδιὰ σκύλινη κι ἔχτυπήσα
τοὺ κονταρές τοὶ δυνατές καὶ φοβερές περίσσα.
Τοῦ Κυπριώτη τὸ βαρύ καὶ δυνατὸ κοντάρι
στὸν ἵδιο τόπο τοῦδωκε, δπού ὕτὸν τὸ ψυχάρι*
κι ούδὲ ψυχάρ' ούδὲ κερί, ούδὲ φωτιὰ ούδὲ γράμμα,
τοῦ πόμεινε στὴν κεφαλὴ κι ἥτο μεγάλο πρᾶμα,
νὰ τὰ ξεσκίσ' ἡ κονταρά κι ὅλα νὰ σκορπιούσι
κι ὁχ τὴ φωτιὰ τοῦ κονταριοῦ καημένα νὰ τὰ βροῦσι.
Πολλὰ ζαλίστ' ὁ Ρώκριτος στὴν κονταρὰν ἐκείνη,
στ' ἀλόγ' ἀπάνω τὸ λαιμὸ τὴν κεφαλήν του κλίνει.
Καμπόσην ὕραν ἥτονα μὲ τὴ μεγάλη ζάλη,
μὰ ἡ μοῖρα ντου τοῦ βούηθησε εἰς ἔτοια χρειὰ μεγάλη...
Μ' ἀς ποῦμεν καὶ τὴν κονταρά, δπούδωκε κι ἐτοῦτος,
μὲ τὴν ὅποια ἐκέρδαισε τοῦ στεφανιοῦ τὸ πλοῦτος.
Ἔρθρηκε τὸ Ρηγόπουλο τ' ἀλύπητο κοντάρι
στὸ κούτελο κι ἐπῆρε ντου τῆς ἀντρειᾶς τὴν χάρη.
Χάνει τοὶ σκάλες καὶ τοὶ δυό, τὸ χαλινάρ' ἀφῆκε,
ἐξάπλωσε τὰ χέρια ντου καὶ ἀπὸ τὴ σέλα βγῆκε.

Καὶ τίς μπορεῖ νὰ διηγηθῇ ὅγια* τὴν ὕρα κείνη
τοὶ τόσους χτύπους καὶ φωνές, τὴν ταραχή, ποὺ γίνει;

Τότες ἡ σάλπιγγα ζιμιδὸς πολλὴ βαβούρα* δίδει,
σημάδι πώς ἐσκόλασε τοῇ γκιόστρας τὸ παιγνίδι.
Πολλὴ χαρὰ κι ἀμέτρητη ἥκαμε στὸ πατάρι
δὲ Ρήγας μὲ τὴν Ρήγισσα κι ὅλ' οἱ ἀπομονάροι*...

(Στίχ. 2423—2426)

Τὰ βούκινα* ξαναφυσοῦ, οἱ σάλπιγγες ἐπαΐξα
κι ἀπὸ δόλους τὸ Ρωτόκριτο στὸ νῖκος ἐδιαλέξα.
Ἐπῆδ' ὁμπρὸς εἰς τοῦ Ρηγός, πεζεύγει, γονατίζει,
καὶ τὴν χρυσήν ντου κεφαλὴ μὲ τζόγια τὴν στολίζει...

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΡΟΣ Δ'

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΚΑΙ ΒΛΑΧΩΝ

(Στίχ. 993 — 1010)

III αν τὰ μαντᾶτα τὰ πρικιὰ* εἰς τοῦ Ρηγός* στὴν χώρα,
βοήθεια γλήγορα ζητοῦ, γιατὶ τοὶ βιάζε' ἡ ὕρα.
Οὐ Βασιλίδος ὁπούτονε στὸ στρῶμα κουμπισμένος,
πάραυτας ἐσηκώθηκε σὰν ἔπειρωρισμένος.*
Σπουδαχτικά ἀρματώνεται, τς ἀπομονάρους κράζει,
ν' ἀρματωθοῦ νὰ τ' ἀκλουθοῦ στὸν πόλεμο τοὶ βιάζει.
Γέρου καρδιὰ δὲν ἥδειξε, μὰ νιότη κοπελιάρη,
καὶ δὲ δειλιὰ τὸ θάνατο, δύντε κι ἀν τόνε πάρη.
Βγαίν' ὁχ τὴν χώρα κι ἀκλουθοῦ ὅλ' οἱ ἀρματωμένοι
πᾶσιν ἔκεī, ποὺ δὲ θάνατος κι δὲ Χάρος τς ἀνιμένει.
Ανακατώνετ' δὲ λαδὸς καὶ τὰ φουσάτα* σμίγου,
μάτον ἀκόμη σκοτεινὰ καὶ δὲν καλοξανοίγου*.
Δίδου στὰ βούκιν' ἀναπνιά, τοὶ σάλπιγγες φυσοῦσι,
πάει ἡ λασιὰ στὸν ούρανό, τὰ νέφ' ἀντιλαλοῦσι,
μὲ τὴν βαβούρα τὴν πολλὴ καὶ χτύπους τῶν ἀρμάτω,
ἐγροίκησ' δὲ Ρωτόκριτος, γιατὶ δὲν ἔκοιμάτο...
Ἄλλο μαντάτο νὰ τοῦ ποῦ, δὲν στέκει ν' ἀνιμένη.
Μὲ σπούδα* καβαλίκεψε, στὸν κάμπο κατεβαίνει...

(Στίχ. 1021—1050)

Eἰς σὲ καιρὸν δὲ Ρώκριτος ἤσωσε στὸν λειμιῶνα,
ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι φεύγασι κι οἱ Βλάχοι τὸν ζυγῶνα.
Μὲ φόβον ἐγλακούσανε, βοήθεια δὲν εύρισκα,
καὶ οἱ ἔχθροι τὸν διωχνανε κι ἀλύπητα βαρίσκα.
Κι ὥσὰν λιοντάρ' ὄντε πεινᾶ κι ἀπὸ μακρὰ γροικήσῃ,
κι ἔρχεται βρῶμα* ποῦπασκε, νὰ βρῆ νὰ κυνηγήσῃ,
κι εἰς τὴν καρδιὰ κινᾶ, ώς τὸ δῆ ἡ πεθυμιὰ τὴ μάχη,
τρέχει ζημιὸν ἀπάνω ντου ἀνεβοκατεβαίνει,
καπνὸς δχ' τὰ ρουθούνια ντου μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει.
Αφροκοπᾶ τὸ στόμα ντου, τὸ κοῦφος* του μπουγκρίζει,
ἀνασηκώνει τὴν δρά, τὸν κόσμο φοβερίζει.
Καταχτυποῦ τὰ δόντια ντου καὶ τὸ κορμὶ σφαράσσει,
ἀναχεντρώνου* τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάση,
ἐδέτσι ξαγριεύτηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα
κι ὥσὰν ἀϊτός ἐπέταξε κι ἐμπῆκε στὰ φουσάτα.
Βλάχοι, κακὸν τὸ πάθετε, εἰς τὰ σᾶς ἥβρ' ἀφνίδια,
ἐδάρθασι* τ' ἀπαρθινᾶ* κι ἐπάψαν τὰ παιγνίδια...
Σάν καὶ δὲ λύκος εἰς τ' ἀρνιά, ὄντε πεινᾶ, κι ἀράσσει*
καὶ πνίγει τ' δπου κι ἀν τὰ βρῆ καὶ φτάνει τ' δπου πᾶσι,
ἔτοι' ἥκαν' δὲ ρωτόκριτος ξετρέχοντας τὸ νῖκος,
οἱ Βλάχοι τρέμουν σάν τ' ἀρνιά, κι ἐκεῖνος εἶν' δὲ λύκος·
καὶ σὰ θεριδ τὰ ἀπογλακᾶ*, σὰ δράκος τοι ζυγῶνει.
ἥκοβγε μέσες καὶ μεριὰ κορμιά 'πὸ πάν' ώς κάτω,
ἥκλαιγ' ἐκεῖνος δὲ λαός, κι ἥτρεμε τὸ φουσάτο.
Πέφτ' δχ τὴ χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι,
τὸ θέλαν δεῖ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλικάρι·
ἀποκρυγαῖναν οἱ καρδιές, τὴν ἀντρειάν ἔχάνα,
ἐφεῦγαν κι ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πιάνα.
Παίρνει ψυχὴ καὶ δύναμη τοῦ Ἀθήνας τὸ φουσάτο,
ποὺ τῷβρεν δλοσκόρπιστο, κι λάκ' ἀπάγω κάτω...

• 'Ἐρωτόκριτος», "Ἐκδοσις Ξανθουδίδου

Βιτσέντζος Καρνάρος

ΑΠΟ ΤΟΝ « ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ »

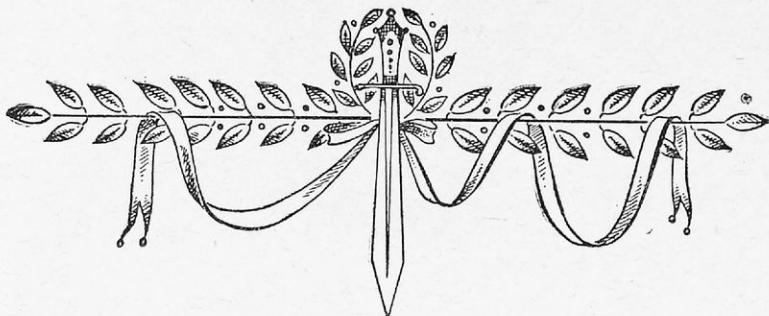
{Τὸν « Ὅμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν » τὸν ἔγραψε δὲ Σολωμός στὴν Ζάκυνθο τὸ Μάη τοῦ 1823. Δημοσιεύθηκε τὸ 1824 στὸ Μεσολόγγι μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Σπ. Τρικούπη, καθὼς καὶ στὸ Παρίσι τὸν ἴδιο χρόνο ἀπὸ τὸ Φωρίελ στὴν ἔκδοση τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κοραῆ. « Οὐ μόνος μελοποιήθηκε ἀπὸ τὸ φίλο τοῦ ποιητῆ Μάντζαρο, μουσονογό τε Κερκυραῖο, τὸ 1828. Τὸ 1864 B. Διάταγμα ὡριζε τὶς πρώτες στροφές τοῦ ποιήματος ὡς ἐθνικό μας ὑμνο.

Γιὰ τὸν ὑμνού ὁ Πολυλὰς γράφει τὰ ἔξῆς :

« Εἰς τὸν Ὅμνον δὲ Σολωμός ἔδειξε, διτὶς ἵκανος νὰ φυθμάζῃ τὸ ὄφορον κατὰ τὰ διαφορετικὰ ποιητικὰ ἀντικείμενα. Ἐπιχρατεῖ μὲ ἀμίμητην ἀπίλος τητα δὲ ἐλεγειακὸς λαραντήρας εἰς τὸ προοίμιον (στρ. 3—14), δπον δὲ ποιητῆς ἐνθυμίζει τὸ περασμένον καὶ κανονικῶς τὸ ἔκαμε, διότι δίχως τὴν ὑπομονὴν μὲς τὰ πολυχρόνια παθήματα δὲν ἐννοεῖται ἡ ἀκαταμάχητη ὁρμὴ τοῦ αντονόμου ἐλληνικοῦ πνεύματος, δπον παρουσιάζεται εἰς τὴν φαντασία τοῦ ποιητῆ βγαλμένο ἀπὸ τὰ ἰερὰ κόκκαλα τῶν προγόνων μὲ τὴν ἀκορισμένη φοιμφαία καὶ μὲ τὸ μάτι, δπον μὲ βίᾳ μετράσει τὴν γῆ, ὡς νὰ ἐθαρροῦσε, διτὶς γοήγορα θὰ τὴν κάμη δική του. Μὲ τὸν λυρικὲν ἐνθουσιασμόν, δπον ἐμψυχώνει ὅλο τὸ ποίημα, ἐνώντεται ἡ ἐπικὴ σεμνοπρόπεια εἰς τὰ διάφορα μεγάλα ζωγραφήματα τεχνικά δεμένα: εἰς τὴν μάγη καὶ εἰς τὸ πάρσιμο τῆς Τριπολιτεᾶς (στρ. 35—73), δπον οἱ εἰκόνες πλουσιοπάροχα χυμένες ἐνθυμιαῖσαν τὴν δύμησικὴν ἀφθονίαν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κορίνθου (στρ. 74—89), δπον λάμποντα τὰ τερπνότερα χρώματα, μάλιστα εἰς ἐκεῖνες τέτοιες στροφές (83—86), οἱ δποτες μὲ θαυμαστὴν γάρη καὶ μαλακότητα εἰκονίζοντα καλὰ τῆς ἐλευθερίας, εἰς τὴν μάγη καὶ εἰς τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώφου (στρ. 104—121), δπον δὲ ἄκοος λυρισμός κορυφώνεται εἰς τὸ ὑψηλότατο τίτην πατάρας (στρ. 111—115), τὸ δποτον μὲ σοβαρωτάτην ἔκφραση τολμηρὰ ἐρώτει τὴν πυκνὴν εἰρωνείαν ».]

A'. ΠΡΟΟΙΜΙΟ

(Στρ. 1 — 16)

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψη,
ποὺ μὲ βίᾳ μετράει τὴν γῆ.

’Απ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ίερὰ
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὁ χαῖρε, Ἐλευθεριά ! *

3

’Εκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλὴ
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ πῆ.

4

”Αργειε νά ’λθη ἔκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἥταν δλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λέες
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἑκτύπαε τ’ ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες: «πότε, ὅ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές ;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἀλυσες, φωνές.

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ'
πλῆθος αἶμα Ἐλληνικό.

[αἶμα,

9

Μὲ τὰ ροῦχα αίματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια * δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἔξανάλθες μοναχή·
δὲν εἴν' εὔκολεςοί θύρες,
ἔὰν ἡ χρεία τές κουρταλῆ.

11

"Αλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσσασιν καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

12

"Αλλοι, δῆμέ ! στὴ συμφορά σου,
ὅποὺ ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε νά' βρης τὰ παιδιά σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὁπίσω τὸ ποδάρι
καὶ δλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἡ τρισάθλια κεφαλή,
σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

16

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά¹
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὡ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Β'. ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

28

31

..."Αλλο ἐσὺ δὲν συλλογιέσαι, Δυστυχιά του, ὥ δυστυχιά του,
πάρεξ ποὺ θὰ πρωτοπᾶς· δοπιανού θέλει βρεθῆ
δὲν μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι στὸ μαχαίρι σου ἀποκάτου
στές βρισιές, δποὺ ἀγρικᾶς. καὶ σ' ἔκεινο ἀντισταθῆ.

35

44

'Ιδοὺ ἐμπρός σου ό τοιχος ιτέκει 'Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς· ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
τώρα τρόμου ἀστροπελέκι ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς. ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

45

"Α ! τί νύκτα ἦταν ἔκεινη,
ποὺ τὴν τρέμει ό λογισμός ;
"Άλλος ψυνος δὲν ἔγινη,
πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὕρα, ό τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ό σκληρόψυχος ό τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

47

59

καὶ οἱ βροντές καὶ τὸ σκοτάδι, Κτυποῦν δλοι ἀπάνου κάτου,
δποὺ ἀντίσκοφτε * ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν "Άδη,
ποὺ ἀκαρτέρει τὰ σκυλιά.

60

61

Κάθε σῶμα ἵδρωνει, ρέει·
λέξ καὶ ἔκειθεν ἡ ψυχή,
ἀπ' τὸ μῆσος, ποὺ τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχθῆ.

Τῆς καρδίας κτυπίες βροντᾶνε
μὲς στὰ στήθη τους ἀργά,
καὶ τὰ χέρια, δποὺ χουμδνε,*
περισσότερο εἰν' γοργά.

63

Τόση ή μάνητα καὶ ή ζάλη,
ποὺ στοχάζεσαι, μὴ πώς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνη ἔνας ζωντανός.

64

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές !
χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά,
καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αύγης δροσάτο ἀέρι,
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσύ πλιό
στῶν ψευδόπιστων τ' ἀστέρι, *
φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ιερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὡ χαῖρε, 'Ἐλευθεριά !

Γ'. ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

75

Τῆς Κορίνθου ἰδοὺ καὶ οἱ κάμποι *· εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
δὲν λάμπει ἥλιος μοναχά τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηχεῖ
εἰς τοὺς πλάτανους, δὲν λάμπει τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά· τὰ βελάσματα τὸ ἄρνι·

76

77
Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες,
σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό·
ἄλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

78

'Ω τρακόσιοι ! σηκωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἐμᾶς·
τὰ παιδιά σας θέλ' ἰδῆτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

79

"Ολοι ἐκεῖνοι τὰ φοβοῦνται,
καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ
εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται
κι ὅλοι χάγονται ἀπ' ἐδῶ.

80

Στέλνει ό ἄγγελος τοῦ δόλεθρου
Πεῖναν καὶ Θανατικό·
ποὺ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου
περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό.

82

Καὶ ἔσυ ἀθάνατη, ἔσυ θεία,
ποὺ δ, τι θέλεις ἡμπορεῖς,
εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
ματωμένη περπατεῖς!

85

Ἡ ψυχή μου ἀναγαλλιάζει
πώς δ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς

81

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
ἀπεθάνανε παντοῦ
τὰ θλιψμένα ἀπομεινάρια
τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

83

Στὴ σκιὰ χεροπιασμένες,
στὴ σκιὰ βλέπω κι ἐγὼ
κρινοδάκτυλες παρθένες,
ὅποὺ κάνουνε χορό.

86

Μὲς στὰ χόρτα, τὰ λουλούδια,
τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τραγούδια
σὰν τὸν Πίνδαρο * ἐκφωνῶ.

87

Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὃ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Δ'. ΟΙ ΝΙΚΕΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

122

 ἐ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψη,
ποὺ μὲ βίᾳ μετράει τὴ γῆ.

123

Εἰς αὐτὴν εἶν' ξακουσμένο,
δὲν νικιέσαι ἔσυ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἶν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο * γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
κύματα ἀπειρα εἰς τὴ γῆ,
μὲ τὰ ὅποια τὴν περιζώνει,
κι εἶγαι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει,
ποὺ τρομάζει ἡ ἀκοή·
κάθε ξύλο * κινδυνεύει
καὶ λιμιώνα ἀναζητεῖ.

127

Δὲν νικιέσαι, εἶν' ἔακουσμένο,
στὴν ξηράν ἐσύ ποτέ·
δῆμως, δῆχι, δὲν εἶν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

126

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ
καὶ τὰ χρῶματα ἀναδίνει
τοῦ γλαυκότατου οὐρανοῦ.

128

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια,
καὶ σὰν λόγγος στριμωχτὰ
τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
τὰ ὅλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ τές δύναμές σου σπρώχνεις
καὶ ἀγκαλά * δὲν εἶν' πολλές,
πολεμώντας, ἄλλα διώχνεις,
ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζης
δυό * μεγάλα σὲ θωρᾶ,
καὶ θανάσιμον τινάζεις
ἐναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αὔξαίνει, κοκκινίζει,
καὶ σηκώνει μιὰ βροντή,
καὶ τὸ πέλαγο χρωματίζει
μὲ αίματόχροη βαφή.

< "Απαντα >

132

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι
καὶ δὲν μνέσκει ἔνα κορμί·
χάρου, σκιά τοῦ Πατριάρχη,
ποὺ σ' ἐπέταξαν ἐκεῖ...

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΖΑΛΟΓΓΟΥ

[Στις 23 Δεκεμβρίου 1803 οι Σουλιώτες φεύγοντας από τὸ Σούλι μάχονται πρὸς τὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ στὸ Ζάλογγο. Ἐξήντα ὅμως Σουλιώτισσες χωρισμένες ἀπὸ τοὺς ἄλλους Σουλιώτες ἔχουν ἀποκλεισθῆ σ' ἐνα βράχο. Γιὰ νὰ μὴν πέσουν λοιπὸν στὰ κέρια τῶν Τουρκαλβανῶν, πιάστηκαν σὲ χορὸ καὶ σὲ κάθε γῆρο ἡ πρώτη, φιλάντας τὴ δεύτερη, ἔπεφτε στὴν ἀβύσσο, σφραγίζοντας τὴν ἐλευθερία τους μὲ τὸν εὐγενέστερο καὶ ἡρωικώτερο θάνατο. Στὸ περιστατικὸ αὐτὸ δὲ Σολωμὸς ἀφιέρωσε μερικὲς στροφὲς στὸ ποίημά του «Εἰς τὸ θάνατο τοῦ λόρδου Μπάϊζον».]

Τ

ἐς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
τοῦ Ζαλόγγου τὸ ἀκρινὸ
τῆς ἐλευθεριάς ὁ ἔρως
καὶ τὲς ἔμπνευσε χορό.

Τέτοιο πήδημα δὲν τὸ εἶδαν
οὔτε γάμοι, οὔτε χαρές,
καὶ ἄλλες μέσα τους ἐπῆδαν
ἀθωότερες ζωές.

Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιά,
κάθε γῦρο ποὺ ἐγυρίζαν
ἀπὸ πάνου ἔλειπε μιά·

χωρὶς γόγγυσμα κι ἀντάρα,
παρὰ ἑκείνη μοναχά,
δποὺ ἐκάναν μὲ τὴν κάρα,
μὲ τὰ στήθια, στὰ γκρεμά...

« Ἀπαντά »

Διονύσιος Σολωμὸς

ΕΙΣ ΠΑΡΓΑΝ

[*Η Πάργα, μία ώραια πόλις της Ἡπείρου, ἐπωλήθη ἀπὸ τοὺς Ἀγγλούς, ποὺ τὴν κατεῖχον τελευταῖοι, εἰς τὸν τύραννον Ἀλῆ-πασάρ. Οἱ Πάργιοι οὖμεν, ἀνθρώποι φιλειεύθεοι, ὅταν ἔγινε τὸ 1819 ἡ παράδοσις τῆς πόλεως τῶν εἰς τὸν Τούρκον, ἐξέθαψαν ἀπὸ τοὺς τάφους τὰ κόκκαλα τῶν συγγενῶν των, τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατεῖαν, ἐπῆραν τὰς εἰκόνας τῶν ἐκκλησιῶν, ἔκαψαν τὰ σπίτια τῶν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἄλλα ἐλεύθερα μέρη.]*

1

 οιβαρόν, ύψηλόν
δόσε τόνον, δὲ Λύρα·
λάβε αστραπήν, καὶ ήθος
λάβε νοός, ύμνοιμεν
ἔνδοξον ἔργον...

8

'Αλλὰ μόλις ἡ χάλαζα
ἔπαιε τοῦ πολέμου,
καὶ Σὺ Δάματρα * ἔχάριζες
τὸν δαψιλόν * χρυσόν,
πόθος Ζεφύρων.

14

Σεῖς μόνοι ὁποῦ ἐκλαδεύατε
τὴν Παργινὴν ἐλαίαν,
σεῖς ἀπὸ τὸν ἀθάνατον
λόγον μόνον ἐτράφητε,
'Εσεῖς δὲ ἀνδρεῖοι.

16

Πλήν, τῆς ἐπιστροφῆς
ἐχάραξεν ἡ ἡμέρα.
Πάντοτε οἱ ἐπουράνιοι
μεγαλόθυμον γένος
ύπερασπίζουν

« Λύρα »

7

'Υποκυμαινομένους *
δασέας ἐλαιῶνας
ἡ Πάργα ύψηλοκάρηνος *
βλέπει· καὶ αὐτὴν ὁ "Ἀρης
ύπερεφίλει.

9

"Ἐχεον πολυάριθμα
μελισσῶν ἔθνη οἱ σίμβλοι *
τῆς Πάργας, βομβηδόν
εἰς τὸν πολὺν ἐπέταον
καρπὸν λυαῖον.*

15

Τὰ συνήθη χωράφια
ἀφίνοντες ἐφύγατε
τὸν ζυγόν, προτιμῶντες
τὴν πικράν ξενιτείαν
καὶ τὴν πενίαν.

17

'Εκεῖ ὁποῦ ἐκαύσατε
— 'Ελληνικὴ φροντίδα! —
τῶν προγόνων τὰ λείψανα,
πάλιν οἱ πρόνοοι * χετρες
ἐκεῖ σᾶς φέρνουν.

'Αιδοξέας Κάλβος

Ο ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ

1

φιλτάτη πατρίς,
δόθαυμασία νήσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοήν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα!

Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου·
έχθαίρουσιν οἱ Ἀθάνατοι
τὴν ψυχήν, καὶ βροντάουσιν
τὰς κεφαλάς
τῶν ἀχαρίστων.

3

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ· — Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
μακρὰ ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἄλλὰ εὔτυχῆς ἡ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σὲ ἐμπρὸς τῶν ὁφθαλμῶν μου
πάντοτες εἶχον.

5

Σύ, ὅταν τὰ οὐράνια
ρόδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύκτα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη...

13

Τῆς Ζακύνθου τὰ δάση,
καὶ τὰ βουνά σκιώδη,
ἥκουον ποτὲ σημαίνοντα
τὰ θεῖα τῆς Ἀρτέμιδος
ἀργυρᾶ τόξα.

14

Καὶ σήμερον τὰ δένδρα,
καὶ τὰς πηγὰς σεβάζονται
δροσεράς οἱ ποιμένες·
αὐτοῦ πλανῶνται ἀκόμα
οἱ Νηρηΐδες.

16

Κι ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
δούρανδος ἀνάπτη,
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα.

17

Φιλεῖ τὸ ἔδιον κῦμα,
οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν Ζέφυροι,
τὸ σῶμα καὶ τὸ στήθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος Παρθένων.

18

Μοσχοβολάει τὸ κλῖμα σου,
ῷ φιλτάτη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδίαν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

19

Σταφυλοφόρους ρίζας,
ἐλαφρά, καθαρά,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὅ βασιλεὺς σοῦ ἔχάρισε
τῶν Ἀθανάτων.

20

'Η λαμπάς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσέ κρίνοι.

21

Δὲν ἔμεινεν, ἐᾶν ἔπεσε
ποτὲ εἰς τὸ πρόσωπόν σου
ἢ χιών· δὲν ἔμάρανε
ποτὲ ὁ θερμὸς Κύων*,
τὰ σμάραγδά σου.

22

Εἶσαι εὔτυχής· καὶ πλέον
σὲ λέγω εὔτυχεστέραν,
ὅτι σὺ δὲν ἔγνώρισας
ποτὲ τὴν σκληράν μάστιγα
ἔχθρῶν, τυράννων.

« Λύρα »

23

"Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου
εἰς ζένην γῆν τὸν τάφον.
Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος,
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

* Ανδρέας Κάλβος

Η ΖΩΗ

”Η ζήσω τὴν ζωὴν μου, μεγάλος καὶ λαμπρός,
 ἢ πάλι τὴν περάσω σὲ φτώχεια καὶ μικρός,
 μὴ θέλα βρῶ στὸ τέλος σ' ἐκεῖνα διαφορά;
 Καὶ τὸ 'να καὶ τὸ ἄλλο θὰ πάψουν μιὰ φορά.
 Γυμνός στὸν κόσμο μπῆκας θέλα βγᾶ γυμνός.
 'Ο κόσμος εἶναι ξένος, δὲν ἔμεινε τινός.
 Μακριὰ λοιπὸν φροντίδες ματαίων στοχασμῶν,
 ποὺ κατατυραγνάτε μὲ ήδονῶν χαμόν.
 Μοῦ φτάνουν νά' χω μόνον ύγειά, καλὴ καρδιά,
 ζωῆς εύτυχισμένης τὰ μοναχὰ κλειδιά.

«Ποιήματα»

'Ιωάννης Βηλαφᾶς

ΣΤΟΛΙΔΑΡΗΣ

ἐ γάμον ἄρχοντος, προσκαλεσμένος,
 δο Νούλας βρίσκονταν, ἀπελπισμένος,
 τί δὲν ἐγένονταν, νὰ καταφθάσουν,
 σκουτιὰ ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν·
 νὰ πάη δὲν ἔστεργε, καθὼς φοροῦσε,
 κι ἀπαρηγόρητος ἔβλαστημούσε.

Τοῦ λέγει φίλος του: «καὶ τίς ἡ χρεία
 νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία;
 Μήγαρ εἰν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε,*
 ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε;
 Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
 μικρῶν κι ἀνήλικων ἀνθρώπων ἔδια.
 Κι ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
 μηδὲ κἄν διάλεξα τὰ πλιό καλά μου.»
 'Ο φίλος πάσκαγε μὲ λόγου κρίση
 τὸν ἵσχυρόγγωμο νὰ καταπείσῃ.
 Χαμένα, ἀπόσταινε τὸ λάρυγγά του.
 ἐκεῖνος ἥθελε τὴ φορεσιά του.
 Κριτὴ μ' ἐζήτησαν ν' ἀποφασίσω,

τὴ γνώμη μου ἔδωκα, χωρὶς ν' ἀργήσω·
καὶ πρὸς τὸ σύμβουλο εὐθὺς τηρώντας,
παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας:
Κρένεις ἔξαίρετα ἡ ἀφεντιά σου,
μόν' ἔνα δίκιο του καλοστοχάσου·
ἄν πάγη ἀστόλιγος, καὶ δὲ φαντάξῃ,
ποιός τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξῃ;

«Ποιήματα»

·Ιωάννης Βηλαρᾶς

Στὰ δένδρα τ' ἀηδονάκι,
τ' ἀκοίμητο πουλάκι,
βιόσει, λαλεῖ καὶ ψάλλει
τῆς ἄνοιξης τὰ κάλλη.

Κι οἱ Ζέφυρος μαζί τους,
κατόπ' ἀπ' τὴ φωνή τους,
σιγὰ σιγ' ἀποπίσω
γλυκὰ φυσάει τὸ ἴσο.

Οἱ ἥλιος κατὰ τάξη,
μὲ τὸ λαμπρὸ τ' ἀμάξι
γυρίζει κάθε μέρα
στὴ μέση τὸν αἰθέρα.

Κι ή γῆ χαλάει ὅμπρός του,
καὶ χαίρεται τὸ φῶς του,
καὶ πάντοτε προβάλλει
τ' ἀμίμητά της κάλλη.

«Ποιήματα»

·Αθ. Χριστόπουλος

ΠΡΟΣΚΑΛΕΣΜΑ

Nέοι, νέαι, μαζωχθῆτε,
στὸ περιβόλι * νὰ ἐμβῆτε
Χριστοπούλου τ' ἀνθηρό,
τοὺς καρπούς του νὰ γευθῆτε,
τ' ἄνθη του νὰ μυρισθῆτε,
νὰ χαρῆτε τὸν καιρό.
Ομως μὴ μὲ λαιμαργία
καὶ μὲ ἀδιακρισία
φᾶτε δ, τι ἐβρῆτε εὐθύς,
μόνο φρόνιμ' ἀς διαλέξη,
τί νὰ φάγη, τί νὰ παίξῃ,
ἢ νὰ μυρισθῇ καθείς.

«Ποιήματα»

*Αθ. Χριστόπουλος

ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ

Ἄγαπα πρῶτον τὸν θεόν, δεύτερον τὸν πλησίον
ώς σεαυτόν, ώς γέγραπται, εἰς δλον σου τὸν βίον.

Βρύσις νὰ εἶσαι τῶν καλῶν εἰς φίλους καὶ ἔχθρούς σου·
ψεύτης καὶ κλέπτης καὶ μπεκρής μακράν τοῦ δσπιτιοῦ σου.

Γλωσσαν μὴν ἔχης παντελῶς ἢ νὰ τὴν ἔξουσιάζῃς,
χρέος μὴ βάνης παντελῶς ἢ σπεῦδε νὰ τὸ βγάνης.

Δοῦλον πιστὸν νὰ τὸν τιμᾶς, ἵσα μὲ τὰ παιδιά σου,
φίλος μὴ γίνεσαι εὐθύς, ἀμὴ σὰν γένης στάσου,

Εὔχου Θεόν ν' ἀξιωθῆς γυναῖκα τῆς καρδιᾶς σου,
ύπακοήν, εὐλάβειαν δίδασκε τὰ παιδιά σου.

Ζήτει τὸ θέλημα Θεοῦ πάντα στὴν προσευχήν σου·
τὸ δέκατον εἰς τοὺς πτωχούς δίδε γιὰ τὴν ψυχήν σου·

“Ημερος νά 'σαι καὶ καλός διὰ νὰ καλοζήσῃς,
στολίδια, συμπόσια ποτὲ μὴν ἀγαπήσῃς.

Θυμός θηρίον φοβερόν, φυλάγου μὴ σὲ φάγη,
ρόγα* τοῦ δούλου μὴ κρατῆς, ἀπλήρωτος μὴ πάγη

'Ηξεύρεις τὸ νὰ συμπαθῆς ; μάθε καὶ νὰ παιδεύῃς,
παράδειγμα ἀπὸ τὸν θεόν, καὶ ἄλλο μὴ γυρεύῃς.

Κορίτσι, χρέος, ἀρρωστιά, πολὺ μὴ τὰ βαστάξῃς,
ὅλας τῆς Ἐκκλησίας σου τὰς τάξεις νὰ φυλάξῃς.

Λάμβανε δὲ καὶ συμβουλὴν καὶ Σολομὼν ἀν εἶσαι,
ξένον μὴ πάρης δίκαιον, ὡς πῦρ νὰ τὸ φοβεῖσαι.

Μήν ἔχης ἄλλα στὴν καρδιά καὶ ἄλλα εἰς τὰ χεῖλη,
νὰ τὰ 'κανες δλα αύτά, οἱ Ἀγγέλοι σου φίλοι.

« Κῆπος Χαρίτων »

Κωνσταντῖνος Δαπόντες

2. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ κυριώτατον γνώρισμα τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος εἶναι ἡ συμφωνία αὐτοῦ πρὸς τὴν διανόησιν τῶν πολλῶν· οὐδὲν πρέπει νὰ περιέχῃ τὸ ὑπερεξέχον τοῦ κοινοῦ ἐπιπέδου τῆς μορφώσεως, οὐδὲ τὸ μαρτυροῦν τὴν παρέμβασιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιητοῦ, προσωπικότητος χωριστῆς καὶ ἀνωτέρας.¹ Ο ποιητῆς τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος πρέπει νὰ εἶναι εἰς τῶν πολλῶν, ἀδιακρίτως συγχεσμένος πρὸς τὸ ἀνώνυμον πλῆθος. Ἀλλὰ τούτον δεδομένον πᾶς ἔξηγεται τὸ κάλλος καὶ ἡ δύναμις τῆς δημοτικῆς ποιήσεως; Πῶς τὰ ἔργα ἀπαιδεύτων καὶ ἀμορφώτων ἀνομολογοῦνται πολλάκις ὑπέρτερα τῶν δημοσιογράμμάτων καλλιτεχνῶν τοῦ λόγου, οἵτινες τὸ ποιητικὸν χάρισμα αὐτῶν ἐκαλλιέργησαν καὶ ἐνίσχυσαν διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς μορφώσεως; Ποῖον τὸ μυστήριον τῆς τοιαύτης ὑποσκῆς;

Ἡ ὑπεροχὴ τῆς δημάδους ποιήσεως δρείλεται εἰς τὴν ἐκφανομένην ἐν αὐτῇ ἀπλότητα καὶ ἀλήθειαν. Ἐχει τὸ ἀνεπιήδευτον καὶ τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀρετὴν, ἡ δύοια ἐν ἀλλῇ περιοχῇ τῆς τέχνης, ἐν τῇ ἀρχαικῇ Ἑλληνικῇ τέχνῃ, καταθέλγει τοὺς λεπτοὺς τεχνοορίτας. Ἐκ τῶν ἀμέσων καὶ διανγεστάτων πηγῶν τῆς γλώσσης ἡ δημάδης ποίησις ἀντλεῖ φραστικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἐγγύτερον δὲ προσκειμένη εἰς τὴν φύσιν δέχεται ἀκραιφνεστέραν^{*} τὴν τοιαύτην ἐντύπωσιν. Οὐδὲν ἐν αὐτῇ τὸ φυεδὲς ἡ τὸ περίτεχνον. Ἡ μὲν παρατήρησις τῶν πραγμάτων τοῦ ἔξιτεροῦ κόσμου εἶναι ἀπλῆ, ἀλλ᾽ ἀκριβής, ἡ δ' ἔκφρασις τῶν παθῶν ἀπερικόσμητος*, ἀλλὰ βαθεῖα καὶ ἀληθινή.

Όταν μεγάλα γεγονότα, ὅταν δειναὶ συμφοραὶ ἡ ἀπροσδόκητοι εὐτυχίαι γεννοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου πάθη σφροδά, ὅταν ἔξαρετική τις περίστασις ἐπιφέρει ὑπερεκχείλισιν προσωπικῶν συναισθημάτων, ἡ εἰλικρινής καὶ ἀπέριττος ἐκδήλωσις αὐτῶν συγκινεῖ λιχνοῦς. Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων ἀναπληρώνει τὴν ἐλλείπουσαν τέχνην. Ὁμοίας συγκινήσεις μόνον μεγάλοι ποιηταὶ δύνανται νὰ προκαλέσουν δυσκόλως δὲ ἡ τέχνη καὶ δοκιμωτάτων ποιητῶν παρέχει ἀποτελέσματα, δύοπα δὲ ἀπλῶν μέσων ἐπιτυγχάνει ἀνεπιγνώστως δ λαϊκός ποιητῆς.

«Διαλέξεις περὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ΙΘ' αἰώνος»

N. Γ. Πολίτης

I. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Πήραν τὴν Πόλη πήραν την, πήραν τὴ Σαλονίκη!
πήραν καὶ τὴν Ἀγιάν Σοφιάν, τὸ μέγα μοναστήρι,
ποὺ εἶχε τρακόσια σήμαντρα κι ἔξήντα δυδ καμπάνες.
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.

Σιγά νά βγούνε τ' ἄγια κι ό δ βασιλιάς τοῦ κόσμου,
φωνὴ τοὺς ἥρθε ἐξ οὐρανοῦ, ἀγγέλων ἀπ' τὸ στόμα :
'Αφῆτε αὐτὴν τὴν ψαλμωδιάν, νά χαμηλώσουν τ' ἄγια,
καὶ στεῖλτε λόγον στὴν Φραγκιάν, νά ἔρθουν νά τὰ πιάσουν,
νά πάρουν τὸ χρυσό σταυρὸν καὶ τ' ἄγιον Εύαγγέλιον.
Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρύζουν οἱ εἰκόνες.
Σώπα, κυρία Δέσποινα, μήν κλαίης, μὴ δακρύζης,
πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλε δικά σου εἶναι.

Συλλογὴ Φωριέλ, τόμ. 2

ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟ

[Κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σουλίου (Ιούλιος 1792), διατάχθησαν ἡτοῖ βέβαιος, διατάχθησαν καθαυποτάξη τοὺς Σουλιώτας καταλαμβάνων αὐτοὺς ἀντιπότονος καὶ ἀπαρασκεύωντος. Διότι, προσποιηθεὶς διτὶ ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἐξήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες παρεπλανήθησαν μὲν ὑπὸ τῶν λόγων του, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέστειλον, εἰμὴ 70 ἐπιλέκτονος ὑπὸ τὸν Λάμπρου Τζαβέλαν. Τούτους ἀφοπλίσας καὶ φυλακίσας ὁ ἄπιστος Ἀλῆς ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου μετὰ δυνάμεως δωδεκακισθίων πεζῶν καὶ ἵππων. Ἀλλὰ εἰς τῶν Σουλιωτῶν κατορθώσας ῥὰ διαφύγη ἐμήνυσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν συμπολίτα του, οἵτινες ὑπὸ τὴν δόῃγιαν τοῦ Γεώργη Μπότσαρη (τοῦ πατρὸς τοῦ Μάρκου) ὠργάρωσαν κρατερὰν ἀμυναν. 'Ο στρατὸς τοῦ Ἀλῆ συνετρίβη εἰς τὰς κλεισωρείας τοῦ Σουλίου τὴν 20 Ιούλιον 1792, ὁ δὲ Ἀλῆς διεσώθη φυγάν εἰς Ιωάννηνα. Εἰς τὴν ρίκην συνετέλεσαν μεγάλως αἱ Σουλιώτισσαι, διότι τετρακόσιαι περίπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσκως Τζαβέλαινας (τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμπρου) δόπισθεῖσαι μετέσχον τῆς μάχης. Μετὰ τὴν ἤτταν ὁ Ἀλῆς ἤγαγκάσθη ῥὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Σουλιώτας. N. Γ. Πολίτης.]

Τρία μπαϊράκια* φαίνονται ποκάτω ἀπὸ τὸ Σούλι.

Τό'να 'ναι τοῦ Μουχτάρ* πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελιχτάρη*,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Μητσομπόνου*.

—Ποῦ εἶστε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦ εἶστε νοι Μποτσά-
[ραῖοι];

‘Αρβανιτιά μᾶς πλάκωσε, θέλει νά μᾶς σκλαβώση.

—‘Ας ἔρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάγουν.

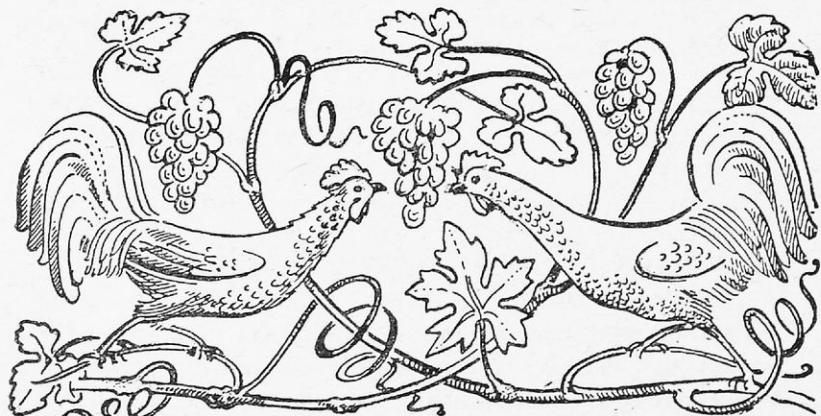
‘Ας ἔρτουν πόλεμο νά ίδοιν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
νά μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,
τ' ἀρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χάϊδως*.

Κι δ Κουτσονίκας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι* :

- Παιδιά, σταθήτε στέρεα, σταθήτε ἀντρειωμένα,
γιατί' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασάς μὲ δώδεκα χιλιάδες.
- ‘Ο πόλεμος ἀρχίνησε κι. ἀνάψαν τὰ τουφέκια.
Τὸ Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας :
- Παιδιά μ', ἥρθ' ὕρα τοῦ σπαθιοῦ κι ἄς πάψῃ τὸ τουφέκι.
Κι ὅλοι ἔπιασαν καὶ σπάσαν τὶς θῆκες τῶν σπαθιῶν τους,
τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριάρια.
“Ἄλλοι ἔφευγαν κι ἄλλοι ἔλεγαν :—Πασά μου, ἀνάθεμά σε!
Μέγα κακό μᾶς ἔφερε τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
ἔχαλασες τόση Τουρκιά, σπαήδες* κι Ἀρβανίτες.
Δὲν εἶν' ἔδω τὸ Χόρμοβι*, δὲν εἶν' ἡ Λαμποβίτσα*,
ἔδω εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἔδω εἶν' τὸ Κακοσούλι,
ποὺ πολεμοῦν μικρά παιδιά, γυναῖκες σὰν τοὺς ἄντρες,
ποὺ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιο παλληκάρι.

Κι ὁ Μπότσαρης ἐφώναξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι :
— “Ἐλα, πασά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μεντζίλι*;
Γύρισ ἔδω στὸν τόπο μας, στὴν ἔρημη τὴν Κιάφα,
ἔδω νὰ στήσης τὸ θρονί, νὰ γένης καὶ σουλτάνος.

N. Γ'. Πολίτη «Ἐπιλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἐλληνικοῦ Λαοῦ»

ΕΛΕΝΗ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

[*"Η Λένω Μπότσαρη ἵταν κύριη τοῦ Κίτου Μπότσαρη. Μετὰ τὴν παράδοση τοῦ Σουλίου τὸ 1803, ὁ Κίτος μὲ τοὺς Σουλιώτες τον κατέφυγε στὸ Βουλγαρέλι τῶν Τσουμέρκων κι ἀπὸ ἐκεῖ στ' Ἀγραφα, ὅπου τοὺς πολιόρκησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σ' ἔτα μοναστήρου. Μὲ προδοσία οἱ Τουρκαλβανοὶ κατέλαβαν τὸ μοναστήρι καὶ κατέφραξαν τοὺς Σουλιώτες· σώθηκαν μόνο 80 περίπου ἄνδρες καὶ δύο γυναικες. Ἡ Λένω πολέμησε γενναῖα στὸ μοναστήρι καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸ φόρο τοῦ ἀδελφοῦ της Γιαννάκη κατέφυγε στὸ θεῖο της Νίκαιας, ποὺ πολεμοῦσας κοντά στὸν Ἀχελώο ποταμό. Ἐκεῖ πολέμησε ἐπίσης μὲ γενναιότητα. Οταν σὲ μὰ μάχῃ κινδύνευε νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔπεισε στὸν Ἀχελώο κι ἐπινίγη.]*

*"Ολες οἱ καπετάνισσες κι ὄλες οἱ μαυρομμάτες,
ὅλες ἐσκλαβωθήκανε καὶ τὶς ἐπῆραν σκλάβες,
κι αὐτὴ ἡ Λένη τοῦ Μπότσαρη, αὐτὴ ἡ μαυρομμάτα,
αὐτὴ δὲν ἐσκλαβώθηκε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβα·
πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν καὶ πέντε Γιανιτσάροι,
γυρίζεις ἡ Λένη καὶ τοὺς λέει, γυρίζει καὶ τοὺς κραίνει·
«Τούρκοι μου, μὴν παιδεύεστε, μὴν χάνετε τὸν κόπο,
ἔγώ εἰμαι Λένη' τοῦ Μπότσαρη καὶ ἀδερφὴ τοῦ Μάρκου,
σέρνω ντουφέκι ντιμισκί, πιστόλες ἀσημένιες,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.*

Συλλογὴ Γ. Χασιώτου

II. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

[*"Ο Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, διάτηρος τοῦ Θεοδάρου Κολοκοτρώνη, διὰ ν' ἀποφύγη τὴν ἀπηργὴ δίωξιν τῶν Τούρκων κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν συγγενῶν του τὸ 1779 εἰς Καστάνιτσαν τῆς Μάνης πλησίον τοῦ φίλου του καπετάνιου Παναγιώταρου Βερετσανάκη. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1780 δὲ Καπετάνιος πασᾶς καταπλεύσας μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Γύθειον προσεκάλεσεν ἐπανειλημμένως τὸν Βερετσανάκην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ προσκυνήσουν, ἀλλ' οὗτοι ἡρρήμησαν... Ο Τούρκος ταύαρχος ἐποιεύσκησε τότε τὸν πόλεμον τοῦ Παναγιώταρου... Εἰς τὸ περιουτακόν τοῦτο ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸν τραγούδι.] N. Γ. Πολίτης]*

*'Εσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, μὲ τὰ δασιά κλαριά σας,
μὲ τὰ δασιά τὰ ἔλατα, τὸ ἐν ἀπάνου στ' ἄλλο,
καὶ πύργε τῆς Καστάνιτσας, ὅπου βαστάτε κλέφτες,*

τοὺς κλέφτες τί τοὺς κάματε, τοὺς Κολοκοτρωναίους ;
 'Οποὺ φοροῦν χρυσά σπαθιά, μπαλάσκες ἀσημένιες,
 χρυσά 'ν' καὶ τὰ ντουφέκια τους, χρυσά, μαλαματένια,
 καὶ τὰ τσαπράζια, * ποὺ φοροῦν, οδόι μαργαριτάρια.
 Κεῖνοι τὸ Μάρτη ἐδῶ ἡσανε καὶ τὸ μισὸν Ἀπρίλη,
 καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἀη—Γιωργιοῦ, ποὺ εἶναι τὸ πανηγύρι,
 φίλοι τοὺς ἐπροσκάλεσαν, τοὺς εἶχανε τραπέζι.
 Πάνω ποβάλαν τὰ φαγιά, κι ἔκαμαν τὸ σταυρό τους,
 ψιλὴ φωνίτσαν ἄκουσαν, ψιλὴ φωνὴν ἀκοῦνε :
 —Γι' ἀφῆστε τὰ καλὰ φαγιά καὶ πάρτε τὰ ντουφέκια,
 τὶ οἱ Τούρκοι σᾶς ἐπλάκωσαν, τὶ οἱ Τούρκοι σᾶς ἐπῆραν.
 Καὶ τὰ ντουφέκια πήρανε καὶ τὰ σπαθιά τραβῆξαν,
 τοὺς Τούρκους ἐκυνήγησαν, τοὺς κάμαν ἔναν ἔνα.

N. Γ. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ»

ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

[«Μετὰ τὴν συνομολόγησιν ἀνακωχῆς μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας (12 Αὐγούστου 1807) ὁ ρωσικὸς στόλος ἀφῆκε τοὺς συναγωνισθέντας μὲ αὐτὸν Ἐλλήνας ἐκθέτους εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. 'Ο Ἄλη - πασάς ἀπέλυσε τότε κατὰ τῆς Θεσσαλίας στίφη πολυασθιμών Ἀλβανῶν, ἀτινα ἐδήνον τὴν χώραν καὶ κατέσφαξον τὸν χριστιανόν. Οἱ ἀδοματώλοι καὶ κλέφτες τοῦ Ὁλύμπου μετὰ ματαίαν ἀντίστασιν ὑπερχώρησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Σκίαθον. Ἐκεῖ δὲ συνεννωθέντες μετ' αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἐλλάδος ὀπλαρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἔξακοινοῦν τὸν ἄγωνα καὶ συνεκρότησαν καταδομοικὸν στολίσκον ἐξ 70 πλοιαρίων. Τοῦ στολίσκου γενικὸν ἀρχηγὸν ἦταξαν τὸν Σταθάρ, ὑπηρετήσαντα πρότερον καὶ εἰς τὸν ρωσικὸν στόλον... 'Ο στολίσκος οὗτος δρυμητήγουν ἔχων τὴν Σκίαθον, διαιρεθεὶς δὲ εἰς ἑπτά μοίρας καὶ ἀναπετάσας ἐλληνικὴν οικαίαν, προσέβαλλε τὰ τουρκικὰ παράλια καὶ τὰ πλοῖα καὶ ἀντεπαρετάσσετο καὶ κατὰ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν τῶν Τούρκων. Τὸ ἐπόμενον ἥσμα περιγράφει μίαν τοιαύτην σύγχρονοιν τοῦ πλοίου τοῦ Σταθᾶ πρὸς τουρκικὴν κορβέταν». N. Γ. Πολίτης]

Μαῦρο * καράβ' ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασάντρας.

Μαῦρα πανιά τὸ σκέπαζαν καὶ τ' οὐρανοῦ * σημαία.

Κι ὅμπρός κορβέτα * μ' ἄλικη * σημαία τοῦ προβγαίνειν.

— Μάϊνα*, φωνάζει τὰ πανιά, ρίξε τὶς γάμπιες * κάτου.

— Δὲν τὰ μαϊνάρω * τὰ πανιά κι ούδε τὰ ρίχνω κάτου.

Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω;

* Εγώ εἶμαι δι Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρός τοῦ Μπουκουβάλα.

Τράκο*, λεβέντες, δώσετε, άπίστους μὴ φοβᾶστε.

Κι οἱ Τοῦρκοι βόλτα ἔρριξαν κι ἐγύρισαν τὴν πλώρη.

Πρῶτος δ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Στὰ μπούνια * τρέχουν αἴματα, τὸ πέλαο κοκκινίζει,

κι ἀλλάχ ! ἀλλάχ οἱ ἄπιστοι κράζοντας προσκυνοῦνται.

N. Γ. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Δαοῦ»

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

[Ποὺς ἀκριβῶς εἶναι ὁ Βασίλης τούτου τοῦ κλέφτικον τραγουδιοῦ δἰτ^η ἔρωμε. Βλέπομε ὅμως, πῶς εἶναι νέος ἄξιος, πον ἀνοίγεται ἐμπρός του ἓνας μεγάλος εἰσιηνικὸς κόδους μὲ τόσα ἀγαθά, πον νὰ ἴκανοποιήσουν δῖους τοὺς πόθους του. Μὰ ὁ Βασίλης τ'^η ἀρνεῖται ὅλα, ὅλα τὰ καταφρονεῖτ^η ἔνας μονάχα πόθος τὸν φλογίζει: «Νὰ σμίξῃ τοὺς συντρόφους, πον πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά...» Χρεωστοῦμε λοιπὸν εὐγνωμοσύνην τὸν ἄγνωστο Βασίλη, γιατὶ τὰ ἀπλοϊκὰ λόγια του μᾶς δείχνουν μὲ τόσην ἀκρίβεια ποιά αἰσθήματα παρακιγοῦσαν τοὺς σκλαβωμένους "Ελληνες νὰ παίρουν τὰ βουνά, γιὰ νὰ πυκνώσουν τὶς τάξεις τῶν κλεψτῶν, πον ἀγνοίζονται γάριν τῆς ἐλευθερίας.]

- Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νὰ γένης νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποχήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες,
χωριά κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
- Μάνα μου, ἔγῳ δὲν κάθομαι νὰ γένω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
καὶ νὰ 'μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους*.
Φέρε μου τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαρὺ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγγους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατάκια καπετάνων·
καὶ νὰ σφυρίξω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
ποὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται.

—Γειά σας βουνά μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια μὲ τὶς πάχνες !

—Καλῶς' το τ'^η ἄξιο τὸ παιδὶ καὶ τ'^η ἄξιο παλληκάρι.

N. Γ. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Δαοῦ»

Γ'
ΘΕΑΤΡΟΝ

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

[Τὸ κοσμικὸν Θέατρον ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ ζῇ καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν λαὸν καθ' ὅλους τοὺς Βυζαντινοὺς γόδην παρὰ τὴν σφραγίδαν πολεμικήν τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ θεάματα ἥρχοσαν νὰ γράφωνται θρησκευτικὰ θεατρικὰ ἔργα, προωρισμένα ν' ἀναγνώσκωνται ὑπὸ τῶν πιστῶν, ἐκτὸς ἐλαχίστων τὰ δυοῖς παριστάνοντο μὲν, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Αἱ ὑπόθεσις τῶν δραματικῶν τούτων ἔργων ἐλαμψάνοντο ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐκ τῶν βίων τῶν Ἀγίων καὶ κυρίων ἐκ τῆς Κατινῆς Διαθήκης. Παραλλήλως καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρωπὴν ἀνεπιτύχθη τὸ θρησκευτικὸν θέατρον καὶ ἐγίνοντο παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Κατινῆς Διαθήκης εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς τρούδους τῶν πόλεων. Αἱ παραστάσεις αὗται εἶχον λάβει δριστικὴν διαμόρφωσιν κατά τὸν δωδέκατον αἰώνα καὶ ἐκαλοῦντο μεταξὺ τῆς ήριας.

Πρὸς τὰ μυστήρια αὐτὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρωπῆς σχετίζεται καὶ τὸ κρητικὸν μυστήριον «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», τὸ δυοῖν τοῦ ἔχει ως ὑπόθεσιν τὸ γνωστὸν ἐπειόδιον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κατὰ τὸ δυοῖν δὲ Θεός θέλων νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν τοῦ Ἀβραάμ, παραγγέλλει εἰς αὐτὸν δι' ἀγγέλου νὰ θυσίασῃ τὸν μονογενῆ νίνον τοῦ Ἰσαάκ.

«Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐξυπηρᾶ τὸν κοιμώμενον Ἀβραάμ καὶ τοῦ ἀναγγέλλει τὸ θεῖον πρόσταγμα, νὰ θυσιάσῃ τὸν νίνον του. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐγείρεται ἐκ τοῦ ὑπνου ἡ Σάρος, ἡ δυοῖα ἀκούσασα ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ περιέπεσεν εἰς λιποθυμίαν. Ὁ Ἀβραάμ τὴν παρηγορεῖ καὶ τὴν πείθει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν ἐξυπηρᾶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ ἐκκινεῖ μαζὶ του, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο δούλων του, πρὸς τὸ βουνόν. Ἀφοῦ ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφήν του μόνοι δὲ Ἀβραάμ καὶ δὲ Ἰσαὰκ καὶ ἡτοίμασαν τὸν βιωμόν, δὲ Ἰσαὰκ μανθάνει ἀπὸ τὸν πατέρα του διὰ πρόκειται νὰ θυσιάσῃ.

Ἐνῷ δικαὶος δὲ Ἀβραάμ ἦτορ μὲ τὴν μάχαιραν ἀνὰ χεῖρας νὰ θυσιάσῃ τὸν Ἰσαὰκ, «Ἄγγελος Κυρίου ἐμφανισθεὶς ἐκράτησεν τὴν χεῖρα τοῦ Ἀβραάμ, ἵνα μὴ ἐκτελέσῃ τὴν θυσίαν ταύτην, διότι δὲ Θεός ἐγνώσιε τὴν πίστιν του.

Τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο δραμάτιον παριστάνετο εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 17ον αἰώνα πρὸ τῆς κατακήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πρότυπον κατὰ τὸ διπλῶν ἐγράφη ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ ἐχροήσιμεσσεν, ως ἀπέδειξεν δὲ Ἰωάννης Μαυρογορδάτος, τὸ Ἰταλικὸν μυστήριον «Ἰσαὰκ» τοῦ Λουίτζι Γκρότο, τὸ δυοῖν δόθη εἰς τὴν Βενετίαν τὸ 1586. Ἀλλὰ καθὼς λέγει δὲ Γ. Μέγας εἰς τὴν κρητικής ἔκδοσιν τῆς Θυσίας, τὴν γενομένην ὑπὸ αὐτοῦ τὸ ξείριον 1943, «δὲ Ἐλλην ποιητὴς δὲν ἔμιμήθη δουλικῶς, δὲν μετέφρασεν τυφλῶς τὸ πρότυπόν του ἀλλὰ τὸ ἐχρησιμοποίησεν ἐλευθέρως, ἐπιδείξας ἐλευθερούσαν καὶ ἀνεξαρτησαν ἀσυνήθη διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους... καὶ ἡ ἐλευθερία μὲ τὴν δοτίαν δὲ ποιητής μας ἐπεξιογάσθη τὴν ὑπόθεσιν συντέμενου καὶ διασκευάζων τὸ πρότυπόν του, εἶναι ἀρκετή ἔνδειξις, διτι καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους δὲν περιωρίζη εἰς τὸ νὰ μεταφράσῃ πιστῶς τὸ ἔργον τοῦ Γκρότο, ἀλλ' εἰσαγάσθη καὶ ἐν τούτῳ ἐλευθέρως, προσδώσας οὕτως εἰς τὸ ἔργον του ἀκραιφνῶς ἐλληνικὸν χαρακτήρα».

Τὸ ὑπέροχον δραματικὸν τοῦτο ἔργον, εἰς τὸ δόπον κατὰ τρόπον ἀριστονοργικὸν ἐκφράζεται παρὰ τὴν ὑρησκευτικὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἀνθρώπινος πόνος εἰς δληγή τον τὴν δραματικότητα, ἡγαπήθη πολὺ ἀπὸ τὸν λαόν, ὃστε δλόκληρα ἀποσπάματα ἐκ τούτου κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ μέχρι σήμερον, μετεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἡ ἀνεγνώσκοντο ἀπὸ τὰς ἐντύπους ἐκδόσεις.

Δυστυχῶς δὲν γνωρίζουμεν ἀκόμη, ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ποιητὴς τῆς Θυσίας. Γράμμη μόνον διετυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Ξανθουδίδου, δοτὶς ἐστηριχθῆ εἰς ὁμοιότητας ἐκφράσεων εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον καὶ τὴν Θυσίαν, διὶς δὲ Βιτσέντζος Κορνάρος, διὸ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου, εἶναι καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Θυσίας.

Κατωτέρω παρατίθενται ἀποσπάματα ἐκ τοῦ ἔργου.]

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

ύπν', 'Αβραάμ, ξύπν'. 'Αβραάμ, γείρου κι ἀπάνω στάσου, μαντάτο ἀπὸ τοὺς οὐρανούς σοῦ φέρνω κι ἀφουκράσου *.
 Ξύπνησε, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἵσε καὶ μπιστεμένε,
 καὶ νὰ κοιμᾶσαι ἀμέριμνα ἐδά καιρός δὲν ἔναι.
 Ξύπνα καὶ γροίκησε *, 'Αβραάμ, ἐκεῖνο δόπού θέλει
 'Αφέντης δόπού προσκυνοῦ καὶ τρέμουν οἱ ἄγγέλοι.
 Θυσίαν ἄξια καὶ καλὴ τὴν σήμερον ήμέρα
 θέλει δ Θεός καὶ πεθυμῷ ἐκ τῇ δική σου χέρα.
 Δὲ θέλει πλιὸ θυσίες ἀρνιῶ καὶ πράματα φθαρμένα,
 μὰ μιὰ θυσία πεθυμῷ μεγάλην ἀπὸ 'σένα'
 τὸ τέκνο σου τὸ μοναχό, τὸ κανακάρικό σου,
 εἰσὲ θυσία τὸ ζητῷ καὶ θέλει το δ Θεός σου·
 'ς τόπον ἀρνιοῦ, 'ς τόπο ριφιοῦ δρίζει δ Θεός καὶ θέλει
 νὰ θυσιάσῃς, 'Αβραάμ, τοῦ 'Ισαάκ τὰ μέλη.
 Καὶ ξύπνησε το γλήγορα, μετά σου ἄς συνοδέψῃ,
 κι ἀνέβα σὲ ψηλὸ βουνί, ποὺ θέλω σ' ἀρμηνέψει *.
 ἀνέβα το προθυμερά κ' εἰς τὴν κορφὴν ὡς φτάσῃς,
 σφάξε τὸ τέκνο, κάψε το καὶ βλέπε μὴ δειλιάσῃς.
 Σπούδαξε, ξύπνα τὸ παιδὶ κ' ἔπαρ' το μετὰ σένα,
 ξετέλειωσε προθυμερά τὰ σ' ἔχω μιλημέν γ.
 Μὴν ἀνιμένης *, 'Αβραάμ, πλιὸ δεύτερο μαντάτο
 καὶ μὴ βαρένης, μὴ γρινιάς *, γιατ' δ Θεός γροικῷ το.
 Σὲ τρεῖς ήμέρες νὰ γενῆ τούτη ἡ θυσία ἰυχαίνει,
 τέτοιας λογῆς εἰν' δρισμὸς κ' ἡ δρδινιά * δυσμένη.

"Ηκουσες τὴν πάραγγελιὰ τοῦ ποιητῆ καὶ πλάστη
καὶ γείρου, κίνησε νὰ πᾶς καὶ τὴν τρομάραν ἃς τη.
Τοῦ λογισμοῦ σου ἡ συννεφιά κ' ἡ σκότιση ἃς πάψῃ,
κι ἃς ἔρθ' ἡ μπιστοσύνη σου εἰς οὐρανούς νὰ λάψῃ.

ΑΒΡΑΑΜ

"Ωφου, τρομάρα μὲ κρατεῖ, ζάλη μεγάλην ἔχω,
κοιμούμενος ἡ ξυπνητὸς ἀν εἴμαι, δὲν κατέχω.*
Εἶντα μαντάτο μοῦ 'φερες, ἄγγελε, ἀποὺ τὸν θρόνο
τ' ἀφέντη μας, καὶ ὥρισε νὰ κάμω τὸ δὲ σώνω;*

?Ω βασιλεῦ τῶν βασιλιῶν, εἶντα γροικοῦν* τ' αὐτιά μου ;
εἶντά* 'ναι ἐτοῦτο τ' ὥρισες ἔδα* 'ς τὰ γερατειά μου ;
Πῶς νὰ τὸ δοῦν τὰ μάτια μου κ' ἡ χέρα νὰ τὸ κάμη
καὶ νὰ συντρέξῃ τὸ κορμί, ποὺ τρέμει σὰν καλάμι ;
"Ωφου, μὲ ποιάν ἀποκοτιά* νὰ μπῇ 'ς τὴν ὅρεξή μου,
μὲ τίνος λιονταριοῦ καρδιά νὰ σφάξω τὸ παιδί μου ;
Πῶς νὰ τὸ δῶ 'ς τὰ πόδια μου σὰ ρίφι νὰ ταράσσῃ ;
σὰ βόιδι νὰ μουγκαλιστῇ,* σὰν ψάρι νὰ σφαράσσῃ ;
'Κείν' ἡ εὐκή, ὅποιού 'δωκες 'ς ἐμένα κ' εἰς τὴ Σάρρα,
μηδὲν τὴν κάμης νὰ γενῇ ἀνάγκη καὶ κατάρα.
'Η Σάρρα πλιδ δὲν ἦτονε νὰ γαστρωθῇ κοπέλαι*,
γιατ' ἦτον γριά κι ἀνήμπορη κ' ἡ φύσις δὲν τὸ θέλει.
Κι ὡς ἔσμιξα 'ς τὰ γέρα της, ὥρισες κ' ἐγαστρώθη
καὶ μὲ τὸν θεῖκὸ δρισμὸν ἡ φύσις ἐκομπώθη*
κι ὠλπίζαμε οἱ ταλαιπωροί, σὰν πέσῃ τὸ γομάρι,*
νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ ζῇ μὲ τὴ δική σου χάρη
καὶ τώρα τίς ἡ ἀφορμὴ κ' ἥλλαξες τὸ σκοπό σου
κ' ἐπέρασε τὸ σπλάχνος σου κ' ἥφερες τὸ θυμό σου ;
Κύριε μου, καὶ λυπήσου με καὶ 'δὲς τὰ κλάηματά μου,
καὶ μὴ μὲ κάμης ἀπονον κύρη 'ς τὰ γερατειά μου.
'Ανεῖ γιὰ κρῆμα ἡ χάρη σου ἀντίμεψῃ γυρεύγη,
τιμώρησε τὸν 'Αβραάμ, τὸ τέκνο τί σοῦ φταίγει ;
Πέψε μου, Κύριε, φτωχειάν, ἀνημποργιάν καὶ χρεία,
καὶ τὸ παιδί μου γλύτωσε ἀπ' αὔτην τὴ θυσία.
Πολλὰ μαντριά μοῦ χάρισες, στεκούμενα* κι δρίζω
καὶ ἄλλον πλούσιο σὰν ἐμὲ 'ς τὸν κόσμο δὲν γνωρίζω.

“Ολα τὰ πλούτη, τὰ καλά, ἃς εἶναι γιαγερμένα*,
μᾶς τὴ θυσία, ποὺ ζητᾶς, μοῦ χάρισε κ' ἐμένα.

“Ἐπαρ’, Θεέ, τὸν Ἀβραάμ μ’ ὅτι κι ἀν ἀφεντεύῃ
καὶ ζωντανὸ τὸν Ἰσαάκ ἄφης νὰ σοῦ δουλεύῃ.

Μὴ μοῦ τὴ σβήσης τὴ χαρά, τὴν εἶδε τὸ κορμί μου,
δνταν ἐφανερώθηκε ’ς τὸν κόσμο τὸ παιδί μου.

Κι’ ἀν ἔχω φταίσιμον ἔγω, κρίματα καμωμένα,
μὴν τὰ πλερώσῃ ὁ Ἰσαάκ τὰ σφάλματά μου ἐμένα.

Καημένο σπίτι τοῦ Ἀβραάμ, τίς σοῦ ’δωκε κατάρα,
καὶ ποῖον σκότος σ’ εὔρηκεν, ἀνεμική κι ἀντάρα;*

‘Η μάννα ἡ κακορρίζικη κοιμᾶται, δὲν κατέχει*,
οὐδὲ γροικᾶ* ἡ βαρειόμοιρη, εἶντα τὴν περιτρέχει.

“Ἄς τῆς μακρύνω ἀπὸ ’δω, μὴν πὰ νὰ τὸ γροικήσῃ*
καὶ πάρη πέτρα καὶ δαρθῆ καὶ κακοθανατίσῃ.

“Ἄς πὰ νὰ κάμω προσευχὴ τ’ Ἀφέντη ὅπού μ’ ὀρίζει,
όποὺ τὰ μέσα τῆς καρδιᾶς καὶ τὰ κουρφά γνωρίζει.

Σηκώνεται ὁ Ἀβραάμ ἀπὸ τὸ στρῶμα τοῦ καὶ γοναυστὸς προσεύχεται.

Κύριε, ἀπεὶς* μετάθεση δὲν ἔχει τὸ μαντάτο
ποὺ μοῦ ’φερεν δ ἄγγελος ἐδῶ ’ς τὸν κόσμο κάτω,
κι ἀπείτις* καὶ τὸ ζήτημα ποὺ μοῦ ’καμες, Θεέ μου,
δὲν ἔχει πλιὸ μετανιωμό, μὲ σπλάχνος γροίκησέ μου·
ἔπαρε μου τὸν Ἰσαάκ, καὶ μὴ μοῦ τὸν ἀφήσῃς,
μὰ νὰ τοῦ δώσῃ θάνατον δ κύρης μὴ θελήσῃς.

Τσῆ σάρκας εἰν’ δ θάνατος καὶ πάντα τὸν βαστοῦμε,
καὶ νὰ τόνε ξωφεύγωμε ποσῶς δὲν ἡμποροῦμε·
μὰ νὰ τὸν σφάξῃ ἀπονα δ πρικαμένος κύρης,
μηδὲν τ’ ὀρίσῃς, πλάστη μου, όπού ’σαι νοικοκύρης.

Σφαίνω* καὶ φταίγω σου πολλά, γνωρίζω τὰ κακά μου,
πάλιν ἡ εύσπλαγχνία σου νικᾶ τὰ σφάλματά μου.

Ποῦρι ὃ δὲν ἔναι μπορετὸ τοῦτο νὰ μεταθέσῃ,
δός μου καρδιὰ κι ἀποκοτιά* κ’ ἡ ψή* μου ἃς τὸ μπορέσῃ
γιὰ τέκνο μου τὸν Ἰσαάκ νὰ μὴ τόνε γνωρίζω,
γιατ’ ἔχω σάρκα καὶ πονῶ, καρδιὰ καὶ λακταρίζω.

Κ’ ἐσύ, Θεέ, ποὺ τ’ ὀρισες, δός δύναμη κ’ ἐμένα,
νὰ κάμω τ’ ἀνημπόρετα σήμερο μπορεμένα,
νὰ τὸν ἰδῶ ποὺ καίγεται, νὰ μὴν ἀναδακρυώσω
καὶ τὴ θυσία, όποὺ ζητᾶς, σωστὴ νὰ τήνε δώσω.

Σ ΑΡΡΑ

"Ω 'Αβραάμ, δ 'Αβραάμ, είντα 'ναι τὰ δηγάσαι ;
 'νειρεύγεσαι ή ξυπνητός είσαι καὶ δὲν κοιμᾶσαι ;
 Σίμωσε *, πέ μου το κ' ἐμέ, τί 'ναι ποὺ σὲ βαρένει ;
 τίς σοῦ μιλεῖ ; μὲ ποιόν μιλεῖς ; ποῦ ν' ή λαλιά * ποὺ βγαίνει ;

[*"Η Σάρρα ἔξηπνη, ἀκούει τὴν προσευχὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἐρωτᾷ ἀνήσυχος περὶ τίνος πρόσκειται. 'Ο Ἀβραὰμ ἀνακοινώνει εἰς αὐτὴν τὴν θλιβερὰν εἰδησιν, καὶ η Σάρρα ἐκπατᾷ εἰς ψρήνους καὶ μοιρολόγη.*]

Σ ΑΡΡΑ

"Ωφου μυστήριον φρικτόν ! ὥφου καημὸς καὶ πάθος,
 δταν μοῦ 'ποισι, τέκνο μου, τὸ πῶς ἐγίνης ἄθος *.
 "Ωφου ! μὲ ποιάν ἀποκοτιάν * νὰ δυνηθῆς νὰ σφάξῃς
 τέτοιο κορμὶ ἀκριμάτιστον καὶ νὰ μηδὲν τρομάξῃς ;
 Θέλεις το νὰ σκοτεινιαστοῦν τὰ μάτια σου, τὸ φῶς σου,
 καὶ νὰ νεκρώσῃ τὸ παιδί, νὰ ξεψυχήσῃ δμπρός σου ;
 Μὲ ποιάς καρδιᾶς ἀπομονῇ ν' ἀκούσῃς τὴ φωνήν του,
 δταν ταράξῃ ὡσάν ἀρνὶ δμπρός σου τὸ κορμίν του ;
 "Ωφου, παιδί τού ὑπακοῆς, ποῦ μέλλεις νὰ στρατέψῃς ;
 'ς ποιόν τόπο σὲ καλέσασι νὰ πᾶς νὰ ταξιδέψῃς ;
 καὶ πότες νὰ σὲ καρτερῇ δ κύρης κ' ή μητέρα ;
 ποιάν ἐβδομάδα, ποιόν καιρό, ποιδ μῆνα, ποιάν ἡμέρα ;
 "Ωφου τὰ φύλλα τσῆ καρδιᾶς καὶ πᾶς νὰ μὴ τρομάσουν,
 δνταν εἰς ἀλλουνοῦ παιδιοῦ γροικήσω τ' ὅνομά σου ;
 Τέκνο μου, πῶς νὰ δυναστῶ τὴν ἀποχώρισή σου,
 πῶς νὰ γροικήσω * ἀλλού φωνή, ὅχι τὴν ἐδική σου ;
 Τέκνο μού, καὶ γιατ' ἥθελεις νὰ λείψῃς ἀπό μένα,
 ἐγίνης τόσα φρόνιμο, παρὰ παιδί κανένα ;
 Τάσσω σου, ύγιε μου, τὸν καιρὸ ποὺ θέλω ἀκόμη ζήσει,
 νὰ μὴν ἀφήσω κοπελλιοῦ * γλῶσσα νὰ μοῦ μιλήσῃ,
 μὰ νὰ θωροῦν τὰ μάτια μου πάντα τσῆ γῆς τὸν πάτο,
 καὶ νὰ θυμούμαι πάντοτε τὸ σημερνὸ μαντάτο.

ΑΒΡΑΑΜ

Σάρρα, μὴ δίδης πιλιά καημὸν καὶ πάθη 'ς τὴν καρδιά μου
 καὶ κάμης με ἀνυπόληφτον δούλον 'ς τὰ γερατειά μου.

Μὴ μοῦ δειλιάς τὴν ὅρεξη, νὰ μὴ γιαγείρω* ὁπίσω
καὶ πιάσω ἄρμα* καὶ σφαγῶ καὶ κακοθανατίσω.
Τὸ λογισμὸ συνήφερε*, τὰ σφάλματά σου φτειάσε,
καὶ δὲν ἀρέσουν τοῦ Θεοῦ ἐτοῦτα τὰ δηγᾶσαι.
Καὶ τίνος ἀντιστένεσαι, κλαίγεις καὶ δὲν ἀρνεύγεις
καὶ τοῦ Θεοῦ τοὺς ὄρισμοὺς κάθεσαι καὶ γυρεύγεις;
Τὸ τέκνο μας καὶ τὸ κορμί, ψυχὴ καὶ τὰ καλά μας
ὅλα 'ν' τοῦ πλάστη μας Θεοῦ, δὲν εἶναι ἔδικά μας.
Μόνο νὰ πέψῃ ἡ χάρη του, σὰν πά'ς τὸ πρόσωπό του
τούτη ἡ θυσία ποὺ μελετῶ, νὰ πάψῃ τὸ θυμό του.
Δὲ θέλω πλιὸν νὰ καρτερῶ, δὲ θέλω ν' ἀνιμένω·
πὰ νὰ ξυπνήσω τὸ παιδί, νὰ σηκωθῇ, νὰ πηαίνω.

ΣΑΡΡΑ

'Εννιά μῆνες σ' ἐβάσταξα, τέκνο μου, κανακάρη,
'ς τοῦτο τὸ κακορρίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι*.
Τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦ 'διδα τὸ γάλα τῶ βυζῶ μου
κ' ἐσύ 'σουνε τὰ μάτια μου κ' ἐσύ 'σουνε τὸ φῶς μου.
'Εθώρουν κ' ἐμεγάλωνες ὁσά δεντροῦ κλωνάρι
κ' ἐπλήθενες 'ς τὴν ἀρετή, 'ς τὴ γνώμη κ' εἰς τὴ χάρη·
καὶ τώρα, 'πέ μου, ποιά χαρά βούλεσαι νὰ μοῦ δώσης;
ὁσάν βροντή, σὰν ἀστραπή, θὲ νὰ χαθῆς, νὰ λειώσῃς.
Κ' ἔγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου πλὸν νὰ ζήσω;
ποιό θάρρος ἔχω, ποιά δροσά, 'ς τὰ γέρα μου τὰ πίσω;

ΑΒΡΑΑΜ

Μὴ τὰ λογιάζωμεν αὐτά, μέλλει του ν' ἀποθάνῃ·
ούδ' ὄφελος ούδε καλὸ τὸ κλάημα σου τοῦ κάνει,
μόνο βαρένεις τὸ Θεό καὶ χάρη δὲ μᾶς ἔχει
εἰς τὴ θυσία, τὴν κάνομε, γιατὶ δλα τὰ κατέχει.
Ζύγωξε τσοὶ ἀναστενασμούς, ζύγωξε καὶ τὴν πρίκα,
τὸν πλάστην εύχαριστησε εἰς δ, τι μᾶς εύρηκα.

ΣΑΡΡΑ

'Αγωμε, νοικοκύρη μου, 'πειδὴ Θεός τὸ θέλει,
ἄμε καὶ νά 'ν' ἡ στράτα σας γάλα, δροσές καὶ μέλι·
ἄμε ποὺ νὰ σὲ λυπηθῇ δ Θεός νὰ σ' ἀπακούσῃ,

γλυκειά φωνή εἰς τὸ βουνὶ σήμερο νὰ σοῦ 'ποῦσι.
Κι ἀς τάξω, δὲν τὸ γέννησα, μηδ' εἶδα τὸ ποτέ μου,
μά 'ναν κερὶν ἀφτούμενο ἐκράτουν κ' ἥσβησέ μου.

ΑΒΡΑΑΜ

Κάμε καὶ μὴ πρικαίνεσαι, σπούδαξε * νὰ τὸ ντύσῃς,
καὶ φίλησε τὰ χεῖλη του, νὰ τ' ἀποχαιρετήσῃς.
'Ορδίνιασέ * το γλήγορα, ντύσε το νὰ κινήσῃ,
κ' ἔκεīνος ὅπου τ' ὕρισε νὰ σὲ παρηγορήσῃ.

ΣΑΡΠΑ

'Επά τὸ φῶς δόπού 'βλεπα, ἐπά ἡ γλυκειά μου ζήσῃ,
τὰ μάτια, τὰ δὲν ὕρισεν δι πλάστης νὰ μ' ἀφήσῃ·
ἐπά 'ν' τ' ἀφτούμενον κερὶ, ποὺ μελετᾶς νὰ σβήσῃς,
καὶ τὸ κορμί, δι ποὺ ζητᾶς νὰ κακοθανατίσῃς·
ὅσαν ἀρνάκι κείτεται κι ὅσαν πουλλὶ κοιμᾶται
κ' εἰς τοῦ κυροῦ * τὴν ἀπονιά πολλὰ παραπονᾶται.
Θωρεῖς τὸ τέκνο τὸ γλυκύ, τὸ τέκνο τὸ καημένο,
τὸ πῶς ἔδα * παρὰ ποτὲ εἰν' ἀποχλομνιασμένο;
Ίδε τὴν ταπεινότητα, ίδε τὸ πρόσωπό του,
πῶς φαίνεται σου καὶ γροικῆ καὶ βλέπει τὸ σφαμό του.
Παιδάκι μου, καὶ νὰ θωρῆς * ὄνειρο πρικαμένο,
γιὰ κείνο κείτεσαι κλιτὸ * καὶ παραπονεμένο;
'Ολόχαρον δψές ἀργάς * σ' ἥθεκα, * καλογιέ μου,
καὶ μὲ χαιράμενην καρδιὰ ἤμουν παρὰ ποτέ μου·
ἥστεκα κ' ἐκαμάρωνα τοῦ ὑπνου σου τὴ ζάλη
κ' ἐρέγουμου * νὰ σὲ θωρῷ κ' εἶχα χαρὰ μεγάλη.
'Εποκοιμούσουν, τέκνο μου, παίζοντας μετὰ μένα,
'ς πολλὴ χαρὰ εύρισκουμου παρὰ ἄθρωπο κανένα.
Καὶ τώρα ποιά 'ν' ἡ ἀφορμὴ καὶ θέλεις νὰ μ' ἀφήσῃς
δλότυφλη καὶ σκοτεινή, τοῦ πόνου καὶ τσῆ κρίσης;

ΑΒΡΑΑΜ

Μὴ θέλης μὲ τὸ κλάημα σου νὰ τοῦ ξεφανερώσῃς
τέτοιο μυστήριο φοβερὸ καὶ νὰ τὸ θανατώσῃς·
μὰ σιγανὰ τὸ ξύπνησε, τὸ κλάημα σκόλασέ το,
μὲ τὰ κανάκια * ντύσε το κι ἀποχαιρέτησέ το.

Σ A P P A

Ποιό πρόσωπο καὶ ποιά καρδιά νὰ δυνηθῇ νὰ χώσῃ
τέτοιο μυστήριο φρικτό, νὰ μὴν τὸ φανερώσῃ;
Ξύπνησε, κανακάρικο κι ἀκριβαναθρεμμένο,
νὰ πᾶς εἰς τὴν ξεφάντωση,* ποὺ σ' ἔχουν καλεσμένο.
Ντύσου, νὰ βάλῃς σκοιλινά,* ροῦχα τοῦ μισσεμοῦ σου,
καὶ ν' ἀκλουθᾶς τοῦ Χάρου σου, ἀμ' ὅχι τοῦ κυροῦ σου.
Τέκνο τοῦ θελημάτου μου, ποὺ νὰ 'χης τὴν εὔκή μου,
δ θάνατός σου φέρνει μου εἰς τέλος τὴ ζωή μου.
Γεύκή τσ' εύκής μου, καλογιέ, εἰς τὰ στρατέματά σου
καὶ νὰ 'ν' ὁμπρός καὶ δπίσω σου κ' εἰς τὰ ποδόζαλά * σου.

A B P A A M

Σώπα, μὴ κλαίγης, μὴ μιλής, Σάρρα, παρακαλῶ σε,
κι ἄγωμε, μίσσεψε ἀπό 'δω καὶ τόπο μᾶσε δῶσε.
Μὴ τὸ ξυπνήσης τὸ παιδί μὲ πικραμένα λόγια,
μὰ κάμε σιδερήν καρδιά κι ἄφης τὰ μοιρολόγια.

Σ A P P A

Σωπαίνω κι ἄφης με, 'Αβραάμ, κ' ἐγὼ νὰ τὸ ξυπνήσω,
νὰ τὸ στολίσω τὸ φτωχό καὶ νὰ τ' ὁμορφοντύσω.
Κάλεσμα τὸ 'χου σήμερο καὶ γάμον εἰς τὸν ἄδη
κι ἄφης νὰ καταρδινιαστῇ *, νὰ μὴ τοῦ βροῦν ψεγάδι.

A B P A A M

Φέρε μου 'μὲ τὰ ροῦχα του, ἐπά * δὲ θέλω νὰ 'σαι,
μηδὲ τὰ λέγει τὸ παιδί δὲ θέλω ν' ἀφουκρᾶσαι *.
γιατὶ δὲν εἶναι βολετό, Σάρρα, νὰ τὸ βαστάξῃς,
ώσαν τὸ 'δῆς νὰ σηκωθῇ, νὰ μὴν ἀναστενάξῃς,
νὰ τρέχουσι τὰ δάκρυα σου ἔως τοῦ γῆς τὸν πάτο,
καὶ τὸ παιδί 'ναι φρόνιμο καὶ παραυτὶς γροικῷ το.
Μάθημα ἔχει τὸ φτωχό, κι ὡς σηκωθῇ τὸ κάνει,
νὰ κρέμεται 'ς τὸ στῆθος σου, νὰ σὲ περιλαμβάνῃ·
κι ἀνέ ξυπνήσῃ νὰ σὲ 'δῆ, κρεμάται 'ς τὸ λαιμό σου,
καὶ φανερώνεις του ζιμιό *, καὶ λές του τὸν καημό σου.
Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, καὶ δός μου ὅλα τὰ ροῦχα,
καὶ δός μου καὶ τὰ σκοιλινά * ἔκεινα, δποὺ τοῦ 'χα.

Σ A P P A

Τοῦτά 'ναι δπού ἔβανε τ' ἄτυχο πᾶσα σκόλη,
δπού τὸ μυριορέγουντα καὶ καμαρῶναν τὸ ὅλοι·
τοῦτ' ἔχουσι νὰ 'ματωθοῦ τὴν σήμερον ἡμέρα,
καὶ τὸ παιδὶ θὲ νὰ σφαγῇ ἀπὸ κυροῦ τὴ χέρα.

A B P A A M

?Ω Σάρρα, καὶ λυπήσου με κι αὐτὰ τὰ λόγια πάψε,
χῶσε τὰ δάκρυά σου γιὰ 'δὰ καί, σὰ μισσέψω, κλάψε.
Μὰ 'ς τοῦ Θεοῦ τὸ ζήτημα νὰ κλαίγης, τί κερδαίνεις;
μόνο τὴ ψῆ ταλαιπωρᾶς καὶ τὸ κορμὶ βαρένεις.
Πήγαινε, λέγω, κι ὁ καιρὸς μὲ βιάζει νὰ κινήσω,
νὰ τὸ ξυπνήσω σιγανά κι ἀγάλια νὰ τὸ ντύσω.

Σ A P P A

Πάγω 'ς τόπον ἀπόκουρφο, νὰ σηκωθῇ ὅκ τὸ στρῶμα,
μιὰν ὥρα θὲ νὰ τὸ κρατῶ, νὰ τὸ φιλῶ 'ς τὸ στόμα.

A B P A A M

Πήγαινε, Σάρρα, κι ὁ Θεός πάλι τὴν ἔγνοιαν ἔχει,
ἄν τ' ἀναστήῃ ἀπὸ νεκρῶν, καημένη, τίς κατέχει*;
καὶ ζωντανὸν ἀπὸ φωτιά, ἢ θέλῃ, μᾶς τὸ βγάνει·
ἄγγελοι τοῦ δουλεύγουσι κι δ, τ' ὀρδινιάση κάνει.

Σ A P P A

'Αλίμονον, ἀλίμονο, εἶντά 'ν' ἡ βιάσ' ἡ τόση;
παρηγοριά τῶν πελελῶ* δίδουν ὅπόχου γνώση.

A B P A A M

?Ω 'Ισαάκ, δ 'Ισαάκ, ξύπνησε, τὸ παιδὶ μου,
ξύπνησε, γείρου νὰ ντυθῆς, ποὺ νὰ 'χης τὴν εὔκή μου.

I S A A K

Τίς εἶν' ἐπά; τίς μοῦ μιλεῖ; τίς με κουνεῖ; ἀς μ' ἀφῆσῃ·
νυστάζω καὶ ζαλίζομαι, κ' ἥρθε νὰ μὲ ξυπνήσῃ.

A B P A A M

Ξύπνησε, κανακάρη μου, κ' ἐγώ 'μαι ὅπού σὲ κράζω,
δουλειά σὲ θέλω βιαστική, γιὰ 'κεῖνο σὲ σπουδάζω.

Ι Σ Α Α Κ

Μὴ μὲ ξυπνήσῃς κι ἄσῃ με, κ' ὅπνο γλυκύν κοιμοῦμαι,
νύκτα 'ν' πολλὴ κι ὅς θέσωμε,* καλέ, ν' ἀναπαγοῦμε.
Μὴ μὲ ξυπνᾶς, νὰ μὲ χαρῆς, νὰ ζήσῃς, ἀφεντάκη,*
μὴ μὲ πειράζῃς, ἄφης με νὰ κοιμηθῶ δαμάκι.*

Α Β Ρ Α Α Μ

Θωρῶ καὶ πλιὰ παρὰ ποτὲ ὁ ὅπνος τὸ ζαλίζει,
κοντὸ γροικᾶ τὸ τέλος του, γι' αὐτος παραμανίζει.
Ξύπνησε, τὸ παιδάκι μου, νὰ πᾶμε εἰς περιβόλι.
Θυσία θὲ νὰ κάμωμε σήμερο πού 'ναι σκόλη.

Ι Σ Α Α Κ

"Ωφου, ἀφεντάκη μου γλυκύ, κι ὅς ήθελες μ' ἀφήσει,
— καὶ μὲ τὴν ὥρα τοῦ σκολειοῦ ἔγώ 'θελα ξυπνήσει.

Α Β Ρ Α Α Μ

Σάρρα, ὅμε κάμε προσευκή, δέηση 'ς τὸ Θεό μας
καὶ κάμε πέτρα τὴν καρδιὰ 'ς τὸν ἀπομισσεμό μας·
κι ἀνίμενέ μας νὰ 'ρθουμε, κι ἂν τύχῃ καὶ γυρίσω
δμάδι μὲ τὸν Ἰσαάκ, νὰ σὲ παρηγορήσω.

Σ Α Ρ Ρ Α

Μὲ τσῆ καρδιᾶς τ' ἀπόκτυπο θέλω σᾶς ἀνιμένει,
μ' δ, τι ἐγδοχὴν 'ς τὰ σίδερα ἔχουν οἱ φλακιασμένοι,
ὅπ' ἀνιμένουν τσῆ φλακῆς τὴν πόρτα νὰ κτυπήσῃ,
νὰ ἔμπη μέσα ὁ δήμιος νὰ τοὺς πισταγκωνίσῃ,
νὰ τῶσε δώσῃ θάνατον ἄγριον, 'ματωμένο,
ἔτετοιους ἀντεροσπασμούς * σήμερον ἀνιμένω·
μὲ τέτοιον ἀποκτυπημόν, δητα μοῦ κατακροῦσι,
θέλω ἀνιμένει * τὸ πρικὺ μαντάτο νὰ μοῦ 'ποῦσι.

Α Β Ρ Α Α Μ

"Ελα νὰ πᾶμε, τέκνο μου, μὴ στέκωμε, νὰ ζήσῃς·
νὰ ξεφαντώσῃς * σήμερο καὶ νὰ καλοκαρδίσῃς.

Ι Σ Α Α Κ

'Ο λογισμός μου δὲ μπορεῖ κι δὸνος νὰ τὸ γροικήσῃ,
γιὰ ποιά ἀφορμὴ ή μάννα μου δὲν ἥρθε νὰ μὲντύσῃ.
'Εσύ ποτὲ δὲ μ' ἔντυσες, βαρείσαι τὰ κοπέλλια,
ἀμ' ἔντυνέ με ή μάννα μου μὲν χάχαρα καὶ γέλια.
Καὶ τώρα ποιά 'ν' ἡ ἀφορμὴ κ' ή μάννα μου μ' ἀφῆκε,
κ' εἰδα την μὲν βαρειάν καρδιά 'ς τὴν κάμερα κι ἐμπήκε;

Α Β Ρ Α Α Μ

Μᾶς ὄρδινιάζει * τὸ φαητό, ποὺ θὲν νὰ μᾶσε δώσῃ,
νὰ πάρωμε 'ς τὴ στράτα μας ψωμί, κρασὶ καὶ βρώση.

Ι Σ Α Α Κ

Καὶ 'πέ μου το, πατέρα μου, ποὺ μελετᾶς νὰ πᾶμε;
'ς τὸ σπίτι δὲ γυρίζομεν ἀπονωρὶς νὰ φᾶμε;

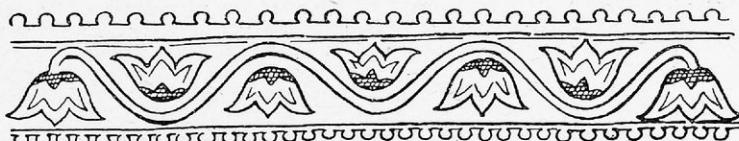
Α Β Ρ Α Α Μ

Θυσία θὲν νὰ κάμωμε κ' εἶναι μακρὰ δαμάκι *,
εἰς ἔνα τόπον ὅμορφο, εἰσὲψηλὸ βουνάκι.
γιὰ 'κεῖνο εἶν' ή μάννα σου σὰν κακοκαρδισμένη,
γιατὶ εἶπα της ξωμένομε καὶ μὴ μᾶς ἀνιμένη.

Ι Σ Α Α Κ

Πήγαινε δμπρός, πατέρα μου, κ' ἔργῳ ἀκλουθῶ σου δπίσω,
μὰ θὲν νὰ 'δῶ τὴ μάννα μου, πρὶ παρὰ νὰ κινήσω.

«'Η θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» (Κριτικὴ ἐκδοσις Γ. Μέγα)

ΕΡΩΦΙΛΗ

(Τραγῳδία σὲ πέντε πράξεις)

['Η τραγῳδία «'Ερωφίλη» γράφηκε γύρω στά 1600, και λίγο πρωτότερα ἀπὸ τὸν «Ἐρωτόκριτο». συγγραφέας τῆς εἶναι δὲ Ρεθύμνιος κρητικὸς ἀρχοντας Γεώργιος Χοστάτζης. Ο μῦθος και τὰ πρόσωπα εἶναι πλαστὰ και «ή αὐτὴ τραγῳδία παρίσταται και προσφέρεται εἰς τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου».

'Η ὑπόθεσις τῆς τραγῳδίας, δπως μᾶς τὴ δίνει τὸ κείμενο τῆς πρώτης ἐκδόσεως εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Ἄφοτις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πάλεμον Τρασύμαχος δὲ βασιλεὺς τῆς Τζέκοτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ κέρια Φιλορόνου, τοῦ βασιλέως τῆς Μέμφιδος, ἥγουν τῆς Αἴγυπτου, καποιον ἀνήλικον παιδί, τὸ δυνατὸν Πανάρετος, δπὸν μονογενὲς και δοφαρὸν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμόν τοῦ Τρασύμαχου. Καὶ μὲν δύον δὲν τὸ ἔντομον διατηρεῖται διά τὴν θυματεύσαν τὴν Τρασύμαχον, δμως ἐπρόστατην νὰ συναναστρέψεται διάδιν μὲ τὴν καρασίδα Ερωφίλην τὴν θυματέα του, ἡ δποίης ἡτο μονογενῆς και αὐτῆ.

Οὗτος, δ Πανάρετος, μὲ τὴν αὔξησην τῆς ἡλικίας ηὔκανε κατὰ πολλὰ εἰς τροφήνησιν, εἰς βασιλικὰ ἥθη και εἰς ἀνδρείαν, ὅπετε δύον ταῦτα βλέποντας πρὸς τὸν νέον δ Φιλόγονον βασιλέων, δχι μόνον τὸν ἐτίμονεν, ἀλλὰ και στρατηγὸν τὸν ἐκατάστευσεν εἰς δλα τον τὰ φουσάτα. 'Η Ερωφίλη δμως και δ Πανάρετος ἐνήργησαν τὰ τοῦ γάμου κυρψίων ἀπὸ τὸν πατέρο της... Τοῦτο ἐρίγη αἵτια μεγάλου κακοῦ ἐπειδὴ κάνοντας δ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πανάρετον... κοι βάνοντας εἰς ἔνα βατέξιν τὰ ἔδωκε τῆς θυματρός του διὰ καρίσικι (δῶρον). Τὰ δύον θεωροῦσα μὲ μεγάλον τρόμον ἡ Ερωφίλη και προνηθδὸν καταριλοῦσα ἐλιπογύγησεν ἀπὸ τὸν καημόν της, και εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μὲ τὸ ἵδιον της κέρι.

Τοῦτο τὸ ἐλεύεινὸν θέαμα ἐπράξενησεν εἰς δύον τὸ παλάι αἴπαραμύνητον τὴν θλῖψιν και ἀκράτητα τὰ δάκρυα δύθεν γυρίζοντας δ βασιλεὺς νὰ ἰδῃ τὸ ἀποβῆτσιμον, δ χρόδες τῶν κορασίδων, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀδικοσκοτωμένων, τῶν ἥρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια και σίχοντας τον εἰς τὸν γῆγ τὸν ἐθνατώσαν καταπάτωντας. "Ετοι ἔμεινεν ἔσημον τὸ βασιλεῖον τον ἐν τῷ ἄμα ἀνελπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται, ὡς σκά, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, και δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοτάτην ἐκδίκησιν.

'Η Ερωφίλη, δπως φαίνεται, γράφηκε ἐπάνω σὲ 'Ιταλικὰ πρότυπα. 'Η τραγῳδία τοῦ Χοστάτζη-γράφεται δ Ξανθούδηδης, δ σπουδαῖος Κρητικὸς ἐρευνητῆς τῆς ἴστορίας και λογοτεχνίας τῆς πατέρος του-έχει βεβαίως τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐποχῆς της και τῶν ιταλικῶν δραμάτων, ἐξ ὧν ἐπήργασεν. Αἱ σκηναὶ και ἀπαίσιαι σκηναὶ ἐν αὐτῇ... θεωροῦνται σήμερον ἀποτόπαια πράγματα, εἰς τὰ δύον ἐξαγίταται τὸ αἰσθῆμα τοῦ σημερινοῦ θεατοῦ. Τοιαῦτα δμως τραγικά στοιχεῖα ἀπετέλουν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰώνα τὸν κύριον γαρακτῆρα και ὀντισθέσεις γνώρισμα τῆς τραγῳδίας και δ Χοστάτζης ἡκολούθησεν ἐν τούτῳ τὸ παιδειγμα τῆς ἐποχῆς του και τῶν προτύπων του... προσπαθήσας μόνον γὰρ μετριάση και ὑπολυκυνάνη τὸ ἄγαν ὅμοιν τῶν φρικτῶν αὐτῶν σκηνῶν συμφώνως πρὸς τὸ ἡμερώτερον ἐλληνικὸν αἰσθῆμα... "Ετερον μειονέκτημα τῆς Κρητικῆς τραγῳδίας κατὰ ποινὴν ὅμοιογίαν εἶναι τὸ πλάτος τῶν διαλόγων και μονολόγων... Αλλὰ και ὁ πλατειασμὸς αὐτὸς εἶναι συνήθεια και ἀπαίτησης τῆς ἐποχῆς του... Καὶ τὸ ἀρφον γνωμολογικὸν στοιχεῖον τῆς Ερωφίλης... εἶναι και τοῦτο συνήθεια τῆς τότε δραματικῆς δραματικὸς ποιητῆς εἶναι τρόπον τινὰ και διδάσκαλος τῶν συγγρον των του και ἐνομίζετο, δτι ἐπρεπε διὰ τοῦ γνωμολογικοῦ στοιχείου νὰ διδάσκῃ αὐτούς...

Πρὸς ἀντιστάθμισιν δμως τῶν ἀνωτέρω μειονέκτημάτων, και ἀν τὰ δεχθδμεν ὡς τοιαῦτα, ἔχομεν ἔξοχα ἀλλα προσόντα τῆς τραγῳδίας τοῦ Χοστάτζη-

ἔχουμεν τὴν ξῶσαν, ἀληθῆ, φυσικήν, ποικίλην καὶ πλήρη λαμπρῶν εἰκόνων γλῶσσαν τῆς «Ἐρωφίλης», τὸν πλούσιον φραστικὸν κόσμον αὐτῆς, τὴν ἀρμονικήν, όρονσαν καὶ ἄφογον στιχουργίαν καὶ σίμαν αὐτῆς, τὸν γλυκὺν καὶ τρυφερὸν λυρισμὸν τῶν χορικῶν ἀρμάτων, μαργαρίτας ὑψηλῆς λυρικῆς ἐμπνεύσεως. Τὰ λαμπρὰ ταῦτα προτερήματα κατέστησαν τὴν «Ἐρωφίλην» ἀγαπητοτάτην εἰς τὸν ἔλληνικὸν λαόν, καὶ ἔκαμαν, ὅστε αὐτὴ μόνη ἐξ ὅλης τῆς ἀφθόνου Κορητικῆς δραματικῆς ποίησες νὲ τιμάται, διδάσκεται ἀπὸ θεάτρου καὶ νὰ ἀγαγινώσκεται ἐπὶ δόνο καὶ πλέον αἰδόντα μάλιστα ἐν 'Επανήφω καὶ ἐν Κοήτῃ...».

'Απὸ τὴν «Ἐρωφίλη» παραβέτομε τῷα ἀπόστασμα παρομένα ἀπὸ τὰ χοικά, ποὶοι αἴρονται ἀλήθεια σὲ ποιητικὸν ψῆφον. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀπόστασμα ἀπὸ τὸ Β' χορικό. «Ο χορὸς περιγράφει καὶ δῖνει μετ' τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λεγομένου χονσοῦ αἰῶνος...» Ήλθεν δῆμας ἡ μισητὴ ὑπερηφάνεια εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸν βρασανίζει...». Τὸ δεύτερο εἶναι ἀπόστασμα ἀπὸ τὸ Γ' χορικό. «Ο χορὸς ἔκθέτει τὰ κακὰ τὰ προξενούμενα εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τῆς δίνης τοῦ πλούτουν καὶ τῆς φιλοδοξίας...». Τὸ τρίτο εἶναι ἀπόστασμα ἀπὸ τὸ Δ' χορικό. «Ο χορὸς δῖνει μετ' τὸ ἀστρον τῆς ἡμέρας, τὸν Ἔνεργετην "Ηλιον, τὸν δημηουργὸν παντὸς ἀγαθοῦ ἐπὶ τῆς γῆς...».]

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Α'

ΠΡΑΞΙΣ Β'

Χ ο ρ ὄ σ

(Στίχ. 467—514)

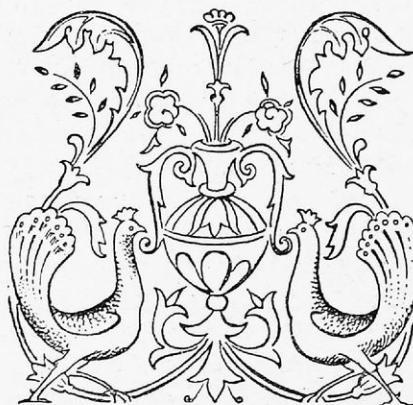

πλήσια * καλορίζικη καὶ πλήσια
χαριτωμένη τύχη τῶν ἀνθρώπω,
ὅπού στὸν κόσμον ἔτοιμο ἀλλότες ἥσα *
τότες, δντεν ἡ γῆς μὲ δίχως κόπο
μὲ διχωστάς πληγὴ νὰ γνώθῃ ἀκόμη,
τὰ πωρικά τε ἐγένενας' κάθα τόπο.

Καὶ τόσοι βασιλιάδες τόσοι νόμοι
τόσ' ἄρματα δὲν ἥσανε σιμά τως,*
τόσ' ἄδικοι πολέμοι τόσοι τρόμοι.

Κοινή χασι τὴ γῆν ἀνάμεσά τως,
καὶ τόσην ἀναγάλλιασι γροικοῦσα
κι ἔτος' ἦτονε πολλὴ ἡ καλομοιριά τως·
ποὺ τὸν καιρὸν ἐκεῖνο ὠνοματοῦσα
Χρουσδ μὲ πᾶσα δίκιο, κι δλοι δμάδι
συχνιὰ τὸν Ούρανὸν εύκαριστοῦσα,
γιατὶ δὲν ἥτο τότες ἐκ τὸν "Ἄδη
στὸν κόσμο μὲ Περηφάνεια ἐρχομένη

βλάψιμο τς ἔδια φύσης καὶ σκονάδι.*
 Πόση καλομοιριά δοκιμασμένη
 πόση καλὴ καρδιά, πόση γλυκότη
 στὴ γῆ χαν οἱ ἀνθρώποι γνωρισμένη·
 χαρὰ στὰ γερατειά, χαρὰ στὴ νιότη,
 δίχως τὴν ἔχθρωμένη αὔτὴ τὴ φτῶσι
 γεμάτη ἀπὸ φαρμάκια καὶ πρικότη * ...
 Μ' ἀπῆς* ἀποὺ τὸν "Ἄδη βγῆκε κάτω
 τούτο" ἡ περηφανειά ἡ ἀσβολωμένη,*
 βρύσες τ' ἀμμάτια μεῖνα τῶν κλαημάτω,
 γιατὶ μὲ τοῇ τιμῆς περιντυμένη
 τ' ὄνομα πορπατεῖ καὶ βασανίζει
 πλιὰ ἀπὸ θανατικὸ τὴν Οἰκουμένη·
 τὴ θάλασσα περνᾷ, τὴ γῆ χωρίζει
 'ς τς ἀνθρώπους διαφορές καὶ μάχες φέρνει
 κι ὅλο τὸν κόσμο δμάδι ἀναμιγίζει *.
 τὴ λευτεριά σκλαβώνει, κι ὅλες παίρνει
 τς ἀνάπαψες τοῦ πόθου, κι ὅπου βάλῃ
 τὰ πόδια τση, ζηλιές καὶ πάθη σπέρνει... .

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Β'

ΠΡΑΞΙΣ Γ'

Χ ο ρ ḡς

(Στίχ. 373—429)

Τοῦ πλούτου ἀχορταγιὰ τσῆ δόξας πεῖνα,
 τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβειὰ καταραμένη,
 πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ 'πομεῖνα,
 πόσοι ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
 πόσες συχνιές μαλιές * συναφορμά σας
 γροικοῦντ' ὀλημερνὶς στὴν οἰκουμένη!

Στὸν "Ἄδη ἀς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
 κι ὅξω στὴ γῆ μὴν ἔβγῃ νὰ παιδέψῃ,
 νοῦ πλιὸν ἀνθρωπινὸν ἢ ἀτυχιά σας·
 γιατὶ ἀποδεκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
 κιανεῖς * στὸν κόσμο Δαίμονας νά 'ρθῆτε
 τς ἀνθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψῃ.

Τὴ λύπησι μισάτε, καὶ κρατεῖτε
 μακρὰ τὴ δικαιοσύνη ξωρισμένη,
 κι οὐδὲ πρεπὸ μηδ' ὅμορφο θωρεῖτε.

Γιὰ σᾶς οἱ οὐρανοὶ 'ναι σφαλισμένοι,
 κι ἐδῶ στὸν κόσμο κάτω δὲν μποροῦσι
 νὰ στέκουν οἱ ἀνθρῶποι ἀναπαημένοι,
 μὰ τς ἀδερφούς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι,
 κι οἱ φίλοι τοὶ φιλιές των ἀπαρνοῦνται,
 καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κύρην τως μισοῦσι...

Πλούτη καταραμένα, ποιός σας φίλος
 μὲ ξένους, μ' ἐδικούς, μὲ τὴν καρδιάν του
 δὲν εἶναι λυσσιασμένος κι ἄγριος σκύλος;

Πότ' ἔνας ἀκριβός τὴν πεθυμάν του
 χορταίνει μὲ τὰ πλούτη; πότες βάνει
 τέλος ποτὲ στὴν τόση ἀχορταγιάν του;

Μὲ δίκιον Ὁρανὸς μὲ δίκιο πιάνει
 τόσο πολὺ θυμὸν ἀντίδικά τως,
 κι εἰς πλήσιες * παιδωμές * συχνιά τοὶ βάνει.
 Τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἡ βασιλειά τως *

κι οι δόξες κι οί τιμές των οί περίσσεις
χάνουνται καὶ σκορποῦ μὲ τὰ κορμιά τως.

Χίλια μεγάλα πάθη, χίλιες κρίσες
πρὶ κατεβοῦ στὸν "Άδη δοκιμάζου
κάνοντας τις δόφθαλμούς κλαημάτω βρύσες..."

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Γ'

ΠΡΑΕΙΣ Δ'

Χ ο ρ θ ζ

(Στίχ. 711 — 734)

A

κτῖνα τ' ούρανοῦ χαριτωμένη,
ἀποὺ μὲ τὴ φωτιά σου τὴ μεγάλη
σ' ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν Οἰκουμένη.
Τὸν ούρανὸν στολίζει 'ς μιὰ κι εἰς ἄλλη
μερὰ κι ὅλη τὴ γῆ ἡ πορπατημένη σου,
δίχως ποτὲ τὴ στράταν τση γὰ σφάλη.

Κι ὅντα μᾶσε μακραίνης τὴ θωριά σου,
μὲ χιόνια καὶ βροχές τὴ γῆ ποτίζεις,
γιὰ νὰ μποροῦ νὰ ζιοῦ τὰ πλάσματά σου.

Καὶ πάλι σὰ σιμώσῃς, κι ἀρχινήσῃς
τὰ χιόνια νὰ σκορπάς καὶ νὰ ζεσταίνῃς
τὸν κόσμο, ὅλη τὴ γῆ μ' ἀθούς γεμίζεις.

Τὰ φύτρα ἀναγαλλιᾶς, καρπούς πληθαίνεις,
μεστώνεις πωρικά, γεννᾶς λιθάρια
πολλῶ λογιώ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις.

Διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
κι ὅλες τσὶ πέτρες τις ἄλλες μοναχός σου
πῶς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.

Τὰ δὲ θωρεῖ στὴ γῆ ποτὲ τὸ φῶς σου,
μὰ βρίσκουνται στὰ βάθη φυλαμένα
κι δσα κι ἀν εἶν' δμπρὸς τῶν ἀμματιῶ σου,
γῆ ἐσὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῆ ἀπὸ σένα
θρέφουνται, καὶ κρατιοῦνται, καὶ πληθαίνου,
καὶ νὰ χαθῇ ποτὲ μπορεῖ κανένα;.....

• *Ἐρωφίλη* • (Ἐκδοσις Σ. Ξανθούδιδου)

Γεώργιος Χορτάζης

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

A'

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΓΙΟΥΣΟΥΡΙ

Γιὰ τὸ γιούσουρι γράφει ὁ Ν. Γ. Πολίτης στὶς «Παραδόσεις» του τὰ ἔξῆς : «Τὸ γιούσουρι — μαῦρο κοράλλι — ἀνήκει στὴν οἰκογένεια τῶν κοραλλιοειδῶν καὶ ζῇ στὴ θάλασσα ὡς πολύκλαδο κομψὸ δευρύπλαιο. Ἀπὸ τὸ σκελετό του, ποὺ ἔχει μαῦρο γναλιτεστρὸ χρῶμα, φτιάγοντες πλέξεις, κορυτολόγια, σταυροὺς καὶ ἄλλα κομψοτεχνήματα. Ζῇ σὲ μεγάλα βάθη, 60-150 μ., καὶ ἡ ἀλιεία του εἶναι πολὺ δύνοντος. Ἡ ἀξία του καὶ οἱ κίνδυνοι γιὰ τὴν ἀλιεία του, δημιούργησαν τὴν ἀκόλουθη ὁρατὰ παράδοση τῶν νησιωτῶν μας, ποὺ τοῦ ἀποδίδει ὑπερφυσικές δυνάμεις :

Τὸ γιούσουρι εἶναι δευτερό, ποὺ φωτίζεται στὸν πάτο τῆς θάλασσας, μὲ κοριδὸ καὶ κλαδιά χωρὶς φύλλα. Εἶναι ζωτικὸ πρᾶμα καὶ γὰρ νὰ τὸ κόψῃς πρέπει νὰ τὸ βρῆς στὸν ὑπο τὸν. Γιὰ τοῦτο οἱ σφρυγγαράδες ἅμα τὸ ἀπαντήσουν, κοντοζυγώνουν οιγά καὶ δι, τι πρωτοκόφονταν μὲ τὸ πριόνι. Ἄμα ξυπνήσῃ δὲν κόβεται.

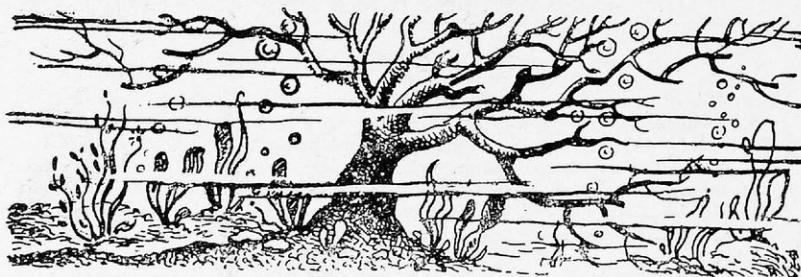
«Εγα γιούσουρι, μεγάλο σᾶν πλατάνι, βρίσκεται στὸ κόρδο τοῦ Βόλου ἀπάρουν οὐ ἔνα πάγκο — βράχο — δεκαεπτά δρυγιές τοῦ βάθους. Εἶναι στοιχιωμένο. «Ερας σφρυγγαράδες ἔνα κλαδί ἔχουφε ἀπὸ δαῦτο τὸν παλιό καιρό...».

Τὴν παράδοσην αὕτη τὴ διευκόνειας δὲν έχει ἄλλο τὰ δυνατώτερα διηγήματα, δύον δὲ Πέτρος Γκάμαρος δὲν έχει ἄλλο δνειδοῦ καὶ σκοπὸ στὴν ζωὴν του παρὰ πᾶς νὰ βρῇ καὶ νὰ κόψῃ τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου. Μὰ κάτω ἀπὸ τὸν ἥρωα τοῦτο συμβολίζεται ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ καρπεσία τῶν γαυτικῶν μας στὴν ἄγρια πάλη μὲ τὴ θάλασσα,—γιὰ νὰ ἐκμεταλλευθῶν τὸν πλοῦτο της,—ποὺ πολλὲς φρεδεῖς ἡ δύναμή της εἶναι ἀκατανίκητη. «Ετοι τοῦτοι καταγοῦν θλιβεροὶ ἀπόμαχοι, ποὺ θαλασσοδέργονται γιὰ τὸ καρδέλι.]

A'

«Οταν τὸ πρωτάκουσα, ἥμουν παιδὶ στὰ σπάργανα. Καὶ σᾶν ἔφτασα εἰκοσάχρονο παλληκάρι, ἔλεγαν ἀκόμη γιὰ κεῖνο μὲ τὸν ἔδιο θαυμασμὸ καὶ περισσότερη φρίκη. Τὸ γιούσουρι, τὸ ἀντρειωμένο γιούσουρι, ποὺ βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου! Τὸ γιούσουρι, ποὺ δρες ψηλώνει καὶ θεριεύει ὡς τὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας· δρες χαμηλώνει καὶ γίνεται κάστρο ἀγύριστο μὲ τοὺς ρόζους καὶ τὰ κλαδιά, μὲ τὶς ρίζες καὶ τὸ ἀντιρίμματα! Κάτω στὸ νησὶ μας τὸ ἔχουν μόλιογο! Γενιά σὲ γενιά τὸ παραδίνουν οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδὶ, ἀπὸ παιδὶ οὐ ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαυμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰ σίδερο, δυνατὸ σὰ λέοντας, ψυχωμένο κι ἀθάνατο σὰ στοιχειό.

Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πρωτόειδαν, ἔσβησαν ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων τώρα. Ἐκεῖνοι ποὺ ὠνειρεύτηκαν νὰ τὸ κόψουν, κοιμοῦνται ἀξύπνητοι στὴ γῆ ἢ καὶ στὰ βάθη τῆς θάλασσας. Ἐκεῖνοι ποὺ πήγαν γυρεύοντάς το, δὲ δευτέρωσαν τὸ σκοπὸ τους. «Ἔχει — σοῦ λένε — κατιτὶ πλάνο κι ἐπίβουλο καὶ ἀλλά-

ζει χρώματα και ἀλλάζει σχήματα και γλιστρᾶ σὰ χέλι και θεμελιώνεται σὰν πύργος και φωσφορίζει σὰν ώκεανόψαρο, που λύνεται τὸ σῶμα μὲ τὸ πρῶτο ἀντίκρυσμα.

Ἐγώ ἀπὸ μικρός ποὺ τ' ἄκουυγα, μ' ἔπιανε κατιτὶ παράξενο. Φόβος και μαζὶ πεῖσμα. Καλά, ἔλεγα, διπίθαμος Ἀράπης*, ποὺ ρουφᾶ τὰ πέλαγα· και φράζει τὰ ποτάμια μονάχα μὲ τὰ γένεια του. Καλὰ ή ἀθάνατη Γοργόνα*, τοῦ Ἀλέξαντρου ἡ ἀδερφή, ποὺ γυρίζει τὴν θάλασσα και στὸ πικρὸ ἄκουσμα βουλιάζει τὰ πλεούμενα σύψυχα μὲ τὴν οὐρά της. Καλὰ κι δ "Ἀριστος", ποὺ σκοτώνει τὰ θεριά και τὰ βουνά γκρεμίζει και ξεριζώνει ρουπάκια* μὲ τὸ κοντάρι του. Μὰ ἔνα δέντρο ἐκεῖ, τοῦ νεροῦ πλάσμα, θρέμμα τοῦ ἄμμου, και νὰ κάνη τόσα θάματα! Μπά, ντροπή μας!

"Ἀκουυγα τοὺς ἄντρες λεβεντοθρεμμένους και νὰ μιλοῦν γι' αὐτὸ μὲ τόσο σεβασμό, σὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Τρισυπόστατο! Τί λύκο! Ἐκεῖνοι μιὰ φορὰ ἔβαλαν τὰ στήθη τους ἐμπρὸς στὸ κανόνι τοῦ Τούρκου! Πήδησαν μὲ ἀναμμένο δαυλὶ στὶς μπαρουταποθῆκες του! Εἶδαν τὸ θάνατο χίλιες φορὲς και δὲν τόλμησαν νὰ ξεριζώσουν ἔνα δεντρί! Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ χωνέψω!"

— Δὲ μοῦ λές, πατέρα, κάνω κάποτε τοῦ γέροντά μου· τί εἶναι αὐτὸ τὸ γιούσουρι;

— Ξύλο, παιδί μου, σὰν και τ' ἄλλα· θαλασσόξυλο. "Αν θέλης νὰ τὸ μάθης, σύρε νὰ ίδης τὴν πίπα μου.

Πάω μέσα, ἀνοίγω τὸ ἄρμάρι, βρίσκω τὴν πίπα του. Μιὰ πίπα χοντρὴ και μεγάλη, μὲ ρόζους, μαύρη κατάμαυρη σὰν ἔβενος*.

— Μπά! Τούτο είναι τὸ γιούσουρι; Τὸ κόβουν λοιπόν;

— Τὸ κόβουν, λέει; 'Αφοῦ τὸ 'χεις στὰ χέρια σου! "Έκοψα πήχες, δταν ἥμουν σφουγγαράς.

— Γιατί δὲν πᾶς λοιπόν νὰ κόψης τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου;

Πέτρωσε εὐθὺς τὸ χαμόγελο στὰ χείλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σὰ νὰ ἔλειπε δὲ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

— "Α! εἶπε. Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν είναι τὸ ἵδιο. Πήγα μιὰ φορά κι ἐγώ. Μὰ λίγο ἔλειψε ν' ἀφήσω δίχως ἄντρα τὴν μάννα σου.

— 'Αφοῦ κόβεται!...

— Κόβεται, δταν είναι μικρό. Κάτω στὴν Μπαρμπαριά* είναι δάση ὀλόκληρα. 'Εκεῖ ποὺ ψαρεύουν τὸ σφουγγάρι ἀρπάζουν καὶ κάνα κλαρί. "Έτσι κλεφτά, στὴν ὁρα ποὺ κοιμᾶται. "Αμα δύμως ξυπνήσῃ, δὲν τὸ κόβει οὔτε δὲ ρομφαία τοῦ 'Αρχάγγελου.

— Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν κοιμᾶται;

— Κοιμᾶται· μπορεῖ νὰ κάμη δίχως ὅπνο; Μὰ ἔκεινο στοιχειωσε πιά! ζῆ μὲ τοὺς αἰῶνες! Ποιός ξέρει ἀπὸ πότε; Νὰ ίδης τῶν παλαβῶν τὰ κόκκαλα, πῶς κρέμονται πολυέλαιοι ἀπάνω του! . . .

Καὶ τὸ βλέμμα του κάπως δειλὸ στηλώθηκε ἀπάνω σὲ μιὰ στάμνα, ποὺ ἔστεκε σπασμένη στὴν αὐλή. Τὸ μέτωπό του σούφρωσε καὶ κέρωσε, λέει, κι ἔβλεπε ὅχια νὰ προβάλῃ ἀπὸ κεῖ.

— 'Εγώ σὰ μεγαλώσω, θὰ πάω νὰ τὸ κόψω· εἶπα μὲ πεῖσμα.

'Ενόμιζα, πῶς θὰ ἔλεγε ὅχι· πῶς θὰ φρόντιζε μὲ χίλια δυὸ νὰ μ' ἐμποδίσῃ· πῶς θὰ μοῦ διηγόταν Ιστορίες τρομερές, γιὰ ν' ἀπελπιστῶ. Τίποτα! Μιὰ στιγμὴ μὲ κοίταξε συλλογισμένος ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ ἀνάστημά μου· χαμογέλασε.

— Καλά, σὰ μεγαλώσης, νὰ πᾶς· εἶπε μὲ τὴν πρώτη του ἀπάθεια. Τώρα ποὺ εἶσαι μικρός, σύρε νὰ μάθης τὴν θάλασσα.

B'

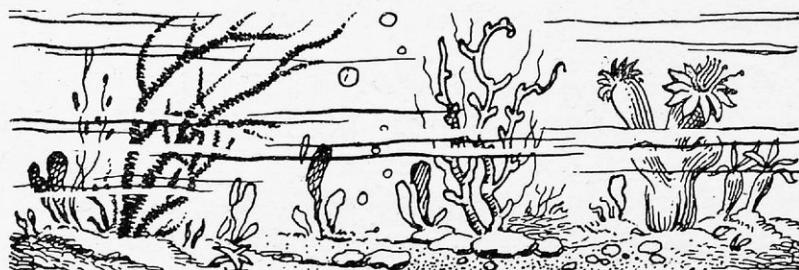
Πήγα κι ἔμαθα τὴν θάλασσα. Ναυτόπουλο ἔγινα, ἔπειτα ναύτης. Εἶδα φουρτούνες, χιονιές, ἀγριοκάρια. Πήγα καὶ μὲ τὰ σφουγγαράδικα στὴν Μπαρμπαριά. Μὰ καὶ ναυτόπουλο καὶ

ναύτης καὶ σφουγγαράς δὲν ξέχασσα τὸ στοιχειωμένο γιούσουρι καὶ τὸ λόγο, ποὺ ἔδωκα στὸν πατέρα μου. Μαζὶ μὲ τὸ κορμὶ μεγάλωνε κι ὁ πόθος μέσα μου, σὰ νὰ τὸν εἶχα στὸ αἷμα μου. Ἐγὼ ἥθελα νὰ κόψω τὸ γιούσουρι, στὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ξεριζώσω καὶ νὰ τὸ σύρω πίσω ἀπὸ τὸ καΐκι στὸ νησί μας. Θὰ τὸ ξάπλωνα στὴν ἀμμουδιά καὶ θὰ ἔβανα διαλαλητὴ νὰ διαλαλήσῃ σ' δλη τῇ χώρᾳ: «Ἐβγάτε, Χωριανοί, νὰ ίδητε τὸ μέγα θάμα! Τὸ στοιχειὸ τῆς θάλασσας νικήθηκε ἀπὸ τοῦ νησιοῦ μας τὸ στοιχειό, τὸ Γιάννο Γκάμαρο. Τρέμουν, τρίζουν τὰ βουνά! Ἐβγάτε νὰ ίδητε καὶ νὰ εἰπῆτε!..» Θὰ ἔτρεχε ἀμέσως μελίσσι δ λαός· θὰ ἔβλεπαν οἱ θαλασσογέννητοι καὶ θὰ σταυροκοποῦνταν· θὰ ἔβλεπαν οἱ γυναῖκες καὶ θὰ τρόμαζαν· τὰ παλληκάρια θὰ ζηλοφθονοῦσαν. Θὰ δοξαζόμουν στὸ νησί!

Κι ἔνας τρόμος μυστικός, μιὰ λαχτάρα βασάνιζε κάθε τόσο τὴν ψυχή μου, μήν προλάβῃ ἄλλος καὶ ἀρπάξῃ τὴ δόξα μου. Γυρεύεις, τί γίνεται! Ἄλλα πάλι ήσύχαζα μὲ τὴν ίδεα, πῶς ἄλλος ἀξιώτερός μου δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γεννηθῇ. Καὶ ἀκόμη πίστεψα, πῶς τὸ δεντρὶ ἐκεῖνο δὲν καθόταν τόσους αἰῶνες ἕκεī στὸν ἀνήλιαστο θρόνο του, παρὰ γιὰ νὰ γίνη μιὰ μέρα δικό μου παίνεμα.

Κι ἔτσι ἔκλεισα τὰ εἴκοσι χρόνια μου.

Ψάρευα τὸ σφουγγάρι μὲ τὴ μηχανὴ τοῦ καπετάν Στραπάτσου στὴν "Ἐγριπο*". Δῶσε ἀπάνω, δῶσε κάτω φτάσαμε καὶ στὸν κόρφο τοῦ Βόλου. "Αρπαξα τὸν καιρό.

— Τί λέσ, καπετάνιε; Κάνομε τήν ἀπόπειρα;

— Ποιά;

— Πάμε νὰ κόψωμε τὸ γιούσουρι;

Γέλασε ὁ καπετάν Στραπάτσος· γέλασαν καὶ οἱ ἄλλοι· γέλασα τέλος κι ἔγω. Δὲν τολμοῦσα νὰ κάνω τὸ σοβαρό.

— Τί λέσ; μοῦ κάνει, εἶσαι στὰ συγκαλά σου ἢ νὰ στείλω γιὰ τὸν παπά; Ἀμή!.. πήγαν τόσοι καὶ τόσοι καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτα καὶ θὰ κάμωμε ἐμεῖς;

— Γιατί ὅχι; Εἴμαστ' ἀδέξιοι ἐμεῖς! "Επειτα — ἄκου νὰ σοῦ εἰπῶ — ἐκεῖνοι πήγαν μὲ τὴν πέτρα*. Μιὰ βουτιὰ κι ἀπάνου. Τὶ θές νὰ κάμουν μὲ μιὰ βουτιά;

— Μωρέ, κοίτα νὰ βγάλωμε τὸ καρβέλι κι ἀφησε τὰ ὅνειρα! μοῦ λέει τέλος ὁ καπετάνιος.

Δὲν ἀπελπίστηκα. Θὰ τὸν καταφέρω στὸ ὕστερο, σκέφτηκα. Κι ἀλήθεια ἔδωκα, πήρα, τὸν κατάφερα μιὰ Κυριακή, ποὺ δὲν ψαρεύαμε.

— Τί λέσ, πᾶμε; τοῦ κάνω.

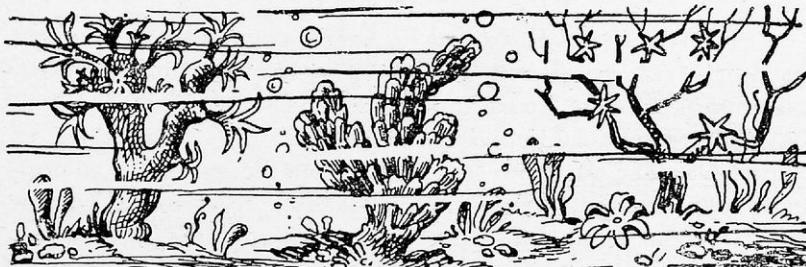
— Μωρέ, ποῦ νὰ πᾶμε;

— Γιὰ τὸ γιούσουρι.

— Καὶ ποιός θὰ βουτήξῃ;

—'Εγώ βουτάω· γι' αὐτὸ ρωτᾶς;

Πήγαμε τέλος. Κοιτάζω μὲ τὸ γυαλί* στὸ βυθό· πουθενά γιούσουρι! Φέρνω μιὰ βόλτα, δυό, τρεῖς· τίποτα! "Αρχισα ν' ἀπελπίζωμαι. Μιὰ ἀπελπισία παράξενη. Τόσα χρόνια τὸ ἀνά-

σταινα στή φαντασία μου, τό ἔβλεπα μπροστά μου, πάλαιβα μαζί του, τό νικούσα, καὶ τώρα νὰ βγαίνουν δλα ψέματα! Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ ύποφέρω. Κάπου ἐπρεπε νὰ ύπάρχη, κάπου νὰ τὸ συναντήσω, θὲς κάτω στοὺς βυθούς, θὲς πέρα στὸ ἀκρογιάλι, θὲς ἀπάνω στὰ σύγνεφα! Νὰ τὸ συναντήσω, νὰ μετρηθῶ μαζί του, κι ἀς μὲ καταλύσῃ. "Οχι ὅμως νὰ μὴν τὸ γνωρίσω ποτὲ στή ζωή μου! Τότε γιατί ἔζησα τόσον καιρό, γιατί ἔγινα εἰκοσάχρονος, γιατί ἔμαθα τὴ θάλασσα, γιατί ἀνασκάλισα τοὺς βυθούς; Μονάχα γιά τὸ καρβέλι;

— Τραβᾶτε γιὰ τὸ λιμάνι· εἶπε ὁ καπετάνιος βαριεστημένος*. Οἱ γερόντοι λένε κάποτε καὶ παραμύθια.

Κρύος ίδρωτας μὲ πῆρε. "Αρχισαν νὰ θολώνουν τὰ μάτια μου.

— Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καπετάνιε, τοῦ λέω· ἔχε ύπομονή. Νὰ φέρωμε μιὰ βόλτα πάλι.

Οὔτε ἔκεινος ὅμως, οὕτε οἱ λαμνοκῶποι* μὲ ἄκουγαν. Τὸ καΐκι γύρισε κι ἔφευγε γιὰ τὸ λιμάνι βαριεστημένο καὶ κεῖνο. Ἐγὼ κρεμασμένος στὴν κουπαστὴ δὲν ἔπαια νὰ κοιτάζω ζερβόδεξα μὲ καρδιοχτύπι μεγάλο, σὰ νὰ ζητοῦσα τῆς μάννας μου τὰ κόκκαλα. Μάταια ὅμως. Κανένα σημάδι γιὰ τὸ δύνειρεμένο μου δεντρί. "Ελεγα ν' ἀφήσω τὸ γυαλὶ καὶ νὰ ξαπλωθῶ στὸ κατάστρωμα. 'Αλλὰ τὴν ίδια στιγμὴ θολὸ σύννεφο ἥσκιωσε μπροστά μου.

— Στόπ! φωνάζω· σταθῆτε!

Στάθηκε τὸ καΐκι, γύρισε πίσω στὰ νερά του, καὶ εἴδαμε δλοι σὰ χιλιόχρονη βελανιδιὰ νὰ κάθεται στὸν πάγκο*. Δὲν ἦταν λοιπὸν ψέμα, δὲν ἦταν παραμύθι!

Ντύνομαι γοργά, παίρνω τὸ λάζο* στὴ ζώνη μου, ἔνα τσεκούρι στὸ χέρι καὶ βουτῶ κάτω. Μὰ καθώς σήκωσα τὰ μάτια, σύγκρυο μ' ἔπιασε. Καλὰ τὸ ἔλεγαν οἱ γέροντές μας. Τί ὁ διπλόθαμος Ἀράπης! Τί Γοργόνα καὶ τί "Αριστος! Τοῦτο εἶναι τὸ θῦμα! Οἱ ρίζες του μελαψές, λεπιδοντυμένες, βύζανταν τὸ μάρμαρο, ἔμπαιναν στὶς σχισμές, ἀγκάλιαζάν τ' ἀγκωνάρια, γάτζωναν τὶς ποδιές του, ἔνα σῶμα θαρρεῖς καὶ μὰ δύναμη. Ἀπάνω δρθιοκάθεδρος ὁ κορμός, ἀρκουδοντυμένος, μὲ ρόζους ἔδω κι

ἔκει κλειστούς στὸ πολυτρίχι μέσα, δρυγυἱὲς ψήλωνε. Καὶ ἀπὸ κεῖ κλαδιὰ καὶ ἀντικλάδια μυριόριζα, καμαρωτὰ καὶ ὄλοϊσα ἔφευγαν περαδῶθε, ψηλὰ καὶ χαμηλά, λέες κι ἔπασχαν ν' ἀποκλείσουν δλον τὸν πλατύχωρο κόρφο μὲ τὸ δίχτυ τους.

'Ολόγυρα τὸ νερὸ διάφανο, σὰ γυάλα τὸ σκέπαζε καὶ τὸ ἔλουζε, τροφὴ μαζὶ καὶ ταίρι, ἀνάσα καὶ κλίνη του. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βάθρο σκοτεινὴ ἔχασκε ἡ ἄβυσσο, κρύα καὶ ἄπατη.

Ηὕρα τὸ δέντρο στὸν ὑπὸ του. Μὰ καὶ στὸ ξύπνο νὰ τὸ ήρισκα, τὸ ὥδιο ἔκανε. "Αν ἡταν νὰ ἀρπάξω ἔνα κλαδὶ καὶ νὰ βγῷ ἀπάνω, καλά. Μὰ ἐγὼ ἥθελα νὰ τὸ κόψω σύρριζα. Γιὰ τοῦτο κατέβηκα ἔκει. "Εκαμα τὸ σταυρό μου, ξάμωσα* τὸ τσεκούρι καὶ γκόπ! τοῦ κατάφερα τὴν πρώτη. Ξύπνησε "Οφις. Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἔνας σίφουνας, ἔνας χτύπος, ἔνα κακό, λέες καὶ χύθηκαν δλα τὰ ρέματα ἀπάνω μου. Τὸ νερὸ χόχλασε, δάρθηκε κλωθογύριστο, σκότος πήδησε ἀπὸ τὴν ἄβυσσο, κι ἔχασα δλα, τὰ πάντα. "Εκατσα χαμηλά, ἀρπάχτηκα σ' ἔνα ρίζωμα νὰ μὴ μὲ σύρουν. Καὶ εἶδα ἀξαφνα τοὺς ρόζους τοὺς κλειστούς νὰ γλαυκοπαίζουν μάτια ἀράπικα, καὶ νὰ χύνεται ἀστρίτης* ἡ φλόγα ἀπάνω μου. Καὶ στὰ κλαδιὰ τὰ λευκοπράσινα εἶδα νὰ κρέμωνται τὰ σκέλεθρα τῶν παλαβῶν, ποὺ τόλμησαν νὰ τὰ βάλουν μαζὶ του...

'Αποπάνω μοῦ τσίμπαγε ὁ καπετάνιος:

— "Ελα τώρα, ἔλα καὶ δὲ θὰ κάμης τίποτα.

Δὲ θὰ κάμω τίποτα! Κι ἐγὼ τὸ κατάλαβα. Μὰ καὶ μὲ τὶ μοῦτρα ν' ἀνέβω ἀπάνω; Ποῦ τὸ στοιχεῖδ τοῦ νησιοῦ μας πλιά; Ποῦ δ Γιάννος Γκάμαρος; "Α, δχι ἀν δὲν κατέβαινα, καλά· μὰ τώρα πάει! Μόλις ἔπεσε ὁ σίφουνας, σηκώνω τὸ τσεκούρι καὶ τοῦ καταφέρνω δεύτερη μὲ δλη μου τὴ δύναμη. Πέτρα νὰ χτύπαγα, τὸ λιγώτερο θὰ ράγιζε· ἔκεινο τίποτα. Οὔτε σκλήθρα δὲν ἄνοιξε. 'Αντὶ νὰ πάῃ μέσα τὸ τσεκούρι, ἔφευγε πίσω δυὸ σπιθαμές, τρεῖς, τέσσερες, σὰ νὰ χτυπούσα σὲ λάστιχο. Πρέπει νὰ τὸ ξερίζωσω, πικροσυλλογίστηκα. Τσιμπάω ἀπάνω:

— Ρίχτε τὸ λοστό.

Μοῦ κατεβάζουν τὸ σύνεργο. Ρίχνω πέρα τὸ τσεκούρι καὶ

ἀδράχνω τὸ λοστό. Ἀρχίζω στὶς ρίζες. Τυραννήθηκα κι ἔγῳ δὲν ξέρω πόσο. Ὡρες ἔρχονται, ὡρες περνοῦσαν, κι ἔγῳ μὲ τὸ λοστὸ στὸ χέρι. Μόνο στεκόμουν κάποτε νὰ πάρω ἀνάσα ἢ νὰ ρίξω γύρω καμιά ματιά. Μποροῦσε τὸ σκυλόψφαρο νὰ ριχτῇ ἀπάνω μου.

Τέλος τσιμπάω πάλι:

— Ρίχτε μου τὴ γούμενα*.

— Μωρ' ἔλα πάνω τσιμπάει ὁ καπετάνιος ἀνυπόμονος. Γιὰ σένα τὴ θὲς τὴ γούμενα; "Ἔχουμε καὶ ψηλότερο σχοινί. "Ελα πάνω. Θὰ σοῦ κόψω τὸν ἄέρα!

— Κόβεις τὸν ἄέρα, μὰ σχίζω τὸ λάστιχο· τοῦ ἀπαντῷ θυμωμένα. "Η ξέχασες, πῶς ἔχω τὸ λάζο μαζί μου.

Τὰ χρειάστηκε ὁ καπετάνιος. Μοῦ ἔρριξε τὴ γούμενα. Πιάνω ἀπὸ μακριὰ καὶ θηλυκώνω καλὰ τὸν κορμό. "Ἐπειτα πηγαίνω στὸ ἄλλο πλευρὸ καὶ ἀρχίζω πάλι μὲ τὸ λοστὸ τὶς ρίζες. Ἐκεῖνο δῶσ' του καὶ γλυκόπαιζε τὰ μάτια, σὰ νὰ ἥθελε νὰ μὲ μαγνητίσῃ. Ἐσειόταν καὶ τάραζε σὰν ψάρι· τὰ κλαδιά του — χταποδιοῦ ἀπλοκαμοί — λάγγευσαν* δῶθε κεῖθε, κουλουριάζονται, τίναζαν καταπάνω μου τ' ἀκροδάχτυλά τους νὰ μὲ συλλάβουν. Μὰ ποῦ νὰ μὲ συλλάβουν! Κι ἀν δὲν ἥξερα καθόλου τὰ δολερὰ παιγνίδια του, κι ἀν δὲν εἶχα ἀκούσει τὰ καμώματά του, τὰ σκέλεθρα, ποὺ ἔβλεπα ψηλά, ἥτανε ἀρκετὰ νὰ μοῦ δεῖξουν τὸν κίνδυνο. Σὲ κάθε του ἀνακλάδισμα στρείδι κολλοῦσα στὰ πλευρὰ τοῦ μάρμαρου. Πόδια, χέρια, μάτια, ὅλα δούλευαν σύγκαιρα. Καὶ ὁ λοστὸς ἀψύς, ξερίζωνε ἔνα μὲ τ' ἄλλο τ' ἀντιρίμματα, τὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὰ θαλάμια* τους, τὰ χώριζε ἀπὸ τὴν πέτρα ξεφλουδισμένα πολλὲς φορὲς κι ἄλλες φορὲς μὲ σκλῆθρες ἀπὸ χάλαρα*, μὲ φόρτωμα ἀπὸ κοχύλια.

Τέλος κατάλαβα, πῶς ἄρχισε νὰ λασκάρη. "Ἔχανε τὸ στήριγμά του.

— Ἀπάνω τσιμπάω.

Μὲ ἀνεβάζουν ἀπάνω. Γδύνομαι γοργά, παίρνω τὴν πρώτη ἀνάσα. Μπρέ! Πήρε καὶ σούρπωνε. Ἀντίκρυ τὸ Πήλιο ψήλωνε βαθυχάλαζο σὰν ἀπὸ λουλάκι. Τὰ χωριά του ἄσπριζαν στὶς πλαγιές σκόρπια μάρμαρα. Στὸ Βόλο ἄναβαν τὰ φῶτα καὶ δ

ούρανός δόλοπόρφυρος ἀπὸ τὸ ἥλιοβασίλεμα ἔβγαζε ἔνα τρεμόφεγγα τ' ἀστέρια του. Μοῦ φάνηκε, πῶς ξανάζησα, δταν εἶδα μπρός μου γνώριμα πρόσωπα. Ξέχασα μιὰ στιγμὴ καὶ τὸ γιούσουρι καὶ τοὺς κόπους μου καὶ τὴ δόξα μου ἀκόμη.

— Τί ἀπόκαμες; Ρωτᾶ δὲ καπετάνι Στραπάτσος.

— Τώρα θὰ ίδης τοῦ λέω πηδώντας ἀπάνω. "Έλα, παιδιά! Τὰ κουπιά σας. Τὸ δέντρο θὰ τὸ σύρωμε στὸ νησὶ ἀπόψε.

— Μωρέ, τί λές; Δὲν ἔπαθες τίποτα; Δὲ σ' ἄγγιξε τὸ στοιχεῖο!

Καὶ ρίχνονται δλοι ἀπάνω μου, μὲ ψηλαφοῦν, σφίγγουν τὰ κρέατά μου, κινοῦν τὰ μπράτσα μου καὶ ἀκόμη δὲν πιστεύουν, πῶς εἴμαι γερός.

— Μὰ τραβᾶτε, παιδιά, λέω τὸ δέντρο κόπηκε.

Ρίχνονται στὰ κουπιά τραβοῦν μὲ δύναμη. Να! 'Αντὶ νὰ σύρῃ μπροστά, πίσω πήγαινε τὸ καΐκι μας.

— Μωρέ, μᾶς γελᾶς· λέει ὁ καπετάνιος ἀγαναχτισμένος. Τί μολογάς, πῶς ἔκοψες τὸ γιούσουρι;

— Μὰ τὸν 'Αι - Νικόλα, τό'κοψα τοῦ κάνω τράβα! Τ' ἥθελες, νὰ τ' ἀποκόψω, γιὰ νὰ μὲ πλακώσῃ ἀπὸ κάτω! Δυὸς τραβήγματα θέλει καὶ θάρθη μὲ τὶς ρίζες του.

'Αρχίζομε πάλι τὸ τράβημα. Κάπου μιὰ ὥρα ἔτσι παιδευτήκαμε. "Ακουες τοὺς σκαρμοὺς*" καὶ τριζοβόλαγαν. Πεῖσμα ἔπιασε τοὺς ναῦτες καὶ ἀντρειεύονται σὰν ξωτικοί. 'Ο καπετάνιος, ξετρελαμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνεια, ψυχὴ ἔδινε σὲ δλους μὲ τὶς φωνές του:

— "Ω.. ὥ... "Ω.. ὥ...! Γειά σας, παλληκάρια!.. "Ισα, λιοντάρια μου!... Ντροπή σας! Μωρέ, ζισα τίγρηδες!..."

Καὶ τὰ παλληκάρια, τὰ λιοντάρια, οἱ τίγρηδες ἔχωνσαν βαθιά τὸ κουπὶ καὶ τὸ ἔπαιρναν πίσω μὲ τόση δύναμη, που ἔλεγες, τώρα θὰ γίνη σάψαλα. Τέλος βαθὺ μούγγυρισμα ἀντήχησε κι ἡ θάλασσα σήκωσε τρανὸ κῦμα καταπάνω μας. 'Αμέσως μέγα κῆτος φάνηκε νὰ πιάνῃ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν κόρφο.

*Ηταν τὸ γιούσουρι.

— Νὰ ίδω! κι ἔγω νὰ ίδω!

Τρέχουν δλοι στὴν πρύμη νὰ γνωρίσουν τὸ στοιχεῖο. Τὸ βλέπουν καὶ σταυροκοποῦνται φοβισμένοι.

—'Εμπρός ! λέω στὸν καπετάνιο. Νὰ τὸ βγάλωμε δξῶ, τώρα ποὺ νύχτωσε, πρὶν τὸ νιώσουν καὶ μᾶς τὸ πάρουν οἱ Τούρκοι⁽¹⁾.

Γ'

Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸν κόρφο, Γοργόνα ὡργισμένη μᾶς ἀπάντησε ἡ Νοτιά. 'Ο ούρανὸς ἔσβησε τ' ἀστέρια του, ἔκρυψε τὰ σύνορά του. "Αδης τὸ σκότος ἀπλώθηκε ἀπάνω μας. Τὸ κῦμα ψήλωνε βουνό, ἀνέμιζε φωσφορούχους τοὺς ἀφροὺς κι ἔχυνε φῶς κατάσπρο, θαμπό καὶ ἄχαρο περίγυρα. Τί ἄλογα καὶ ἄτια ! Τὶ φάκιες καὶ τὶ φάλαινες ! κλωθογύριζαν κοπαδιαστά, βρουχιόνταν καὶ ἀλάλαζαν στὸ σύσκοτο ἐκεῖνο χάος. Ν' ἀνησυχῶ ἄρχισα. Δὲν ἦταν θάλασσα ἐκείνη· ἦταν θυμὸς καὶ σεῖσμα, κατάρα καὶ χολή, φαρμάκι τῆς ἀβύσσου.

"Ομως τίποτα. Τὸ γιούσουρι σφιχτοδεμένο ἀκολουθοῦσε τ' ἀπονέρια, ποὺ ἔστρωνε ἡ πρύμη τῆς σκάφης μας. Τὸ ἄκουγα νὰ δέρνεται κάποτε καὶ νὰ ρουχνίζῃ σὰ ζωντανό, ποὺ παίρνει ἀνήφορο. Ντροπὴ τὸ εἶχε, πώς νικήθηκε, καὶ πάσκιζε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαγῇ. Μὰ ποιός τὸ ἄφηνε ; Μέσα στὸ ἄγριο πέλαγο μιὰ ξεχώριζα ταρναριστὴ φωνή, τὴ φωνὴ τοῦ διαλαλητῇ· ἔνα γνώριζα αἰσθημα, τὸ θάμασμα τῶν γερόντων μας. Νὰ, λεβεντονιὸς κοσμοξάκουστος· δ Γιάννος Γκάμαρος !

Μὲ τὸ χάραμα εἶδα κατάπλωρα συγνεφοσκεπασμένο τὸ νησί μας. Τρία μίλια θέλαμε ἀκόμη. Μὰ τρία γερά. Τὰ μπράτσα λύθηκαν ὅλη νύχτα ἀπάνω στὸ κουπί. Τὰ πρόσωπα σούρωσαν· τὰ μάτια θόλωσαν. Ζάρες ἔκαμε τὸ μέτωπο· ἀσπρισταν τὰ κατάμαυρα μαλλιά, σὰ νὰ κύλησαν σωρὸς τὰ χρόνια ἀπάνω μας. 'Ο καπετάνιος ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα στὸν πάγκο ἔμοιαζε πτῶμα. Οἱ λαμνοκῶποι ἀμίλητοι κινοῦσαν ράθυμα τὰ κουπιά, σὰ μηχανὲς ποὺ κάνουν ἀναίσθητα τὸ ἔργο τους. Μόνος ἐγὼ ἔξακολουθοῦσα νὰ λάμψω * σωστά. Ἡρθε μάλιστα πολλὲς φορές, ποὺ τοὺς πήρα. Μὰ τὶ νὰ κάμω κι ἐγώ ; Περισσότερος ἦταν δ πόθος παρὰ ἡ δύναμή μου. Τὸ κῦμα ἐπέμενε νὰ ψηλώνῃ ἀκόμη, νὰ λιχνίζῃ τὸ καΐκι, νὰ μᾶς βρέχῃ καὶ νὰ μᾶς κλυδωνίζῃ φοβερά.

1. Ἡ παράδοσις ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας.

Τέλος ρόδισε ή άνατολή, φάνηκε δύλιος. Φάνηκαν βουρκωμένες οι στεριές, θολὸς πέλαγος, φιλόξενο τό νησί μας άντικρυ.

— "Αλα*, παιδιά, καὶ φτάσαμε! φώναξα,

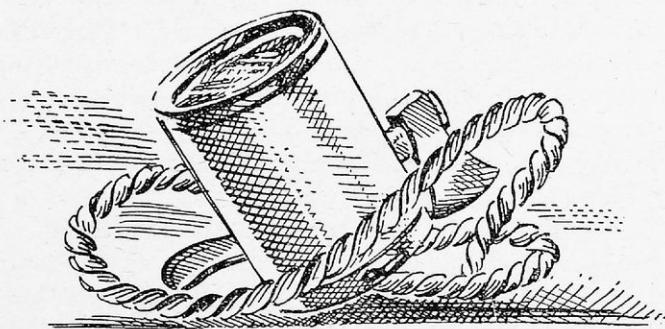
Καὶ πηδῶ στὴν πλώρη ν' ἀγναντέψω καλὰ τὸ λιμάνι, νὰ ίδω τὴν ἄμμουδιά, ποῦ θά τὸ ρίζω θρασίμ*. Τὸ καῖκι πέταξε μέσα, δυσδ χάλαρα* πήδησε, ἄραξε ἀπάνω στὴν ἄμμο. Τρέχω στὴν πρύμη καὶ ἀδράχνω τῇ γούμενα. Ωιμέ! Σκοινὶ κομματιασμένο κρατῶ μόνο στὰ χέρια μου!

Τί ἔγινε τὸ ἄκαρπο δεντρί; Κάτω βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου, ἀπάνω στὸ θεόχτιστο πάγκο του, μὲ τὶς λεπιδωτές ρίζες, ἀρκουδοντυμένο τὸν κορμό, κλαδιά καὶ παρακλάδια του πέρα δῶθε, λές, καὶ πασκίζει νὰ κλείσῃ ὅλα στὸ δίχτυ του. Ακόμη τὸ παραδίνουν γενιὰ σὲ γενιὰ οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδί σ' ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰ σίδερο, δυνατὸ σὰ λέοντας, ψυχωμένο καὶ ἀθάνατο σὰ στοιχειό.

Κ' ἔγώ, Γιάννος δ Γκάμαρος, δ λεβεντονιὸς τοῦ νησιοῦ, ἐβδομηντάρης κι ἐτοιμόρροπος τώρα, δὲ θαλασσοδέρνομαι παρὰ γιὰ τὸ καρβέλι!

« Λόγια τῆς πλώρης »

* Ανδρέας Καρπαθίτας

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ *

A'

δ Γιάννη τὸν Νταφιώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάνω στὸ Κάστρο, τὴν πέρα πάντα, στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ' ἀκούσατε;

Οὕτως ὡμίλησεν δὲ παπα - Φραγκούλης, δὲ Σακελλάριος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἔξ δοσπρίων καὶ ἐλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186... Παρόντες ἡσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκατούτης υἱοῦ, δὲ γείτονας δὲ Πανάγιος, δὲ Μαραγκούδης, πεντηκοντούτης οἰκογενειάρχης, ἀναβάτας διὰ νὰ εἴπῃ μίαν καλησπέραν καὶ νὰ πίῃ μίαν ρακιά, κατὰ τὸ σύνθης εἰς τὸ παπαδόσπιτο· κι ἡ θειά τὸ Μαλαμά, μεμακρυσμένη συγγενής, ἐλθοῦσα διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφοράν της, χήρα ἔξηκοντούτις, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς δλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ύπηρετῇ δωρεάν εἰς τοὺς ναούς καὶ τὰ ἔξωκκλήσια.

— Τ' ἀκούσαμε κι ἐμεῖς, παπά, ἀπήντησε δὲ γείτονας δὲ Πανάγιος· ἔτσι εἴπανε.

— Τὸ «εἶπαν»; Εἶναι σίγουρο, σᾶς λέω, ἐπανέλαβεν δὲ παπα - Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι δὲν θὰ βάλουν ποτὲ γνῶσε. Ἐπῆγαν μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα ἀπάν' ἀπ' τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα, στὸ Στοιβωτό, ἐκεῖ ποὺ δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήσῃ. Καλά νὰ τὰ παθαίνουν.

— Μυαλὸ δὲν ἵχουν αὐτὸς δ κόσμος, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ. Τώρα οἱ ἄνθρωποι γινῆκαν ἀπόκοτοι.

— Νὰ εἴχανε τάχα τίποτε κουμπάνια * μαζί τους; εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Ποιός ξέρ', εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ.

— Θὰ εἴχανε, θὰ εἴχανε κουμπάνια, ύπελαβεν ὁ Πανάγος δικαγκός, ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τους γεμάτα. Καὶ τουφέκια θὰ εἴχανε καὶ θηλειὲς στένουν γιὰ τὰ κοτσύφια. Εἶχαν πάρει κι ἀλάτι μπόλικο μαζί τους, γιὰ νὰ τ' ἀλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

— Τώρα Χριστούγεννα θὰ κάμουν ἀπάνω στὸ Στοιβωτὸ τάχα; εἶπε μετ' οἴκτου ἡ παπαδιά.

— Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθεια; ἐψιθύρισεν διερεύς, δστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν μέσα του.

* Ήτο ἔως πενήντα πέντε ἔτῶν ὁ ιερεύς, μεσαιπόλιος *, ὑψηλός, ἀκμαῖος καὶ μὲ ἀγαθωτάτην φυσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, κι ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἥτο δὲ τολμηρός καὶ ἀκάματος *.

— Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάμουνε; εἶπεν ὁ Πανάγος, δικαγκός. 'Απ' τὴν στεριά διόποιος δὲν πατιέται. *Ἐρριξε, ἔρριξε χιόνι, κι ἀκόμη ρίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τέτοια βαρυχει-μωνιά. 'Ο 'Αι - Θανάσης ἔγινε ἔνα μὲ τὰ Καμπιά. 'Η Μυγδα-λιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ' τοῦ Κουρούπη.

'Ο Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων κο-ρυφᾶς τῆς νήσου. 'Ο παπα - Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτη-τηματικῶς :

— Κι ἀπ' τὴ θάλασσα, μαστρο - Πανάγο ;

— Ἀπ' τὴ θάλασσα, παπά, τὰ ἵδια καὶ χειρότερα. Γραικολεβάντες * δυνατός, φουρτούνα. "Ολο καὶ φρεσκάρει. Ξύδι μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμυτίσῃς ὅξ' ἀπ' τὸ λιμάνι κατὰ τ' Ασπρόνησο !

— Ἀπὸ Σοφράν τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ Σταβέτ ;

'Ο ιερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς δρους Sopra vento καὶ Sotto vento, ἥτοι τὸ ὑπερήνεμον καὶ τὸ ὑπήνεμον, ἐννοῶν εἰδικώτερον τὸ βορειοανατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

— Ἀπὸ Σταβέτ, παπά... μὰ τότε εἶναι φόβος μὴν τόνε γυρίσῃ στὸ μαΐστρο.

— Μὰ... τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν συμπεράσματι ὁ ιερεὺς. Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, Πανάγο.

— "Ε, παπά μ', ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό του. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι του στὸν τρουβᾶ,* κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσῃς" ἔσένα.

'Ο παπα-Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ δικτειρε τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μικροψυχίαν, ἥς ζῶσα ἡχώ ἐγίνετο ὁ Πανάγος.

— Καὶ τί θὰ πάθουνε, τὸ κάτω κάτω, ἐπανέλαβεν ὡς διὰ ν' ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶναι χωμένοι σὲ καμιὰ σπηλιά, τσακμάκι * θά'χουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα. Μακάρι νὰ μοῦ εἶχε καὶ ἐμὲ ἡ Πανάγαινα ἀπόψε στὴν παραστιά * μου τὴ φωτιά, ποὺ θὲ νὰ ἔχουν αὐτοί. Γιὰ μιὰ βδομάδα πάντα θὰ εἴχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶναι παραπάντα ἀπὸ πέντε μέρες, ποὺ ἀγρίεψε ὁ χειμώνας.

— Νὰ πήγαινε τώρα κανεὶς νὰ λειτουργήσῃ τὸ Χριστό στὸ Κάστρο, ἐπανέλαβεν ὁ ιερεὺς, θὰ εἴχε διπλὸ μισθό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κι αὐτοὺς βοήθεια. Πέρυσι, ποὺ ἥταν ἐλαφρότερος ὁ χειμώνας, δὲν πήγαμε... Φέτος, εἶναι βαρύς...

Καὶ διεκόπη, ὡς νὰ εἶπε πολλά. 'Ο ἀγαθός ιερεὺς εἶχεν ἥθιος ἀνθρώπου λέγοντος οἰονεὶ * κατὰ δόσεις δ, τι εἴχε νὰ εἴπῃ. 'Εκ τῶν ύστερων θὰ φανῆ, ὅτι εἴχεν τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἤσαν μελετήμένα.

— Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸν ὁ Χριστός... παπά, ἀν

Θέλη γά πᾶμε νά τὸν λειτουργήσουμε στὴν ἔορτή του, εἰπεν αύθαδως δ μαστρο-Πανάγος.

'Ο ιερεὺς τὸν ἐκοίταξε μὲ λοξὸν βλέμμα καὶ εἶτα ἡπίως τοῦ εἶπε :

— "Ε, Πανάγο γείτονα, δὲν ξέρουμε, βλέπω, τί λέμε. . . Ποῦ εἴμαστε ήμεῖς ίκανοὶ νά καταλάβουμε αὐτά... "Αλλο τὸ γενικὸ καὶ ἄλλο τὸ μερικό, Πανάγο. 'Η βαρυχειμωνιὰ γίνεται γιὰ καλό, καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ γιὰ τὴν ύγειαν ἀκόμη. 'Ανάγκη δ Χριστὸς δὲν ἔχει νά πᾶνε νά τὸν λειτουργήσουνε... Μὰ δπου εἶναι μία μερικὴ προσάρεσίς καλή, κι ἔχει κανεὶς καὶ χρέος νά πληρώσῃ, ἀς εἶναι καὶ τόλμη ἀκόμη, καὶ δπου πρόκειται νά βοηθήσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ δ Θεός ἔρχεται βοηθός καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια... 'Ἐκεῖ δ Θεός συντρέχει καὶ μὲ εύκολίας καὶ θαῦμα ἀκόμη, τί νομίζεις, Πανάγο... "Ἐπειτα πῶς θέλεις νά κάμη δ Χριστὸς καλὸν καιρό, ἀφοῦ ἄλλες χρονιὲς ἔκαμε κι ήμεῖς ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πήγαμε νά τὸν λειτουργήσουμε.

"Ολοι οἱ παρόντες ήκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αύτοσχέδιον ταύτην διδαχὴν τοῦ παπᾶ.

'Η θειὰ τὸ Μαλαμά ἔσπευσε νά εἶπῃ :

— 'Αλήθεια, παπά μ', δὲν εἶναι καλὸ πρᾶμα αὐτὸ δά, θὰ πῶ, ν' ἀφήσουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο τὴν ήμέρα τῆς Γέννας του... Γιὰ τοῦτο θὰ μᾶς χαλάσ' κι ὁ Θεός.

— Κι εἰχαμε κι ἔνα τάξιμο πέρυσι τὸ δωδεκαήμερο ἀλήθεια, παπαδιά, εἰπεν αἰφνῆς, στραφες πρὸς τὴν συμβίαν του δ ιερεύς.

'Η παπαδιὰ τὸν ἐκοίταξεν ὡς νά μὴν ἔννοει.

— 'Οποὺ ήταν ἄρρωστος αὐτὸς δ Λαμπράκης, ἐπανέλαβεν δ ιερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα, ποὺ κάμαμε;

'Η παπαδιὰ ἔσιώπα.

— "Εταξες, ἀν γλυτώσῃ, νά πᾶμε νά λειτουργήσουμε τὸ Χριστό, τὴν ήμέρα τῆς ἔορτῆς του..."

— Τὸ θυμᾶμαι, εἰπε σείουσα τὴν κεφαλὴν δ παπαδιά.

Τῷ ὅντι δ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, δ δωδεκαετῆς Σπύρος, δν ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκην, ἔνεκα τῆς ἄκρας Ισχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ής ἔφεγγεν οἰονεὶ τὸ προ-

σωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσει ν' ἀποθάνῃ πέρυσι τάς ήμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἡτις ἤγγισεν ἥδη τὸ πεντηκοστόν, καὶ τὸ εἶχε μόνον καὶ ύστερόγονον, εἶχε τάξει, ἀν ἐγλύτωνε τὸ ἄγορι τῆς, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνεθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς διμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἄλλ' ἔβλε-

πεν, ὅτι ἐφέτος θὰ ᾖτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἔνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος, καὶ ἔφρόνει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ᾖτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσμίαν.

Ἐν τούτοις, γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ, ὡς καὶ τὴν ἴσχυρογγωμοσύνην του, ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴν ἀντιλέξῃ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωικώτερον καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον· δπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπᾶς, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ μαζί του.

Ἡτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόσω εύρισκετο μακρὰν τοῦ παπᾶ. "Οταν ᾖτο πλησίον τοῦ παπᾶ τῆς, ἐλάμβανε θάρρος, ἡ καρδία της ἔζεσταίνετο καὶ δὲν ἔφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐάν

τυχόν ἀνεχώρει ὁ παπάς χωρὶς αὐτῆς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ή καρδούλα της θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. 'Αλλ' ἐὰν τὴν ἐπαιρνε μαζί του, θὰ ἥτο ἡσυχωτάτη.

— Πανάγιο, εἶπεν ὁ παπάς στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εύρῳν εὕσχημον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς, νά 'χης τὴν εὐχή, νὰ πῆς τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ τοῦ Μπέρκα νὰ 'ρθῇ ἀπὸ δῶ, τόνε θέλω νὰ τοῦ πῶ.

'Ο Πανάγιος, δι μαραγκός, ἥγερθη, ὑψηλός, μεγαλόσωμος, δλίγον κυρτός, τινάξας τὰ σκέλη του.

— Πηγαίνω, παπά, εἶπε. Θέλω κι ἔγώ νὰ πάω νὰ ίδω μὴ μόχη τίποτε ἡ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νὰ τοῦ πῆς πρῶτα κι ὑστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

— 'Η εὐχή σας, καληνύχτα, παπαδιά.

Κι ἔξηλθε.

— Τί λέει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειά τὸ Μαλαμώ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾶς στὸ Κάστρο, παπά;

— Νὰ ίδοιμε τί θὰ μᾶς πῆ καὶ ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς ὁ Μπέρκας.

— 'Εγώ, εἶπεν ἡ θειά τὸ Μαλαμώ, ἂ θὲ πᾶς, ἔρχουμαι.

— Κι ἔγώ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶναι γιὰ νὰ 'ρθῆς ἐσύ, παπαδιά, εἶπεν ὁ ιερεύς. Φθάνει, ποὺ θὰ κακοπαθήσω ἔγώ. Δὲν πρέπει νὰ λείψουμε κι οἱ δυὸς ἀπ' τὸ σπίτι.

— 'Εγώ τό'καμα τὸ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἀν πάω ἔγώ, τὸ ίδιο εἶναι.

— Δὲν εἶμαι ἡσυχη, ἀν δὲν εἶμαι κοντά σου, παπά μ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργίες;

'Η παπαδιά ἔδειξε διὰ τοῦ βλέμματος, σκεπασμένας μὲ φραβδωτὴν δίχρουν σινδόνα, τὰς ὀλίγας προσφοράς, δσας εἶχον φέρει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ιερέως τινὲς τῶν ἐνοριτισσῶν, μέλλουσαι νὰ μεταλάβωσι τὴν ἐπαύριον, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. 'Η θειά-Μαλαμώ τὰς εἶχεν ίδει πρὸ πολλοῦ καὶ προσεπάθει νὰ τὰς ξεσκεπάσῃ οἰονεὶ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ βλέμματός της, νὰ μαντεύσῃ ὡς πόσαι ἥσαν.

— Μᾶς βρίσκεται καὶ τίποτε παξιμάδι; ἡρώτησε πάλιν ὁ Ιερεύς.

— Θὰ ἔμεινε κάτι δόλιγο ἀπὸ τῆς Παναγιάς.

Βῆμα ἡκούσθη εἰς τὸν πρόδομον. Ἡνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα - Στεφανής ὁ Μπέρκας, ύψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἔξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστακα, φορῶν πλεκτὸν κοῦκον καὶ καμιζόλαν * μαλλίνην βαθυκύανον μὲ τὸ ζωνάρι τὸ κόκκινο δύο σπιθαμές πλατύ. Κατόπιν τούτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφὴ δρθῆ, ίσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ὁτος ὁ Πανάγος, ὁ μαρσαγκός, δστις, ἀν καὶ εἶχεν ἀφῆσει τὴν καλὴν νύκτα, εἰπών ὅτι θὰ μετέβαινεν οἰκαδε νὰ δειπνήσῃ, οὐχ ἦττον κεντηθείσης, φαίνεται, τῆς περιεργείας του, νὰ μάθῃ τί τὸν ἥθελαν τὸν μπαρμπα - Στεφανή, τὸν Μπέρκαν, ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

— Καπετάν Στεφανή, εἶπεν ὁ Ιερεύς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν καιρὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ πάῃ στὸ Κάστρο μὲ τὴ βάρκα ἀπὸ Σταβέτ;

‘Ο μπαρμπα - Στεφανής, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ Ιερέως καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου, μὲ τὴν χονδρήν, ταχεῖαν καὶ ἐμπερδευμένην προφοράν του, ἀνέκραξε :

— Μπράβο! μπράβο! ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; μετὰ χαρᾶς! δρεξὶ νά’χης, παπά!

— Νά, ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπάς. “Ετοι σὲ θέλω, Στεφανή! Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

— Κίντυνος, λέει; καθόλ’. ‘Εγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ’, παπά, μονάχα πώς μπορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτε ἄλλο. Θὰ ’ρθῆ, θὰ ’ρθῆ κι ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; ‘Η βάρκα εἶναι μεγάλη, κατάλαβες, παίρνει καὶ τριάντα νομάτοι * καὶ μ’ οὐλες τὶς κουμπάνιες, μὲ τὰ πράματά σας. Κι ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες, δσο πάει καὶ πέφτει. Ταχιὰ θά’χουμε καλοσύνη, μπουνάτσα, κάλμα. “Ολο καὶ καλοσυνεύει, καὶ τώρα καλοσύνεψε.

‘Ως διὰ νὰ ψεύσῃ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως *, δξὺς συριγμός παγεροῦ βιρρᾶ ἡκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ

σκεπαστού ἔξωστου τῆς οἰκίας, οἱ ὄπλοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ.

— Νά ! ἀκοῦς, καλοσύνεψε ! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο - Πανάγος.

— Σώπα ἔσύ, δὲν ξέρεις ἔσύ, ἀνέκραξεν δὲ Στεφανής. 'Εσύ ξέρεις νὰ πελεκᾶς στραβόξυλα καὶ νὰ καρφώνης μαδέρια. Αὔτη εἰναι ἡ στερνὴ δύναμι τῆς φουρτούνας. Αὕτο θὰ μαλακώσ' δικαιρός, σᾶς λέω, μὰ ἐμεῖς ἀπὸ Σταβέτ ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

— Καὶ σὰν τόνε γυρίσῃ στὸ μαΐστρο; ἐπέμενεν δὲ μαραγκός.

— Καὶ χωρὶς νὰ τόνε γυρίσῃ στὸ μαΐστρο, ἔγω σοῦ λέω, πῶς ἀπὸ τὴν Κεχριὰ κι ἐκεῖ θὲ νά' χουμεν θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας δὲ Στεφανής. Αὔτα εἰναι ἀποθαλασσιές καὶ δὲ λείπουν, κατάλαβες, κι ὁ κόρφος * μπουκάρει δλοένα καὶ οὐδὲ στρίφει. Μὰ δὲ μᾶς πειράζ' ήμδας αὐτό. 'Εγώ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', δὲ Στεφανής σᾶς παίρνει ἀπάνω του.

— Μπράβο, Στεφανή, τώρα μ' ἔκαμες ν' ἀποφασίσω. "Ηπιες ρακί; τράβα κι ἄλλο ένα, εἶπεν δὲ παπάς.

'Ο μπαρμπα - Στεφανής ἔρροφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στειρευούσης, τοῦ ιερατικοῦ μελάθρου *.

"Εμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ δὲ λεμβούχος νὰ τοὺς δώσῃ εἴδησιν εἰς τὰς τρεῖς διὰ νὰ ἔτοιμασθοῦν καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἔκκινήσωσιν.

'Ο παπα - Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραί, δσας εἶχε, καὶ τινα δίπυρα*, καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια ἔθεσεν ἔλαιάς καὶ χαβιάρι. 'Εγέμισε δύο ἐπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του.'Ετύλιξεν εἰς χαρτία δύο ἥ τρία ξηροκτάποδα καὶ ἐν μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν Ισχάδας * καὶ μεγαλόρρογας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἥ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἥ ἄλλη, ἔβρασαν δσα αύγα εἶχαν, ἔως τέσσαρας δωδεκάδας καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν πάτον ἐνὸς καλαθίου, τὸ ὅποιον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας καὶ κηρία μὲ λίβανον.

"Ολας ταύτας τάς προμηθείας ἔκαμνεν δ παπάς προβλεπτικώς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὰ χιόνια, περὶ δὲ ἔγινε λόγος ἐν ἀρχῇ, καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ' ἑαυτῷ συνεκδημήσοντας * προσκυνητάς, καθόσον ἐνδεχόμενον ὅτι νὰ θυμῷσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμῶνας εἰς τὸ Κάστρον, ἀν ἐν τοσούτῳ ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον σῶοι καὶ ύγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῆ δ παπᾶ - Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του, τὸν παπ'- 'Αλέξην, δστις ἄλλως τε ὅτο καὶ ἐφημέριος τῆς ἐβδομάδος, δτι δὲν θὰ ὅτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιοῦσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἵερῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε, σύν τῷ Θεῷ βοηθῷ, νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρει εἰδῆσιν ἀφ' ἐσπέρας δύο τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπᾶ, διότι δ Πανάγιος ἔξελθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναικά του καὶ αὕτη τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτονίσσας. Ἐπίσης κι ἡ θειά τὸ Μαλαμώ ἔστάλη νὰ φέρῃ εἰδῆσιν εἰς τὸν κυρ'- 'Αλεξανδρήν, τὸν ψάλτην, μεθ' ὁ ἔξελθοῦσα ἐσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἡ τρεῖς πανηγυριστάς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητρίας.

"Οταν ἔμελλαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν, εὑρέθησαν δέκα πέντε ἄτομα.

'Η ἀπόφασις τοῦ παπᾶ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπαρμπα - Στεφανῆ μετὰ τὴν πρώτην ἕκπληξιν ἐνέβαλε θάρρος εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναικάς. Ἡσαν δὲ ὅλοι ἔξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν ἄρρητον εὑρίσκοντες ἥδονὴν εἰς πανηγύρια καὶ ἔξωκκλήσια.

Ἡσαν δ παπᾶ - Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασῆς καὶ τοῦ Σπύρου, δ μπαρμπα - Στεφανῆς μετὰ τοῦ δεκαπενταετοῦς υἱοῦ, δστις ὅτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θειά τὸ Μαλαμώ, ὁ κύρ' 'Αλεξανδρής, ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταί καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἔκτος.

Οὕτος ὅτο δ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, δ ἀδελφὸς τοῦ 'Αργύρη τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἡλθεν εἰς τὴν

ἀποβάθραν μὲ σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομήν. Ἰδών αὐτὸν ὁ Ἱερεύς :

— Πῶς τὸ ἔμαθες, Βασίλη; τοῦ λέγει.

— Τὸ ἔμαθα, παπά, ἀπ' τὸ μαστρό - Πανάγο, τὸ μαραγκό. "Ἐλεγε, πῶς ἀποφασίσατε νὰ πάτε στὸ Κάστρο καὶ σᾶς ἐκατάκρινε γιὰ τὴν τόλμη. Μὰ ἔγὼ τὸ χάρηκα, γιατὶ ἀνησυχῶ γιὰ κεῖνον τὸν ἀδελφό μου, καὶ θέλω νὰ 'ρθῶ μαζί σας, ἢν μὲ παίρνετε.

— "Ας εἶναι, καλῶς νὰ 'ρθῆς, εἶπεν ὁ Ἱερεύς.

B'

'Εξέπλευσαν. 'Εστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικόν τοῦ λιμένος. "Ἐβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον Καλαμάκι. 'Ο ἄνεμος ἥτο βοηθητικὸς καὶ ὁ πλοῦς εύοιωνος ἥρχιζε. Ναὶ μὲν ἐκρύωναν πολύ, ἀλλ' ἡσαν δλοὶ βαρέως ἐνδεδυμένοι. Εύτυχῶς δὲν ἔχιδνίζεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἥτο παγερός. Αἴθριος * δούρανός. 'Η Σελήνη ἥτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἀστρα ἔτρεμαν εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια μεσουράνει, ὁ γαλαξίας ζώνει τὸν οὐρανόν. 'Ο πῆχυς καὶ ἡ ἄρκτος καὶ δὸςτὴρ τοῦ πόλου ἔλαμπαν μὲ βαθεῖαν λάμψιν ἐκεῖ ἐπάνω. 'Η θάλασσα ἔφρισσεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ καὶ ἥκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μετὰ ρόχθου τὴν ἀκτήν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα δούλοισβος τοῦ ὅδατος περὶ τὴν πρῷραν τῆς μεγάλης δυνατῆς βάρκας.

"Εκαμψαν τὸ Καλαμάκι καὶ ἀκόμα δὲν εἶχε φέξει. "Ηρχιζε μόλις νὰ γλυκοχαράζῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιά. "Εφεξαν εἰς τὸν Στρουφλιά, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηρεφοῦς * δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται «Κουκναριές». Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους πρώτην φοράν. Πρόσωπα ώχρα καὶ χείλη μελανά, ρῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκαλιασμέναι. 'Η θειά τὸ Μαλαμά εἶχεν ἀποκοιμηθῆ δἰς εἰς τὴν πρύμνην, δπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδήλαν ως τὴν ρῖνα, μὲ τὴν ρῖνα σχεδὸν ως τὰ γόνατα. 'Ο κύρ 'Αλεξανδρῆς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλεύρως αὐτῆς ὀνειρευόμενος, δτὶ ἥτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὔρυθμως ως βρεφικόν λίκνον. 'Ο υἱὸς τοῦ παπᾶ, δ Σπύρος, ἔκαμνε

συχνές μετάνοιες καὶ δσον αἴμα εἶχεν, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ρῆνά του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὄρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιά ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της, εἶχε κρίνει ὅτι ὕφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφοῦ δὲ αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκον, διπλοῦν σακκάκι κι ἐπανωφόρι καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμὸν μὲ χνοῶδες ὀλομάλλινον μανδήλιον, ποικιλόχρουν καὶ ραβδωτόν, μικρὸν καταπίπτον εἰς τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπύρον καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στήθος του, δὲν εὕρισκε σχεδόν σάρκα ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν *, δι' ἥς εἶχε περιχαρακώσει τὸν υἱόν της.

‘Ο παπᾶς δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὴν φαιδρότητά του, οὐδὲ ἔπαιυσε ν’ ἀνταλλάσσῃ ἀστεῖσμούς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπαρμπα-Στεφανήν. Ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, οἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κύρ ‘Αλεξανδρής, ἃν καὶ ἀτζαμῆς περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ἥσθανθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κι ἡ θειὰ τὸ Μαλασμὰ ἐκωπηλάτησε σχεδόν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὔτυχως, ἀν καὶ ἐκρύωναν ὅλοι καὶ αἱ ψυχραὶ ριπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρτων ὀρέων ἔξυριζαν τὰ ὅπτα καὶ τοὺς λαιμούς των, εἶχον δύμας τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γειτνιάσεως τοῦ πόντου.

‘Ο ἥλιος εἶχε προβάλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐπ’ ὀλίγας στιγμάς, διότι, ἐνῷ τὴν νύκτα ἥθρίαζε καὶ ἐγίνετο «ὁ οὐρανὸς καντήλι», τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη καὶ ὁ βορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην, ὃς νὰ ἥπειλεῖτο βροχή, ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε κι ἐφάνη ὡς νὰ ἔβλεπε ποία ἦτο ἡ ψηλοτέρα καὶ ἐγγυτέρα κορυφὴ ἐκ τῶν καταλεύκων ὀρέων ὀλόγυρα, ἡ τοῦ Πηλίου ἥ ἡ τῆς ‘Οθρυος, διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον διὰ νὰ κρυφθῇ. Ἄλλὰ τὰ νέφη σωρευθέντα πάλιν τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

* Η ἀκριβής ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ λιμένος ἔως

τὸ βορεινότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ἔως δέκα ναυτικῶν μιλῶν. 'Ο παπάς ἔβλεπεν ὅτι ἥθελον νυκτώσει πρὶν φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον. Ἡτο μεσημβρία ἥδη καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχριάν, τὴν ὁραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα, μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῦς, μὲ τὸν Ἀραδιάν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνα* της, μὲ τὸ ρεῦμα καὶ τοὺς πλατάνους καὶ τοὺς νερομύλους της.

"Οταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχριάν, συνέβη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν κακόμαντις Πανάγος προέλεγε, δὲν ἔτει Στεφανής δὲν ἤγνοει καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν ματστρὸν ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιά, τὰ κύματα ἥρχισαν νὰ ὁγκοῦνται κατὰ πρῷραν τοῦ μικροῦ σκάφους καὶ ἡ βάρκα ἥρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὅμοια μὲ 'Ἐλληναλβανὸν χορεύοντα ἡρωικούς χορούς, μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἔνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα. Αἱ γυναῖκες ἥρχισαν νὰ δειλιδσιν. 'Η θειά τὸ Μαλαμᾶ ἡρώτα τὸν παπάν, ἀν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχριάν νὰ λειτουργήσωσιν, δπως ἑορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα.

'Ο κύρ 'Αλεξανδρῆς ζαλισθεὶς ἔζάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησύχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἔδειλιασαν, ὁ μπαρμπα-Στεφανής καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης.

Εἶς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι πρόσωρινῶς εἰς τὴν Κεχριάν, ἔωστου κοπάσῃ ὁ ἀνεμος. 'Ο Στεφανής καὶ ὁ ἰερεὺς συνεννοοῦντο διὰ νευμάτων. 'Απειχον ἀκόμη ἀπὸ τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Δύο μέσα ἥδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἀν τὰ εὗρισκον τελεσφόρα· ἢ νὰ συστείλωσι τὰ ἴστιά καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφρητὸν* διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυσμένα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ριγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες, ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηράν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν, ἀν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, δχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶναι βατός εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνας δύο τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς προβλέπων, ὅτι ἵσως θὰ ἔχρησίμευον

διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. 'Ο παπα-Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι, ἀφοῦ ἔξαπαντος θὰ ἐνύκτωνται, κάλλιον θά ἥτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἥτο, εἶπεν, ὅσον δλίγον καὶ ἀν ἥδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ ωστερὸν θὰ εἴχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

"Ηδη δὲ ἡλιος ἐπιφανεῖς ἀκόμη μίαν φορὰν ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ὅτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ δὲ ἡλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνεν. Καὶ ή βαρκούλα τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον τῆς ἔχόρευεν, ἔχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κῦμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὅρη, πότε κατερχομένη εἰς ρευστάς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἔτοιμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνῶδους ἀκτῆς. Καὶ δὲ μπαρμπα-Στεφανῆς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παπᾶ νὰ ἔκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας ἐμάσσα καὶ ἔπνιγε μέσα του. Καὶ τὰ κύματα ἔπληττον τὴν πρῷραν, ἔπληττον τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους καὶ εἰσορμῶντα εἰς τὸ κύτος ἐκτύπων τὰ νῶτα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν.

Καὶ δὲ ἡλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνεν. Καὶ ή βαρκούλα ἐκινδύνευε ν' ἀφανισθῇ. Καὶ ή ἀπορρὼξ* βραχώδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

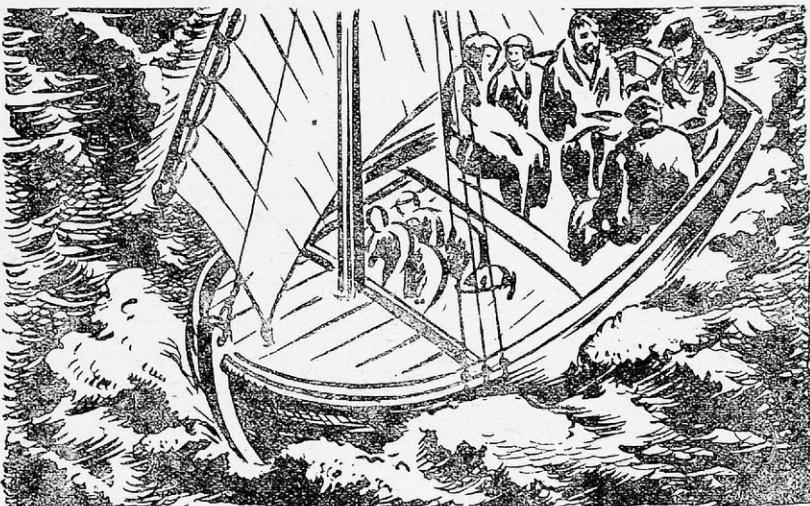
Τέλος ἥρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. 'Ενύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἦν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὐδὲ ἀπεῖχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολὰς ἡμπόδιζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. 'Αλλ' ὁ ἀνεμος, ἀντὶ νὰ πέσῃ, ἐδυνάμωνε καὶ ἀγρίευε καὶ ἐθέριευε καὶ δὲ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὅγκους φαιούς, ἀμαυρούς.

Ἐύτυχῶς ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος.
— 'Εδω, ἐδῶ εἰν' ἔνα λιμανάκι, παπά, στὰ Μποστάνια.
— Θυμᾶσαι καλά, Στεφανή;
— "Οπως ξέρεις ή ἀγιωσύνη σου τὰ γράμματα τῆς ἐκκλησιᾶς

ἀπ' ὅξω, παπά, ἔτσι κι ἐγώ, τὰ ξέρω ἀπ' ὅξω ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους καὶ τίς ἀμμουδιές.

Καὶ προσήγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

'Υπῆρξεν ἐν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα,

πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κῦμα, πότε ἀνέχον ύπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κῦμα. 'Επλησίασαν καὶ ἡσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἴσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν καὶ εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατεύδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ κύρος Ἀλεξανδρῆς, δστις τότε ἔξεζαλίσθη κι ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

'Επήδησαν εἶς εἶς ἔξω. 'Εξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἡλάφρυναν τὴν βάρκα. 'Ανάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὴ ἀμμουδιά, δση θὰ ἥρκει διὰ νὰ σύρῃ ἀλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του γυρμένην ἐπὶ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ νὰ ἔξαπλωθῇ καὶ αύτὸς ύπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

— Τώρα νὰ σύρουμε τὴ βάρκα, παπά, εἶπεν δι μπαρμπα-
Στεφανής, κι ὑστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦμε ὅλα τὰ πράματα
καὶ ν' ἀρχίσουμε σιγά σιγά ν' ἀνεβαίνουμε. "Ας πάρουν κι οἱ
γυναῖκες δ, τι μποροῦν.

— Νὰ τώρα τί ἀξιζε νὰ εἶχα τὸ μουλάρι μου, εἶπεν δι Βασί-
λης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα μπαρμπα-Στεφανή, νὰ τὸ μπαρ-
κάρουμε· δὲ θέλησες.

"Εσυραν τὴν λέμβον. "Ηναψαν δύο φανάρια, ποὺ εἶχαν.
Ο Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του καὶ ἀπομα-
κρυνθεὶς προσωρινῶς ἥρχισε νὰ κατοπτεύῃ ποὺ θὰ εὕρισκε μο-
νοπάτι, ὅχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὃστε νὰ δύνανται
ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔως τὸ Κάστρον,
τὸ δόποιν διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὅγκος ὑψηλὸς
πρὸς βορρᾶν, ἡ δόδος δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὁρας, ἀλλά, εἰς ἣν
κατάστασιν ἦτο τώρα δι δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας, τίς οἶδεν*,
ἄν θὰ ἥρκει τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου, δπως φθάσωσιν. Ἐδεί-
πνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καὶ μὲ ἐλαίας, ἐπιον ὀλίγον
οἶνον ἥρακήν.

Ο Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν, δτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι
πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἄν
προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ἔχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθά-
σουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον ἔως τὰ μεσάνυκτα.

Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ο κύριος Ἀλεξανδρῆς ἔλαβε
τὸ ἔνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ο Βασίλης τῆς
Μυλωνοῦς, δι μπαρμπα-Στεφανής καὶ δι υἱός του ἔλαβον τὰ
πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας καὶ προπορεύομενοι ἥρχισαν νὰ ἔχιο-
νίζωσιν.

Ο δρομίσκος ἀνήρχετο ἔρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρ-
χάς, εἶτα κατήρχετο εἰς ἐν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπά-
τουν προσεκτικῶς, ὡς νὰ ἐμετροῦσαν τὰ βήματά των.

Η σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγὴ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ
φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερὸν φῶς της. Ἐνίστε ἔχαναν τὸ χά-
ραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο κι εύρισκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς
κορυφῆς πελωρίων βράχων, κάτω τῶν δόποιων ἡ ἄβυσσος ἥνοιγε
τὸ στόμα της, καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα

κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καὶ ἀπαγόμενον δόπισα εἰς τὴν μάνδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεζήτησαν κρατοῦντες φανάρια, καὶ μακρόθεν, ἀν τοὺς ἔβλεπέ τις, ἤδυνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτὸν τέρας φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν μὲ τοὺς δύο φανούς.

Μὲ δλὸν τὸ δεχιόνισμα, τὸ ὄποιον, ἐννοεῖ τις, πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἐπάτουν ἐνίστε σφαλερῶς κι ἔχώνοντο ἔως τὸ γόνυ καὶ ἔως τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζαν μεσάνυκτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου μισοπινγμένοι, παγωμένοι, ἀλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χείλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

Ἐκεὶ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν ἀπὸ τὴν σιδηρόπορταν τοῦ Κάστρου, ἥκούσθησαν φωναί :

— Ποιοὶ εἶστε; Ποιοὶ εἶστε;

Καὶ ἀντῆχησε βαρύς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὡς νὰ ἐδοκίμαζε τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἡκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὡς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τυφεκίου.

— Καλοί! καλοί! πατριῶτες! ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἶστε!

— Πέστε μας τὰ ὀνόματά σας.

— Ἡμεῖς εἴμαστε... ἥρχισεν ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβούλεύετο τὸν παπάν.

— Μπά! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἶτα ἐντείνας τὴν φωνήν.

— Ἀργύρη! ἔγω ἐίμαι! ἔφώναξε.

— Τόσο καλύτερα.. μᾶς ἔβγαλαν κι ἀπὸ ἔναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ Ιερεύς.

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, δπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸ Γιάννη τὸν Νταφιώτην. Οὗτοι ἐν δλίγοις διηγήθησαν, πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω εἰς τὸ Στοιβωτό, δπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν

σπηλιάν καὶ πῶς τὴν προχθές, ἥτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπηλευθέρωσαν ἐκεῖθεν ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὅγκους χιόνος δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γυαλής ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ δόλον τὸ αἴπολιόν των εἰς τὸ φρούριον.

Γ'

Τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὃς νὰ ἔδειχνεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος γρανίτης ἀλικτυπος*, δῆπου γλαυκες καὶ λάροι ἥριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονικοῦντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἐνδός καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου.

Μεμονωμένος ὑψιτενής βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἔξ ἀνάγκης εἶχαν κλεισθῆ διὰ τὴν φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη.

Μέχρι πρὸ δὲ λίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον ἡ δὲ λιγωρία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄκνος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Κάστρον συχνότερα καὶ ἡ ἀσυνειδῆσία δὲ λίγων τινῶν συλαγωγῶν*, πλεονεκτῶν ἡ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης ἄφηναν ἀπὸ ἐτῶν ἥδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του.

Ο ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ο ναῖσκος πρὸ ἐκατονταετηρίδων κτισθεὶς ἴστατο ἀκόμη εὔπρεπής καὶ ὅχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ο παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδία των ἡσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ο ἵερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ «εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἰκόν σου», ἡ θειά τὸ Μαλαμά ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν* καὶ χαμοκλάδων καὶ ἥρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῷ αἰγυναῖκες αἱ ἄλλαι

ήναπτον ἐπίμελῶς τὰ κανδήλια καὶ ἡναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυράν μὲ ξηράξυλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ καὶ ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον* ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ρίψασαι ἀφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. «Καὶ ὥσφράνθη Κύριος ὁ Θεός ὁσμὴν εὐώδιας».

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος καὶ ἡστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην ἐπιβλήτικὴν μορφὴν καὶ ἡκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφάς τέμπλον μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου θεοπεσίως μαρμαίρουσιν* αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὅψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις, ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐώδιαζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἔδω ή γραφική* ἐλάλει, φαντάζεται τις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν Υψίστοις Θεῷ!...».

Οταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των, ὅστε, ἀν καὶ ἥσαν κατάκοποι καὶ ἀν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἥσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὅστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εύρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίστησι σπάσανται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὅπνον τυλιγμένοι μὲ τὶς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἐνα ἔμπροσθεν τοῦ Ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεὶ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς δλίγας αἴγας καὶ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφῆσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ύλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Εἶτα ὁ Ἱερεὺς ἔβαλεν «εὐλογητόν», μεθ'

ὅς καὶ κύρος Ἀλεξανδρῆς ἥρχισε τὰς ἀναγνώσεις καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν εἰς τὰ στασίδιά των.

Αἴφνης ἡκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει... Ἐξῆλθε καὶ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμᾶ καὶ ὁ κύρος Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιά εἰς τὰ δύματα βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του.

‘Ο παπᾶς ἔρριψεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρίξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εῖς τῶν ύλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσὸν* ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἷς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρὺ ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισφαλῆς* ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλάρος. Αἱ κραυγαὶ ἥρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβεράν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὅρα, ἔως οὖτε ἐννοήσωσι τί τρέχει. “Ολοι σχεδόν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἔξελθει τοῦ ναοῦ.” Ἐμειναν μόνοι, ὁ Ἱερέυς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του φορεμένος ἥδη τὰ Ἱερά ἅμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν «προσκομιδήν», καὶ ὁ κύρος Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὄποιον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ Ἱερέως. ‘Ἐν τούτοις κατ’ εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας ἐννόησαν, ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Κουρούπην εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὅγκου τῶν ἀλικτύπων* βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἤχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, τὰς ὄποιας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὁγκωδεστέραν τὴν φλόγα. “Ἀλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

'Εν τούτοις ό Στεφανής, ό πορθμεύς, καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νταφιώτης δ Γιάννης καὶ δ Ἀργύρης καὶ δ ἀδελφός του ἔλαβον ἀνὰ ἔνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθουν τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. 'Αλλ' ἐάν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἔχρειάζετο σχεδόν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπό τὸ Κάστρον, καὶ τώρα, δπου ἦτο χιονισμένος καὶ ἦτο νύξ, οὕτε μία ὥρα δὲν ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἡδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἥππον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἀνθρωποι ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶναι οἰονεὶ* φυσικὴ δρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρῶτην ἔκπληξιν καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἡ παγερά πνοὴ τῆς φιλαυτίας* καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἀνθρωποι, λέγω, ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλούς των καὶ ἔτρεξαν ἔξω τῆς Πύλης καὶ τῆς γεφύρας καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχουν τὸν κατήφορον. Οἱ λοιποὶ μείναντες ἐπάνω ἡσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν δλονὲν τὴν φλόγα μηδ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρά κλαδιά εἰς τὸ πῦρ.

'Ο ίερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν «πρόθεσιν» κι ἐμνημόνευσε τὴν πρώιαν ἐκείνην δσα δόνόματα εἰχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἴδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ δσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν' ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης δλα τὰ δόνόματα τῆς πολίχνης ἀποθαμένα καὶ ζωντανά. 'Εδεήθη καὶ ὑπέρδιασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὖ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἔξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαιυσαν, ἡ ἡσυχία ἐπῆλθεν. 'Εφάνη, δτι βουβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει ἥ δτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας...Δύο ἄλλοι ἀνδρες ἀνησυχήσαντες ἔξῆλθον ἔως τὴν Ἀγίαν Κυριακήν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας μὲδύο πυρσούς εἰς τὰς χεῖρας.

Παρῆλθεν δλίγη ὥρα· δ ἰερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν «λειτουργίαν» ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. 'Αλλ' ἡ «λειτουργία» προύχώρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «μετά φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευ-

ταῖοι ἔξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν δὲ μπαρμπα-
Στεφανής καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ
μετ' αὐτῶν τρεῖς ἄγνωστοι μὲν ναυτικά ἐνδύματα καὶ μὲν κηρω-
τοὺς * ἐπενδύτας. "Ἐφθασαν δλοι ἀκριβῶς, δπως ἀσπασθῶσι
τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

'Ἐνῷ δὲ κύρῳ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Ἐύλογήσω τὸν
Κύριον», οἱ ἀνδρες ἔξηγοι ὑπέντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα.

Τὸ ἔξοκειλαν πλοίον ἦτο τὸ γολετὶ * τοῦ Καπετάν Κων-
σταντῆ τοῦ Λημνιαράιου αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖνος. 'Ο ἕδιος,
ἀνὴρ μεσῆλις βραχὺς τὸ σῶμα μὲν ἀδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ
ἔξῆς :

Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωριμισμένος εἰς τὴν Δάφνην,
τὸν μεσημβρινὸν ὅρμον τοῦ Ἅγιου Ὁρούς, ἀλλὰ δὲ βοριάς τὸν
ἔξουριασε *, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ύπὸ τῆς
βίας τοῦ ἀνέμου καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν.
Μάτηην προσεπάθησε μὲν ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ
εἰς ὅρμον. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον μετὰ ματαίας προσπα-
θείας παρεσύρθη ύπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, δπου τὴν
νύκτα τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναῦται εἶδον ἔξαφνα
φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα αὐτούς, τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον
ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναῦσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ αἰπόλοι. 'Ο
πυρσὸς ἐκεῖνος ἔφάνη πρὸς αὐτούς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα,
ὡς γὰρ ἔθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες οἱ
ἀκούσαντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις...» 'Ἐπλησίασαν φερόμενοι
μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τοῦτο καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατα-
συντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὔτυχῶς δι' ἐπι-
τηδείου χειρισμοῦ ἀπέεψυγον τὴν καταστροφὴν καὶ ἐκάθισαν
τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχὰ ἐπὶ τῆς ἄμμου, δπου τόσον καλὰ ἦτο
ἔξησφαλισμένον, δσον δὲν ἤδυνατο νὰ εἶναι μὲν τὰς δύο ἀγκύ-
ρας του, τὰς μεινάσσας δμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου τῆς
Δάφνης.

"Ἐφεξεν δὲ Θεός τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν καὶ οἱ αἰπόλοι ἔφι-
λοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἔριφια, ἐνῷ
οἱ δύο ύλοτόμοι εἶχον φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλάς δωδεκάδας
κοτσύφια ἀλατισμένα καὶ ὁ καπετάν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν

ἀπὸ τὸ γολετί, τὸ δποῖον ούδένα κίνδυνον διέτρεχεν δπως ἥτο καθισμένον, ἀν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ ξηρᾶς, νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκοὺς γενναῖον οἶνου καὶ ἐν καλάθιον μὲ αύγα καὶ κασκαβάλι* τοῦ Αἴνου καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὅρνιθας καὶ τὸ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγαν πάντες καὶ ηὐφράνθησαν ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου.

Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν μὲ ἀρκετὰ σκεπάσματα καὶ καπότας, δσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἰχον φέρει μεθ' ἐσυτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἰχον εἰς τὸ Κάστρον καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψυχος ἥλαττώθη πολύ, κι ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα - Στεφανής καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοσκῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιάν ύπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς καὶ κάμψαντες τὸ κάστρον τὴν ἔφεραν εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος.

Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα - Στεφανῆς καὶ τῆς μικρῆς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες δὲν ἔβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ δποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἔφαινετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετίσαντες τοὺς αἰπόλους ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ίστια καὶ μὲ κώπας πλέοντες διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φοράν αὐτήν, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλοωτέρας* εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

« Χριστούγεννιάτικα Διηγήματα »

* Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

„Η πριγκιπέσσα 'Ιζαμπώ' τοῦ Τερζάκη είναι ίστορικό μυθιστόρημα. Σ' αὐτό δ συγγραφεὺς μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς Φράγκης κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου στὰ τέλη τοῦ 13ου αἰώνα ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος οἱ Φράγκοι, πάνοπλοι, μὲ τὴν ὑπεροχήν, πλεονεξίαν καὶ σκληρότητα τοῦ κατακτητῆ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο δ ἐλληνικὸς λαὸς ἀσπλοῖς, ἀδύοις καὶ βασανισμένοις τοῦ τὴν ζωὴν τοῦ καὶ τὰ λίγα ἀγαθά τον στὰ ἀπογα τέρα τοῦ ξένου δυνάστη. Ὡς ήρωίδος τοῦ μυθιστορήματος, προβάλλει ἡ πριγκίπισσα 'Ιζαμπώ', ποὺ τοῦ δίνει καὶ τ' ὅνομά της, κληρονόμος τῶν Βιλλαδούνινων στὸ πριγκιπάτον 'Αχαΐας μὰ ἀπέναντι πραγματικὸς ἥρωας ὑψώνεται, οὐδὲν οὐδέποτο τοῦ ἐλληνισμοῦ, δηλαδόρος Σήνουρος, παιδόνυλον 22 χρόνων, ἀπὸ τὴν εὐγενικὴ γενιά τῶν Σγουρῶν τοῦ Ναυπλίου, ἀντίμαχος τῶν Φράγκων καὶ δόδηγητης καὶ προστάτης τοῦ δυναστεύομένοις λαοῦ. Στὸ ἀπόστασιμα ποὺ παραθέτουμε, δὲ Σγουρός, ἀφοῦ ουνεννοήθηκε μὲ τὸν 'Ελληνα ἀρχοντα τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοὺς Μαριάτες, προσθάλλει καὶ πάλιν τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, κάστρο καὶ κοιτίδα τῆς οἰλογενείας τῶν Βιλλαδούνινων. Η ἔφοδος ἔγινε, διαν οἱ Φράγκοι τοῦ Φρουρίου εἶχαν πάσι στὴν αὐλὴ τῆς 'Ανδραβίδας (τῆς 'Ηλείας), γιὰ τὴ γιορτὴ ποὺ ἔδινε ἐκεῖ ὁ πριγκιπας ἀρχοντας τῆς Αχαΐας, σύζυγος τῆς 'Ιζαμπώ...)

ΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ — ΤΟ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ

‘Ο καιρὸς ζύγωνε. Ο Σγουρὸς ἔτρεχε ἀπὸ καλύβα σ’ ἐργαστήρι καὶ ἀπὸ τὸν κάμπο στὸ βουνὸν νὰ συδαυλίζῃ ψυχές, νὰ φυσάῃ τὴ θράκα, ποὺ λουφάζει, νὰ συντηράῃ τὴ σπίθα, ποὺ ἄναψε δειλή.

‘Εμπαινε δρμητικός, μὲ ἐνθουσιασμό, ἔδινε κουράγιο σ’ ἀποθαρρυμένους, φυσοῦσε τὴν αἰσιοδοξία μὲ τὸ γέλιο καὶ μὲ τὸ χωρατό. ‘Ητανε σπίτια, ποὺ τὸν καρτερούσανε τὰ βράδυα νά’ ρθη σὰν τὸν Μεσσία, νὰ ξεκουράσῃ ἀπὸ τὴν ἀνέλπιδη πεζοπορία τῆς ήμέρας. Συχνὰ τοῦ εἶχε τύχει νὰ τοὺς δῆ, ποὺ βγαίνανε νὰ τὸν προϋπαντήσουν στὰ κατώφλια, κρεμόντανε στὰ παραθύρια, τοῦ γνέφανε μακριάθε ἀνυπόμονα. Καθότανε ἀνάμεσο τους λίγες στιγμές στὸ παραγώνι... Δὲν τοὺς ἔλεγε ψέματα, δὲν ἀποκοίμιζε μὲ παραμύθια.

Μιλοῦσε τὴν ἀπλὴ γλώσσα τοῦ βαθύτερου καημοῦ· τοὺς ἔλεγε γιὰ τὴ γῆ ποὺ καρπίζει, γιὰ κεῖνον ποὺ τὴ δουλεύει, γιὰ τὸν ἥλιο ποὺ φήνει τὸ χρυσὸ στάχυ, τὴν ἀνοιξη ποὺ φέρνει πίσω τὰ πουλιά, τὴ ζωὴ ποὺ εἶναι δημοφη, δῶρο θεῖκό, καὶ πλάστηκε ἔτσι, ποὺ νὰ τὴ χαίρεται δημοια ὅ διτὸς καὶ τὸ μαμούδι...

‘Εξω φυσοῦσε δ ἀψύς ἄνεμος τοῦ χειμώνα, δ Ἀστρίτης— τὸ ἄλογό του — ἔτρωγε τὸ καρφοπέταλο προσμένοντας νὰ τὸν

πάρη γι' ἀλλοῦ. "Ομως ἐδῶ εἶχε ἀνατείλει ὁ μυστικὸς ἥλιος τῆς εὐτυχίας, ζέστα εὐλογημένη, φῶς ἵλαρό. Τότε καταλάβαινε κι αὐτός, δίχως νὰ τοῦ περνάῃ ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἔγνοια νὰ τὸ πλέξῃ καὶ μὲ λόγια, πῶς δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο ἀνώτερη, ἴερώτερη χαρὰ ἀπὸ κείνη, ποὺ δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος, σὰ δίνη τὴν χαρὰ στὸ διπλανό του..."

"Η προθεσμία κόντευε νὰ περάσῃ. Εἶχανε δρίσει τὰ καθέκαστα, τὴν ὅρα ποὺ θὰ γίνη ἡ ἔφοδος, ἀπὸ ποιὰ μεριὰ τοῦ κάστρου, ποὺ θὰ σμίξουν γιὰ τὸ ξεκίνημα. "Εφυγε ἀποσταλμένος γιὰ τὸ βουνό, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς Μαϊνιάτες—Μανιάτες—πώς ὅρα εἶναι νὰ συνταχτοῦν καὶ νὰ κατηφορίζουν. 'Η πρόβλεψη ἥτανε, πῶς ἀντίσταση σοβαρὴ δὲ θὰ βρίσκανε τὴν πρώτη στιγμή. 'Απὸ κεῖ καὶ πέρα περιμένανε τίς δύσκολες ὅρες, ὅταν οἱ Φράγκοι θὰ ξαναγυρίζανε ἀπὸ τὴν 'Ανδραβίδα, ἐνισχυμένοι σ' ἀριθμὸ καὶ γεμάτοι μνησικακία τοῦ πληγωμένου φιλότιμου. Τὸ κάστρο ἥτανε εύκολότερο νὰ παρθῇ καὶ δυσκολότερο νὰ κρατήσῃ... .

Στὴν πολιτεία, ποὺ εἶχε λουφάξει, τὰ λαδολύχναρα σβήστηκανε νωρίς. "Ήτανε ἀσέληνη καὶ κρύα νύχτα τοῦ Νοέμβρη, δαρμένη ἀπὸ κοφτερὸ βοριά. 'Ο σκοπὸς τοῦ κάστρου ἀπόψε δὲν τραγουδοῦσε.

Λίγη ὅρα προτοῦ ὁ νυχτοφύλακας τοῦ κάστρου ἀρχίση τὴν ταχτική του γύρα, ξεμοναχιασμένοι ἢ σὲ μικρὲς δμάδες, ξεκινήσανε οἱ ἐπαναστάτες ἀπὸ τὰ σπίτια τους ἀμίλητοι γιὰ τὸν τόπο τῆς ἀντάμωσης. Στὸ πηχτὸ σκοτάδι δὲν ξεχωρίζανε δὲνας τὸν ἄλλον, μονάχα μὲ φωνή, πνιχτὴ κι ἐκείνη, δίνανε γνώρα... 'Ο Σγουρόδες ἥρθε πρώτος.

Εἶχανε πεῖ στὸν παπα-Δανιὴλ νὰ περιμένη πρῶτα τὸ ἀποτέλεσμα κι αὔριο νά'ρθῃ στὸ κάστρο νὰ τοὺς ἀνταμώσῃ· δύμως ἐκεῖνος ἔβαλε τίς φωνές, πῶς αὐτὸ δὲ γινότανε, καθόλου δὲν τὸν βιολοῦσε. "Ηρθε λοιπὸν ἀπόψε, νὰ εἶναι κι αὐτὸς ἐκεὶ μαζὶ τους ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Δὲν κρατοῦσε στὰ χέρια του ὅπλο.

"Ο παπα-Δανιὴλ τίτλο ἰδιαίτερο στὴν 'Εκκλησία τῆς 'Ορθοδοξίας δὲν εἶχε, παπάς ἀπλὸς ἥτανε, οὕτε κἀν ἀρχιμανδρίτης· ἡ ἐκκλησία τῆς 'Αγια-Σοφίας, ποὺ λειτουργοῦσε, πτωχική, ἐκεὶ κάτω στὶς συνοικίες τῶν βιλάνων *, δὲν τοῦ χάριζε προνόμια.

“Ομως, όταν τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη, ἄφηνε ἀδίσταχτα τὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ του· μάζευε τὴν ἄκρη τοῦ ράσου στὴ χούφτα του, μ' ἀνεμο καὶ μὲ βροχή, μεσάνυχτα, ἢ μὲ λιοπύρι, ἔκοβε δρόμο, χτυποῦσε πόρτες, παρακαλοῦσε, ρητόρευε, ἵκετευε, ὥρθωνε, φοβερίζοντας ἀκόμα τοὺς Φράγκους, τὸ μικροσκοπικό του ἀνάστημα καὶ ὑπερασπίζονταν ἀποτελεσματικὰ τοὺς βιλάνους, ποὺ εἶχαν ἐμπιστευτῇ τὴν τύχη τους στὰ χέρια του. Σὲ κάθε στιγμὴ μεγάλης ἀνάγκης δ παπα· Δανιὴλ πρόβαλλε γιὰ τὸ βιλάνο σὰν ὕστατο καταφύγιο.

Οἱ ἄλλοι μοιραστήκανε τὶς λόγχες, ποὺ εἶχε στείλει νωρίτερα δ σιδεράς, περάσανε στὸ κορμὶ τὰ δοξάρια. Σύμφωνα μὲ τὶς ὀδηγίες, ποὺ εἶχανε πάρει, κρατοῦσαν ἀκόμα μαζί τους κι ἀπὸ ἔνα μαχαίρι ἢ τσεκούρι, χωμένο στὴ ζώνη. Οἱ χωριάτες δὲν πήρανε λόγχη οὕτε δοξάρι φορέσανε. Εἶχανε φέρει μαζί τους, τροχισμένα, τὰ δρεπάνια τους.

Πάνω ποὺ συναχτήκανε οἱ Καλαματιανοί, φτάσανε καὶ οἱ χωριάτες ἀπὸ τὰ Γιάννιτσα. “Ἐνα παιδὶ ξυπόλυτο βάδιζε κοντά τους κρατώντας φανάρι, γιατὶ ἔρχονταν ἀπὸ μακριὰ κι ὁ δρόμος ἦτανε δύσκολος, ὠργωμένος ἀπὸ τὶς βροχές.

— Εἴμαστε ὅλοι; ρωτηθήκανε ἀναμεταξύ τους.

Μετρηθήκανε. Πενήντα ἄντρες, ἀπ' αὐτοὺς δύο γέροι, ἔνας χωριάτης κι ὁ παπα· Δανιὴλ.

— Τὸ παιδὶ; ρώτησε δ Σγουρός.

— Καὶ τὸ παιδὶ πενηνταένας.

Τὸ παιδὶ θά 'μενε, ἥταν ὁ γυιός τοῦ Σέργιου, ποὺ κρεμάσανε οἱ Φράγκοι τὶς προάλλες. Στὴν ἀγκαλιά του κρατοῦσε μπόγο τὴ σκοινένια σκάλα.

— Σβῆσε τὸ φανάρι.

Τὸ σβῆσανε, κι ἔτσι τοὺς ρούφηξε πάλι τὸ σκοτάδι, ποὺ ζημοιαζε τώρα περισσότερο πυκνό...

— Καὶ τώρα μπρός, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λέει δ Σγουρός.

Κάνανε τὸ σταυρό τους. ‘Ο ἀνεμος, ποὺ βούζε στὰ χαλάσματα, σάρωνε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Πάφλαζε σὰ θάλασσα μέσα στὶς ἐλιές. Ψηλὰ δ οὐρανὸς εἶχε χαθῆ; οὕτε ξενα ἀστέρι δὲ σημάδευε τὸ ὄρόσημό του. Ξεκινήσανε. ‘Ο βημα-

τισμός τους ήτανε ἀθόρυβος, πόδια γυμνά, καθώς μιᾶς λιτανείας ἀπό σκιές, πού γλιστρούν φερμένα μέσα στή νύχτα ἀπό τὸ χειμωνιάτικο ἀέρα. Θαμπά φέγγανε μονάχα, κυματίζοντας, οἱ ἄσπρες γενειάδες τοῦ παπα-Δανιὴλ καὶ τοῦ γέρου χωριάτη. Βαδίζανε πρῶτοι οἱ δυὸ γέροι, ἀνοίγοντας τὴν πορεία στή φάλαγγα, πρόγονοι Ἱεροί, προφῆτες μυστικῆς καὶ προαιώνιας θρησκείας.

"Ἔγινε τὸ κατόρθωμα δίχως σχεδὸν νὰ χυθῇ αἷμα. Μέσα στή νύχτα οἱ πενήντα εἰχαν χυθῆ γοργά, βουβά, γύρω στὶς τάπιες, κυλήσανε χάμω τοὺς σκοπούς, ἀνεβήκανε στὸν πύργο, δέσανε τοὺς στρατιωτικούς, ἀδειάσανε τὴν ὁπλοθήκη.

Στὴν πολιτεία κάτω δὲν εἶχε ἀκουστὴ τὸ παραμικρό. Τὸ πρωί, χαράματα, μιὰ σάλπιγγα σήμανε ἀπὸ τὸν πύργο, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς πολῖτες, πῶς τὸ κάστρο εἶχε παρθῆ. Στὴν πολιτεία χτυπήσανε τὰ σήμαντρα. Τὴν ἔδια ὅρα ἔνας ύπηρέτης τοῦ κάστρου, ποὺ εἶχε ξεφύγει, μοναδικὸς ἀπὸ τοὺς Φράγκους, κάλπαζε στὸ δρόμο ἔξαλλος νὰ μεταδώσῃ τὴν ἀπίστευτη εἴδηση.

'Ἐξακόσιοι Μαΐνιδες φτάσανε σὲ λίγο καὶ μαζί τους μιὰ ἀνάσσα ἥρθε, κάτι σάν ἀέρας ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ ἐπικεφαλῆς τους, τέσσεροι βουνίσιοι θεόρατοι, ἄκουροι, ντυμένοι μὲ κοντά χιτώνια ἀπὸ ραμμένες προβιές, δηλώσανε, πῶς παρουσιάζονται στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων (τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου)...

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΦΡΑΓΚΟΥΣ

Τρεῖς μέρες ἀργότερα ἡ Καλαμάτα, ποὺ πανηγύριζε στὸ μεταξὺ δέννοιαστη, μ' ἀπλοϊκὴ πίστη, πῶς εἶχε γλυτώσει, δοκίμασε τὸ πρῶτο δυσάρεστο ξάφνιασμα. Φράγκοι καβαλαρέοι φανήκανε πέρα στὴ δημοσιά, ἔρχονταν κατὰ δῶθε. Οἱ ἀρματωσιές τους λάμπανε στὸν πρωινὸ ἥλιο.

Οἱ πρῶτοι, ποὺ τοὺς εἴδανε, ἀγρότες, εἶχανε τρέξει στὴν πολιτεία καὶ δώσανε ξέπνοοι τὴν εἴδηση. Μὲ μιᾶς οἱ δρέμοι ἀδειάσανε, τὰ πορτοπαράθυρα κλειστήκανε, βουβαμάρα τρομαγμένη πλάκωσε παντοῦ. Τὸ κάστρο ἀμπάρωνε τὴ σιδερόπορτα καὶ στὶς τάπιες ὠρθώθηκαν οἱ λόγχες.

Σὲ λίγο μπαίνανε στὴν Καλαμάτα μὲ τριποδισμὸ βαρὺ

οἱ καβαλαρέοι. Δὲν ἥτανε πολλοί, καμιὰ τριανταριά μετρήσανε οἱ Καλαματιανοί, κρυφοτηρώντας πίσω ἀπὸ τὰ παραθύρια τους. Μπροστὰ πήγαινε, κορδωμένος στὸ κορακάτο φαρὶ* του, δικοντόσταυλος.*

*Ηρθαν διλόϊσα μπροστὰ στὴν καστρόπορτα, σταθήκανε καὶ βάλανε τὴ σάλπιγγα νὰ σημάνῃ. *Ἐνας κήρυκας φώναξε σηκώνοντας κατὰ τὶς τάπιες τὸ κεφάλι, μὲ τὰ χέρια γύρω στὸ στόμα χωνί:

— Στ' ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς κυρα-πριγκι-πέσσας, ποὺ ὁρίζουν τὴν πολιτεία τούτη τῆς Καλαμάτας, ἀνοῖξτε. Οἱ καβαλάροι τοῦ μεγαλότατου πρίγκιπα δὲν ἔρχονται σὰν ἐχθροί, ἔρχονται νὰ μιλήσουν μαζί σας. Στ' ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας! *Ο ἔρχοντας κοντόσταυλος ἔδω παρὼν σᾶς δρμηνεύει νὰ μὴ φοβηθῆτε τίποτα. *Ανοῖξτε!

Χρειάστηκε νὰ περιμένουν κάμποσο μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα οἱ Φράγκοι, ὡς ποὺ οἱ καστρινοὶ ν' ἀποφασίσουν. Φαίνεται, πῶς εἶχανε συναχτῇ μέσα, τὸ συζητούσανε τὸ πρᾶμα, ἀν εἶναι φρόνιμο. Τέλος, ἀφοῦ πιὰ δικήρυκας τρεῖς φορὲς εἶχε διαλαλήσει τὴν ύπόσχεση τοῦ κοντόσταυλου, πῶς ἔρχεται σὰ φίλος, ή βαρειά πόρτα ξεμανταλώθηκε, κι οἱ Φράγκοι, δίχως νὰ πεζέψουν, μπήκανε στὸ κάστρο.

Τοὺς ὀδηγήσανε στὴ μεσαυλή ἔκει πεζέψανε. Γύρω, σὲ κύκλῳ μεγάλῳ, στέκονταν διλαρμάτωτοι οἱ ἐπαναστάτες, κρατώντας στὸ χέρι τὶς λόγχες, τὰ τόξα, τὰ δοξάρια τῆς ὁπλοθήκης τοῦ κάστρου, μὰ καὶ τὰ δρεπάνια, ποὺ εἶχαν φέρει μαζί τους, δταν πρωτόρχονταν. Οἱ Φράγκοι, σαστισμένοι κάπως, κοιτάζανε γύρω νὰ ἰδοῦν σὲ ποιὸν ἀπ' ὅλους θά' πρεπε νὰ μιλήσουν.

Τότε τὰ μάτια τους πέσανε στὰ σκαλιά τῆς ἐκκλησίας. Ἐκεῖ σὲ τάξη ἀραιή, κλιμακωμένοι, στέκονταν ἔξι ἄντρες. Ἐκεῖ γνέψανε οἱ βιλάνοι στοὺς ἀποσταλμένους τοῦ πρίγκιπα νὰ προχωρήσουν. *Ητανε οἱ ἔξι ἀρχηγοὶ τοῦ ξεσηκωμοῦ. *Ο Σγουρός, δι Γιανιτσιώτης, οἱ τέσσεροι Μαϊνιώτες.

Μὲ βῆμα ἀποφασιστικὸ δι κοντόσταυλος προχώρησε νὰ σταθῇ μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια. *Ητανε ἄντρας ἀληθινὸς δι κοντόσταυλος, πολεμιστὴς ἀπὸ κούνια...

Χαιρέτισε τούς έξι καπεταναίους δίχως προσποίηση, μὲ εἰλικρίνεια αύστηρή καὶ παλληκαρίσια, κι εἶπε τὴν πρόταση τοῦ ἀφέντη του. 'Ο πρίγκιπας ἀναγνωρίζει, πῶς οἱ ἐπαναστάτες τοῦ ἔχουν πάρει μὲ τὰ σπαθῖ τους τ' ὡραῖο κάστρο, πῶς δειχτήκανε στὴν πράξη τούτη ἀποφασιστικοί, πῶς τὸν ξαφνιάσανε μὲ τὴν ἀποκοτιά* τους καὶ τὴ δεξιωσύνη. "Ομως τὸ κάστρο δὲν μποροῦσε, ὅχι, δὲν τοῦ ἥτανε βολετό, νὰ τοὺς ἀφήσῃ. Καὶ πρῶτα δὲν ἥτανε δικό του. Καθὼς ὄλοι ξέρανε, ἡ Καλαμάτα εἶναι χτῆμα τῶν Βιλλαρδουίνων, τὸ κάστρο πατρογονικὸ τῆς κυρᾶς του, 'Ιζαμπώς.

"Αν θέλουνε, λέει, μπορεῖ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ γιὰ τὴν ἐπιστροφή, πληρώνοντας λύτρα, δσα λύτρα ὁρίσουν μὲ κοινὴ συμφωνία τὰ δυὸ μέρη, καὶ γιὰ τοῦτο ἔχει τὸ λεύτερο αὐτός, ὁ κοντόσταυλος, νὰ συζητήσῃ μὲ τοὺς γενναίους ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαναστατῶν. "Αν πάλι δὲ θέλουν λύτρα, μὰ προτιμοῦν τὴ γῆ, καλά, τότε νὰ πούνε ποιό μέρος ἀπὸ κεῖνα ποὺ βρίσκονται στὴν ἔξουσία του, τόποι, χωριά, καὶ δυναμάρια* τοῦ Μωριᾶ, μπορεῖ νὰ τοὺς ίκανοποιήσῃ. "Εχει ὄλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ τοὺς δώσῃ ἀντάξια ἀμοιβή.

'Εδω πήρε ἀνάσα ὁ κοντόσταυλος, τέντωσε τ' ἀτσαλόφραχτα ποδάρια του καὶ πρότεινε τὸ φαρδύ στήθος.

—"Αν ὅμως οἱ ξεσηκωμένοι βιλάνοι ἀρνηθοῦν, ἀν ἐναντιώθουν στὴν πρόταση, ποὺ εἶναι κι ἀπόφασή τους, νὰ ξέρουν, πῶς μὲ κανένα τρόπο, ποτέ, ὁ πρίγκιπας τῆς Ἀχαΐας δὲ θὰ ὑποχωρήσῃ. Μὲ πολιορκία ἢ μὲ μάχη, μὲ σίδερο καὶ μ' αἷμα, θὰ τὸ πάρη πίσω τὸ κάστρο του, τὸ κάστρο τῆς κυρᾶς του, ἔτσι ποὺ νὰ τοῦ εἶναι μάρτυς δ Θεός κι οἱ ἄγιοι τοῦ Παραδείσου. Καὶ τότε κανένας δὲ θά'χη νὰ προσμένη ἔλεος, μόνο τὰ κοράκια θὰ φᾶνε τὸ κορμί του.

"Ἔτσι εἶπε ὁ κοντόσταυλος. Οἱ έξι τὸν εἴχανε ἀκούσει ἀμίλλητοι. Γύρω, στὸ λαὸ τῶν ξεσηκωμένων, βαθειά, στυγνὴ βασιλευε σιωπή. 'Ωδηγήσανε τοὺς Φράγκους στὴ μεγάλη σάλα τοῦ πύργου καὶ τοὺς εἴπανε νὰ προσμένουν ἐκεῖ, ὡσότου οἱ ἀρχηγοὶ συνεννοήθοῦν μεταξύ τους κι ἀποφασίσουν. Οἱ έξι πάλι ἀποτραβηχτήκανε γιὰ σύσκεψη στὴν ἐκκλησία.

Δὲ βάσταξε πολὺ ἡ σύσκεψη. 'Ο κοντόσταυλος κι οἱ ἵπποτες του, ποὺ περιμένανε στὴ σάλα ὅρθοι, γιὰ νὰ δείξουν ἔτσι τὴν περήφανη βιάση τους, εἴδανε σὲ λίγο νὰ τοὺς φωνάζουν ἔξω. Βγήκανε. Κι ἑκεῖ, μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας, πήρανε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σγουροῦ μεγαλόφωνα, ἔτσι ποὺ νὰ τὴν ἄκοῦν καλὰ οἱ γύρω, τὴν ἀπόφαση τῶν βιλάνων:

— Οἱ Ρωμιοὶ τῆς Καλαμάτας, τῆς Μάϊνης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς γύρω τόπους ἀποφασίσανε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ πάρουν τὸ κάστρο τοῦτο, ὅλοι ἀδέρφια στὴ σκλαβιὰ καὶ στὸν κατατρεγμό, ἀν καὶ γνήσια παιδιὰ τούτης τῆς γῆς, μηνᾶνε στὸν πρίγκιπα νὰ ξέρῃ, πώς ὁ σκοπός τους δὲν ἥτανε νὰ πληρωθοῦν. Δὲν κλέψανε πρᾶμα δένο, καθὼς οἱ ληστές, μὰ πήρανε δικαιωματικά αὐτὸ ποὺ τοὺς ἀνήκει. Εἶναι βιλάνοι, τάξη κατώτερη, λοιπὸν δὲν ἔχουν χρέος ν' ἀκολουθήσουν τὴ συνήθεια τῆς ἴπποσύνης, ποὺ δίνει δικαίωμα στὸ νικητὴ νὰ πουλάῃ στὸ νικημένο τὰ ἔδια του τ' ἀρματα.

Νὰ ξέρῃ ὁ πρίγκιπας τῆς Ἀχαΐας, πώς στὸν τόπο τοῦτον ὁ ξένος εἰν' αὐτός, καὶ πώς οἱ ἐπαναστάτες πατήσανε τὸ κάστρο στ' ὅνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Αὐτὸ νὰ ξέρῃ. Κι ἀν νομίσῃ, πώς τὸν ἔχουν προσβάλει, ἀν δὲ θέλῃ νὰ παραδεχτῇ, πώς τὸ δίκιο εἶναι μὲ τὸ μέρος τους, τότε ἃς σηκώσῃ τὸ στρατό του γιὰ πόλεμο κι ἀς ἔρθῃ. Θὰ τὸν προσμένουν στὶς τάπιες ἔτοιμοι, ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι μάρτυς ὁ Θεός καὶ τὸ ἱερό του Εὔαγγέλιο.

'Απορημένος ἄκουσε ὁ κοντόσταυλος τὴν ἀπόκριση.. Αὐτό, μά τὸν "Άγιο Ιάκωβο, δὲν τὸ περίμενε!" Οχ! "Ελεγε, πώς θά' βρῃ τοὺς ἐπαναστάτες δύστροπους, πονηρούς, ἀποφασισμένους νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὴν περίσταση, νὰ εικολλήσουν ὅσο ἔπαιρνε μεγαλύτερο ἀντάλλαγμα, βαρύτερα λύτρα. Μὰ ν' ἀρνηθοῦν καὶ τόπους καὶ χωριὰ καὶ λύτρα! Αὐτό, ἀν δὲν τὸ ἄκουγε μὲ τὰ ἔδια του τ' αὐτιά, ποτὲ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψῃ..

Δὲν εἶπε τίποτε, ἔμεινε ἄλαλος γιὰ μιὰ στιγμή. "Υστερα γύρισε ἀποφασιστικά, πήγε στὸ φαρὶ του, καβαλίκεψε, καὶ μπροστὰ αὐτός, πίσω οἱ ἵπποτες, βγῆκε ἀπὸ τὸ κάστρο.

'Η σιδερόπορτα ξανάκλεισε, βαριά...

«· Η Πρωγκιπέσσα Ιζαμπώ »

"Αγγελος Τερζάκης

Tὰ σπέρματα τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, πεσόντα ἐν καιρῷ εἰς τὴν γῆν τῆς Μακεδονίας, ἐκαρποφόρησαν. Καθ' ὃν χρόνον ἔξερράγη ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ Θεσσαλονίκη ἐτέλει ἐν ἐλλείψει Πασᾶ ὑπὸ μουτεσελήμην, τὸν 'Ισούφμπεην, ἄνθρωπον κακεντρεχῆ καὶ αἴμοβόρον. Οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν νὰ ύποπτεύσῃ, δτὶ ἥσαν συνωμόται καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 'Αγίῳ "Ορει, ἐκάλεσε τοὺς προεστῶτας τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχιῶν, σκοπεύων νὰ ζητήσῃ δόμήρους εἰς ἀσφάλειαν, ἵσως δὲ καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτούς, ἀλλ' οἱ προεστῶτες, ἐν γνώσει δσων ἐμελετῶντο, δὲν ύπῆγαν, ἀπέστειλαν δὲ δευτερεύοντας τινάς καὶ ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐδόθησαν οἱ ζητηθέντες δμηροι. Τοῦτο ἐπηύξησε τὰς ύποψίας τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς.

Τὸ μέρος δὲ τὸ ύπερ πᾶν ἄλλο ἀνησυχάζον τὸν 'Ισούφμπεην ἦτο τὸ "Αγίον" Όρος, ὃπου δ 'Εμμανουὴλ Παπᾶς, προεστὼς τῶν Σερρῶν καὶ θερμὸς δπαδὸς τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας εἶχε πολλούς καὶ Ισχυρούς προσηλύτους· ἀλλ' ἐπειδὴ δυνάμει ἀρχαίων προνομιῶν ἀπηγορεύετο ἡ εἰσοδος δθωμανικῶν στρατευμάτων, δ 'Ισούφμπεης ἔστειλε κατ' ἀρχὰς στρατεύματα μόνον πρὸς τὸν Ισθμὸν τοῦ 'Αγίου Όρους, μεγάλως ἐνοχλοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων· ήθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ Πολυγύρου, πρωτευούσης τῶν Χασίκων χωρίων, ὡς ύποκινοῦντας ταραχάς, καὶ διέταξε νὰ στρατεύσωσι πρὸς τὴν ρηθεῖσαν κωμόπολιν δ μὲν ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς Παζαρούδας, Τσιρίμπασης, μετὰ 600 διὰ τῶν δρέων, δ δὲ ταμίας τοῦ 'Ισούφμπεηα τῶν Σερρῶν Χασάναγας, δ διοικῶν τὰ Χάσικα χωρία, μετ' ἄλλων 500 διὰ τῆς πεδιάδος, καὶ εἰσελθόντες τὴν 17 Μαΐου νὰ συλλάβωσιν τοὺς προεστῶτας, ν' ἀφοπλίσωσι τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐνδιαμείνωσιν. 'Αλλ' οἱ προεστῶτες, μαθόντες δσα ἐτεκταίνοντο, ἔξῆλθον τὴν 15 ἀναθέσαντες εἰς ἄλλους τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ καταλυμάτων τοῦ ἐρχομένου στρατοῦ. Τὴν ἐσπέ-

ραν δὲ τῆς αὐτῆς ήμέρας στρατιώται τοῦ διοικητοῦ τῆς κωμοπόλεως περιφερόμενοι ὅπλιζον τοὺς προστυχόντας καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τινας νέους.

Τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ οἱ ἀπειλητικοὶ τῶν Τούρκων λόγοι, ἔτι δὲ καὶ φόνοι συμβάντες σποράδην ἐντὸς τοῦ πασαλικίου, ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὅλοι θ' ἀπέθνησκον ἐν στόματι μαχαίρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῶν στρατευμάτων. Εἰς πρόληψιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔδραξαν τὰ ὅπλα, ἐπάτησαν τὸ διοικητήριον τὴν ἐπαύριον, ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν 18 στρατιώτας καὶ ἐστράτευσαν αὐθημερὸν εἰς προφύλαξιν τῆς κωμοπόλεως, οἱ μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χασάναγα, καὶ οὕτως ἡνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Ταῦτα μαθῶν δὲ μουτεσελήμης τῆς Θεσσαλονίκης ἔγινε θηρίον, ἐσούβλισε τοὺς δυστυχεῖς ὄμηρους τῶν ἐπαρχῶν καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν ἐπίσκοπον Κυτρῶν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεκὲν καὶ τὸν Κυδωνιάτην· δισχιλίους δὲ ἄλλους χριστιανοὺς ἐφυλάκισεν ἐν τῷ ναῷ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐγύμνωσε πολλάς οἰκίας. Ἀλλὰ τὰ κακὰ ταῦτα ἐξῆψαν ἀντὶ νὰ σβέσωσι τὴν ἀποστασίαν, διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυγύρου ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἄλλα κατόπιν αὐτῶν ἔδραξαν τὰ ὅπλα, καὶ πανταχόθεν συνέρρευσαν στρατεύματα, ἐξ δὲ ἐσυστήθησαν δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐκ Μαδεμοχωριτῶν καὶ μοναχῶν ἐξελθόντων τοῦ Ἀγίου Ὁρούς υπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπᾶ, δστις ἀνηγορεύθη «ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας», τὸ δὲ ἐκ Χασικοχωριτῶν καὶ Κασσανδρέων υπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χάψαν Κασσανδρέα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα στρατόπεδα πολλάκις ἀψιμαχήσαντα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ύπερίσχυσαν· τὸ ύπὸ τὸν Χάψαν μάλιστα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Καλαμαρίας καὶ κατεδίωξε τοὺς Τούρκους δύο ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ἰουνίου δὲ Μπαηράμπασας, ἐτοιμαζόμενος νὰ στρατεύσῃ εἰς ἀνατολικὴν Ἐλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἐπεσεν ἐν πρώτοις πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸν Παπᾶν, ἐστρατοπεδευμένον πρὸς τὸ βάθος τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου (τῆς Κοντέσσας), καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ύποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὅρη· στραφεὶς

δὲ μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου στρατοπέδου ἡνάγκασε καὶ αὐτὸν νὰ ύποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὅρη. Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τοῦρκοι, παραλαβόντες καὶ τοὺς Ἐβραίους, ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Βασιλικῶν, 4 ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, δύπον ηὗραν 200 "Ελληνας δπλοφόρους ύπὸ τὸν Χάψαν. Γενναῖως ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς οἱ δλίγοι οὗτοι, ὀλλ' ἐνικήθησαν διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμόν των, καὶ ἐπὶ τέλους ἐτράπησαν·

Ἐφονεύθησαν δὲ 60 ἐν οἷς καὶ διπλοφόροι ἐπαίνου ἀξιος ἀρχηγός, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐμβάντες εἰς τὴν κώμην, τὴν ἔκαυσαν, φονεύσαντες καὶ ἀνδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους.

"Αλλη μάχη ἐπίσης δυστυχής συνέβη μετά τινας ἡμέρας κατὰ τὴν Γαλάτισταν, 2 ὥρας ἀπέχουσαν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν καὶ τὴν κώμην ἐκείνην, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Χριστιανούς, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἤνδραπόδισαν. Οἱ "Ελληνες μετὰ τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν ἐν Κασσάνδρᾳ, οἱ δὲ εἰς "Αγιον Όρος, καὶ τινες εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Σιδωνίας χωρία, Παρθενῶνα καὶ Συκιάν. Ἡ Χερσόνησος Κασσάνδρα, ή ἐλληνικώτερον

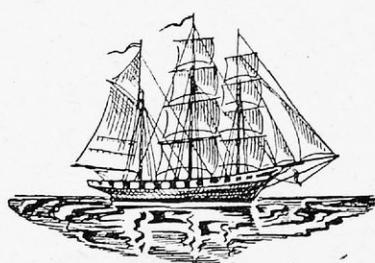
Κασσάνδρεια, εἶναι ἡ τὸ πάλαι γνωστὴ Πελλήνη καὶ παλαιότερον Φλέγρα' προέχει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τοῦ θερμαϊκοῦ καὶ τορωναίου κόλπου ὡς 40 μίλια μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κανάστρου, κοινῶς λεγομένου Παλιούρι. Ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ δὲ τῆς χερσονήσου ταύτης κεῖται τὸ χωρίον Πινάκα, ὃπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ Ποτίδαια, ἡ τόσον λογομαχιῶν καὶ κακῶν πρόξενος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Μακεδόνων, τὸ δὲ πλάτος τοῦ Ἰσθμοῦ εἶναι περίπου 450 ὁργυιῶν.

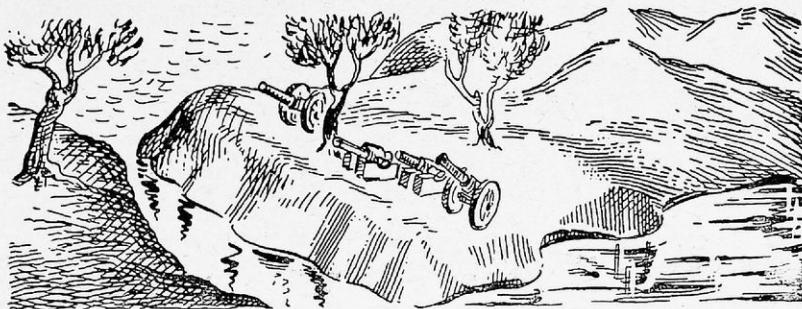
Οἱ "Ἐλληνες ἀφοῦ συνηθροίσθησαν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, ἔκοψαν τὸν Ἰσθμὸν τοῦτον, ἐντεῦθεν δὲ τῆς τομῆς ὠχυρώθησαν κατ' ἀρχὰς 2.700 ὁπλοφόροι ἐντόπιοι στήσαντες καὶ κανόνια ἐκ Ψαρῶν μετακομισθέντα, ἐβοηθοῦντο δὲ καὶ ὑπὸ δύο λημνίων πλοίων· εἰσῆλθον μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χερσόνησον καὶ 400 Ὀλύμπιοι ὑπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Λιακόπουλον καὶ Μπίνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀγίου Μάμαντος ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὠχυρώθησαν τριπλάσιοι οἱ Τούρκοι, οἵτινες, ἀφοῦ ἀπαξ ἐπὶ ἀποπείρᾳ ἐφόδου ἐπλησίασαν μέχρι τῆς τομῆς καὶ ἀπεκρούσθησαν, περιωρίσθησαν εἰς ἀκροβολισμοὺς ἀποβαίνοντας συνήθως πρὸς βλάβην των. Οἱ δὲ ἐντὸς τῆς χερσονήσου "Ἐλληνες, ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω πλοῖα καὶ ἴκανὰ πλοιάρια, ἐπέβαινον συχνάκις εἰς διάφορα μέρη διά νυκτὸς καὶ ἡγώχλουν τοὺς ἔχθρούς.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν τῷ καιρῷ ἔκείνω.

« Ἰστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως » τ. Α'

Σπυρίδων Τρικούπης

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1940

Ως οι "Ελληνες κάνανε πολλούς πολέμους και πολλές έπαναστάσεις, δωσπου τέλος κουράστηκαν, μάζεψαν στά σύνορά τους ἀπό τὴν Ἀσία κι ἀπό ἄλλα μέρη δύσους πίστευαν στὸν ἕδιο Θεό μὲ κείνους κι εἴπανε πιὰ νὰ ήσυχάσουνε. Ζούσαν τὴν ταπεινή και δύσκολη ζωὴ τῶν βουνῶν και τῶν θαλασσῶν τους, ἄρχοντες και λαός θέλανε πολὺ τὴν εἰρήνην κι οἱ γραμματιζούμενοι γράφανε βιβλία, ποὺ λέγανε γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.

Τότε ἔτυχε και μπήκαν τὰ μεγάλα "Εθνη τοῦ κόσμου πάλι σὲ θανάσιμο πόλεμο. Οι "Ελληνες ὅταν τὸ μάθανε εἶπαν : 'Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε μὲ κανένα γείτονά μας γῆ ἢ θάλασσα, θὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη. Κι ἔμειναν κάμποσο καιρὸ σὲ εἰρήνη. 'Αλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν πολλὰ λιμάνια και θάλασσες, ποὺ ἦταν περάσματα τῶν καραβιῶν, ἔνας μεγάλος γείτονάς τους ἄρχισε πολὺ νὰ τοὺς πειράζῃ μὲ λόγια και μὲ ἔργα. 'Ανήμερα τῆς Παναγίας, Αύγουστου 15, ὁ λαός τῶν βουνῶν και τῶν ψαράδων τῆς Ἑλλάδος πῆγε μὲ πολλὰ καράβια νὰ προσκυνήσῃ τὴ μητέρα τοῦ Θεοῦ σ' ἔνα νησὶ τοῦ Ἀρχιπελάγου. 'Ηταν συνήθεια νὰ πηγαίνη στὸ νησὶ μαζὶ μὲ τὰ καράβια κι ἔνα βασιλικό. "Εφτασε στὸ νησὶ τὸ βασιλικὸ καράβι, ἔρριξε ἄγκυρα και σιάρισε * τὶς σημαῖες του.

Τότε ὁ κακός γείτονας, ποὺ ἥθελε νὰ βάλῃ σὲ μπελά τοὺς "Ελληνες, κρυμμένος μὲς στὴ θάλασσα ἔρριξε τορπίλα και βούλιαξε τὸ βασιλικό, σκότωσε κάμποσους κι ἀπό τοὺς ναῦτες. "Ερριξε και στὰ καράβια τῶν προσκυνητῶν, και πολὺς θρῆνος

Θὰ γινότανε ἀνάμεσα σὲ γυναῖκες καὶ παιδιά, ἀν δὲν τύχαινε ἔνας μῶλος τοῦ λιμανιοῦ, δπου πήγαν καὶ ἔσκασαν οἱ τορπίλες. Τότε ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων πολὺ θύμωσε, θύμωσε κι ἡ Παναγία, ἀλλὰ εἶπαν, ἃς κάνουμε, πώς δὲ βλέπουμε τίποτε, νὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη.

“Οταν, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν κακὸ γείτονα πήγε περασμένα μεσάνυχτα καὶ ξύπνησε τὸ γέροντα προεστὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ εἶπε: «Ο στρατός μας θὰ μπῇ σὲ τρεῖς ὥρες στὴ χώρα σας νὰ πάρῃ δι, τι θέλει ἀπὸ γῆ κι ἀπὸ θάλασσα καὶ νὰ μὴν κάνετε τίποτε, γιατὶ ἀλλιῶς θὰ σᾶς κάνουμε γῆς μαδιάμ, ἔθνος τόσο μεγάλο, πολὺ αίμοβρό καὶ παλληκαρίσιο, ποὺ εἴμαστε.» Τότε ὁ γέροντας προεστὸς θυμήθηκε τὴν παλιὰ ἴστορία τῆς μικρῆς του χώρας, θυμήθηκε πόσες φορὲς τὰ βάλανε οἱ Ἑλληνες μὲ τοὺς βαρβάρους, κάθε φορά, ποὺ κινδύνευε ἡ λευτεριά τους, καὶ εἶπε, δπως πάντα εἶπαν οἱ Ἑλληνες: «Ἐλάτε νὰ τὰ πάρετε. Θὰ πολεμήσουμε.» Κι ἔδωσε διαταγὴ νὰ διαλαλήσουνε σ' ὅλη τὴ χώρα οἱ σειρήνες, ποὺ εἶχαν βάλει στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν, νὰ διαλαλήσουνε, πώς ὁ τόπος κινδυνεύει καὶ θὰ κάνουμε πόλεμο.

Τὸ τί ἔγινε τότε μὲ τὸ ζημέρωμα δὲ λέγεται. Οἱ σειρήνες μουνγκρίζανε ὅμοια μὲ ζωντανὰ ποὺ τὰ σφάζουν, οἱ ἄνθρωποι στὶς πολιτεῖες τρέχανε, πήραν τὸ μήνυμα στὰ βουνά οἱ βοσκοὶ κι οἱ φαράδες στὶς θάλασσες, ὅλα τὰ πλεούμενα γύρισαν πλώρη κι ὅλοι οἱ βοσκοὶ τρέχανε νὰ πάρουν τ' ἄρματα. Στὸ μεταξὺ ὁ κακὸς γείτονας ἔστειλε σιδερένια πουλιὰ στὸ γαλανὸ οὐρανὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ρίχνανε μπόμπες καὶ σκοτώνανε γυναῖκες καὶ παιδιά. »Α, λέγανε οἱ ξένοι ἄνθρωποι, ποὺ βλέπανε τὰ γινόμενα, τί θὰ κάνη τόσο μικρὸς λαὸς μὲ τόσο μεγάλο γείτονα. Θὰ γονατίσῃ σὲ μιὰ μέρα.» Μὰ δ λαὸς πίστευε, πώς θὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ προσβλημένη Παναγία. «Καλά, περιμένετε νὰ δητε. Περιμένετε μετὰ ἔνα μῆνα, τὰ Εισόδια τῆς Θεοτόκου.»

Οἱ μητέρες στέλνανε τ' ἀγόρια τους νὰ πολεμήσουνε καὶ λέγανε: «νὰ μὴ γυρίσετε, ἀν δὲ ρίξετε τὸν ἀντίχριστο στὴ θάλασσα», οἱ προύχοντες ἀνοιξαν τὰ πουγκιά τους καὶ δίνανε

χρήμα, οι 'Εκκλησίες δώσανε τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν, χρυσά καραβάκια καὶ ἄγγέλους καὶ ἀσημένια χέρια, καὶ οἱ γραμματι-
ζούμενοι, ποὺ γράφανε πρὶν βιβλία γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου,
στείλανε μήνυμα στὶς ἄλλες χώρες καὶ εἴπανε, πῶς τέτοιο ἀδικο
δὲν ξαναστάθηκε, λοιπὸν θὰ ύπερασπίσουμε τὴ γῆ μας καὶ τὴν
ἐλευθερία.

Πέρασε μιὰ μέρα καὶ οἱ βάρβαροι, ποὺ λέγανε, πῶς μὲ τὰ
φουσάτα* τους θὰ πατήσουν τὴ Χώρα, δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν.
Πέρασε κι ἄλλη μέρα καὶ πάλι δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν, ἐπειδὴ
στὰ περάσματα τῶν βουνῶν εἶχαν φτάσει οἱ "Ἐλληνες καὶ τοὺς
πολεμοῦσαν. Πέρασαν πολλὲς μέρες καὶ ὁ λαὸς ἔβλεπε δρά-
ματα μὲ ἀρχαγγέλους καὶ μαυροντυμένες γυναῖκες κι ἔλεγε :
«Περιμένετε τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.» Καὶ ὅταν ἦρθε ἡ μέρα
αὐτή, μεγάλη χαρὰ ἦρθε στοὺς "Ἐλληνες. Ἡρθε μήνυμα πῶς
οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ νησιώτες, ποὺ ξεσηκώθηκαν νὰ σταματήσουν
τοὺς βαρβάρους, τοὺς κυνήγησαν μὲς στὴ χώρα τους καὶ τοὺς
πῆραν πολλὰ λάφυρα, ἄρματα καὶ φυσέκια καὶ μιὰ μεγάλη πο-
λιτεία, τὴν Κοριτσά. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ποὺ κατοικοῦ-
σαν στὰ βουνά τῶν συνόρων, κουβαλοῦσαν στοὺς "Ἐλληνες βό-
λια καὶ τροφές, καὶ κατρακυλοῦσαν πάνω στοὺς ἔχθρους πέτρες
καὶ τοὺς σκότωναν. "Οσοι ἔχθροι γλύτωσαν, πῆραν τὰ ἄγρια
βουνά καὶ τοὺς φάγανε οἱ λύκοι... .

Τότε ἔγινε μεγάλος ἔօρτασμὸς στὴ χώρα τῶν 'Ἐλλήνων.
Οἱ καμπάνες τῶν ἑκκλησιῶν χτυποῦσαν χαρμόσυνα τρεῖς μέ-
ρες καὶ τὰ σπίτια βάλανε σημαῖες καὶ ὁ 'Αρχιεπίσκοπος φόρεσε
ἄμφια καμωμένα μὲ ἀσήμι καὶ γύρω του ἔβαλε μαυροφορεμέ-
νους ἀρχιμανδρίτες καὶ δοξάσαν τὸ Θεό. 'Ο λαὸς ἔψελνε «τῇ
ύπερμάχῳ Στρατηγῷ» καὶ οἱ γυναῖκες κλάψανε σιωπηλά, ὅταν
μνημόνεψαν τοὺς σκοτωμένους πολεμιστές.

Περιοδικόν «Νέα 'Εστία»

'Hllas Benēzēs

ΠΕΡΙΠΟΛΙΑ ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ

Οταν ἔφθασα στὸ ὑποβρύχιο, γιὰ νὰ παρακολουθήσω τὴν πρώτη του πολεμικὴ περιπολία, δὲ κυβερνήτης του, ἔνας ἀπὸ τοὺς παλιοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ναυτικοῦ μας, βοηθῶντας με ν' ἀνέβω στὸ χαμηλὸ κατάστρωμα, μοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε :

— Θὰ 'ρθῆτε λοιπὸν μαζὶ μας ;

— Μάλιστα, τοῦ ἀπήντησα, καὶ εἶμαι ἔξαιρετικὰ ὑπερήφανος γι' αὐτό. Ἐκεῖ θὰ συμμερισθῶ κι ἔγῳ μαζὶ σας τοὺς χίλιους δύο κινδύνους, ποὺ διατρέχουν τὰ ὑποβρύχια στὶς ὁρες τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ θ' ἀπολαύσω ἀπὸ κοντὰ τὶς ὑπέροχες στιγμὲς ποὺ θὰ περάσετε, ἀν δὲ καλὸς Θεός τῆς Ἑλλάδας μᾶς βοηθήσῃ νὰ συναντήσουμε ἔχθρικὸ πλοῖο στὴν τολμηρὴ αὐτὴ πολεμικὴ παγάνα σας.

'Αφοῦ ἐπέρασαν δλίγες ὁρες στὸ ἐρημικὸ λιμάνι τῆς ἐπιβιβάσεώς μου, στὸ διάστημα τῶν δποίων τακτοποιήθηκα ὅσο καλύτερα μποροῦσα στὸ στενόχωρο καὶ περιωρισμένο χῶρο τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὑποβρυχίου, ἔφύγαμε γιὰ τὴν πολεμικὴ περιπολία στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα.

Ξεκινήσαμε βράδυ, μ' ὅλον ἐκεῖνο τὸν ἐνθουσιασμὸ ποὺ χαρακτηρίζει ἴδιαίτερα τοὺς ναυτικούς μας, καὶ ἐπλέαμε στὴν ἐπιφάνεια ἀπὸ τὰ πιὸ κοντινὰ σημεῖα, γιὰ νὰ φθάσουμε τὸ γρηγορώτερο στὸν προορισμό μας.

'Η θάλασσα ἦταν ἡρεμη καὶ ἡ νύχτα πολὺ σκοτεινή. Τὸ ὑποβρύχιο γλιστροῦσε στὴ σχεδὸν ἀκύμαντη ἐπιφάνεια τῆς καὶ προχωροῦσε γοργὰ πρὸς τὸν προορισμό του. Τὸ πλήρωμα δλο κάτω ἐκτελοῦσε μὲ ἀκρίβεια ἐκκρεμοῦς ὠρολογίου τὶς διαταγὲς τοῦ κυβερνήτου. Στὸ κατάστρωμα εἶναι μονάχα οἱ ἀπαραίτητοι ὄπτηρες καὶ οἱ ἀξιωματικοί, καθὼς καὶ ἡ ὁμοχειρία τοῦ πυροβόλου, ἔτοιμοι νὰ δράσουν, ἀν δὲ ἔχθρὸς παρουσιασθῇ ξαφνικὰ κοντά μας. "Ἐχουν τὰ μάτια τους προσηλωμένα πρὸς τὸ πέλαγος καὶ προσπαθοῦν νὰ ξεσχίσουν τὸ σκοτάδι, μήπως καὶ διακρίνουν τὴν παρουσία ἔχθρικοῦ πολεμικοῦ.

"Ἐτσι λοιπὸν προχωροῦμε, ἐνῶ κάτω οἱ μηχανὲς μὲ τὸν ρυθμικὸ τους ρόγχο ἔξασφαλίζουν τὴν ταχύτητα μαζὶ μὲ τὸ γέμισμα τῶν συσσωρευτῶν. "Ολη ἡ ἡλεκτρικὴ ἐνέργεια, ποὺ ἔχομε ἀνάγκη

νὰ δαπανήσουμε μόλις θὰ ξημερώσῃ, για τὰ πλεύσουμε τὴν ἡμέρα κάτω ἀπ' τὴν θάλασσα, πρέπει νὰ ἔξασφαλισθῇ ἀπ' τὴν νύχτα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, μαζὶ μ' ἐμᾶς, ποὺ εἴμαστε στὴ γέφυρα, θὰ περάσουν ὅλη τὴν νύχτα ἄγυρυπνοι καὶ ἐπὶ ποδὸς πολέμου καὶ οἱ μηχανικοὶ καθὼς καὶ οἱ ἡλεκτρολόγοι τοῦ σκάφους. Οἱ ἀσυρματισταὶ ἔξ ἄλλου δὲ θὰ μπορέσουν καὶ αὐτοὶ νὰ βγάλουν ἀπ' τ' αὐτιά τους τ' ἀκουστικά, γιατὶ κι αὐτοὶ μόνο τὴν νύχτα, ποὺ τὸ ύποβρύχιο εἶναι στὴν ἐπιφάνεια, μποροῦν νὰ συνεννοήθοῦν μὲ τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τὰ ἄλλα μας καράβια.

"Ετοι προχωροῦμε τὴν ἐπικίνδυνη πορεία μας, χωρὶς κανένα φῶς ἐπάνω στὸ ύποβρύχιο καὶ χωρὶς κανένα φανάρι ἀναμμένο στὶς γειτονικές ἡ μακρινές ἀκτὲς γιὰ τὸν προσανατολισμὸν μας, δπως θὰ γινότανε στὴν περίοδο τῆς εἰρήνης. Οἱ ὁρες περνοῦν ἀτελείωτες καὶ κοπιαστικές καὶ οἱ ἀναφορὲς στὴ γέφυρα ἀπ' τοὺς ύπαξιωματικοὺς τῆς φυλακῆς διαδέχονται ή μία τὴν ἄλλη μὲ χρονομετρικὴ ἀκρίβεια.

Οἱ ὁπτῆρες ναῦτες ψάχνουν ἀδιάκοπα μὲ τὰ μάτια τους ἥ μὲ τὰ κιάλια τῆς νυκτὸς τὸ ἀδιαπέραστο σκοτάδι καὶ ἔρευνοῦν μὲ ἀξιοθαύμαστη προσοχὴ κι ἐπιμονὴ τὸ κάθε τι ποὺ φαίνεται σὰν ύποπτο.

Πλησιάζει ἡ τετάρτη πρωινὴ καὶ σὲ λίγο θ' ἀρχίσῃ τὸ γαλάκτωμα τοῦ ούρανοῦ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας. 'Η ὥρα εἶναι ἐπικίνδυνη, ἥ ὥρα τῶν ἐνεδρῶν, καὶ τὸ ύποβρύχιο πρέπει νὰ κατέβῃ κάτω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια.

"Ολα εἶναι ἔτοιμα, οἱ συσσωρευταὶ γεμάτοι, καὶ δὲν ὑπολείπεται παρὰ ἡ διαταγὴ τοῦ κυβερνήτου, ποὺ σὲ λίγο δίδεται κι αὐτῇ. Οἱ ἀνδρες κατεβαίνουν βιαστικά στὸ ἐσωτερικό, δὲνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον. Στὴ γέφυρα ἔχει μείνει μόνο ὁ κυβερνήτης, ἀλλὰ κι αύτός, ἀφοῦ ἔρριξε μιὰ τελευταία ματιά, μήπως ζεχάστηκε τίποτε, κατεβαίνει ἀμέσως κάτω κλείνοντας ἀπὸ πάνω τὸ πῶμα τοῦ πυργίσκου.

Τὴν ἴδια ἀκριβῶς στιγμὴ ποὺ κλείστηκε τὸ πῶμα, τὸ ύποβρύχιο ἔχει καλυφθῆ σχεδὸν ὅλο ἀπὸ τὸ νερὸ κι ἀρχίζει νὰ καταδύεται. 'Αφήνει γιὰ λίγο τὴ μεταλλική του ράχη νὰ ζεχωρίσῃ στὴν ἐπιφάνεια του, σὰν ράχη βιβλικοῦ κήτους τοῦ Ιωνᾶ,

καὶ κατόπιν ἔξαφανίζεται κάτω ἀπὸ μιὰ ἀναδίπλωση ἀφρισμένου νεροῦ. Οἱ μηχανὲς Ντίζελ σταμάτησαν κι ἀρχίζουν νὰ λειτουργοῦν οἱ ἡλεκτροκινητῆρες μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ ἐλαφρὸ ρόγχο τους. Ἀκούονται ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ διαμερίσματα οἱ φωνὲς τῶν ἀνδρῶν, ποὺ ἀναφέρουν τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν γιὰ τὴν κατάδυση. Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ δευτερόλεπτα καὶ ἄρχισαν νὰ φτάνουν στ' αὐτιά μου τὰ τριξίματα τῶν μοχλῶν τῶν πηγαδαλίων καὶ τὸ θρό̄ισμα τοῦ νεροῦ, ποὺ μπαίνει στὶς ἀποθήκες τῶν θαλασσερμάτων.

Βάθος δώδεκα μέτρα.

Στὸν ἔξω κόσμο ἄρχισε νὰ χαράζῃ ἡ ἡμέρα. Σὲ λίγο κατεβαίνουμε σὲ μεγαλύτερα βάθη, γιὰ νὰ μὴ γίνωμε ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἔχθρικὰ ἀεροπλάνα, ποὺ θὰ περάσουν τυχόν ἀπὸ ἐπάνω μας, καὶ στὸ βάθος αὐτὸ ταξιδεύουμε δλη τὴν ἡμέρα, κατευθυνόμενοι πρὸς τὸν προορισμό μας. ‘Η ταχύτης μας εἶναι μικρὴ καὶ κάπου κάπου παραμένουμε κρατημένοι γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὰ ὑδρόφωνα τοῦ ἔχθρου. Σὲ διάφορα διαστήματα ἀνεβαίνουμε σὲ βάθος περισκοπίου καὶ ὁ κυβερνήτης ἢ ὁ ὑπαρχος ρίχνουν ματιὲς στὴ γύρω θάλασσα, μήπως ἡ τύχη μᾶς ἔφερε κανένα καλὸ κυνήγι.

‘Η ἡμέρα θὰ ἔχῃ τώρα προχωρήσει πολὺ καὶ τὰ μάτια μας ἀρχίζουν νὰ γίνωνται νυσταλέα. Περάσαμε δλη τὴν νύχτα στὸ κατάστρωμα καὶ πρέπει νὰ ἔχουμε δυνάμεις γιὰ τὴ δευτέρα νύχτα, ποὺ μᾶς ἔρχεται. Εἶναι ἀλλωστε καὶ ἡ ὥρα ποὺ καὶ τὸ πλήρωμα μπορεῖ νὰ κοιμηθῇ ἀφήνοντας τὴ φροντίδα τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν μηχανῶν, ὡς καὶ τῶν ἀλλων λειτουργιῶν τῆς κινήσεως τοῦ σκάφους, ὡς καὶ τὸ χειρισμὸ τῶν τορπιλῶν στὶς βάρδιες τῆς φυλακῆς, ποὺ κι αὐτὴ θὰ ξεκουρασθῇ ἀργότερα μὲ τὴ σειρά της. Μένουν μόνο ὁ κυβερνήτης κι οἱ ἀξιωματικοί, γιὰ νὰ ἔκτελοῦν κάθε λίγο καὶ λιγάκι τίς περισκοπικὲς παρατηρήσεις. ’Αλλὰ πότε θὰ κοιμηθοῦν αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι; Δὲν ξέρω τί νὰ σᾶς πῶ. ’Ισως καὶ νὰ μὴν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὑπνο, γιατὶ ἡ σκληρὴ ζωὴ τους, ἡ μεγάλη τους εύθύνη καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ συναντήσουν τὸν ἔχθρὸ τονώνει τὰ νεῦρα καὶ γιγαντώνει τὶς καρδιές τους.

«Ναυτικὴ 'Ελλὰς» τ. IB' (1940—41)

•Επ. Μπαμπούρης

ΥΜΝΟΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 20 Μαρτίου 1941, ἔνας ἐπιφανής "Αγγλος, δ λοχαγὸς Σύριλ Φώουλς, στρατιωτικὸς κριτικὸς τῶν «Τάιμς», ὡμβλησεν ἀπὸ τοῦ ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τοῦ Λονδίνου διὰ τοὺς θριάμβους τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Τεπελένι καὶ εἶπε τὰ ἔξῆς σημαντικὰ διὰ τὸν ἄγῶνα τῆς Ἑλλάδος:

— Πολλὰ γεγονότα ἀμέσως ἐνδιαφέροντα τὴν χώραν μας, ὅπως ἡ ψήφισις τοῦ Νόμου περὶ Ἀμερικανικῆς βοηθείας, αἱ λαμπραὶ νῖκαι μας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, ἡ ἔντασις τῆς λεγομένης μάχης τοῦ Ἀτλαντικοῦ, μᾶς ἀπησχόλησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Οσονδήποτε δύμως καὶ ἀν εἶναι σοβαρὰ τὰ ζητήματα αὐτά, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμποδίσουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποδώσωμεν δλον τὸ βάρος καὶ τὴν σημασίαν της εἰς τὴν τελευταίαν νίκην, τὴν δποίαν δ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπέτυχεν ἐπὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου.

Ἡ μάχη φαίνεται δτι ἥρχισε τὴν 9 Μαρτίου καὶ ἔξεφυλίσθη τὸ βράδυ τῆς 15ης Μαρτίου. Κυρίως διεξήχθη εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα, γύρω καὶ πέραν ἀπὸ τὸ Τεπελένι, ἀν καὶ ἀρκεταὶ τοπικαὶ ἐπιθέσεις ἔγιναν καὶ εἰς διάφορα ἄλλα σημεῖα τοῦ μετώπου. Καθ' ὡρισμένας ἡμέρας ἐπεξετείνετο ἐπὶ μετώπου μέχρι 18 χιλιομέτρων, ἐνῷ κατ' ἄλλας περιωρίζετο εἰς στενώτατον μέτωπον 3—4 χιλιομέτρων. Ἀπὸ καιροῦ ἥδη οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ἀσχοληθῆ ἐις σύντονον καὶ ἐπιμελῇ προετοιμασίαν τῆς ἐπιθέσεώς των αὐτῆς. Μετέφεραν ἐξ Ἰταλίας νέα στρατεύματα, μεταξὺ τῶν ὅποιων πολυάριθμα τάγματα μελανοχιτώνων, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δώσουν τὴν «ὅρμήν» των εἰς τὸν ἄγῶνα, καὶ τὰ συντάγματα Ἀλπινιστῶν, τὰ καλύτερα τῶν πεζικῶν των συνταγμάτων, εἰδικῶς ἔξησκημένα εἰς τὸν δρεινὸν πόλεμον, αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο κυρίως νὰ πολεμήσουν. Μετέφεραν καὶ συνεκέντρωσαν ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ μετώπου πυροβολαρχίας πολυαριθμούς καὶ ἔχρησιμοποίησαν τὴν ἀεροπορίαν των εἰς μεγαλυτέρους σχηματισμούς, παρ' ὅσον εἶχον ἐμφανισθῆ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ. Συχνὰ ἔδρων σχηματισμοὶ ἀπὸ 50 βούμβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα, συνοδευόμενα ἀπὸ πολυάριθμα καταδιωκτικά. Οἱ ἔμπιστοι τοῦ Μουσσολίνι, οἱ βετεράνοι τοῦ φασι-

σμοῦ, ἔχρησιμοποιήθησαν ὡς στελέχη καὶ στηρίγματα τοῦ στρατοῦ τῆς ἐπιθέσεως, γνωρίζομεν δὲ ἥδη, ὅτι ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ ἐπιστρέψουν πλέον εἰς τὴν Ρώμην. ‘Υπάρχουν σοβαροὶ λόγοι νὰ πιστεύῃ κανείς, ὅτι ὁ Ἰδιος ὁ Μουσσολίνι μετέβη εἰς Ἀλβανίαν, δπως ἔξορκίσῃ τὰ στρατεύματά του νὰ καταβάλουν μίαν ύστατην προσπάθειαν. ’Απὸ Γερμανικάς πηγάς ἥλθον προκαταβολικῶς ύπαινιγμοί, ὅτι «τώρα ἐπὶ τέλους θὰ ἰδωμεν τὸν Ἰταλικὸν στρατὸν ὑπὸ τὴν καλυτέραν του μορφὴν» καὶ ὅτι μεγάλη Ἰταλικὴ νίκη πρέπει νὰ ἀναμένεται.

Δὲν πρέπει ἀφ' ἑτέρου, νὰ λησμονήται, ὅτι ὁ ‘Ελληνικὸς στρατός, ὁ ὅποιος ούδεποτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν ἀφθονίαν ὑλικοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ, εἶχεν ὅπισω του τὴν μοιραίαν κόπωσιν μιᾶς νικηφόρου ἀλλὰ δυσχεροῦς ἐπιθετικῆς ἐκστρατείας τεσσάρων καὶ πλέον μηνῶν, ὑπὸ τρομεράς κλιματικάς καὶ γεωγραφικάς συνθήκας. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ μεγάλη Ἰταλικὴ προσπάθεια, ἡ μεγαλυτέρα ἵσως ἔξ δυσων ἀνελήφθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ‘Ελληνο-ἴταλικοῦ Πολέμου, κατέληξεν εἰς λαμπρὰν καὶ ἀναμφισβήτητον νίκην τοῦ ‘Ελληνικοῦ στρατοῦ.

Δὲν εἶναι ἀκόμη λεπτομερῶς γνωσταὶ αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὅποιας διεξήθη ἡ μάχη αὐτή. ’Απὸ ὅσα γνωρίζομεν δμως, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ ‘Ελληνικὸν Στρατηγεῖον, τὸ ὅποιον ἔδειξε πάντοτε ἔνα εύτυχη συνδυασμὸν τόλμης καὶ συνέσεως, ἐτήρησε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν μᾶλλον ἐπιβεβλημένην τακτικήν. Παρέταξε τὰς δυνάμεις του καταλλήλως καὶ ἐκράτησε τὴν πρώτην γραμμὴν μὲ ἀνάλογον ἀριθμὸν δυνάμεων, αἱ ὅποιαι ἐπέδειξαν ἀληθῶς ὑπέροχον ἡρωισμόν, συγκρατήσασαι ὅλην τὴν Ἰταλικὴν πίεσιν καὶ ἀποκρούσασαι, μὲ τρομεράς διὰ τοὺς Ἰταλοὺς ἀπωλείας, ὅλας τὰς ἐπιθέσεις των.

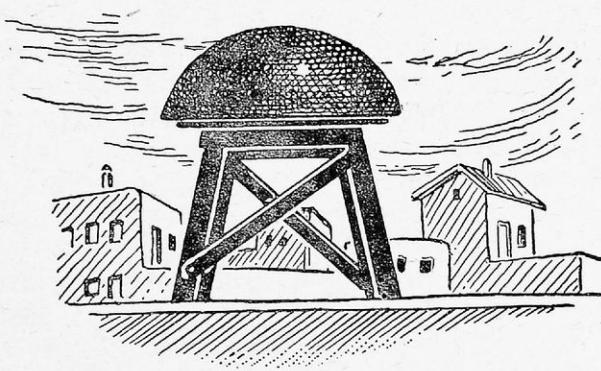
“Οταν αἱ πρῶται ἐπιθέσεις, εἰς τὰς ὅποιας τὸ Ἰταλικὸν Στρατηγεῖον ἐστήριζεν δλας του τὰς ἐλπίδας καὶ ἀπὸ τὰς ὅποιας ἀνέμενεν ἄμεσα ἀποτελέσματα, ἀπέτυχον, ἐπέμεινεν ἐν τούτοις εἰς τὰς αἰματηρὰς ἐπιθέσεις του ἔχον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀνάλογον μὲ ἕκεῖνον ποὺ εἶχαν οἱ Ρῶσσοι εἰς τὰς τελευταίας των ἐπιθέσεις τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Καρελίας: δηλαδὴ νὰ κουράσῃ καὶ νὰ ἔχαντλήσῃ τὴν Ἐλληνικὴν ἀντίστασιν. ”Αν δμως οἱ Ρῶσσοι ἐπέτυχον τότε, οἱ Ἰταλοὶ δὲν ἐπέτυχον τώρα. ”Αντι-

θέτως ύπεστησαν τρομεράς ἀπωλείας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ ἀσφαλεῖς ύπολογισμούς, ἀνέρχονται εἰς τινας μυριάδας ἀνδρῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης συνελήφθησαν ύπερ τὰς τρεῖς χιλιάδας Ἰταλῶν αἰχμαλώτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ύπάρχουν καὶ ἄρκετοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοί. Εἶναι δὲ τοῦτο πολὺ κακὸν σημεῖον διὰ τὸν Ἰταλικὸν στρατόν, διότι ἀποδεικνύει δτι, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, πρέπει οἱ Ἰταλοὶ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ νὰ εἶναι εἰς τὰς πρώτας γραμμάς, διὰ νὰ ἔμψυχῶνουν τοὺς ἄνδρας των.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα εἶναι πάντως, δτι οἱ "Ἐλληνες ἐστάθησαν ἵκανοι νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν μεγάλην ὀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐπιτιθεμένου καὶ νὰ ἐπιτύχουν οὕτω τὴν πλήρη συντριβὴν τῆς μεγαλυτέρας Ἰταλικῆς ἐπιθέσεως. Θὰ ἥθελα δὲ δῆλοι οἱ "Ἀγγλοι νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὴν σημασίαν αὐτὴν τοῦ μεγάλου πολεμικοῦ κατορθώματος τοῦ 'Ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

« 'Ιστορία τῆς Κατοχῆς » τ. B'

Δ. Γατόπουλος

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΥ

“Οταν τὸ φεγγάρι τοῦ Σεπτεμβρίου ἐπλησίαζε νὰ γεμίσῃ, τρία ἀεροπλάνα ἐγλίστρησαν, μίαν νύκτα, ἀπὸ κάποιο ἀεροδρόμιον τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ ἐξηφανίσθησαν πρὸς βιορρᾶν.

Οἱ ἀσύρματοι τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ποὺ εἶχον ἀρχίσει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς συνεργαζομένους τότε ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρων πολεμιστῶν τῆς ἑθνικῆς ἀντιστάσεως, εἶχον, δλίγον πρὸιν, μεταδώσει εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἐλευθέρου στρατοπέδου τῆς Γκιώνας τὸ ἀκόλουθον ραδιογράφημα:

«Ἀνάψτε φωτιές, δταν θ' ἀκούστε, περὶ τὴν 12ην τοῦ μεσονυκτίου, ἀεροπλάνα. Οἱ ἀλεξιπτωτισταὶ πρέπει νὰ προσανατολισθοῦν πρὶν πέσουν».

‘Ἄλλ’ εἴτε τὸ ραδιογράφημα δὲν ἔξεπέμφθη ἀρκετὰ καλά, εἴτε διότι διέφυγε τὴν λῆψιν, φωτιές δὲν ἄναψαν εἰς τὴν Γκιώνα, κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Καὶ τ’ ἀεροπλάνα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν βάσιν των ἀπρακτα. Μετὰ μερικὰς νύκτας, ἡ πτῆσις ἐπανελήφθη. Αύτὴν τὴν φορὰν ἀργὰ μετὰ τὰ μεσάνυκτα, οἱ πιλότοι διέκριναν φωτιές εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Γκιώνας. “Ἐνας - ἔνας οἱ ἀλεξιπτωτισταὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸ κενόν.

Μόνον τὸ ἔνα ἀεροπλάνον δὲν ἀντελήφθη ἔγκαίρως τὰ σήματα καὶ ἡγαγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

‘Ἡ ὁμάς ποὺ καθυστέρησε καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκε καὶ ὁ Ἑλλην ἀξιωματικός, ἐπρεπε πλέον νὰ περιμένῃ τὸ ἄλλο φεγγάρι. Καὶ μετὰ ἔνα μῆνα, ἐρρίπτετο καὶ αὐτὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴν Γκιώνα—καὶ δὴ χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν ἐπαφὴν μὲ τὰς ὁμάδας ποὺ προηγήθησαν. Διότι ἐκεῖναι δὲν εἶχαν δώσει ποτὲ σημεῖον ζωῆς καὶ ἀνησυχία ἐπεκράτει ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸ Στρατηγείον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

Κατὰ κακήν της τύχην, ἡ τελευταία αὐτὴ ὁμάς ἔπεσεν ἐγύτατα τοῦ στρατοπέδου ὁλοκλήρου Ἰταλικοῦ τάγματος, ποὺ ἀπετέλει τὴν φρουρὰν τοῦ Καρπενησίου. “Ισως δὲ δὲν θὰ ἐσώζοντο οἱ ριφθέντες ἄνδρες, ἐάν δὲν εἶχαν νὰ κάμουν μὲν Ἰταλούς. Ἐκεῖνοι βλέποντες νὰ ἔρχωνται ἐξ ούρανοῦ περὶ τὰ 100

ἀλεξίπτωτα — 4 ήσαν τὰ ἀλεξίπτωτα τῶν ἀνδρῶν καὶ 96 τὰ φέροντα τὰ ἔφόδια των — ἐνόμισαν, συνδυάζοντες ἵσως καὶ τὴν ἐπέτειον τῆς 28ης μαρτίου, διὰ τοῦτο ἤρχιζεν ἐνεργουμένη ἀπὸ ἀέρος ἀπόβασις μεγάλης κλίμακος. Καὶ κατὰ τὴν πατροπαράδοτον τακτικήν των διελύθησαν.

Σημειωτέον διὰ τοῦτο ὅτι ὁ Ἰταλὸς διοικητής, διὰ τοῦτο ἀντελήφθη τὸ πάθημά του, ἔγινεν ἔξω φρεγῶν. Οἱ ἄνδρες του εἶχαν ἀνεύρει μὲν πολλὰ ἀλεξίπτωτα μὲν ἔφόδια—διότι οἱ 4 ἀλεξίπτωτοιστάι, ἀντιληφθέντες τὸν κίνδυνον, ἀπεμακρύνθησαν ἐν τάχει—δὲν κατώρθωσαν δύμας νὰ συλλάβουν οὕτε ἔνα ἀλεξίπτωτοιστήν. Διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὴν τραγικὴν αὐτὴν ἀποτυχίαν, διὰ τοῦτο ἀντελήφθη τὸν περιέφερε εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Καρπενησίου ὡς "Ἀγγλον αἰχμάλωτον. Τοῦθ' ὅπερ ἐννοεῖται, δὲν ἡμπόδισε τὴν μαρίδα τοῦ Καρπενησίου νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ φωνάζῃ εἰρωνικῶς εἰς τὸν... αἰχμάλωτον: «Μπόν τζόρνο, Τζοβάννι!..».

Ἄφοῦ ἐπετεύχθη κατόπιν περιπετειῶν, ἡ ἐπαφὴ τῆς δύμαδος μὲν τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐλευθέρων δύμάδων τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως, διὰ τοῦτο ἐδήλωσεν διὰ τοῦ Συμμαχικού Στρατηγείου ἥτοι ρητὴ καὶ ἡ ἀνατίναξις τῆς γεφύρας Γοργοποτάμου ἔπρεπε νὰ γίνη διποσδήποτε.

Πλησίον τοῦ χωρίου Μαῦρο Λιθάρι κατεστρώθησαν τότε, ύπο τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀρχηγῶν, λεπτομερῆ σχέδια. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν θά ἐλάμβανον μέρος, πλὴν τῶν 12 τῆς ἀποστολῆς, καὶ 150 ἄνδρες τῶν δύο μεγάλων δρυγανώσεων τῆς ἀντιστάσεως.

Ἄφοῦ τὰ πάντα προητοιμάσθησαν, ἔξεκίνησάν διὰ τὸν Γοργοπόταμον.

Μὲ ἄκραν προφύλαξιν "Ἀγγλοι καὶ Ἑλληνες ἐπλησίασαν εἰς ἀπόστασιν ἐκατοντάδων τινῶν μέτρων ἀπὸ τῆς γεφύρας καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς δρόμους τοὺς ὁδηγοῦντας πρὸς αὐτήν. Οἰοσδήποτε ἐπερνοῦσεν, ἐκρατεῖτο. Καὶ διὰ τοῦ καταρτισθέντος σώματος ἐπροχώρησαν πρὸς τὸν τελικὸν σκοπόν των. Δύο δύμαδες, ἔβαδισαν μὲν προφύλαξιν ἐκατέρωθεν τῆς γεφύρας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεος μιλίου ἀπ' αὐτῆς. Σκοπός των ἥτοι ἀφ'

ένδος νὰ ἔμποδίσουν τὴν προσέγγισιν οἰωνδήποτε ἐνισχύσεων τῆς Ἰταλικῆς φρουρᾶς, ἀνατινάσσουσαι ἐν ἀνάγκῃ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, καὶ ἀφ' ἑτέρου, νὰ καταστρέψουν τὰ τηλεγραφικὰ καλώδια 5 λεπτά πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κυρίας ἐπιθέσεως. Αἱ ἄλλαι ὁμάδες θὰ ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν. Καὶ ἐν τῷ μεταξύ, μερικοὶ τολμηροὶ Νεοζηλανδοὶ θὰ ἐπροχώρουν πρὸς τὴν γέφυραν μὲ τὰς ἐκρηκτικὰς ὥλας ἐτοίμους.

Ἐν μέσῳ τῆς νυκτερινῆς σιωπῆς, οἱ ἄνδρες τῶν πλαγιοφυλακῶν ἐσύρθησαν ἔως τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἀνερριχήθησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ καλώδια, ἔξηπλώθησαν κατόπιν πρηνεῖς καὶ ἐπερίμεναν. Πέντε λεπτά ἀργότερα, ἔνας αἰφνιδιαστικὸς καταιγισμὸς πολυβόλων καὶ τυφεκίων ἀντήχησεν εἰς τὴν ἅμεσον περιοχὴν τῆς γεφύρας. Αἱ Ἑλληνικαὶ ὁμάδες ἐπετίθεντο μὲ θάρρος. Οἱ Ἰταλοὶ καταβληθέντες ἔξι ἀπρόσπου, τὰ ἔχασαν. Μολαταῦτα ἀπήντησαν ἀμέσως μὲ ταχὺ πῦρ. Ἡ μάχη ἐφούντωνε. Καὶ τότε, ἀνιαφοροῦντες διὰ τὰ διασταυρούμενα πυρά, οἱ Νεοζηλανδοὶ ἥρχισαν νὰ προχωροῦν διὰ τὸν κύριον σκοπόν τους. Ἄλλ' αἰφνιδίως κρότος ἐρχομένου τραίνου ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν τῆς Λαμίας ἤκούσθη. Ἡτο μία ὀλοφώτιστος ἀμαξοστοιχία, ποὺ ἐπλησίαζεν δόλοέν. Ἡ ἀρμοδίᾳ Ἑλληνικὴ ὁμάδας ἐκρατοῦσε τὴν ἀναπνοήν της. Τὸ τραῖνο προφανῶς ἦτο γεμάτο στρατόν. Ἐνῷ αὐτοί, ἥσαν τόσον ὀλίγοι...

Ἄποτόμως, δὲ Ἑλλην ἀξιωματικὸς δὲ ὀποῖος διηύθυνε τὴν ὁμάδα, ἐτινάχθη ἐπάνω καὶ ἔδωσε τὴν διαταγήν. Τὸν κρότον τῆς ἀνατινασσομένης σιδηροτροχιᾶς διεδέχθη τὸ οὔρλιασμα τῶν φρένων τῆς ἀτμομηχανῆς. Ἀμέσως κατόπιν, ἔντονον πῦρ ἔξαπελύθη καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ συρμοῦ, ἐνῷ οἱ ἔχθροὶ στρατιῶται—Γερμανοὶ αὐτοὶ—ἐπηδοῦσαν εἰς τὸ ἔδαφος διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν μάχην.

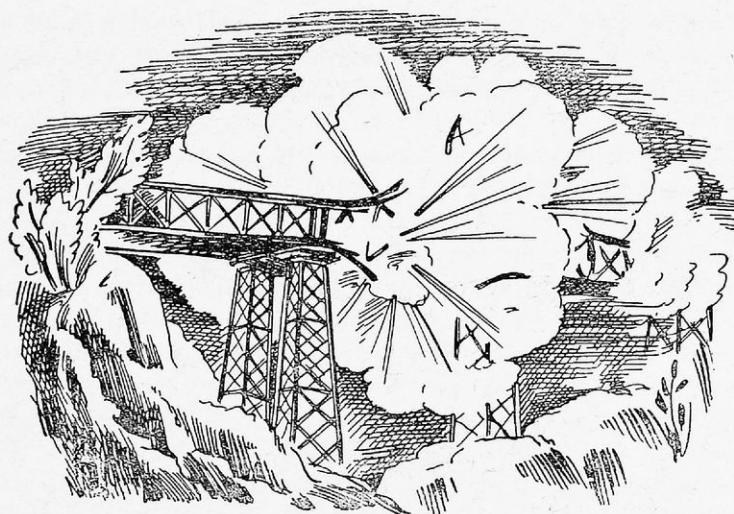
Οἱ ὀλίγοι Ἑλληνες συνεπύσσοντο μὲ δόσην μεγαλυτέραν βραδύτητα ἡμποροῦσαν. Ἡ ἀγωνία τοὺς κατεῖχε. Τί νὰ ἔγίνετο εἰς τὴν γέφυραν; Εύτυχῶς, ἡ καθυστέρησις τοῦ τραίνου ἀπέβη πολύτιμος. Μετ' ὀλίγα λεπτά τρομερὸς πάταγος συνεκλόνισε τὴν περιοχήν. Οἱ Νεοζηλανδοὶ εἶχαν ἐπιτύχει... Μία πράσινη φωτοβολίς εἰδοποίει τώρα τὰ τμήματα ὅτι ὅλα συνέβησαν κατ' εὐχήν.

"Ηρχισε τότε ή σύμπτυξις ύπο βαρύ ἔχθρικὸν πῦρ. Μετὰ πολλὴν δραν οἱ ὁμάδες συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ προκαθορισθὲν σημεῖον. Κατὰ καλὴν τύχην αἱ ἀπώλειαι ἦσαν ἐλάχιστα. Οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν πολλαπλᾶς ἀπωλείας καὶ ἀφῆκαν εἰς Ἑλληνικὰς χειρας καὶ ἔναν αἰχμάλωτον.

Καὶ ὁ ἐπίλογος: 'Ἐπέρασαν δύο μῆνες καὶ ἔνα βράδυ οἱ μετασχόντες τῆς ἐπιχειρήσεως ἤκουσαν ἀπὸ τὸν ἀσύρματὸν τῶν ὅτι τὸ Στρατηγεῖον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς τοὺς εἶχε παρασημοφορήσει.'

« 'Ιστορία τῆς Κατοχῆς » τ. Γ'

Δ. Γατόπουλος

ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

‘Η όδος τὴν ὁποίαν διήνυσα ἀπὸ Πρεβέζης μέχρι Ἰωαννίνων εἶναι 110 περίπου χιλιομέτρων. Ἐπέρασσα δλα τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια κατά τὸν χειμῶνα τοῦ 1912 εἶχε καταλάβει ὁ ‘Ελληνικὸς στρατός, καὶ παρέμεινα ἐπὶ μακρὸν εἰς τοὺς λόφους, ἔνθα ὑπὸ τοὺς παγετούς καὶ τὰς χιόνας διεξήχθη ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων. Δύο μεραρχίαι τοῦ στρατοῦ μας κατηυλίζοντο τὴν ἡμέραν, καθ’ ἣν διῆλθον ἐκεῖθεν, προσέδιδον δὲ οὕτως ὡχράν ἐντύπωσιν τῆς πολεμικῆς κινήσεως τοῦ 1912.

‘Η δημοσία όδος εἶναι τραχεῖα καὶ ἀπότομος. Ὅπο τοὺς πόδας μας διηνοίγοντο βάραθρα ἐμπνέοντα τρόμον. Μοῦ ἔδειξαν τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὃπου μετὰ τὴν νίκην ἐπιστρέφουσαι δύο κυρίαι, ὑπηρετήσασαι ὡς νοσοκόμοι, εὗρον οἰκτρὸν θάνατον. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ τραγικοῦ ἐκείνου ἐπεισοδίου ἐπεσκίασεν ἐπὶ μακρὸν τὰς φαιδράς ἀπόψεις τοῦ ταξειδίου μου. ’Αλλ’ ὅταν διῆλθον τὰ ἀπόκρημνα ἐκεῖνα μέρη καὶ μοῦ προσεμειδίασεν ἡ πλουσία εἰς βλάστησιν κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων, αἱ μελαγχολικαὶ σκέψεις διελύθησαν, ὡς ἡ ἐαρινὴ ἀχλύς, ἡ καλύπτουσα τὰ ἡπειρωτικὰ ὅρη.

‘Η ὥραία κοιλάς περιζώνεται ύπὸ δρέων καὶ ἔχει μῆκος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς ΝΑ. 20 μόλις χιλιομέτρων, πλάτος δὲ περὶ τὰ ἔπτά. Χωρίζεται κατὰ μῆκος διά τινος σειρᾶς χαμηλῶν λόφων, καταληγόντων εἰς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν πλευράν τῆς πόλεως. Τὸ τμῆμα τοῦτο κατέχει κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἡ πόλις, οἱ θαλεροὶ κήποι της καὶ αἱ δύο λίμναι της.

‘Ἐξ ἀνατολῶν ύψομέται ἡ τριπλῆ σειρὰ τῆς Πίνδου, τῆς ὁποίας παραφυάς εἶναι τὸ Μιστικέλι, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἀπλούται ἡ λίμνη, ἡ χαρίεσσα ἐκείνη λίμνη, ἥτις τόσον δραματικὴν θέσιν ἔχει καταλάβει εἰς τὴν ἴστορίαν καὶ εἰς τὴν ποίησιν τοῦ νεωτέρου ‘Ελληνισμοῦ. Κατακλεῖδες τῆς λοφοσειρᾶς, ἥν ἀνέφερα, εἶναι δύο ἀπότομοι βραχώδεις ἄκραι ἐκτεινόμεναι πρὸς τὴν λίμνην καὶ σχηματίζουσαι χερσόνησον. Ἐπὶ τῶν βράχων τούτων, πανταχόθεν σχεδὸν λουομένων ύπὸ τῶν υδάτων τῆς λίμνης, ἐγείρεται τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, ύψομενον ἔξηκοντα πόδας ύπερ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἐπὶ τῶν

χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐσκάφη εύρεῖα τάφος, διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο ἑκατέρωθεν τὰ ὅδατα, ἥτινα μετεσχημάτισαν τὴν βραχώδη ταύτην ἄκραν εἰς τελείαν νῆσον. Ἡ τάφος αὕτη ἐπεχωματώθη ἐσχάτως.

'Η λίμνη καὶ τὸ φρούριον ἦσαν αἱ πρῶται ἐντυπώσεις μου ἐκ τῆς πόλεως. Μία ἀπεριγράπτου χάριτος σκηνογραφία ἐνεφανίσθη πρὸ ἐμοῦ, τὴν ὁποίαν ἔξωράϊζον ἦτι μᾶλλον οἱ θρῦλοι, αἱ παραδόσεις, ἡ ἴστορία καὶ ἡ ποίησις.

Τὸ φρούριον ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἡ φωλεὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ περὶ τὸ ἀνάκτορόν του εύρισκονται αἱ εἰρκταί, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔμαρτύρησαν τόσοι ἡρωες τοῦ Γένους. Καὶ ἀπὸ τὴν λίμνην ἐκενηνη, ὅταν ὁ ζέφυρος θωπεύῃ τὰ νερά της, νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκούει τοὺς τελευταίους στεναγμούς τῆς Κυρᾶ - Φροσύνης καὶ τῶν δέκα ἑπτὰ γυναικῶν, τὰς ὁποίας ὠδήγησεν εἰς τὸν θάνατον ἡ ζηλοτυπία τῆς συζύγου τοῦ Μουχτάρ - βέη.

Πόσα γεγονότα δὲν ἀνέθρωσκον εἰς τὴν μνήμην μου, καὶ πόσους στίχους δὲν ἐψιθύριζον τὰ χείλη μου ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ώς σκηνὴ τόσων δραμάτων.

Τὰ Ἰωάννινα εἶναι μία πόλις, τῆς ὁποίας πᾶσα ὁδὸς, πᾶσα γωνία, πᾶσα οἰκία διηγεῖται ἀνὰ μίαν ἴστορίαν.

« 'Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος » 1923

Θ. Βελλιανίτης

ΚΑΣΤΟΡΙΑ

ΟΜΟΡΦΙΑ ΚΑΙ ΝΑΟΙ

Η Καστοριά είναι τὸ διαμάντι τῆς Μακεδονίας. Δὲν ξέρω σὲ ποιό ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου θὰ ἰδης φανερώτερο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πλάστη γιὰ τὸ ἔργο του, παρὰ στὴν εὐλογημένη τούτη χώρα. Τὰ προτερήματά της είναι ἀμέτρητα.

Γιὰ νὰ στέκη σ' ἔνα δροπέδιο, 650 μέτρα ψηλὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, είναι τὸ καλοκαίρι δροσερή. Η λίμνη της, ἔτσι δπως τριγυρίζεται ἀπὸ μεγάλα κατάφυτα βουνά, είναι ὡραιότατη καὶ ἡ πόλη μοιάζει τόσο μεσαιωνική, ὥστε, ὅταν περιδιαβάζης τὰ στενά δρομάκια της μὲ τὰ παλαιίκα σπίτια, ξεχνιέσαι καὶ νομίζεις πώς ζῆς στὸ Βυζάντιο· τώρα, λέες, θὰ προβάλῃ ἀπὸ κάποια γωνιά ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Κομνηγός, ποὺ ἐδῶ νίκησε τὸ 1083 τοὺς Νορμανδούς.

Τὴν πόλη τὴν ἔκτισαν οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες, ἀλλὰ τὴν κατάστρεψαν οἱ Ρωμαϊκοὶ λεγεῶνες, δπως ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί. Δεύτερη φορὰ τὴν οἰκοδόμησε καὶ τὴν ὠχύρωσε ὁ Ἰουστινιανός, γιὰ νὰ τὴν προστατέψῃ ἀπὸ τὶς βαρβαρικὲς ἐπιδρομές. Ἀργότερα τὴν πήραν οἱ Βούλγαροι, ὡσότου ὁ θρυλικὸς Βασίλειος Β' τοὺς τὴν ἀφαίρεσε καὶ τὴν ἔκαμε στρατιωτικὸ κέντρο πολέμου κατὰ τοῦ Τσάρου Σαμουήλ.

Είναι χτισμένη καταμεσῆς τῆς λίμνης, ἀπάνω σὲ μιὰ χερσόνησο δμοια μὲ σφυρί, ποὺ τὸ στενὸ λαιμό της, τὴ μόνη ἐμπατὴ ἀπὸ τὴ γῆ, τὴν ὠχύρωσαν γερά. Μέρος τοῦ τείχους τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοὺς στρογγυλούς του πύργους μπορεῖς ἀκόμη νὰ ἴδης. Η φυσικὴ ἀνωμαλία τοῦ μέρους ρίχνει τὰ σπίτια ἀνάκατα, τὸ ἔνα ἀπάνω στὸ ἄλλο.

Τὰ στενὰ δρομάκια, χωρὶς πεζοδρόμιο, ὅλο μυτερό λιθόστρωτο, ἀντὶ νὰ σὲ ὀδηγοῦν πρὸς τὸ σκοπό σου, σ' ἐμποδίζουν νὰ πᾶς. Μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀλλόκοτο συνωστισμὸ προβάλλουν κάθε λίγα βήματα πλήθος βυζαντινὲς ἐκκλησίες, οἱ περισσότερες τόσο μικρές, ὥστε νὰ τὶς παίρνης γιὰ χωριατόσπιτα ἥ γιὰ μισοχαλασμένες ἀποθῆκες.

Τὴ χάρη τῆς Καστοριᾶς πρέπει νὰ τὴν ζητήσῃς ὅχι τόσο στὰ στολίδια τῆς ἐπιφανείας της, μολονότι τοπίο, σπίτια, ἐκκλησίες εἰναι μὲ σπατάλη φορτωμένα δμορφιά, δσο στὴν ψυχή της. Γιατὶ εἰναι γεμάτη ψυχή. Καθὼς βαδίζεις τοὺς ἀνήφορούς της, ἀρχίζει σιγά σιγά νὰ σὲ κυριεύῃ κάποια ἀτμοσφαῖρα παλιοσύνης· ἡ σιγαλιά καὶ ἡ γαλήνη περασμένων καιρῶν σὲ μαγεύουν· καταλαβαίνεις, πῶς βρίσκεσαι σὲ χῶρο, ποὺ μέσα του ένας λαός καὶ μιὰ ἐποχὴ ἔκλεισαν δ, τι πολυτιμότερο εἶχαν.

Καὶ ὑστερα... "Υστερα ὁ ἐνθουσιασμὸς σὲ συνεπαίρνει. 'Απὸ ἀρχοντικὸ σ' ἀρχοντικὸ κι ἀπὸ ναὸ σὲ ναὸ φέρνεις ὅλη τὴν πόλη γύρω, χωρὶς νὰ χορταίνης, πρὸ πάντων τὰ παρεκκλήσια, τὰ Προσευχάδια τῶν Βυζαντινῶν, τὰ καμωμένα στὸ ἀναστημα τοῦ ἀνθρώπου, ἔκεινα τὰ χαριτωμένα, ποὺ ἡ γλύκα τους εἰναι φανερὴ ἀκόμη καὶ στοὺς ἄξεστους.

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ μιὰ γριούλα, πού, μόλις πλησίασε τὸ κατώφλι τῆς Παναγίας τῆς Κουμπελίδικης, ἔπεσε στὰ γόνατα καὶ προσκυνούσε. Θὰ ἔχῃ, εἴπα μέσα μου, κανένα ἐγγόνι ἄρρωστο, γιὰ νὰ βιάζεται νὰ παρακαλέσῃ τόσο γρήγορα. 'Αλλὰ δὲν εἶχε· ἀπλούστατα πίστευε, πῶς σὲ τόσο παλιὸ καὶ ὀρατὸ ἐκκλησάκι δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ κάθεται μέσα ὁ Ἱδιος ὁ Χριστός.

Σαράντα τέτοιοι ναοὶ καὶ ἀμέτρητα ἀρχοντικὰ κάνουν τὴν Καστοριὰ πόλη τῆς Τέχνης. "Ολ' αὐτὰ τὰ μνημεῖα ἰδρύθηκαν τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς ἀναγέννησης, ἀπὸ τὰ 1000 δηλαδὴ ὥς τὰ 1400. Τότε δημιουργήθηκαν στὶς ἐπαρχίες τοπικὲς σχολές, πού ξεπέρασαν τὴν Κωνσταντινούπολη.

Οἱ ἐκκλησίες τῆς Καστοριᾶς ἔχουν δλες σχῆμα Βασιλικῆς, μὲ τοίχους ἔξωτερικοὺς μαυρισμένους ἀπὸ τὴν πολυκαιρία ἢ σκεπασμένους μὲ κισσό. 'Εσωτερικὰ εἰναι καταστόλιστες ἀπὸ θαυμάσια ἔργα μικροτεχνίας καὶ τοιχογραφίες, ποὺ δὲν ἀφήνουν οὔτε πιθαμὴ ἀζωγράφιστη. 'Η Καστοριὰ μᾶς διδάσκει δτι, πρὶν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ ἀναγέννηση, εἶχε ἀρχίσει στὴ Μακεδονία ἢ 'Ἐλληνική. Τούτη ἡ πόλη θὰ ἥταν μοναδικὸ Βυζαντινὸ μουσεῖο, ἀν δ χρόνος καὶ οἱ βροχὲς δὲν εἶχαν καταστρέψει τὶς περισσότερες τοιχογραφίες...

‘Ο περιφημότερος ναός τής Καστοριάς, ἀληθινὸς ἀρχιτεκτονικὸς κόσμημα, εἶναι ἡ τρουλλωτὴ Παναγία ἡ Κουμπελίδικη, στὸ κέντρο τῆς πόλης. Ὁ τρούλλος τῆς, ἀν καὶ δυσανάλογος πρὸς τὸ μικρὸ σῶμα τῆς, ξένος πρὸς τὴν οἰκονομία τοῦ συνόλου, εἶναι ἐν τούτοις ἀσυνήθιστα κομψός· τὸν ὅγκο του μετρίᾳς πολὺ ἡ ἔξωτερικὴ διακόσμηση ἀπὸ σκοτεινόχρωμες δόδοντωτες ζῶνες καὶ ἀνοιχτόχρωμα δαχτυλίδια μὲ χαριτωμένη ποικιλία σχεδίων...

ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΟΙ

Ἡ Καστοριὰ εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου τῶν γουναρικῶν. “Οσο παράξενο καὶ ἄν φαίνεται τοῦτο, εἶναι ὅμως ἀλήθεια.

Περισσότερα ἀπὸ χλια χρόνια ἡ πόλη αὐτῇ ἐργάζεται τὰ γουναρικά. Σὲ κάθε χώρα τῆς γῆς ὑπάρχουν Καστοριανοί, ποὺ ἀγοράζουν πάμφηνα τὰ ἄχρηστα ὑπολείμματα τῆς Βιομηχανίας.

Λίγες ἰδέες μοῦ δίνουν τόση περηφάνεια γιὰ τὴ φυλή μας, δοῦ τὸ πῶς οἱ ἔμποροί της πρωτοστάτησαν πάντα σὲ κάθε ἰδανικό. Προορισμὸς τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἶναι νὰ ἐκπολιτίζῃ. Καὶ τὸν ἴστορικὸ αὐτὸ ρόλο τὸν ἔπαιξε πάντα μὲ τοὺς ἔμπόρους, εἴτε στὴν Κριμαία τοὺς ἔστελνε τὴν δύμηρικὴ ἐποχὴ, εἴτε στὴν Ἐπίδαμνο ἢ τὴ Μασσαλία στὴν ἀρχαιότητα, εἴτε στὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἴτε στὴ Ρωσία καὶ τὴ Ρουμανία μὲ τοὺς Βυζαντινούς, εἴτε τέλος στὰ Ἀμπελάκια καὶ τὴν Καστοριὰ τὸ 18 αἰῶνα.

Ἐνῶ στὰ ἄλλα κράτη οἱ ἔμποροι εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ὑλισμοῦ, ἐδῶ τὸ χρῆμα δὲν ἥταν παρὰ τὸ μέσο γιὰ τὴν πραγματοποίηση μεγάλων σκοπῶν. Ποιά ἄλλη χώρα ἔχει νὰ δείξῃ τόσα σανατόρια, βιβλιοθήκες, γεφύρια, λεωφόρους, σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα, ὅλα δωρεές ἔμπόρων καὶ μόνο ἔμπόρων, ποὺ θεώρησαν ἡθικὴ δικαίωση τοῦ πλούτου τους νὰ τὸν σκορπίσουν μὲ τὰ δυὸ χέρια γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῆς φτωχῆς πατρίδας;

Μόλις δουλώθηκε στὸν Τούρκο τὸ Βυζάντιο, ἔσβησε ἡ παιδεία, χάθηκε ὁ ἔθνισμός, βαρβαρώθηκαν οἱ ἀγρότες· μόνο

οι ἔμποροι κρατήθηκαν δρθοί. Σκόρπισαν στὴν Εύρωπη, καὶ τὰ πιὸ δραστήρια στοιχεῖα ἀναδείχτηκαν ἀμέσως.

Σάν τὰ χελιδόνια γύριζαν κάθε τόσο πίσω στὸν τόπο τους, μελετοῦσαν τὶς ἀνάγκες του, ἔκλειναν τὶς πληγές του καὶ ἐπαιρναν φεύγοντας τὰ ξυπνότερα παιδιὰ νὰ τὰ σπουδάσουν κοντά τους. Μέσα σὲ λίγες γενεές οἱ "Ἐλληνες ἔμποροι ἀνεβαίνουν ὅλα τ' ἀξιώματα" γίνονται δόμαρχοι σὲ ξένες πρωτεύουσες, παντρεύονται πριγκίπισσες, διευθύνουν μεγάλες τράπεζες, εἶναι βαρῶνοι.

'Ο πλοῦτος ποὺ σωρεύτηκε τότε στὶς πόλεις τῆς Μακεδονίας Καστοριά, Κοζάνη, Σιάτιστα, Βέρροια, Σέρρες ἥταν πολὺς καὶ χρησιμοποιήθηκε πρόθυμα στὴν πνευματικὴ πρόοδο τοῦ συνόλου. "Ἔτσι, ὅταν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἦρθε γιὰ τὴν ἐπανάσταση, τὸ μήνυμα τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἀκτινοβολοῦσαν αὐτὰ τὰ κέντρα, εἶχε πιὰ ριζώσει στὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ καὶ τὸν εἶχε προετοιμάσει.

'Απὸ τοὺς ἔμπόρους πῆρε, δσα χρήματα τοῦ χρειάστηκαν, δ Ρήγας· ἔμποροι ἵδρυσαν τὴν Φιλικὴ Ἐταιρία, ἔμποροι καὶ ἐφοπλιστὲς χρηματοδότησαν τὸ 1821, ποὺ βάστηξε τόσα πολλὰ χρόνια, ὥστε τοὺς ἔφαγε στὴν ἀρχὴ τὰ περισσεύματα, ὅστερα καὶ τὰ κεφάλαια ὡς τὸ τελευταῖο τάληρο.

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΗΣ

Καθὼς ὁ ἥλιος γέρνει νὰ δύσῃ, πᾶμε περίπατο στὴ λίμνη μὲ μιὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ρηχὲς βάρκες, ποὺ οἱ ντόπιοι τὶς ὀνομάζουν «καράβια», δνομα βαρὺ γιὰ μονόξυλα ὡς εἶναι.

Τέτοια ὥρα οἱ σκιές τῶν ψαριῶν στὸ βυθὸ τῆς λίμνης γίνονται ἀπὸ γαλάζιες, μαῦρες. Τὰ νερὰ ἀκούω, πῶς ἔχουν ἐδῶ πολλὰ ψάρια, γουουλιανούς, σαζάνια, κέφαλους, πέρκες καὶ διαφόρων εἰδῶν χέλια. Τὰ πιάνουν μὲ τὸν πεζόβολο * καὶ τὴ συρτὴ ἥ μὲ παγίδες σὲ σχῆμα φωλιᾶς, ποὺ τὶς βλέπεις κοντὰ στὶς ὅχθες καμωμένες ἀπὸ ξερὰ κλαδιά.

Τὸ θέαμα τῆς Καστοριᾶς ἀπὸ τὴ λίμνη εἶναι μαγευτικό. 'Ἐντύπωση κάνουν τὰ πελώρια σπίτια, ποὺ ύψωνονται σ' ὅλον τὸν παραλιακὸ δρόμο, σωστὰ ἀνάκτορα. "Οσο παλιότερα, τόσο μεγαλύτερος ὁ ὅγκος τους. 'Απ' ἔξω δὲν παρουσιάζουν

τίποτε τὸ ἔξαιρετικό, ἐπίτηδες δὰ γιὰ νὰ μὴν κινοῦν τὸ φθόνο τῶν Τούρκων, ποὺ μισοῦσαν νὰ βλέπουν τὴν ύπεροχὴ τῶν ραγιάδων.

Τὸ πρῶτο τους πάτωμα, ὅπου τὸ βασίλειο τῆς νοικοκυρᾶς, τὸ ἀποτελοῦν μονάχοι οἱ τοῖχοι, λέες καὶ ἔχουν μοναδικὸ σκοπὸ νὰ βαστοῦν τὸ ἀπάνω πάτωμα, τὸ ἐλαφρό, τὸ ξύλινο, τὸ γεμάτο παράθυρα. Ἡ γερή αὐλόθυρα του βεβαιώνει τὴν ἐντύπωση, πῶς οἰκοδομήθηκαν σὲ ἐποχὴ ποὺ δὲν ύπηρχε ἀσφάλεια, καὶ οἱ νοικοκυραῖοι ἀναγκάζονταν νὰ προστατεύουν μόνοι τὰ ἀγαθά τους...

"Αν τὸ ἔξωτερικὸ αὐτῶν τῶν σπιτιῶν εἶναι ἄκομψο, καὶ ἀν διατηροῦν τὸ συνήθιο τῶν ἀρχαίων νὰ μὴν τὸ στολίζουν ἐσωτερικὰ μὲ ἔπιπλα, ώστόσο ἀφήνουν νὰ ξεσπάσῃ ἡ πολυτέλεια σὲ διάφορες λεπτομέρειες.

Τζάκια ύπάρχουν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μόνο ὅμως στὴ Μακεδονία μὲ τὸ κρύο κλῖμα της παίρνουν διαστάσεις μνημείου. Τὰ ταβάνια ἔχουν διακόσμηση ξυλόγλυπτη ἀπὸ προσθετὲς λεπτὲς πῆγχες ἐπιτήδεια βαλμένες καὶ ζωηρὰ χρωματισμένες.

"Έχουν ἔξεδρες γιὰ τὸ ἀπογευματινὸ ξεκούρασμα· αὐτὲς μὲ γλάστρες καὶ ἀνθισμένα πεζούλια· πόρτες καταστόλιστες ἀπὸ σκαλίσματα· τραπεζαρίες μὲ ἀνάγλυφα ὄπωρικὰ ἢ σκηνὲς ἀπὸ τὴ διαδικασία τοῦ φαγητοῦ· δωμάτια μὲ τοιχογραφίες, ποὺ εἰκονίζουν ἄλλοτε συμβολικὰ λουλούδια, ἔξοχα ἐργασμένα, καὶ ἄλλοτε πόλεις ποὺ τὶς διασχίζει ποταμός. Παράθυρα μὲ καταπληκτικὰ γυάλινα συμπληρώματα, προωρισμένα νὰ φιλτράρουν στὶς αἴθουσες χρωματιστὸ φῶς! Καὶ τὸ ὠραιότερο, ἔχουν κρεμαστούς στὸν ἀέρα ἔξωστες, τὰ τολμηρὰ «ξεπεταχτά» τους, ποὺ ἥσαν συνηθισμένα στὴν ἀρχαιότητα καὶ στὸ Βυζάντιο.

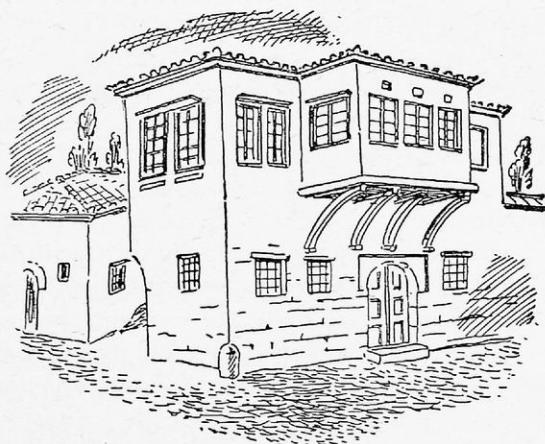
Τέτοια ὠραῖα σπίτια βρίσκεις σπαρμένα σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. "Έχουν εύρυχωρία, ἔχουν ἐκείνη τὴν ἀνεση, ποὺ ύπερβαίνει τὸ ὀφέλιμο καὶ πλησιάζει τὸ πέριττό. "Ο πλούτος τοῦ διακόσμου δείχνει ἀρχοντιά, ἄγνωστη στὴ λοιπὴ Ελλάδα.

Τούς πλούσιους ἐμπόρους τῆς Μακεδονίας πρέπει νὰ τοὺς εὐγνωμονοῦμε, τόσο γιὰ τὸ χρῆμα, ποὺ διάθεσαν στὶς μαῦρες ὅρες τῆς σκλαβιδεῖς, δσο καὶ γιατὶ πρῶτοι αὐτοὶ ἀνύψωσαν τὸ σπίτι σὲ ἔργο τέχνης. Τ' ἀρχοντικά τους δείχνουν πόσο ριζωμένη εἶναι στὴ Βόρεια Ἑλλάδα ἡ ἴδεα τῆς διαμονῆς στὴ γῆ τὴν προγονική...

"Αν καθόμουν λίγες ἡμέρες στὴν Καστοριά, δὲν ξέρω ὅν θὰ μποροῦσα νὰ ξεκολλήσω ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη, ποὺ ἀρνιέται ν' ἀλλάξῃ μορφὴ καὶ διατηρεῖ ὄλοζώντανη τὴν πνοὴ τοῦ Βυζαντίου, περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ Μυστρᾶ ἀκόμη.

«Τὸ Περιβόλι τῶν Θεῶν»

Xρ. II. Ζαλοκώστας

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

[“Ο συγγραφεὺς τὸ 1905 βρισκόταν προξενικὸς ὑπάλληλος στὸ Δεδεαγάτες — Ἀλεξανδρούπολη. Ἐπὸ ἐκεῖ πέρασε στὴ Σαμοθράκη, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του αὐτῇ μᾶς ἔδωσε τὸ τελειότερο λογοτεχνικό του ἔργο «Σαμοθράκη». Ἀπ’ αὐτὸν παίρνουμε τὸ ἀκόλουθο κομμάτι.]

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Ταξιδεύομε μὲ καΐκι γιὰ τὴ Σαμοθράκη.

Γύρω γύρω γλείφει τὸ νησὶ ἡ θάλασσα μὲ τὰ γλυκά της κυματάκια, στὴ γαλήνη. Γύρω τριγύρω τὸ δέρνει ἡ θάλασσα τὸ νησὶ, ἡ θυμωμένη, ὅταν μαλάνη μὲ τοὺς ἀνέμους. Μὰ τὸ νησὶ ξεπροβάλλει στὰ ὄψη γυρεύοντας ἀναπνοὴ καὶ λευτεριά.

Τοῦ νησιοῦ σύνορα εἶναι ἡ θάλασσα, σύνορα, ποὺ ξεκόβουν καθαρά, καὶ ἁστερα φαίνονται. Τὸ νησὶ τὸ ξεμοναχιάζει ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμο ἡ θάλασσα καὶ ζῆ ξεχωριστό, δόλακερο, μοναχό. Ἐδῶ στεριά, ἐκεῖ τριγύρω θάλασσα. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν φαίνονται δόλοτρόγυρα τὰ σύνορα βέβαια ὥρισμένα, ἀναμφισβήτητα. Ποιός ἀνθρώπος μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰ σύνορα αὐτά; Ποιός μπορεῖ ν’ ἀρνηθῆ τὴ θάλασσα, ποὺ πλάθει ἀκρογιάλια;

Οἱ “Ελληνες εἶναι σχεδὸν παντοῦ νησιώτες” σχεδὸν παντοῦ βλέπουν τὰ σύνορά τους, τὴ θάλασσα. Μὰ ἡ θάλασσα, ποὺ ξεχωρίζει ἀνθρώπους ἀπ’ ἄλλους ἀνθρώπους, ἡ ὕδια τοὺς εἶναι ἀνοιχτὴ γιὰ ταξίδια σὲ τόπους καὶ ἄλλους τόπους.

Τὸ νησὶ ώστόσο εἶναι πάντα κάτι ξεχωριστὸ καὶ δόλακερο. “Ἐτσι τὸ βλέπει κανεὶς ἀπ’ ὅξω. Καὶ ἀπὸ τὴν ψηλή του κορυφὴν πάλι ἔτσι τὸ βλέπει, ἐρημικὸ μέσα στὸ πέλαγο.

Σὲ κεῖνο τὸ μέρος τῆς “Ασπρης” θάλασσας, ποὺ εἶναι τὸ νησὶ καὶ γίνονται ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια σίφωνες, σεισμοί, κατακλυσμοὶ καὶ καταποντισμοί, μπορεῖ καὶ τὸ νησὶ δόλακερο μὲ τὰ σύνορά του νὰ χαθῆ. Οἱ σφουγγαράδες, ποὺ βουτοῦν σὲ κεῖνα τὰ νερά, λέγουν, πῶς ἀνάμεσα στὸ νησὶ καὶ στὴ στεριά βλέπουν μιὰ βουλιαγμένη πολιτεία. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρνουν, πῶς ἐκεῖ ἄλλοτε ἤτανε νησιά, ποὺ τὰ ἔθαψε ἡ θάλασσα.

Η ΧΩΡΑ

“Οταν ξύπνησα, μόλις γλυκοχάραζε, καὶ ἀγνάντεψα μέσα στὴ διαλυμένη καταχνιά βουνοῦ φάντασμα μεγάλου. Ἀγέρας

φυσοῦσε ἀποβραδίς βοριάς καὶ τὸ καΐκι μὲ τὰ πανιά γεμάτα ἀνεβοκατέβαινε ἀπὸ τὴν φουσκοθαλασσιά, ξέσκιζε πότε πότε κανένα μεγάλο κῦμα καὶ ἄλλοτε πάλι ἔσπαζε ἥσυχα τὶς κορυφές τῶν κυμάτων. "Εμενα πλαγιασμένος πότε κλείνοντας τὰ μάτια πότε παρατηρώντας πάνω ἀπὸ τὴν κουπαστὴ κατὰ τὸ νησί, γιὰ νὰ δῶ πότε θὰ φανῇ καθαρώτερα τὸ ἀκρογιάλι. Τὸ καΐκι ἔφερνε βόλτες ἀμέτρητες, ὡς ποὺ νὰ φέξῃ καλὰ καὶ νὰ διαλυθῇ ἡ καταχνιά, γιὰ νὰ 'βρῃ ν' ἀγκυροβολήσῃ.

Πέρασε καἱρός, εἶχε ξημερώσει, ἤμαστε πιὸ κοντὰ στὸ νησὶ καὶ φάνηκαν δέντρα στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ μερικὰ σπίτια ψηλότερα. Πήραν κάτω τὰ πανιά καὶ ἔρριξαν τὴν ἄγκυρα. "Ἐφεραν δυὸ ναῦτες τὴν βαρκούλα, ποὺ ἦταν δεμένη στὴν πρύμη. Ζαλισμένος βρέθηκα σ' ἔνα γιαλὸ στρωμένο λιθάρια καὶ χαλίκια καὶ φραγμένο μὲ πρασινάδα.

"Ἐνας νησιώτης μοῦ ἔδειξε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Χώρα. Αὐτὸς πηγαίνοντας μπροστὰ κι ἐγὼ πίσω χωθῆκαμε στὰ φουντωμένα χαμόδενδρα· περπατούσαμε ἀνάμεσα σὲ πυκνὲς κουμαριές, μυρτιές, λυγαριές, πικροδάφνες, πρινάρια, ἀγράμπελες καὶ πλατάνια. Οἱ πικροδάφνες καὶ οἱ λυγαριές ἦτανε ἀνθισμένες καὶ μοσκοβιόδυσαν τὸν τόπο. Στὶς ρίζες ἀνάμεσα περνοῦσαν νερά τρεχαμενα, ἀτακτα, κατὰ τὴν θάλασσα. 'Η αύγινὴ δροσιά καὶ εύωδης ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ φυτὰ σὰ θυσία πρωινή, γιὰ νὰ τὶς πιῇ ὁ ἥλιος ὁ καλοκαιριάτικος ὅ,τι σηκώθηκε. Τὸ ἔνιωσα δυνατὰ καὶ ταράχητηκα.

Καὶ πάσκιζα νὰ χαρῷ, ποὺ πατοῦσα σὲ νησὶ ἐλληνικό, ποὺ τ' ὄνομά του ἦταν Σαμοθράκη. Τ' ὄνομα αὐτὸ πάντα ἀντιλαλοῦσε στ' αὐτὶ μου εὔγενικό, σὰ χρυσαφένιο, καὶ μ' ἄρεσε ἡ μορφὴ τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τότε, ποὺ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ "Ἄγιον" Όρος τὴν ἀντίκρυσε τὸ μάτι μου. Καὶ ἀπὸ τὴ στεριὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ εἶχα δεῖ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, ἀπ' ὅξω, τὸ νησί, καὶ πόθησα νὰ τὸ γνωρίσω καὶ ἀπὸ κοντά. 'Η μορφὴ του καὶ τ' ὄνομά του μὲ μάγεψαν, χωρὶς νὰ ξέρω τὴν ἴστορία του. "Ετσι θὰ μάγεψε καὶ ἡ Σαμοθράκη καὶ τοὺς περασμένους ἀνθρώπους. 'Η μορφὴ ἐνὸς τόπου αὐτὴ θὰ πλάθη καὶ τὴν ἴστορία του.

Λέγοντας καὶ περπατώντας φτάσαμε στὴν Παλιάπολη—τὴν παλαιὰ πόλη Σαμοθράκη. 'Ανέβηκα στὸ ἀκρωτήρι μὲ τὸν

πύργο, ποὺ ἔβλεπα ἀπὸ μακριὰ τόση ὥρα. Εἶδα τείχη ἀρχαῖα, ἄλλα χτισμένα μὲ ἀκανόνιστους βράχους, ἄλλα μὲ ἀγκωνάρια κανονικά, εἶδα καὶ τοίχους μὲ ἀσβέστη χτισμένους, καὶ μέσα στὶς ἐλιές, στὰ πρινάρια καὶ στ' ἄλλα χαμόδεντρα εἶδα χαλασμένα παλιὰ χτήρια καὶ σκόρπια σκαλισμένα μάρμαρα. Γιὰ νὰ νιώσω τὴν Παλιάπολη καὶ τὴν ἱστορία τῆς ἡταν ἀνάγκη νὰ δῶ πρῶτα τοὺς σημερινοὺς Σαμοθρακῖτες. Καὶ κατέβηκα βιαστικὰ νὰ πάγω στὴ Χώρα τῶν ζωντανῶν ἀνθρώπων.

Καὶ τώρα φύγαμε ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά, καὶ τὸ μονοπάτι πήραμε, ποὺ ἀνεβαίνει μέσα στὸ σύδεντρο κατὰ τὴν πλαγιά. Ἐπὸ κάποιο ἄνοιγμα εἶδα, χωμένο στὰ βουνά, ποὺ τὸ φύλαγγαν, τὸ χωριό τὰ σπίτια του σκαρφαλωμένα σὲ μιὰ ξερὴ ράχη τὸ ἔνα ἀπάνω στὸ ἄλλο, εἶχαν τὸ χρῶμα τῶν πετρῶν τοῦ βουνοῦ καὶ ἀντὶ γιὰ σκεπὲς εἶχαν δώματα. Τὰ παραθύρια λιγοστά.

Ἡ Χώρα μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα φερμένη σὲ ψήλωμα παράμερο, κρυφὸ καὶ προφυλαγμένο, σὰ χτισμένη ἀπὸ ἀνθρώπους τρομαγμένους, εἶναι τῶν τώρα ζωντανῶν Σαμοθρακιτῶν ἡ πολιτεία. Ἐπὸ κεῖ, ποὺ τὴν ἔβλεπα ἀνεβαίνοντας, τὴ μισόκρυψε κι ἔνας ἀπόκρημνος βράχος, ποὺ στὴν κορυφὴ του στυλώνεται τὸ κάστρο.

Θὰ ἡταν τὸ μεσοχώρι ἐκεῖνο τὸ στενὸ πεζούλι,* ποὺ ξεπέζεψα. "Ημουν σὲ τόπο καινούργιο, ποὺ δὲν τὸν εἶχα ἰδωμένο πρίν, μὰ οἱ ἀνθρωποι δὲν μοῦ ἡτανε ἔνοι καὶ τὰ κατατόπια σὰ νὰ τὰ ἤξερα. Γεωργοί, τσοπάνηδες, καρβουνιάρηδες καὶ ψαράδες ἢ καραβοκύρηδες εἶναι οἱ Σαμοθρακῖτες· ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ νησιῶτες. Τὸ κεφενεδάκι πάλι, τὰ πολλὰ σκαμνιὰ ὅξω, οἱ λίγοι πάγκοι κοντὰ στὰ λίγα ξύλινα τραπέζια μέσα, ἔνα δυὸ δέντρα, τὸ μπακάλικο, συνηθισμένα πράματα στὰ χωριά μας. Καὶ νησιῶτες βρακάδες περαστικοὶ καὶ λιγοστοὶ καθισμένοι στὰ σκαμνιὰ ὅξω ἢ στὰ τραπέζια μέσα καὶ μαζωμένα σιωπῆλα νησιωτόπουλα μὲ μικρὲς βράκες, ποὺ παρατηροῦν τὸν ξένο μὲ κατάνυξη. Καμιὰ κίνηση σ' ὅλα αὐτά. Μονάχα ἡ μεσημεριάτικη ὥρα μ' ἔχει μαγεμένο καὶ κάθομαι σ' ἔνα σκαμνί.

Τὸ δεῖλι βρέθηκα στὴ Βίγλα ὅξω μὲ μερικοὺς νησιῶτες, τὸν πρωτόπαπα καὶ τὸ δάσκαλο. "Ηθέλα νὰ δῶ τὴ Λῆμνο, ποὺ δὲν τὴν εἶχα δεῖ ποτὲ ἀκόμα, καὶ ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ψηλὸ

φαίνονταν πολλοί τόποι. Μπροστά μας κατέβαινε μιά πλαγιά μὲ μαλακούς λόφους, ἀλλοῦ δασιούς μὲ δέντρα, ἀλλοῦ μὲ ξερα- μένα χωράφια. Καὶ πέρα ἀπὸ τὴ φωτεινὴ θάλασσα ἦταν σὰ γερμένη ἡ χαμηλὴ Λῆμνο καὶ ξεπετιόταν τὸ "Αγιον" Όρος μυτερὸ πρὸς τὸν οὐρανό. Καθίσαμε σὲ κάτι πέτρες σκορπι- σμένες ἀπάνω στὴν κατάξερη χρυσὴ καλαμιά. "Ωρα ποὺ σὰν ἀποσταμένο τὸ φῶς ἀπαλαίνει τὰ χρώματα καὶ μακραίνει τοὺς ἵσκιους καὶ σταλάζει σὰ μιὰ χινοπωριάτικη ἀτίμητη γλύκα στὰ πράματα.

"Εβλεπα τὰ σιωπηλὰ κατατόπια καὶ περνοῦσαν μπροστά μου σὰ ζωγραφιές. "Υστερα πόθησα νὰ ἔμενα πάντα στὸ νησὶ κρυμμένος, νὰ τὸ ἔκανα δικό μου. Καὶ πάλι ύστερα φαντά- στηκα νὰ γινόμουν τοῦ νησιοῦ βασιλιάς, νὰ τὸ ὅριζα..."

«Σαμοθράκη»

"Ιων Δραγούμης

3. ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΧΕΡΟΜΥΛΟΥ

„Τὰ ἐργατικὰ τραγούδια σκοπὸν ἔχουν διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ ρυθμοῦ πόδος τὰς ρυθμικάς κινήσεις τοῦ ἐργάτου νὰ εὐκολύνονται τὴν ἐργασίαν, ἐμποδίζοντα τὴν ἀργηστὸν σπατάλην μνήσης δυνάμεως.“

„Ἐνα τέτοιο τραγούδι εἶναι καὶ τοῦ Χερόμυλου...“

„Ἄλεθε, μάλε μου, ἀλεθε,
βγάλε τ' ἀλενία σου ψηλά,
τὰ πίτονδά σου τραγανά...“

Στὸ τραγούδι αὐτὸν Χερόμυλον στηριγμένος ὁ Βλαζογιάννης, μὲ πολλὴ λινοκή ̄ξαρση ἀραπτύνεσσι τὶς σκέψεις, τὴν ὑπομονὴν καὶ τοὺς πόθους τὸν σκλαβωμένων στοὺς Τούρκους Ἑλλήνων, ποὺ περίμεναν τὴν ἀνατολὴν τῆς ἐλευθερίας.]

Γύριζε, γύριζε...

„Ἀλεθε τοῦ πόνου τὸ σιτάρι, τρίβε τοῦ στεναγμοῦ τὸ γέννημα. Βγάλε τὸ ἀλεύρι, ποὺ θὰ δώσῃ τὸ ζυμάρι, ζυμωμένο μὲ τοῦ σκλάβου τὸν ἴδρωτα τὸν πικρό. Κάμε τὸ ψωμὶ τοῦ ἀφέντη στὰ τραπεζοστρώσια του φαρμακερό.

Γύριζε, γύριζε...

„Ἀλεθε τοὺς μῆνες τοὺς ἀργοὺς καὶ κάμε νὰ γοργοπερνᾶνε. Λειῶσε τὰ χρόνια τὰ βαριά, βαρύτερα ἀπὸ τῆς καρδιᾶς τὴν πέτρα, ποὺ πλακώνει τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀξημέρωτη χαρά. Γύριζε, γύριζε.

Τρίβε τὰ κατόχρονα, χρόνια νὰ γίνουνε περαστικά, τὰ χρόνια μῆνες. Τρίβε τὸν ἀτελείωτο καιρὸ καὶ κάμε ὅλο πιὸ γρήγορα νὰ φεύγῃ. Κύλα τὸν ἀκοίμητο τροχό, ξεγέλα τὸν ἀγέλαστο ὡκεανό.

Στερνὴ μιὰ δύση φέρε ὁ σκλάβος ν' ἀγναντέψῃ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ ἀνατολή. Κάμε ἡ ἐλπίδα νὰ ταχύνη τὸ ποδάρι, νὰ προφτάσῃ καὶ νὰ τὸν κεράσῃ τὴν χαρὰ σὲ μαγικὸ γυαλί.

Γύριζε, γύριζε...

Τρίβε τὰ σίδερα τὰ στοιχειωμένα, κάμε τα σκουριά νὰ πέσουν ἀπ' τὰ χέρια τὰ δεμένα. Λειῶσε τ' ἀλύσια τὰ λησμονημένα γύρω στὰ βαλαντωμένα τὰ κορμιά. Τρίβε τὰ κλειδιά τὰ διπλοσφραγισμένα, κάμε ν' ἀνοίξουν τὰ κατώγια τὰ βαθιά.

Σπάσε τὰ σύνεργα καὶ σπάσε τ' ἀργαλεῖα τῆς κόλασης μαστορεμένα, τ' ἀργαστήρια, στομωμένα ἀπὸ τῶν χρόνων τ' ἀργὸ πέρασμα, χορτασμένα ἀπὸ τὸ αἷμα.

Γύριζε, γύριζε...

Δούλευε τ' ἀκόνια, ποὺ θὰ τροχιστοῦνε τὰ σπαθιά, σπαθιά μὲς στῆς ψυχῆς τὰ βάθη φυλαγμένα, σὰν τ' ἀκριβὰ τὰ φυλαχτά. Δούλευε τ' ἀμόνια, ποὺ θὰ πλάσουν ἀπ' τὰ μίση τὰ παλιά—κάθε χτυπιά σπίθα θὰ γίνη καὶ θ' ἀνάψη μιὰ φωτιά τρανή, θεριακωμένη—ποὺ θὰ πλάσουν τοῦ ξεδικημοῦ τ' ἀλύγιστα κοφτήρια, τῶν κορμιῶν ποὺ θρέφονται ἀπὸ τ' ἄδικα τὰ κλαδευτήρια, καὶ τ' ἀλέτρια ποὺ θὰ σκάψουν τὰ χωράφια τὰ παχιά, τὰ δρεπάνια ποὺ θὰ δώσουν τῶν κριμάτων τὴ σοδειά· σοδειά ποὺ οἱ ταπεινοὶ τὴ λαχταρᾶν, αἰῶνες πεινασμένοι.

Γύριζε γηργά. Καὶ χάρισε τὸ λεύτερο καρπό, τὸ νιὸ σιτάρι, τῆς ἀνάσιασης τὸν ἄρτο τὸ γλυκό, ποὺ ὁ σκλάβος περιμένει τὴ μεταλαβιά νὰ πάρη.

Γύριζε, γύριζε...

Κάμε τῆς ἀπελπισιᾶς τὸ βογγητό, ποὺ ἀπὸ τὰ στήθια βγαίνει σὰν τοῦ λίβα τὴν πνοή, κάμε το δριμόχολο* γιὰ τὸν ἔχθρο.

Πάρε τὸ δάκρυ καὶ ποτάμι κάμε το κατεβατὸ νὰ σαρώνῃ τοῦ κακοῦ τὰ χτήματα, τὰ ζένα ἀποκτημένα· τοῦ λυγμοῦ τὸν κόμπο καὶ βουνὸ νὰ γίνη νὰ πλακώσῃ τοῦ ἀφέντη τὴ χαρά.

Κάμε τοῦ σκλάβου τὴν ἀβάσταχτη τὴν ἀνυπομονὴ ἄλλο νὰ μὴν περιμένῃ. Κάμε τὴ νύχτα τοῦ τὴν ἀξημέρωτη ἀπὸ τὴν κουφοδρομοῦσα φλόγα ποὺ τὴ βόσκει, νὰ ἀνατιναχτῇ καὶ νὰ χαρίσῃ τὴν ἀπίστευτην ἀνατολή.

«Μεγάλα Χρόνια»

Γιάννης Βλαζογιάννης

4. ΜΕΛΕΤΑΙ - ΛΟΓΟΙ

Ο ΤΑΠΕΙΝΟΣ

‘Ο ταπεινὸς εἶναι ἀγαθὸς ἄνθρωπος. Ταπεινοσύνη καὶ ἀγαθότητα εἶναι συνώνυμα.

Ταπεινοσύνη χωρὶς ἀγαθότητα δὲν εἶναι ἀληθινὴ ταπεινοσύνη. Εἶναι κούφια γῆ σκεπασμένη μὲ ἄνθη. Μήν πατήσῃς ἀπάνω.

Τὴν ταπεινοσύνη συχνὰ μιμοῦνται ἄλλοι χαρακτῆρες, ἐπειδὴ ἡ ταπεινοσύνη εἶναι ὥραιότης, τὴν δποίαν καθένας δρέγεται καὶ τὴν φορεῖ σὰν εὔμορφη προσωπίδα στὸ ἔλαττωμά του.

‘Ο ταπεινὸς δὲν εἶναι δειλός. ‘Η δειλία συγγενεύει μᾶλλον μὲ τὴν αὐθάδεια

‘Ο καλοκάγαθος ταπεινὸς ἀφήνει συχνὰ νὰ χάνῃ τὸ δίκιο του διὰ τὴν πολλή του ἀγαθότητα. ‘Υβριζόμενος στρέφει καὶ λυπεῖται μέσα του ἀδυνατώντας νὰ ἀντυβρίσῃ.

‘Ο ταπεινὸς εἶναι ὁ ἀντίπους τοῦ ὑπερήφανου· καὶ ἔχει διὰ τὸν ἔαυτό του ἰδέα κατώτερην ἵσως τῆς πραγματικῆς του ἀξίας.

Καταδέχεται ὅλα τὰ τιμίως ταπεινά, ὅσα δὲν καταδέχεται δὲν ὑπερήφανος, καὶ τὰ καταδέχεται ἀγογγύστως.

Τὰ καταδέχεται μὲ καλωσύνη, μὲ εὐγένεια, μὲ καλὴ καρδιά, καὶ ἔτσι τὰ ἔξευγενίζει καὶ τὰ ὑψώνει.

‘Ο ταπεινὸς εἶναι σεμνὸς καὶ εὔσχημος· ἐπειδὴ ἡ ταπεινοσύνη εἶναι ἡθικὴ ὥραιότης, ἡ δποία ἔξωτερικεύεται εἰς τὸ πρόσωπο καὶ εἰς ὅλη τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἄνθρωπου.

‘Η ταπεινοσύνη εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς χρωματισμοὺς τῆς ἔξευγενίσεως· καὶ ὁ ταπεινὸς ἡ εἶναι ἔξευγενισμένος ἄνθρωπος, ἡ ἔχει στὸ χαρακτῆρα του τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς δποίας οἰκοδομεῖται καὶ λαμπρύνεται ἡ ἔξευγένησί του.

Τύπος ταπεινοσύνης ὁ Φιλοποίμην* δὲν ἀπαξίωσε νὰ πάρῃ νὰ σκίσῃ ξύλα στὸ σπίτι, ὅπου ἐκαλεῖτο εἰς γεῦμα.

* ’Ιδοὺ ὁ ἄνθρωπος»

’Ανδρέας Λασκαράτος

ΦΘΟΝΕΡΟΣ

‘Ο ζηλιάρης ζηλεύει τοὺς ἄλλους δ, τι δὲν ἔχει αὐτός. Καὶ δταν τὸ ἀποκτήση, τὸ καμαρώνει καὶ τὸ χαίρεται.

‘Ο φθονερὸς δύμως φθονεῖ καὶ κατατρώγει μὲ τὰ μάτια του δ, τι ἔχει καὶ δ ἕδιος. ’Ακόμη καὶ δ, τι τοῦ περισσεύει. Εἶναι ἀδύνατον νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἡδονὴν ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἐφ’ ὅσον νιώθει δτι τὸ ἀπολαμβάνει καὶ δ γείτονάς του. Αὔτὸ τὸν λειώνει. Τὸν ἀδυνατίζει τὸ πάχος τοῦ ἀντικρινοῦ του. Δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ γύρω τοὺς ἀνθρώπους εὐθύμους, γελαστούς, εὐχαριστημένους. ‘Η ξένη χαρὰ σκοτώνει τὴν ἰδικήν του.

“Αν τὸν ἰδῆτε κατσουφιασμένον, σκυθρωπόν, σκουντούφλην, νευριασμένον, μὴ νομίσετε, δτι τοῦ συνέβη κανὲν δυστύχημα.” Α, μπά! Θὰ ἔμαθε χωρὶς ἄλλο κάποιο εὐχάριστον συμβάν εἰς τὸν γείτονά του, τὸν συνάδελφόν του, τὸν φίλον του, εἰς ξένα οἰονδήποτε, γνώριμον ἢ μή. “Ισως κανένα εύτυχισμένον συνοικέσιον, ἢ κέρδος λαχείου, ἢ κληρονομίαν, ἢ παράσημον, ἢ διορισμόν, δ, τι ἤμπορεῖ νὰ ταράξῃ τὴν χολὴν τοῦ φθόνου του.

“Αν τὸν ἰδῆτε δύμως γελαστόν, ζωηρόν, εὐδιάθετον, ἀλιμονον! κάποια συμφορὰ βέβαια θὰ συνέβῃ... εἰς ἄλλον! ”Αρρώστεια Ισως, θάνατος, χρεωκοπία, φυλάκισις, πυρκαϊά... Διότι μόνον τὰ ξένα δυστυχήματα τονώνουν τὴν ψυχήν του. Μόνον τὸ κακὸν τῶν ἄλλων τροφοδοτεῖ τὴν εύτυχίαν του.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ γέλιο καὶ ἡ χαρὰ εἶναι πολὺ δλίγη εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, δ φθονερὸς δὲν δοκιμάζει πολὺ συχνὰ τὰ πλήγματα τῆς ξένης... εύτυχίας! Θὰ ἔσκαζε δὲ χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὸ κακόν του καὶ θὰ τὸν ἐσκότωνε τελειωτικῶς τὸ φαρμάκι τοῦ φθόνου, ποὺ κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας του, ἀν ἡ εύτυχία ἐπερίσσευε γύρω του.

Ζῆ δύμως καὶ ὑπάρχει καὶ χαίρεται, διότι ἡ δυστυχία γύρω του εἶναι ἀτελείωτος.

«Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς»

K. Σκόκος

ΤΙ ΕΚΑΜΕ Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ
ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

‘Ο Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος μᾶς λέγει στήν ίστορία του : «Δέν δύναμαι νά μη δυμολογήσω ότι έσωθημεν κυρίως δι’ ἔργων ἐν ἡμέραις δουλείας παρασκευασθέντων» καὶ ἀλλοῦ : «Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 δὲν παρήχθη ἐκ τύχης, ούδε ὑπῆρξε δημιούργημα πρόχειρον ἀνθρώπων τινῶν, ἀλλ’ ἀποτέλεσμα ἀναπόδραστον ὅλων τῶν προηγουμένων περιστάσεων, πόθων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἔθνους. Ἀποτέλεσμα τοῦ δποίου τὰ ἀλλεπάλληλα προηγούμενα δύναται νά παρακολουθήσῃ ἡ ίστορία βῆμα πρὸς βῆμα ἐπὶ 400 ἀνατρέχουσα ἔτη μέχρι τῶν χρόνων καθ’ οὓς τὸ ἔθνος ὑπέκυψε πρῶτον εἰς τὴν Ὀσμανικὴν κυριαρχίαν».

Γνωστὸν εἶναι πώς μὲ τὴν ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεστράφη ἐντελῶς ὁ μεσαιωνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἄρχισαν γιὰ τὸ ἔθνος μας μεγάλες συμφορές.

‘Ο πληθυσμός του ὀλιγόστεψε πολύ.

“Ἄλλοι ἀλλαξιοπίστησαν. Σὲ ἔνα ἑκατομμύριο λογαριάζουν τὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ κατὰ καιροὺς ἄρπαξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔκαναν Γενιτσάρους. ”Ἄλλοι πάλιν ἐτούρκεψαν σὲ μεγάλη ἥλικια θεληματικὰ καὶ ἀλλοὶ «μὲ τὸ στανιό». ”Ἄλλοι ἔφυγαν ἀμέσως ἄμα οἱ Τοῦρκοι ἔκυριευσαν τὴν Πόλη καὶ ἔζησαν σὲ ξένες χώρες, στὴν Ἰταλία, στὴν Ἐνετία, στὴ Ρωσσία. Καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔχασαν τὸν ἔθνισμό τους. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν λόγιοι καὶ ἀριστοκράτες.

Τὸ ἔθνος λοιπὸν ἐστερήθη τῶν καλυτέρων του πολιτῶν κι ἔμεινε χωρὶς ἱκανούς ἀρχηγούς στήν κρίσιμη αὐτὴ στιγμῇ.

Μεγάλη ἀμάθεια βασίλευε ἐκείνη τὴν ἐποχή. Τὰ περισσότερα σχολεῖα ἔκλεισαν, γιατὶ δὲν εἶχαν δασκάλους. Καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματικοὶ τῶν Σουλτάνων, οἱ δποῖοι ἔγραφαν ἐλληνικὰ τὶς συνθήκες τὶς διεθνεῖς, μετεχειρίζοντο ἀλλόκοτη ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀκόμα ἦσαν πολλὲς ἰφορές ἀγράμματοι. ‘Ο Κούμας μᾶς βεβαιώνει ότι ἔμελέτησε τὸν ἀρχιερατικὸν κώ-

δικα τῆς Λαρίσσης, ποὺ ἐπροχώρει μέχρι τοῦ 1730, καὶ τὸν εὐρῆκε γεμάτον ἀπὸ ἀσυνταξίες καὶ μὲ ἀπίθανο ὄρθογραφία καὶ εἰς αὐτές ἀκόμα τὶς ὑπογραφές τῶν ἀρχιερέων.

Καὶ δύως τὸ ἔθνος μας δὲν ἔχάθη. "Υστερα ἀπὸ 400 χρόνους εὑρέθη ἔτοιμο διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμο. Εἶχε ἐπιδέξιους πολεμιστάς, τοὺς κλέφτες καὶ ἀρματολούς, γυμνασμένο στόλο κι ἀνδρείους ναῦτες, τοὺς 'Υδραιούς, τοὺς Ψαριανούς, τοὺς Σπετσιώτες. Συνετούς πολιτικούς, τοὺς προεστούς καὶ τοὺς δημογέροντες.

Πῶς δύως τὸ ἔθνος μας δὲν ἔπαυσε νὰ ζῇ; Πῶς διετηρήθη ὑστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ὁ ἔθνισμός του σὲ τέτοιο βαθμό, ὅστε σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν ιστορικῶν, τὸ ἔθνος ποὺ ἔκαμε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 νὰ μὴ διαφέρῃ διόλου ἀπὸ τὸ ἔθνος τοῦ 1453, ποὺ ἡναγκάσθη νὰ σκύψῃ στὸ ζυγό; Ποιός διετήρησε τὴν γλώσσα καὶ τὴ θρησκεία μας; Τίς δυὸς αὐτὲς δυνάμεις ποὺ ξεχώριζαν τοὺς "Ἐλλήνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους; Πῶς τὰ δύο αὐτὰ ἔθνη ἔμειναν ἀμικτα τόσους αἰῶνες, καθὼς τὸ λάδι καὶ τὸ νερό;

«Τὸ ἔργον τοῦ νέου 'Ἐλληνισμοῦ», μᾶς λέγει ὁ Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος, «συνέχισε ἡ μεγάλη μερὶς τῶν 'Ἐλλήνων, ἡ ὅποια παρέμεινε εἰς τὴν 'Ἑλλάδα. Αὔτοὶ εἰργάσθησαν καὶ ἐμόχθησαν διὰ νὰ διατηρήσωσι τὴν θρησκείαν τους, τὴν γλώσσαν τους καὶ διὰ νὰ ἐτοιμάσωσι στρατιωτικάς καὶ πολικάς δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἔχρειάζοντο διὰ νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀπελευθέρωσις. Αὔτοὶ εἰργάσθησαν ὑπὸ τὰς δόδηγίας τοῦ κλήρου. 'Ο κλήρος ἥτο Ιδίως, δοτὶς διετήρησε τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἐλληνικά γράμματα κατὰ τὰ 200 πρῶτα χρόνια, ὅτε ὀλίγιστα σχολεῖα ὑπήρχον».

«Ο ἔθνισμός μας λοιπὸν ἐσώθη κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας ἀπὸ τὸν κλήρον, καθὼς ἀναφέρει ἡ ιστορία, καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, καθὼς προσθέτομεν ἡμεῖς.

Δύο ἥσαν οἱ βωμοὶ στοὺς δόποιους ἔκαιε νυχθημερὸν τὸ ἀσβεστο πῦρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα: 'Η οἰκογενειακὴ ἐστία καὶ τὸ 'Ιερὸν τῆς 'Εκκλησίας.

Οἱ ιερεῖς ἐλειτουργοῦσαν στὴν ἐκκλησίᾳ· στὴν ἐστία τὴν οἰκογενειακὴ ἡ γυναίκα ἦταν ίέρεια.

‘Η εύεργετική δράση τοῦ κλήρου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι γνωστή. Η δράση τῆς γυναικας δὲν ἀναφέρεται, παρὰ πολὺ σπάνια. Τότε μονάχα, δταν ξεπερνᾶ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀναδεικνύεται στὴν κοινωνία.

Δὲν εἶναι παρὰ στοὺς ἰδικούς μας χρόνους, ποὺ οἱ ἴστορικοὶ δμολογοῦν δτι ἡ ‘Ελλάς χρεωστεῖ πολλὰ στὴ γυναικα πρὸ καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάσταση.

Οἱ μητέρες ἔφρόντιζαν νὰ ἀναθρέψουν τὰ παιδιά τους σύμφωνα μὲ τὰ αὐστηρὰ ἐλληνικὰ ἥθη. Αὐτὲς καλλιεργοῦσσαν μέσα στὴν ψυχὴν τους τὰ βαθιὰ συναισθήματα, ποὺ ἔδημοι ύργησαν τοὺς γενναίους ἄνδρες, ποὺ μᾶς ἔδωκαν τὴν ἐλευθερία. Κρυμμένες μέσα στὸ σπίτι τους ἀφωσιώνοντο στοὺς ἰδικούς τους.

‘Ησαν οἱ περισσότερες ἀγράμματες’ ἐπειδὴ δμως ἐπίστευαν βαθιὰ καὶ ἥσαν ἀφωσιωμένες στὴν πατρίδα, κατώρθωσαν νὰ ἐτοιμάσουν τοὺς ἄνδρες ἐκείνους, ποὺ ἐκίνησαν τὸ θαυμασμὸν τοῦ κόσμου.

‘Η ‘Ελληνίδα γυναικα εἰργάσθη στὸ πλευρὸν τοῦ ‘Ελληνος παπᾶ κι ἴστοιμα πρέπει νὰ τιμᾶται.

Αὐτὴ ἔδινε θάρρος καὶ παρηγοροῦσε τοὺς ἄνδρες, δταν ἀπηλπίζοντο ἀπὸ τὶς ἀνυπόφορες πιέσεις τῶν Τούρκων. Ο Ρήγας, δταν ἐγύριζε στὸ σπίτι του, ἐπεφτε στὰ γόνατα τῆς μητέρας του Μαρίας, κλαίγοντας καὶ ζητώντας παρηγοριὰ ἀπὸ αὐτήν. Κι αὐτὴ τὸν ἐβεβαίωνε πώς θὰ ἔλθῃ ἡμέρα ποὺ θὰ πάψουν οἱ συμφορές... Ἀπὸ τὴ μητέρα του ζητοῦσε εὔχες ὁ γυιός, σὰν ἔφευγε νὰ πάη νὰ γίνη κλέφτης:

Σ^τ ἀφήνω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν^τ δός μου τὴν εὐχήν σου.
Εὐχήσου με, μαννούλα μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω...

Κι ὅμοια δταν ἐπρόκειτο νὰ ξενητευθῆ.

Κι αὐτὴ τοῦ ἀποκρινόταν :

Παιδί μου, πάαινε στὸ καλό, κι ὅλοι ἄγιοι κοντά σου,
καὶ τῆς μαννούλας οἱ εὐχές νά γιά φυλάχτο σου.
Νὰ μὴ σὲ πιάνη βάσκανο· καὶ τὸ κακὸ τὸ μάτι...

Οι γυναῖκες συνεμερίζοντο δλα τὰ βάσανα τῶν ἴδικῶν τους.

'Ο Gerlach * ἀναφέρει πώς, ὅταν ἐγίνετο τὸ παιδομάζωμα, οἱ ἐλληνίδες μητέρες ἔκλαιγαν καὶ ὠδύροντο παρακαλῶντας τὸ Θεόδ νὰ πάρῃ τὰ παιδιά τους, γιὰ νὰ μὴ γίνουν Γενίτσαροι.

Καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι μᾶς λέει :

Ποιὸς θὲ ν' ἀκούσῃ κλάματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
πέρασε ἀπὸ τὸ Κάρελι καὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
κι ἐκεῖ θ' ἀκούσης κλάματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
πῶς ολαῖν' οἱ μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες.

Καὶ ἄλλο :

Κλαίουν μαννοῦλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄνδρες.

Δὲν θρηνοῦσαν ὅμως μονάχα, μὰ κι ἐλάμβαναν πολλὲς φορὲς μέρος στὶς ἐνέργειες τῶν ἀνδρῶν. "Οταν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τραπεζούντος ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἀθέτησε τὸ λόγο του καὶ διέταξε νὰ σκοτώσουν τὸ Βασιλέα Δαυίδ, τοὺς 7 γυιοὺς τοῦ Δαυίδ, τὸν ἀδελφὸ τοῦ βασιλιά Ἀλέξιο καὶ τὸν ἀνεψιό του καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν ἄταφους, ἡ ἡγεμονίδα Ἐλένη Καντακουζηνοῦ δὲν ύπήκουσε. Ἐπῆγε, ἔθαψε τοὺς συγγενεῖς τῆς καὶ τοὺς ἐθρήνησε δλη τὴν ἡμέρα. Κατόπιν ἀπεσύρθη σὲ μναστήρι κι ἐκεῖ σὲ λίγο καιρὸ ἀπέθανε ἀπὸ τὴ λύπη της.

Οι γυναῖκες ἀποτελοῦσαν τὴν κοινὴ γνώμη. Ἐβράβευαν τοὺς ἀνδρείους.

'Ο νέος Σουλιώτης, ποὺ εἶχε φοβηθῆ στὴ μάχη, δὲν εὗρισκε καμιὰ κόρη, ποὺ νὰ τὸν θέλῃ γιὰ ἀνδρα της. Καὶ τὸν παντρεμένο, ποὺ εἶχε λιγοψυχήσει, εὐθὺς τὸν ἔχωριζε ἡ Σουλιώτισσα γυναίκα του, γιατὶ ἀπὸ δλες τὶς ἄλλες αὔτὴ θὰ περιφρονιόταν, σὰ γυναίκα ἐνὸς φοβιτσιάρη.

'Ο Κωνσταντίνος Κανάρης διηγεῖτο, πώς ὅταν ἔπλεαν πρὸς τὴ Χίο, γιὰ νὰ τορπιλλίσουν τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους ἐδείλιασαν.

«Θέλετε νὰ μᾶς ὑποδεχτοῦν οἱ Ψαριανὲς μὲ τὰ τραγούδια ;», τοὺς εἶπε ὁ Κανάρης, κι δλοὶ ἀκούοντας αὔτὰ τὰ λόγια

ελαβαν θάρρος. Οι Ψαριανές συνήθιζαν νὰ ύποδέχωνται τοὺς δειλοὺς μὲ κοροϊδευτικὰ δίστιχα.

Οἱ γυναῖκες στὶς πιὸ κρίσιμες στιγμές, στὶς πιὸ φοβερές, ἐλάβαιναν μέρος, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν.

Στὰ «Ἐλληνικὰ Χρονικά», ἐφημερίδα ποὺ ἔβγαζε ὁ Ἐλβετὸς Μάιερ κατὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, διαβάζομε:

«Ἄξιον περιεργείας εἶναι νὰ βλέπῃ τις τὰς γυναῖκας τῆς πόλεως μας, αἱ ὀποῖαι, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦνται ποσῶς διὰ τὰς πράξεις τοῦ ἔχθροῦ, διάγουσι τόσον εἰς τὰς συναναστροφὰς δοσον καὶ εἰς τὰς οἰκιακάς των ἐνασχολήσεις μὲ τὸν συνήθη των εὐφρόσυνον τρόπον».

Καὶ σὲ ἄλλη σελίδα:

«Σήμερον ἐτελειοποιήθη καὶ τὸ κανονιοστάσιον τοῦ Μιαούλη, ποὺ ἀνέφερα. Μέγα πλῆθος λαοῦ, γυναῖκες καὶ παῖδες, προπορευομένου τοῦ ἀρχιερέως μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου, ἐσπευσαν προθυμότατα καὶ ἐφορτώνοντο χῶμα, μετακομίζοντές το, διὰ τὴν ταχεῖαν τοῦ ἔργου περαίωσιν».

Στὶς μάχες ἐλάμβαναν μέρος ἰδιαιτέρως αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλίου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μάνης.

«Ἀλλοτε ἔφεραν στοὺς ἄνδρες των τροφεὶς καὶ νερό. Ἀλλοτε τοὺς ἐνοσήλευαν κι ἄλλοτε πάλιν πολεμοῦσαν μαζὶ τους.

Πολλές φορὲς μάλιστα προτιμοῦσαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν σκλαβιά.

Τὸ 1803 ἡ Δέσπω, ἡ σύζυγος τοῦ Γιωργάκη Μπότσαρη τοῦ Σουλιώτη, προτίμησε νὰ τιναχθῇ στὸν ἀέρα μαζὶ μὲ δέκα ἄλλες συγγένισσές της, παρὰ νὰ παραδοθῇ στοὺς Τούρκους:

— Γιώργαινα, φέξε τ' ἄρματα, δὲν εἴν⁹ ἔδω τὸ Σούλι,

ἔδω είσαι σκλάβια τοῦ πασᾶ, σκλάβια τοῦ Ἀρβανίτη

— Τὸ Σούλι κι ἀν προσκύνησε κι ἀν τούρκειψε ἡ Κιάφα,

ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες, ποτέ της δὲ θὰ κάμη.

«Ἀλλη Σουλιώτισσα πάλι, ἡ Λένω Μπότσαρη, κόρη τοῦ Κίτου Μπότσαρη, ἀφοῦ ἐπολέμησε πολλές ὥρες κοντά στὸν ἀδελφό της Γιάννη καὶ ὑστερα, ἅμα σκοτώθηκε αὐτός, κοντά στὸ θεῖο της, ἐπροτίμησε στὸ τέλος νὰ πάη στὸ ποτάμι καὶ νὰ πνιγῇ, γιὰ νὰ μὴ τὴν πιάσουν σκλάβια:

— Κόρη, γιὰ ωἶξε τὸ ἄρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.

— Ἔγώ ὡ̄ μαι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Γιάννη,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνομαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

Γνωστὴ εἶναι ἡ θαυμαστὴ θυσία τῶν ἔξήντα γυναικῶν
τοῦ Σουλίου στὸ Ζάλογγο. Μοναδικὴ στὴν ιστορία περιφρόνηση
τοῦ θανάτου.

'Η Μόσχω ἡ Τζαβέλλα ὅρμησε μὲ 400 ἄλλες Σουλιώτισ-
σες ἐναντίον τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ
ὑποχωρήσουν.

Ήταν ύπέροχο θέαμα, μᾶς λέγει ὁ Περραιβός, νὰ βλέπη
κανεὶς τὴν γυναικανδρομάχην αὐτῇ.

Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τὴν ἀπεθανάτισε :

Πῶς πολεμοῦν μικρὰ παιδιά, γυναικες σὰν τοὺς ἄνδρες.

Πῶς πολεμᾶ ἡ Τζαβέλλαινα σὰν ἄξιο παλληκάρι.

Νὰ λὲν πῶς τοὺς ἐσκότωσαν στὸ Σούλι οἱ γυναικες.

Στὴν ἐπανάσταση ἔθυσίασαν πολλές δλη τους τὴν περιου-
σία. 'Η Μαντὼ Μαυρογένους, ἡ κόρη τοῦ Νικολάου Μαυρογέ-
νους, σπαθάρη στὴ Μολδοβλαχία, ἔξωπλισε 2 πλοῖα μὲ ίδικα
της χρήματα καὶ ἔδωκε δλα της τὰ χρήματα γιὰ τὸν ἀγῶνα.
Αύτὴ ἐσήκωσε τοὺς Μυκονιάτες ἐναντίον τῶν Τούρκων.

'Η Μπουμπουλίνα πάλι ἔξωπλισε 5 πλοῖα μὲ ίδικά της
χρήματα κι ἥματερ πῶς ἐσκοτώθη ὁ γυιός της στὴ μάχη, εἶπε :
«Ἐχω κι ἄλλα παιδιά γιὰ τὴν πατρόδα.»

Τοὺς δυὸ πρώτους αἰῶνες τῆς σκλαβιᾶς ἦσαν οἱ περισσό-
τερες γυναικες ἀγράμματες. "Οταν δύμας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα
πολλαπλασιάσθηκαν τὰ σχολεῖα, τότε ἡ Ἑλληνίδα ἀρχίζει νὰ
μορφώνεται καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα νὰ διακρίνεται στὰ
γράμματα.

Οἱ Φαναριώτισσες ἦσαν πολὺ μορφωμένες.

Μεταξὺ αὐτῶν διακρίθηκε ἡ Ρωζάνδρα Μαυροκορδάτου.
Αύτὴ ἦταν τόσο μορφωμένη, καθὼς ἀναφέρουν οἱ ιστορικοὶ τῆς
ἐποχῆς ἐκείνης, ὡστε ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Δύση γιὰ νὰ συζητήσουν
μαζὶ της καὶ ν' ἀκούσουν τίς γνῶμες της.

Καὶ στὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀγνότερη

φιλολογική ἐκδήλωση τοῦ σκλαβωμένου ‘Ελληνισμοῦ, ή ‘Ελληνίδα συμμετέχει, ἀλλοτε γιατὶ τὰ διατηρεῖ καὶ τὰ παραδίδει στὶς ἑρχόμενες γενεὲς κι ἀλλοτε πάλι γιατὶ τὰ δημιουργεῖ.” Ολα τὰ τραγούδια τὰ συναισθηματικὰ ἀποδίδονται σ’ ἔμπνευση γυναικεία.

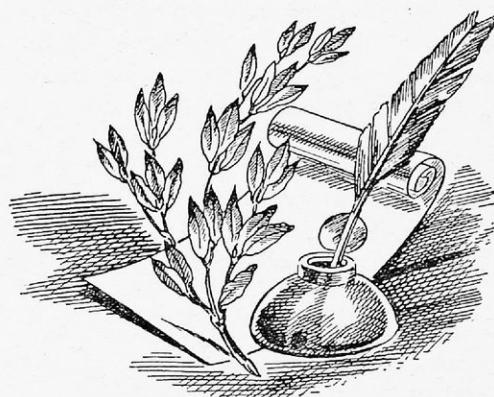
Βλέπομε λοιπὸν τὴν Ἑλληνίδα νὰ συνεργάζεται ἀδιάκοπα μὲ τὸν ἄνδρα, γιὰ νὰ μᾶς διατηρήσῃ τὸν ἔθνισμό μας καὶ νὰ μᾶς ἔτοιμάσῃ τὴν ἀπελευθέρωσή μας.

Τὴν βλέπομε πάντοτε νὰ θυσιάζεται. ”Αλλοτε γιὰ τὴν οἰκογένειά της, καὶ ἀλλοτε γιὰ τὴν Πατρίδα. Πάντα δίδει τὸ ἄτομό της γιὰ τὸ οἰκογενειακό καὶ γενικό καλό.

Καθώς ξέρομε ἀπὸ τὴν κοινωνιολογία, καμία φυλὴ δὲ φθάνει ποτὲ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ποὺ τὴν ἐγέννησε. Κι ἀν οἱ “Ἐλληνες εἶχαν Ἑλλάδα νὰ ἐλευθερώσουν, ἥταν γιατὶ τοὺς τὴν διετήρησε ἡ Ἑλληνίδα γυναίκα.

Περιοδικὸν «Ἐλληνίς» τόμ. 10

Ζωὴ Φράγκου

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟΝ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

‘Ο κοινὸς ἔχθρὸς ἐναντίον τοῦ ὅποιου ἐπάλαισαν, τὸ 1912—1913, τὰ συνασπισθέντα τέσσαρα Βαλκανικὰ κράτη — Μαυροβιούνιον, Σερβία, Βουλγαρία, ‘Ελλάς — εἶχεν ἡττηθῆναι συντετριμένη ἡ Τουρκία ώμολόγησε τὴν ἡττάν της, ἥδη δὲ ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ἐφαίνετο, διὰ τοῦτο ἐμελλεῖ νὰ στεφανώσῃ τὸ ἀργοῦντα δπλα τῶν νικητῶν. ’Αλλὰ ἡ ἀνοησία τῶν ἐν Σόφιᾳ ἀπλήστων καὶ ἀλαζόνων ἀρπάγων προεκάλεσε καὶ νέον πόλεμον μεταξὺ τῶν συμμάχων κρατῶν, διὰ τὴν ἀπέληξην εἰς τὴν συντριβὴν τῆς Βουλγαρίας.

‘Ο δεύτερος οὕτος πόλεμος (’Ιούνιος—’Ιούλιος 1913) ἀπέδειξε διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ μέγα σθένος τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καὶ τὴν ἀξίαν τῆς μαχίμου δυνάμεως τοῦ ἔθνους.

Τὰ χρυσόβουλλα* τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν του ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐκέρδισεν εἰς εἴκοσι καὶ πλέον πεισματώδεις καὶ αἱματηρὰς μάχας καὶ εἰς πολυναρίθμους συμπλοκάς. Καὶ μόνον τὸ γεγονός διὰ τὸν ἐντὸς ἐνδὸς μόλις μηνὸς διήνυσεν εἰς ἡμέρας σφοδροτάτου καύματος ἀπόστασιν ἐκ τριακοσίων περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν παρασίων τοῦ Θερμαϊκοῦ μέχρις τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Ὀρβήλου* διὰ χώρας δρεινῆς, τὴν ὅποιαν διαχωρίζουν βαθύρροι ποταμοί, καὶ ἡ ὅποια παρουσιάζει δυσυπέρβλητα ἐμπόδια εἰς τὴν κανονικὴν προέλασιν τῶν στρατευμάτων, ἀποτελεῖ δίπλωμα τιμητικῶν διὰ τὸν μᾶλλον ἡσκημένον καὶ ἐμπειροπόλεμον στρατόν. Τὴν ἀπόστασιν δὲ ταύτην διήνυσεν ἀδιακόπως μαχόμενος, ἐπιτιθέμενος κατὰ μέτωπον ἡ πλευροκοπῶν τὸν ἔχθρόν, τρέπων αὐτὸν εἰς φυγήν, κυριεύων τὰ τηλεβόλα καὶ τὰς ἀποσκευάς του καὶ αἰχμαλωτίζων τμῆματα αὐτοῦ. Εἰς τὴν πορείαν του ὁ στρατὸς μας ἦτο λαῖλαψ· εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἦτο χείμαρρος ἀνατρέπων καὶ συμπαρασύρων τὰ πάντα.

‘Υψωματα κρημνώδη χιλίων ἑξακοσίων μέτρων ἐκυριεύοντο μὲ τὴν εὐκολίαν, μεθ’ ἧς διασκελίζεται φράκτης κήπου. ’Άλλεπάλληλα ὀχυρώματα, τέλεια ύπό πολεμικὴν ἔποψιν καὶ προασπιζόμενα ύπό Ισχυρᾶς ἔχθρικῆς δυνάμεως, ἐκυριεύοντο διὰ τῆς λόγιχης. Οἱ ἄνδρες τῶν λόχων καὶ τῶν ταγμάτων ἑξώρμων διὰ μέσου τῆς καμίνου τῶν πυρπολουμένων σπαρτῶν, ἀπτόητοι

ἐν τῷ μέσῳ τῶν περικυκλουσῶν αὐτούς φλογῶν, ὡς νὰ ἥσαν σαλαμάνδραι ἐμπαίζουσαι τὴν πυκνὴν βροχὴν τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβίδων. Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἡμιλλῶντο περὶ τὴν τυφλὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ἡρωικὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Παραδείγματα καὶ ἐπεισόδια θαυμαστῶν ἀτομικῶν ἀνδραγαθῶν τόσον πυκνὰ ἐντὸς τόσου βραχέος χρονικοῦ διαστήματος δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ οὕτε ἡ ἀρχαία Σπάρτη, οὕτε ἡ ἀρχαία Ρώμη, οὕτε δὲ ἐπικός ἵπποτισμὸς τῶν μέσων αἰώνων, οὕτε ἡ ἐποποίᾳ τῶν ναπολεοντικῶν πολέμων. Οἱ ἀθλοὶ τοῦ ταγματάρχου Βελισσαρίου*— διὰ ν' ἀναφέρω ἔνα καὶ μόνον ἐκ τῶν πεσόντων ἐνδόξων ἡρώων τῶν ἀλησμονήτων αὐτῶν μαχῶν— θὰ μεταδίδωνται διὰ τοῦ θρύλου καὶ διὰ τοῦ ἄσματος τῶν ραψῳδῶν εἰς τὰς ἐπελευσομένας γενεάς, διπλὰς τὰς κατορθώματα τοῦ Βότσαρη, τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Καραϊσκάκη.

Παιδία τρυφερωτάτης ἡλικίας, διαφυγόντα τὴν ἐπιβλεψιν τῶν οἰκείων των, δραπετεύσαντα ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, προσκολληθέντα εἰς διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ καὶ παρακολουθήσαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, συνεπολέμησαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἡνδραγάθησαν περιφανῶς. Πλησίον τῶν ἡρωικῶν στρατιωτῶν μας οἱ πυγμαῖοι ἐκεῖνοι ἀνεδείχθησαν γίγαντες. Καὶ οἱ διαβάται ἔβλεπον εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν μετὰ θαυμασμοῦ περιφερόμενον τὸν σπιθαμιαῖον δωδεκαετῆ παῖδα Γεράσιμον Ραφτόπουλον ἐκ Κεφαλληνίας, δοτις προήχθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς λοχίαν ἐπ' ἀνδραγάθᾳ· εἰς τὸ Κιλκίς μαχόμενος εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἤρπασε μεθ' ἐτοιμότητος τὸ δπλον ἐνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐφόνευσε τρεῖς ἔχθρούς, ἐκ τῶν ὅποιων ἔνα ἀνώτερον ἀξιωματικόν, ἐτοιμαζόμενον νὰ τὸν πλήξῃ διὰ τοῦ ξίφους, σώσας καὶ ἔνα εὔζωνον πληγωμένον.

Δὲν ἔξετίθεντο δὲ εἰς μόνους τοὺς ἐκ τῆς μάχης κινδύνους οἱ γενναῖοι μας μαχηταί. Ὅπέστησαν μετὰ θαυμαστῆς ἀντοχῆς τὰς κακουχίας δεινοῦ καὶ ἐπιπονωτάτου πολέμου, ὁδοιποροῦντες ἐπὶ ὕδρας πολλάς καθ' ἑκάστην, φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ καύματος τοῦ ἡλίου, μαστιζόμενοι ὑπὸ τῶν βρόχων, ριγοῦντες τὴν νύκτα ὑπὸ τὴν παγερὰν ἀτμόσφαιραν τῶν μακεδονικῶν ὁρέων,

μένοντες νήστεις ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας καὶ μὴ εύρισκοντες τροφήν, διότι ὁ φεύγων ἐνώπιόν των ἔχθρὸς ἀφῆνεν ὅπισθέν του τὴν φρίκην καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Φεύγων δὲ κατέλειπεν εἰς τὴν θεσιν του ἄλλον ἔχθρὸν φοβερὸν καὶ ἀπαίσιον, τὴν χολέραν, ἐκ τῆς ὁποίας μολυσμένοι οἱ Βούλγαροι καὶ δεινῶς φθειρόμενοι ἐμόλυνον τὰ μέρη τῆς διαβάσεως των.

'Αλλὰ τὸ πελιδνὸν* τῆς ἐπιδημίας φάσμα, τὸ ἐμποιοῦν τόσον τρόμον εἰς τοὺς εἰρηνικούς κατοίκους τῶν πόλεων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πτοιήσῃ ἄνδρας ἀψηφοῦντας τὸν θάνατον, ἐνεδρεύοντα αὐτοὺς κατὰ πᾶσαν ὅραν καὶ πᾶσαν στιγμὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Εἰς τὴν ἥθικὴν δὲ ταύτην γενναιότητα ἔξι ἵσου δοσον καὶ εἰς τὰ ληφθέντα εὔστοχα καὶ δραστήρια ύγειονομικὰ μέτρα ὀφείλεται τὸ ὅτι αἱ ἐκ τῆς θανατηφόρου νόσου ζημίαι ὑπῆρξαν ἐλάχισται ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὄλεθρον τὸν διποίον ὑπέστησαν ἔξι αὐτῆς οἱ στρατοὶ τῶν ἄλλων ἐμπολέμων Κρατῶν. 'Ἐπετάθη μόνον ἔξι αὐτῆς ἡ κακουχία τῶν στρατιωτῶν μας διὰ τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, τὴν δόπιαν ὑφίσταντο, ἡναγκασμένοι ὅντες ν' ἀπέχωσι τῶν προχείρων τροφῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ ὅδατος τῶν ποταμῶν καὶ τῶν φρεάτων, ἐπίτηδες μολυνθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἔχθρῶν, τῶν ἀσεβῶς παραβαίνοντων πάντα νόμον φιλανθρωπίας.

Οἱ Ἔλληνες στρατιῶται, ἀληθεῖς στρατιῶται τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅχι μόνον δὲν προέβησαν εἰς ἀντεκδικήσεις θεμιτὰς* καὶ ἵσως ἐπιβαλλομένας ἐκ τοῦ δικαιώματος τῆς φυσικῆς ἀμύνης, ἀλλ' ἐσεβάσθησαν τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς περιεποιήθησαν, συνεμερίσθησαν μετ' αὐτῶν τὸν ἀρτον των, ἐνοσήλευσαν τοὺς τραυματίας ἔχθροὺς μετά τῆς αὐτῆς στοργῆς, ὡς ἐπειμελήθησαν καὶ τῶν ἰδικῶν των ἀδελφῶν. Συνέλεξαν τοὺς διεσκορπισμένους καὶ κατεπτοημένους πληθυσμούς, τοὺς ἐστέγασαν, τοὺς διέθρεψαν, τοὺς περιέθαλψαν, τοὺς ἐπαραμύθησαν· τοὺς ἔθεσαν ύπὸ τὴν σκέπην τῶν νόμων ἀνευ διακρίσεως ἐθνικότητος καὶ θρησκεύματος, ἐπροστάτευσαν τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ ἐπέσυραν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εύγνωμοσύνην τῶν κατοίκων πανταχοῦ διήρχοντο, εὐλογούμενοι καὶ ἀνευφημούμενοι ὡς σωτῆρες.

Αἱ αἰτίαι, ἐκ τῶν δόπιον ἐπήγασσαν οἱ θρίαμβοι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁφελούνται μᾶλλον εἰς λόγους ἡθικούς καὶ πνευματικούς ἢ εἰς ψλικούς καὶ τεχνικούς.

Ἄρχαῖος φιλόσοφος ἔρωτηθείς παρά τινος πατρὸς τίνων ἐφοδίων εἶχεν ἀνάγκην ὁ μέλλων νὰ εἰσαχθῇ ὡς μαθητὴς εἰς τὸ σχολεῖόν του μικρὸς υἱός του, ἀπήντησε λογοπαικτῶν τὸ περίφημον ἑκεῖνο: «Βιβλιαρίου καινοῦ (καὶ νοῦ), πινακιδίου καινοῦ, ἀβακίου καινοῦ». Κατ’ ἀναλογίαν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι πᾶν στράτευμα διὰ νὰ νικήσῃ χρειάζεται νὰ ἔχῃ καλὴν ὀργάνωσιν, ἐπιμελῆ ἀσκησιν, ἴκανούς ἀρχηγούς, τέλειον ὄπλισμόν, ἀλλὰ πρὸ πάντων μὲ ἔκαστον καὶ μὲ δλα αὐτὰ μαζὶ γενναῖον φρόνημα.

Τὸ πνεῦμα εἶναι πάντοτε ἀνώτερον τῆς ψλικῆς ἰσχύος καὶ τῆς κτηνώδους βίας, ἡ πάλη δὲ μεταξὺ τούτων καὶ ἑκείνου, ὃσον μακρὰ καὶ ἐπίπονος καὶ ἀν εἶναι, ἀδύνατον νὰ μὴ καταλήξῃ εἰς τὴν νίκην τοῦ πνεύματος. Ἡ δὲ προνομιούχος ἑλληνικὴ φυλὴ διὰ τοῦ πνεύματος ἐθριάμβευσε πάντοτε καὶ εἰς τὸ ζωογόνον αὐτῆς πνεῦμα ὁφελεῖται τὸ καταπληκτικὸν φαινόμενον τῆς ἑκάστοτε ἀναβιώσεώς της. Αὔτὸς ἐδημιούργησε τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Κυναιγείρου*. Αὔτὸς παρεκίνει τοὺς ἐφήβους Ἀθηναίους μετὰ τὰ Μηδικὰ νὰ κρούουν διὰ τῶν δοράτων των κατόπιν τῆς ἀκροάσεως τῶν «Περσῶν» * τοῦ Αἰσχύλου τὰς εἰς τὸ τέμενος τῆς πολιούχου θεᾶς ἀνατεθειμένας περσικάς ἀσπίδας, βιώντες μεθ' Ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ: «Πατρίς! Πατρίς!». Αὔτὸς ὠδήγησε τὰς μακεδονικάς φάλαγγας εἰς τὴν ραγδαίαν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ.

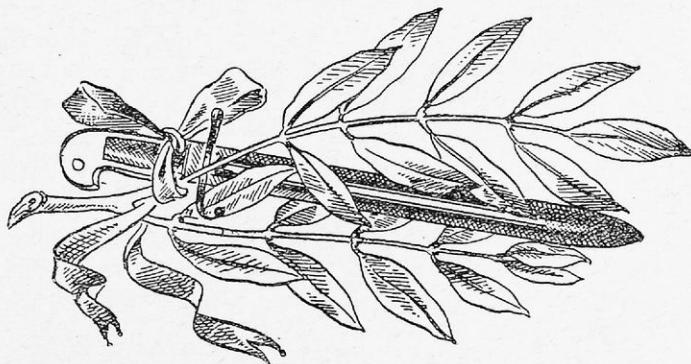
Αὔτό, ὅτε ἡ ψλικὴ δύναμις τοῦ ἔθνους παρήκμασε καὶ συνετρίβη, διετήρησε τὴν ἀκμὴν του καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς κυριάρχους καὶ νὰ δουλώσῃ, ὡς ὅμοιογετ ὁ Ὁράτιος *, τὸν ἄγριον νικητήν. Αὔτὸς εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν κατόπιν μεῖζιν τῶν λαῶν ἥδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ βαθμηδὸν τὴν μετουσίωσιν τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου εἰς καθαρῶς ἑλληνικόν. Αὔτό, ὅτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὴν στυγνήν δουλείαν τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, ἀντέσχεν εἰς τὸν διωγμὸν καὶ τὴν ἀποπνικτικὴν πίεσιν καὶ ἥδυνατο νὰ λέγῃ ἀγερώχως πρὸς τὸν διώκτην του, ὡς ὁ Ἀνάξαρχος * παιόμενος *

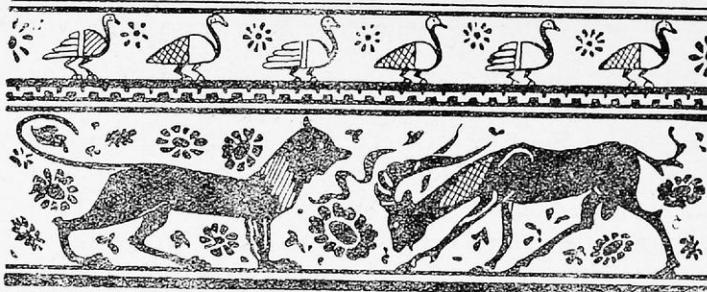
έν τῷ ἵγδιῳ* πρόδος τὸν τύραννον τῆς Κύπρου Νικοκρέοντα: «Τύ-
πτε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον!» Αὐτὸ δὲ διὰ τῆς ἰδέας ὡδήγη-
σεν ὡς στήλη πυρὸς τὸν νέον Ἰσραὴλ διὰ τοῦ ζόφου τῶν αἰώ-
νων τῆς δουλείας μέχρι τῆς φωτεινῆς ἡμέρας τῆς ἀπολυτρώσεως
καὶ ἀκονίσαν τὴν σπάθην τῶν ἀθανάτων προμάχων τῆς ἐλευθε-
ρίας ἐπετέλεσε τὸ θαῦμα τῆς δευτέρας τοῦ Γένους ἀναστάσεως.

Τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ ἀνδρικοῦ φρονήματος ὡδήγησε καὶ
τώρα τοὺς γενναίους μαχητάς μας εἰς τὴν νίκην, ἐνέπνευσεν
αὐτοῖς τὴν ἀπαράμιλλον περιφρόνησιν τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ
θανάτου, τοὺς παρεκίνει νὰ βαίνουν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἔδοντες
πατριωτικούς θουρίους, νὰ ύπερπτηδοῦν πᾶν ἐμπόδιον, νὰ ἐφορ-
μοῦν δλίγοι κατὰ πολλῶν καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐκατοντάδων μέ-
τρων, νὰ συμπλέκωνται καὶ νὰ μάχωνται ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ τῶν
χειρῶν κατὰ τοῦ μισητοῦ ἀντιπάλου.

«Νίκαι κατὰ βαρβάρων»

Μπάμπης Αγγελος

5. ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΙΩΝΙΟΥ*

["Era ἀπὸ τὰ θαυμασιότερα ἀρχαῖα ἀγάλματα — ποὺ διεσώθησαν μέχρου
ἡμῶν — καὶ διὰ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἐπιέλεσιν εἶναι καὶ « Η Νίκη » τοῦ Παι-
ωνίου. "Αν καὶ κολοβωμένη, κινεῖ τὸν θαυμασμόν, ή δὲ ἀναπαράστασίς της,
ὅς ἔχει εἰς τὴν « Ιστορίαν τῆς Τέχνης » τοῦ Τσούντα, καταδεικνύει τὸ ἄριθμαστον
μεγαλεῖτον τῆς.]

Ο Παιώνιος εἶναι δ δημιουργὸς ἐνδος σωζομένου μαρμα-
ρίνου ἀγάλματος Νίκης, τὸ ὅποιον οἱ Μεσσήνιοι τῆς Ναυπά-
κτου ἀφιέρωσαν εἰς Ὀλυμπίαν δλίγον μετά τὸ 423, ὡς φαίνεται,
διότι ἀφορμὴ τῆς ἀναθέσεως ύπηρξε πιθανώτατα ἡ νίκη αὐτῶν
καὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

Η Νίκη τῶν Μεσσηνίων πετεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν πρὸς τὴν
γῆν μὲ ἀνοικτάς τὰς πτέρυγας καὶ μὲ τὸ σῶμα κλῖνον ἐλαφρά
πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῶ τὸ ἴματιόν της, τὸ ὅποιον κρατεῖ μὲ τὰς
δύο χεῖρας, ἀνεμίζεται καὶ κολπώνεται ὡς ίστιον. Διὰ νὰ
αισθητοποιήσῃ δὲ ἀκόμη καλύτερα τὴν ἰδέαν του ὁ καλλιτέχνης,
ἔστησε τὸ ἀγάλμα ἐπάνω εἰς τριγωνικὸν βάθρον ὅψους 9 μ.
καὶ παρενέβαλε μεταξὺ τοῦ βάθρου καὶ τοῦ ἀγάλματος ἄμορφον
ծγκον λίθου, κυανοῦ ἀλλοτε, ἀπὸ τὸν ὅποιον προκύπτει ἀρι-
στερὰ κεφαλὴ ἀετοῦ. Τὸ πτηνὸν καὶ ὁ χρωματισμὸς ἔχαρακτή-
ριζον τὸν σγκον ὡς ἀέρα, στηρίζεται δ' ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἡ θεά
κυρίως μὲ τὰ φορέματά της μόνον καὶ τὸ σῶμα φαίνεται σχε
δὸν τελείως μετέωρον.*

‘Η πτήσις είς τὸν ἀέρα παρεστάθη οὕτω — πρώτην φορὰν εἰς τὴν πλαστικὴν — κατὰ τρόπον πραγματικῶς ἀληθιοφανῆ καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦ Παιωνίου εἶναι λίαν θαυμαστὸν καὶ εἶναι εύνόητον, δτὶ πολλοὶ τὸ ἐμιμήθησαν κατόπιν.

« Ἰστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης »

Χρῆστος Τσούντας

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΤΟΥ *

‘Ο ναός τοῦ Πρωτάτου, βασιλικὴ τοῦ 10ου αἰώνος, ἀρχιτεκτονικὸ μνημεῖο σημαντικὸ γιὰ τὴν παλαιότητά του καὶ τὴν ἔξαιρεση, ποὺ ἀποτελεῖ στὸ “Ορος, ἔχει τὸ ἀπλὸ ἐσωτερικό του

Νέ
θ

μὲ τίς μεγάλες ἐπιφάνειες βυθισμένο στὴ ζωγραφική, ἀπὸ τὸ ἔδαφος ὡς τὴν ὁροφή. Κειμήλιο καὶ συγχρόνως πρόβλημα. ‘Ο ζωγράφος του εἶναι ὁ Πανσέληνος; * Γιὰ τὸν Πανσέληνο μπαίνομεν ἐδῶ. Ζητοῦμε τὸ ἵνδαλμα τοῦ μοναχοῦ Διονυσίου* τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, «τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης δίκην σελήνης λάμψαντα κύρι Μανουὴλ τὸν Πανσέληνον... ὅστις ὥσάν ἡ χρυσολαμπροκίτρινος σελήνη ὑπερηκόντισε καὶ κατεκάλυψε μὲ τὴν θαυμαστὴν τέχνην του ὅλους τοὺς παλαιοὺς καὶ νέους ζωγράφους, ὡς τὸν δειχνουσι σαφέστατα αἱ ἐν τοίχοις καὶ πίναξιν ὑπ’ αὐτοῦ εἰκονισθεῖσαι εἰκόνες.»

‘Ο ἐπισκέπτης ἀργεῖ πολὺ, βέβαια, νὰ δικαιώσῃ τὸ Διονύσιο. Τὰ ζωγραφήματα βρίσκονται σὲ μεγάλο ὄψος κιέζιναι ξεθωριασμένα ἀπ’ τὴν πολυκαιρία. “Ἐπειτα, ἡ μικρὴ σκάλα τοῦ καντηλανάφτη δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ πλησιάσωμε. ‘Η σκαλωσιά εἶγαι ἀπαραίτητη. Καὶ ὅπως γιὰ κάθε ἔργο τέχνης, πολὺ περισσότερο ἐδῶ χρειάζονται πολλὲς ἐπισκέψεις. Μόλις θμως κατατοπιστῇ κανεὶς στὸ ἐπιβλητικό αὐτὸ σύνολο, ὅπου ἡ μιὰ σύνθεση

ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην χωρίς τίποτε νὰ τὶς χωρίζῃ, μόλις συλλάβωμε τὰ κεντρικώτερα μέσα στὶς λεπτομέρειες κι ἔξοικειωθοῦμε μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ τοιχογράφου, ἀμέσως μᾶς χτυπᾷ μιὰ πλατειά ζωγραφικὴ πνοή, ποὺ δὲν τὴν περιμένομε στὸ "Αγιον Όρος.

Μάταια τὰ μοτίβα* εἶναι βυζαντινά, δπως στοὺς ἄλλους ναούς, καὶ τὰ χρυσά ἀκτινωτά τριγυρίζουν τὶς κεφαλές τῶν προσώπων. Τὸ πνεῦμα χύνεται ἔξω ἀπὸ τοὺς κλοιοὺς αὐτούς. Ἡ βυζαντινὴ παράδοση τοῦ ζωγράφου, οἱ ἀσκητικές του παραστάσεις, οἱ γνώσεις του ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῶν μοναστηριῶν καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ δόγματος, δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὸν σταματήσουν. Τὰ παίρνει μαζὶ του καὶ παραδίνεται μ' αὐτὰ στὴ δυνατή του ροπή, ἡ δποία εἶναι ἡ κίνηση, ἡ πλάση τῶν σωμάτων, ἡ ἔκφραση ἀπάνω στὴ φυσικὴ ἀλήθεια...

... Ἀπὸ τὴ δεξιὰ πόρτα τοῦ ἱεροῦ τὸ πελιδνὸ πρόσωπο τοῦ Νηστευτῆ, τοιχογραφία τοῦ Προδρόμου, μᾶς σταματᾷ, γιὰ νὰ μᾶς πῆ, πῶς ἀπὸ κεῖ πέρασεν ἔνας δυνατὸς προσωπογράφος.

Ποιός δὲν ξέρει τὸ φανταστικό, τὸ ἀπίθανο ὅν, ποὺ δημιούργησεν ἡ ἀγιογραφία, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὸν Πρόδρομο; Ὁ ξερός, ὁ ἀγκαθωτὸς ἀνθρωπος, εἰκόνα τῆς ἐρήμου ποὺ καίγεται, τῆς νηστείας καὶ τῆς ἄγριας βούλησης, φόβητρο ἀληθινό, ἔγινε καὶ τυποποιήθηκε τέτοιος στὴν ἀγιογραφία, γιασ' νὰ δώσῃ ἡ Ἐκκλησία στοὺς πιστούς τὴν ἥθικὴ συνείδηση σ' δλο τῆς τὸ αὐτηρὸ καὶ τὸ ἀδιάλλακτο. "Ολες οἱ μορφὲς τῶν ἀγίων μπορεῖ νὰ πάρουν κάποια ζωὴ καὶ ἀλήθεια. Μόνο αὐτὸς ὁ ἀκροφρουρὸς τοῦ εἰκονοστασίου στέκει πάντα ὁ ζδιος.

‘Ο ζωγράφος τοῦ Πρωτάτου ἀποφάσισε νὰ τὸν κάμη ἄνθρωπο φυσικό. Δογματικὴ παρατυπία! Δὲν ξέρομε, πῶς τὴ δέχτηκε τὸ "Ορος. Μὰ δὲν ἦταν τάχα μιὰ κρυφή μας ἐπιθυμία νὰ ιδοῦμε στὴ θέση αὐτὴ ἔναν ἀνθρωπο; Δὲν εἴχαμε κουραστὴ ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση; Δὲν ἔχει δ' νατουραλισμὸς* τὰ δικαιώματά του στὴν περιοχὴ τοῦ τραγικοῦ καὶ τοῦ ύψηλοῦ; Ἀσφαλῶς ὁ ζωγράφος, ποὺ ἔκαμε αὐτὸ τὸ κεφάλι—καὶ μόνο τὸ κεφάλι σώζεται, τὸ σῶμα ἔχει καταστραφῆ—εἴχε κοιτάξει γιὰ μοντέλο μέσα στὴν "Ἐρημο τοῦ "Αθω ζητώντας κάποιον ἀδιάλλακτο, ὃν

δχι ἀκριδοφάγο, χορτοφάγο τουλάχιστο. Τὸν βρῆκε καὶ τὸν ἔστησε, κέρινο πρόσωπο, μῆλα ἔξογκωμένα, μάτια ποὺ δείχνουν ἔγκαρτέρηση, καμπύλο στόμα, κλεισμένα χείλη—ἄρνηση καὶ σιωπή. Στὸ φυσιοκρατικὸ ἔργο του φύσησε τὴ φοβέρα τοῦ πνεύματος. "Αν ὁνοίξουν αὐτὰ τὰ κλειστά χείλη, θά κεραυνώσουν τὸν Ἡρώδη.

'Ο ՚διος καλλιτέχνης ἔχει παρατάξει τὶς τοιχογραφίες δσίων, ποὺ δποτελοῦν μιὰ πινακοθήκη γεροντικῶν προσώπων μοναδικὴ καὶ στὸ "Ορος καὶ σ' ὅλῃ τῇ βυζαντινῇ καὶ μεταβυζαντινῇ ἀγιογραφίᾳ. "Ολ' αὐτὰ τὰ ἀσκητικὰ πρόσωπα ἔχουν τὸ βυζαντινὸ τύπο. "Οχι δμως καὶ τῇ βυζαντινῇ σχηματικότητα. Εἶναι ἄνθρωποι οἱ αὐλακιές τους, τὰ κόκκαλά τους, τὰ μέτωπά τους, οἱ ζαρωματιές τους ζοῦν μιὰν ἔντονη ζωὴ σκιοφωτισμοῦ. Τὰ μάτια λάμπουν μὲ πνευματικὸ φῶς κάτω ἀπὸ τὰ σπήλαια καὶ τὶς κόγχες. Σὲ πολλὰ διαγράφοις ἐργάστηκε συμβατικά, σὲ ἄλλα δμως ἔχει μελετήσει κι ἔχει πονέσει.

'Ο προσωπογράφος τοῦ Πρωτάτου, ἀφοῦ πάτησε πρῶτα γερά σπουδάζοντας μοντέλο γιὰ τὸ γεροντικὸ τύπο, ποὺ δημιούργησεν, ἔπειτα παίζει μὲ τὴν ἴκανότητά του βγάζοντας διάφορες παραλλαγές τοῦ κεντρικοῦ τοῦ τύπου. 'Ο τύπος αὐτὸς εἶναι πάντα μιὰ δημιουργία μέσα στὸ "Ορος, καὶ μέσα στὴν πινακοθήκη τῶν γερόντων τοῦ Πρωτάτου τὸ πιὸ ζωντανὸ ἀπὸ τὰ ζωντανὰ πορτραῖτα εἶναι διαγράφοις "Αγιος Θεόκτιστος, τοῦ ὁποίου ἡ δμορφιὰ κι ἡ νατουραλιστικὴ ἀξία εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ μᾶς σταματήσουν.

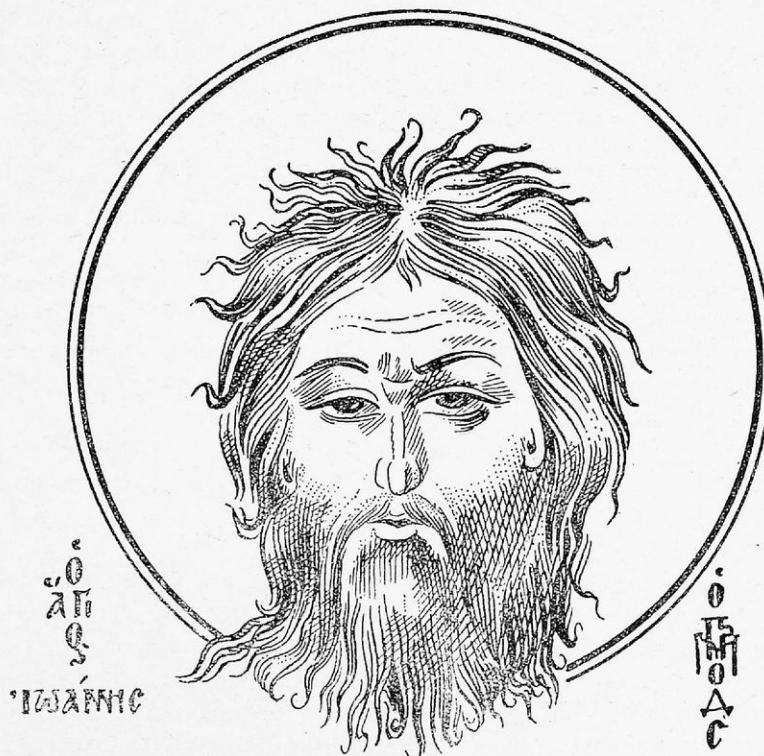
'Η ζωγραφικὴ τοῦ Πρωτάτου δὲ θεωρεῖται πλέον ἔργο τοῦ 16ου αἰώνος ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ βυζαντινολόγοι, διορθώνοντας τὴν πρώτη τους γνώμη, τὴν χρονολογοῦν στὸ 14ον αἰῶνα. "Ο, τι ἐπομένως εἴχαμε ἀναγνωρίσει στὸ Πρωτάτο ὡς τώρα, τὴν πνοή, τὴν ἐλευθερία, τὸ δραματικό, τὸ νατουραλισμό, θὰ τὸ μεταθέσωμε δύο αἰῶνες πρωτύτερα καὶ θὰ θεωρήσωμε τὸ ἀπόκτημα πολὺ σημαντικώτερο.

Κατὰ τὴν νέαν ἐκτίμηση δὲν εἶναι μιὰ ὅψιμη ἐμφάνιση τῆς Μακεδονικῆς σχολῆς, ποὺ ἥρθεν, δπως νομίζαμε, δυὸ αἰῶνες μετὰ τὴν ἀκμή της νὰ δώσῃ τὸ τελευταῖο τῆς ἔργο καὶ νὰ

πεθάνη, μὰ εἶναι ἡ Μακεδονικὴ σχολὴ στὴν ἀκμή της, ἢ
ἴδια ἡ καλλιτεχνικὴ ἐνέργεια, ποὺ ύπηρέτησε τὴν ὁρθοδοξία
στὴ Σερβία, στὸ Μυστρᾶ, στὴ Μακεδονία, στὸ "Ορος καὶ στὴ
Ρωσσία. Μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦτο, τοποθετούμενο τώρα στὸν
14ον αἰῶνα, ὁ ἐπισκέπτης θὰ ζητήσῃ κι αὐτός, χωρὶς νὰ τὸ
θέλῃ, ἔνα πρόσωπο, Πανσέληνος ἢ ἄλλο, μιὰ σχολὴ, ἔστω,
Μακεδονικὴ ἢ μὲ ἄλλο ὄνομα, μιὰν ἐνότητα, ἔνα πνεῦμα ἀπὸ
τὸ δόποιον ἐπήγασε τὸ ἐπιβλητικὸ αὐτὸ ἀγιογραφικὸ σύνολο.
Κι αὐτὴ ἡ ἐνότης, αὐτὸ τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ 14ον
αἰῶνα, ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικὸ ρεῦμα τοῦ Βυζαντίου, ποὺ τὸ ὄνο-
μάζομε 'Αναγέννηση τῶν Παλαιολόγων.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

· "Ἄγιον Ὄρος"

ΠΑΤΕΡ, ΑΦΕΣ ΑΥΤΟΙΣ

(Ζωγραφικὸς πίνακας τοῦ Δ. Θεοτοκοπούλου)

[“Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος—Γκρέκο, Κοής, ενδίσκεται ἀπὸ τὸ 1575 στὸ Τολέδο, τὴν παλιὰ πρωτεύονσα τῶν καθολικῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας, καὶ ζωγραφίζει εἰκόνες στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Οἱ εἰκόνες τοῦ ἥσαν τόσον ὡδαῖες, ἔκαμαν τέτοια ἐγνώμωση, ὡστε ἡ Μητρόπολις τοῦ Τολέδου τοῦ ἀνέθεσε νὰ ζωγραφίσῃ ἕνα μεγάλο εἰκόνισμα ἀπὸ τὸ μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ.”]

Τὴν ἡμέρα δὲ Θεοτοκόπουλος δουλεύει τώρα μέσα στὴν Μητρόπολη, τὸν ἀσύγκριτο ναό. Βαθιὰ συγκινεῖ τὸν ζωγράφο διεράστιος αὐτὸς οἶκος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μοιάζει σὰν μιὰ πόλις ὀλόκληρη μὲ τὰ ἀτελείωτα παρεκκλήσια καὶ θυσιαστήρια του. Οἱ πανύψηλες ἀψίδες, οἱ μεγάλες κολόνες, ποὺ φαίνονται νὰ ύψωνωνται πρὸς τὸ ἄπειρο, τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ δλόχρυσα κάγκελα, τὰ χιλιοσκαλισμένα ξύλα, οἱ ἀστραπές, ποὺ σκορπίζουν γύρω τῶν τὰ κοσμήματα τῶν εἰκονισμάτων, ἔξαφανίζουν πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κάνουν νὰ συναισθάνεται βαθιὰ τὴν μικρότητα καὶ τὴν ταπεινότητά του. Καὶ ὁ Γκρέκο νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ζωγραφίσῃ κάτι πολὺ ἐπιβλητικό, πολὺ μεγάλο, γιὰ νὰ εἶναι ἄξιο καὶ ίκανὸ νὰ σταθῇ σὲ τέτοιο περιβάλλον.

Τοῦ ἔχουν παραγγείλει γιὰ τὴν μεγάλη αἴθουσα τοῦ σκευοφυλακίου, δόπου οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ παπάδες φοροῦν τὰ ἄμφια τῶν πρὶν ἀπὸ τὴν λειτουργία, μιὰ ἀπεικόνιση τῆς στιγμῆς, δόπου οἱ «στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος ἐκδύσαντες τὸν Ἰησοῦν τὴν χλαμύδα τὴν κοκκίνην ἔτυπτον αὐτὸν ἐπὶ τὴν κεφαλήν». Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς παθητικώτερες στιγμὲς τοῦ Θείου Μαρτυρίου, αὐτή, δόπου ὁ Χριστός, θύμα ἀθώο τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, βλέπει νὰ πλησιάζῃ τὸ τέλος του.

Γιὰ νὰ ἔμπνευσθῇ δὲ Θεοτοκόπουλος, δὲν θυμάται καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀνάλογες εἰκόνες τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων. Ἡ σκέψις του πάει πίσω στὰ πρῶτα μαθητικά του χρόνια, στὴν Κρήτη, ὅταν μελετοῦσε καὶ προσπαθοῦσε καὶ αὐτὸς νὰ ζωγραφίσῃ τὴν «Προδοσία τοῦ Ἰούδα». Βέβαια ἡ στιγμὴ τοῦ μαρτυρίου δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ Ἄδια. Ἀλλὰ δὲ ζωγράφος νομίζει, πώς θὰ

τὸν βοηθήσουν πολὺ στὸ ἔργο ή ἀναστάτωσις καὶ ὁ θόρυβος τοῦ ὅχλου, οἱ σκληρές μορφές τῶν χιλιάρχων καὶ τῆς σπείρας, οἱ ψυχρές ἀνταύγειες τῶν λογχῶν, ὅπως τὰ ἔζωγράφιζαν οἱ βυζαντινοὶ ἀγιογράφοι, γιὰ νὰ ἀποτελοῦν μιὰ τραγικὴ ἀντίθεση πρὸς τὴν ἔκφραση τῆς γαλήνης, τῆς καλωσύνης καὶ τῆς αὐτοθυσίας στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου.

Καὶ ἔτοι ζωγραφίζει ἀληθινὰ τὸ ἔργο του. "Ἐνα ἀπερίγραπτο πλῆθος ἀπὸ στρατιῶτες καὶ λογχοφόρους καὶ Ἐβραίους συνωθεῖται γύρω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ μορφὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ γεμίζει μαζὶ μὲ τὶς λόγχες ὅλο τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ πίνακος. Σκληρὰ πρόσωπα, παραμορφωμένα ἀπὸ τὸ πάθος, ἔξέχουν μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος αὐτό. Νομίζει κανεὶς πραγματικά, δτὶ ἀκούει τὸν θόρυβο καὶ τὸν μεταλλικὸ ἥχο τῶν ὅπλων καὶ τὶς φωνὲς τοῦ ὅχλου.

'Αλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ προσελκύει, τραβάει ἀσυγκράτητα τὸ βλέμμα ἡ μεγάλη, ἡ ἀπερίγραπτη μορφὴ τοῦ Θεανθρώπου, ποὺ φαίνεται νὰ γεμίζῃ ὀλόκληρο τὸ ἔργο. Ἡ χλαμύδα ποὺ φοράει, ἔχει ἔνα χρῶμα καταπόρφυρο, ἀληθινὰ ἀλησμόνητο. Εἶναι σὰν μιὰ ἀπότομη ἀναλαμπὴ φωτός, σὰν τὸ αἰφνίδιο ξέσπασμα τοῦ πόνου, σὰν μιὰ φωνή, ποὺ φθάνει ὡς τὰ οὐράνια.

'Ο Γκρέκο ἀπομακρύνεται λιγάκι καὶ θαυμάζει μόνος του τὸ χρῶμα αὐτό· εἶναι εύχαριστημένος! 'Εζωγράφισε ἐπὶ τέλους μιὰ πορφύρα, ποὺ θὰ μποροῦσε καὶ μὲ τὴν πορφύρα τοῦ Τίτσιανοῦ* ἀκόμα — τὴν πορφύρα, ποὺ τόσο θαύμαζε ἄλλοτε — νὰ συγκριθῇ.

'Αλλὰ καὶ γιὰ ὀλόκληρη τὴν μορφὴ τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται. Ἡ στάσις Του, ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου Του, τὸ βλέμμα Του, ὅλα μᾶς τὸ φωνάζουν: ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πιὰ συνδεδεμένος μὲ τὴν ταπεινὴ γῆ καὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινο πάθος, ποὺ ὀργιάζει γύρω Του. Μὲ τὸ δεξί Του χέρι στὸ στήθος, τὸ αἰώνιο χέρι τοῦ Γκρέκο μὲ τὰ μισάνοιχτα λεπτὰ δάκτυλα, ποὺ εἶναι ἐδῶ ἐπάνω στὸ ἔντονο φόντο τῆς πορφύρας ἔκφραστικώτερο παρὰ ὅπουδήποτε ἄλλο—μὲ τὰ μάτια, ὃπου λάμπουν δύο δάκρυα, ὑψωμένα πρὸς τὸν οὐρανό, ὁ Χριστὸς μιλάει μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ νομίζει κανεὶς, δτὶ τὰ χειλη Του θὰ

ἀνοίξουν, γιὰ νὰ εἰποῦν τὸ ἀθάνατο ἐκεῖνο: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς!», ποὺ φωτίζει κιόλας δὲν τὸ πρόσωπό του.

Ἄλλὰ στὸν καλλιτέχνη δὲν ἄρκει δὲν αὐτὸ τὸ ύπεροχὸ δρᾶμα, ποὺ ἔζωγράφισε. Θέλει νὰ προσφέρῃ ἀκόμα στὸν θεατὴ καὶ τὴν βαθειὰ ἀνθρώπινη συγκίνηση, ποὺ δίνει ἡ Τραγῳδία τῆς Θεοτόκου, τῆς Μητέρας. Ἐπάνω στὸν πίνακά του, δην δὲν ὑπάρχει οὕτε ἔνα κομμάτι γῆς, τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον οἱ ἀνθρωποὶ καὶ ὁ Θεάνθρωπος, ζωγραφίζει πρῶτα τὸν βοηθὸ τοῦ δημίου, ποὺ ἔτοιμάζει τὸν Σταυρό. Καὶ ἀπέναντι φέρνει τὶς τρεῖς Μαρίες, σὰν θεατὰς τῆς σκηνῆς. Τὰ εὐγενικὰ καὶ μελαγχολικὰ τῶν πρόσωπα εἶναι πάλι ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸ σκληρὸ καὶ πρόστυχο πρόσωπο τοῦ δημίου.

Ἐλάχιστο διάστημα φαίνεται νὰ τὶς χωρίζῃ ἀπὸ τὸν Ναζωραῖο καὶ τὸ μαρτύριο Του. Καὶ δμως εἶναι τόσο μακριά! Στὰ πρόσωπά Των, ποὺ φαίνονται νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴ τὸ ἔργο τοῦ δημίου, ζωγραφίζεται κάτι περισσότερο ἀπὸ λύπη καὶ πόνος. Ἡ ἔκφρασίς των δείχνει, δτι βλέπουν μακρύτερα καὶ ἀπὸ τὴν Σταύρωση, ποὺ δὲν θ' ἀργήση πιά, δτι νιώθουν ἀόριστα, ἀλλὰ ἐπιβλητικὰ τὸ βαθὺ μυστήριο τοῦ μεγαλυτέρου δράματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1578, ἔνα χρόνο ἀπὸ τότε ποὺ τὸ ἄρχισε, τὸ ἔργο εἶναι ἔτοιμο. ‘Ο Θεοτοκόπουλος ξέρει, αἰσθάνεται βαθιά, δτι εἶναι μεγάλο ἔργο. Ἀλλὰ τὸν εὐχαριστεῖ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ τὸν ἀπερίγραπτο ἐνθουσιασμό, ποὺ προκαλεῖ σὲ δσους τὸ βλέπουν. Ἀφοῦ ἔκανε τὰ πρῶτα του σχεδιάσματα μέσα στὴν Μητρόπολη, γιὰ νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς, ἐπῆρε ἐπειτα τὸν μεγάλο πίνακα στὸ ἔργαστήριό του, γιὰ νὰ τὸν τελειώσῃ. Καὶ ἔκει ἔρχονται τώρα, γιὰ νὰ θαυμάσουν τὸ ἀριστούργημα οἱ ἀριστοκράτες τοῦ Τολέδο καὶ οἱ φίλοι τοῦ Δομήνικου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ καλόγηροι, ἀλλὰ καὶ οἱ ζωγράφοι, ποὺ ζητοῦν νὰ βροῦν ἔνα ἐλάττωμα, ἔνα ψεγάδι, καὶ δὲν τὸ καταφέρνουν. ‘Ο ἔνας μετὰ τὸν ἀλλον οἱ πλούσιοι τοῦ Τολέδο παρακαλοῦν τὸ Δομήνικο νὰ τοὺς ζωγραφίσῃ ἔνα ἀντίγραφο τοῦ μεγάλου του ἔργου...

B'

ΠΟΙΗΣΙΣ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

ΚΗΠΟΥΡΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ

Είδατε τι κάμνει ό κηπουρός στά πάρκα; Συγκεντρώνει διαφόρους άνθοχρωματισμούς μαζί, άλλού πάλιν δημιουργεῖ άντιθέσεις χρωμάτων καὶ εἰς τὸ μέσον τοποθετεῖ κάτι σπάνιον, κάτι τὸ ἔξαιρετικόν, σὰν νὰ ἔχουν δλα τὰ ἄλλα προορισμὸν νὰ ἀναδείξουν αὐτό. 'Ολόκληρον δὲ τὸ πέριξ ἔδαφος τὸ στρώνει μὲ καταπράσινην χλόην, ἐπιμελῶς κουρευμένην, διὰ νὰ καταντήσῃ νὰ γίνη ἔνα ὁμαλῶτατον χρῶμα καὶ τίποτε ἄλλο.

Τέτοια δουλειά ἀπάνω κάτω κάμνει καὶ ὁ ποιητής. "Ἐχει καὶ αὐτὸς τὴν κεντρικήν του σκέψιν, ἐπίσης τούς εἰσαγωγικούς καὶ συμπερασματικούς διαποικιλμούς, οἱ δόποιοι τὴν συντροφεύουν. Καὶ δλα αὐτὰ χρωματισμένα καταλλήλως, ρυθμισμένα, τακτοποιημένα, κουρευμένα, μετρημένα, ὅμοιοτέλευτα καὶ τοποθετημένα ἐπάνω εἰς ποιητικὸν ἔδαφος.

'Αλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄνθη σκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἔκεῖ, πολλάκις καὶ συγκεντρωμένα, ἀπὸ τὴν φύσιν, εἰς τὸ ὄψος ποὺ τοὺς χρειάζεται διὰ νὰ φυτρώσουν καὶ ν' ἀνθίσουν. Καὶ εἶναι μὲ τόσην χάριν ἔπειταγμένα εἰς τὴν πλαγιάν τοῦ βουνοῦ καὶ μὲ τόσην εὔρωστιαν καὶ ὑπερηφάνειαν ἀνωρθωμένα, ποὺ νομίζεις δτὶ σὲ κοιτάζουν καὶ σοῦ μειδιοῦν, δτὶ σοῦ εὔχονται ὅρα καλῆ, δτὶ ὑμνοῦν συμβολικὰ τὴν δμορφιά των καὶ τὴν δμορφιὰ τῆς φύσεως. Καὶ πρὸ πάντων δλα εἶναι ἔναρμονισμένα μὲ τὸ ἔδαφος καὶ μὲ δ., τι τὰ κυκλώνει, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τεχνικὰς ἔπειμβασεις. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐλεύθερα τραγούδια.... 'Αλλὰ καὶ αὐτὰ πάλιν ἔχωριζονται εἰς δύο κυρίως τάξεις. "Άλλο εἶναι τὸ νερὸ τῆς ρεματιᾶς καὶ ἄλλο τὸ νερὸ τῆς πηγῆς τοῦ βουνοῦ. Μελωδικὰ κελαρύζει τὸ πρῶτον, ποὺ τὸ μυρώνει ἡ μυρτιά, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην δυσμένειαν τοῦ ούρανοῦ θολώνει καὶ κατρακυλᾷ πρός ἄγνωστον διεύθυνσιν μαζί μὲ χώματα καὶ μὲ πέτρες καὶ τὸ ἀπορροφῆ τέλος ἡ γῆ, ποὺ τὴν πατοῦν οἱ ἀνθρώποι, γιὰ νὰ γλιστροῦν ἐπάνω εἰς τὴν ἵλυν καὶ νὰ βλασφημοῦν.

'Ενω τὸ νερὸ τῆς πηγῆς ἀπὸ τὸ κορφοβούνι χύνεται πάντοτε ὁρμητικὸν εἰς τοὺς βράχους κάτω, λαμποκοπᾶ καὶ ἀφρισμένον, δπως εἶναι, σχηματίζει καταρράκτην μὲ βοὴν καὶ μὲ πάταγον καὶ ἔως πέρα, μακριά του, ραντίζει τὴν κόρην τοῦ βουνοῦ, ποὺ λευκαίνει τὰ προικιά της.

1. ΕΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΕΠΥΛΛΙΑ

ΦΩΤΕΙΝΟΣ

„Ο «Φωτεινός» είναι τὸ ἀριώτερο καὶ τελειότερο ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Βαλαωρίτη, ἄν καὶ ἔμεινε δυστυχῶς μισοτελειωμένος. Ἀπὸ τὰ πέντε ἔμματα, ποὺν ὅταν ἀποτελοῦσαν, δι ποιητὴς ἔγραψε μόνο τὰ τρία· διάνατος δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἀποτελεῖσθη τὸ ἔπος του.

„Ἡ ὑπόδεση τοῦ ποιήματος εἶναι παραμέτρη ἀπὸ τὴν ἴστορία· ἔτας ξέρος ἵστορικός ἀναφέρει, πῶς οἱ Λευκαδῖτες ἐπαναστάτησαν τὸ 1857 μ.Χ. γιὰ νὰ διώξουν τὸν κυρίαρχο τῆς χώρας των, τὸ Φράγκο Τζωρτζη Γρατσιάρο. Τὸ μακρὸ τοῦτο ἐπειούδιο τῆς γενέτειρας τοῦ Βαλαωρίτη, ἔτα ἀνάμεσα στὰ τόσα τῆς Φραγκοκρατούμενης Ἑλλάδος, ἐδωσεν ἀφορμὴ στὸ μεγαλόστομο ὑράτη τῆς κλεφτονομίας νὰ τὸ ὑγρόση σὲ πανελλήνια κρανιγή τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ δχι μόνο ἐγαντίον τῶν Φράγκων, ἀλλὰ ἐγαντίον δὲν τῶν κατακτητῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδοὺ τί γράψει σχετικὰ ἔτας κριτικός:

„Ο «Φωτεινός» είναι σύμβολο τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ τῆς βαθεῖας του παραδόσεως. Ο «Φωτεινός» ἔγινε, δπως ἔγραψε χαρακτηριστικότατα ὁ ἔδιος, «ἡ ἐπανάστασι τῆς βουνέντρου», «ἡ ἐπανάστασι τοῦ λαοῦ», ή ἐπανάστασι τοῦ ἀγροτὸς ἐγαντίον «γιὰ κάθε ξένο», ἐγαντίον «τῶν δυνατῶν τοῦ κόσμου»... Ἡ πλαστικὴ καὶ ζωγραφικὴ παραστατικότητα τῶν φράσεων, ποὺ κνιδαρεῖ στὰ προηγούμενα, μεταβάλλεται στὸ «Φωτεινὸ» σὲ μιὰ βαρύγουνη συμφωνία, ποὺ σᾶς κάνει νὰ σταματήστε σὲ κάθε στίχῳ. Ἐδῶ τὰ μουσικὰ στοιχεῖα ὑπερειδοῦν. Ἡ ψυχολογία τῶν τύπων διαγράφεται σοβασὴ καὶ ἀπορία, χωρὶς κανένα πλατυσμὸς ἢ ποιητικὸς οργορισμός. Ἡ συντομία, ή κνιδολεξία κι ἡ ἀσφάλεια τῆς λέξεως μᾶς ἔεντζοντ. Τίποτε τὸ περιττό. „Ολα βαλμένα κι ὑποταγμένα σ' ἔτα ωνθόδη συμμετοῖας, δπων καὶ τὸ πάθος ὑποτάσσεται. Κι αὐτὸ τὸ ἥρωικὸ πιεσμα, ποὺ τόσο ἔξαιρεται μέσα στὸ ποδτὸ μέσος, δίνει τὴν ἐντύπωση μᾶς δωρικῆς σεμνότητος καὶ αὐτοκυριαρχίας...» Φ. Μιχαλόπουλος.]

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΩΤΕΙΝΟΣ Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

— Πάρ’ ἔνα σβῶλο, Μῆτρο,
καὶ διωξ’ ἐκεῖνα τὰ σκυλιά, ποὺ μοῦ χαλοῦν τὸ φύτρο.
‘Ο χερουλάτης * ἔφαγε τ’ ἄχαρα δάχτυλά μου
καὶ στὴν ἀλετροπόδα μοῦ ἐλειώσαν τὰ ἡπατά μου.
Δυὸ μῆνες ἔρεψα ἐδεδῶ, ἐσάπισα στὴ νώπη *,
μ’ ἀρρώστεια, μὲ γεράματα! Βάσανα, νήστεια, κόποι,
γι’ αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ ψωμί! Καὶ τώρα, ποὺ προβαίνει

σγουρό, χολάτο ἀπό τὴ γῆ, ποὺ πρὶν τὸ φᾶν χορταίνει τὰ λιμασμένα μου παιδιά, νὰ τὸ πατοῦν ἐμπρός μου μὲ τόση ἀπίστευτη ἀπονιά οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου!...
'Εξέχασες καὶ δὲ μ' ἀκοῦς;... ἐσένα κράζω, Μῆτρο, διῶδε, σοῦ λέγω, τὰ σκυλιά, ποὺ μᾶς χαλοῦν τὸ φύτρο...

— Εἶναι τοῦ Ρήγα, δὲν κοτῶ... Γιὰ κοίταξ' ἔκει πέρα νὰ ἰδῆς τὶ θρός*, ποὺ γίνεται, τί χλαλοή, πατέρα!
— Τὶ Ρήγας, τὶ Ρηγόπουλα! Εἶν' δ καινούργιος κύρης, ποὺ πλάκωσε μὲ ξένο βιδὸν νὰ γίνη νοικοκύρης.

Παλιόφραγκοι, ποὺ πέφτουνε σάνδρνια στὰ ψοφίμια, ἔκεινοι πάντα κυνηγοὶ καὶ πάντα ἔμεις ἀγρίμια.

Καὶ σὺ τοὺς τρέμεις, βούβαλε! Παιδὶ μὲσ' στὴ φωτιά σου, ποὺ τρίβεις στουρναρόπετρα μ' αὐτὰ τὰ δάχτυλά σου, πόχεις τετράδιπλα νεφρὰ καὶ ριζιμιδ * στὰ στήθια, τοὺς βλέπεις καὶ σὲ σκιάζουνε! 'Ο δοῦλος, εἶναι ἀλήθεια, λίπος ποτάζει * μοναχά, ψυχὴ κι αἷμα δὲν ἔχει...

Κι δ γέροντας μ' ἀπίδρομο * σὰν παλληκάρι τρέχει κι ἀρπάζει τὴ σφεντόνα του. "Εχει χολὴ στὰ μάτια. Μὲ τὸ σφυρὶ του ἔνα γουλὶ * τὸ σπὰ σὲ δυὸ κομμάτια καὶ τὸ σταφνίζει * στὸ καυκί. Γοργά τὴν ἀνεμίζει, καὶ τήνε σκάει μὲ δύναμη. 'Ανοίγει τὸ λιθάρι καὶ θυμωμένο ἔνα σκυλὶ πληγώνει στὸ ποδάρι κι ἔν' ἄλλο χτυπάει στὸ κούτελο καὶ τὸ ξαπλώνει χάμου...
— Βλέπεις, ἔγω δὲν τοὺς ψηφῶ μὲ τὰ γεράματά μου.
— Πατέρα, τ' εἶναι, πόδκαμες!

— Περίδρομος, κεφάλα, μὴ βλαστημήσω τὸ βυζί, ποὺ σδδωκε τὸ γάλα.
Δὲ νιώθεις πῶς τοὺς σχαίνομαι! "Ολην αὐτὴν τὴν ψώρα, δπόρχεται κάθε φορὰ καὶ μᾶς δαγκάει τὴ χώρα, δπως εἶν' ἔνας δ Θεός κι ἔγω 'μαι Λευκαδίτης, τὴν ἔπαιρνα δλη ἔπάνω μου κι ἔπινγομουν μαζὶ της.
Καὶ σύ, τοῦ γέρου Φωτεινοῦ μονάκριβο βλαστάρι, τοῦ λύκου τ' ἀνυπόταχτου, ἀγγόνι τοῦ Θεοχάρη, π' ἄλλη τροφὴ δὲν ἔλαβες νὰ φᾶς καὶ νὰ χορτάσῃς, γιὰ νὰ σοῦ βάψῃ τὴν καρδιά καὶ νὰ ριζοδοντιάσῃς,

παρὰ τὴν ἔχτρα τὴν παλιά, πού ναι θεμελιωμένη,
σκληρή, πατροπαράδοτη, ἄφθαρτη, στοιχειωμένη,
γιὰ κάθε ξένην ἀφεντιὰ βαθιὰ μέσ' στὴ γενιά μας,
ἐσύ, θελέσι *, στέκεσαι καὶ βλέπεις τὴ σπορά μας
καὶ τὴν πατοῦν οἱ ἀλλόφυλοι καὶ χάσκεις σά λουρίτης *...

Οὐ! νὰ χαθῆς! Μ' ἐντρόπιασες, δὲν εἶσαι Λευκαδίτης...

— Μὴ μὲ προπαίρηνης ἄδικα, πατέρα μου, εἶναι τόσοι!

περνοῦν σὰ μαῦρος σίφουνας, σφιχτὰ μᾶς ἔχουν ζώσει,
Ἐπιάσαν ἄλλοι τὰ ριζά, κι ἄλλοι χτυποῦν τὴ λάκκα,
ξεθεμελιώνουν σχιναριές, δὲν ἄφησαν ἀσφάκα.

Φωνὲς καὶ χλιμιντρίσματα, ἀλαλαγμὸς καὶ χτύποι.

Πᾶνε τοῦ γέρου Δημούλᾶ οἱ παινεμένοι κῆποι,
πᾶνε καὶ φράχτες καὶ λιθιές! Σὰ νὰ ἥταν λυσσασμένοι
μὲ τ' ἄλογά τους τοῦ ριχτοῦ * ὡρμῆσαν μανιασμένοι,
νὰ φτάσουν ἔνα δύστυχο, πατέρα, μισολόγι *,
ποὺ τό φεραν κυνηγητὰ οἱ σκύλοι ἀπὸ τὸ πλάγι.

Λέες κι εἶναι ἀνεμοστρόβιλος! Ἐμπρόδ... ἐμπρόδ... ἀπ' δλους
ἔν' ἄλογο σιδέρικο σκορπᾶ λιθάρια, σβῶλους,

καὶ στὴ χρυσὴ τὴ σέλα του βαστᾶ ἔναν καβαλάρη,
δποὺ πετᾶ σὰν ἀϊτός καὶ ποὺ κρατεῖ κοντάρι...

Πώ! Πώ! πατέρα, χαλασμὸς γιὰ μιὰ νεροχελώνα,
δὲν εἶναι μεγαλύτερο... πῆρε τὸν ψιλιθρῶνα *

καὶ τοῦ χασαν τὸ πάτημα... Ὁλόγυρα ἀλωνίζουν
ἄμετρητα λαγωνικά κι ἀναποδογυρίζουν

τ' ἀμπελοφύτια τοῦ Χτενᾶ, τοῦ Κούρτη τὰ λινάρια.

Πῆραν ξελάκου * μιὰ κοπὴ καὶ σφάζουν τὰ κριάρια
οἱ σκύλοι τους, ποὺ ἐμάνωσαν *.....

— Κι ἀκόμα δὲν τοὺς τρῶμε!

Τὸ βλέπεις, ἀν εἶμαι ἄδικος, δταν τοὺς καταριῶμαι.

— Πατέρα μου, ἐσταμάτησαν...”Ω, δυστυχίᾳ μου!... Ἐφθάσαν
καὶ τὰ σκυλιά, ποὺ ἐλάβωσες! Οἱ κυνηγοὶ τὰ πιάσαν
καὶ τὰ φεραν στὸν ἀρχηγό... Μᾶς εἴδανε, πατέρα.

Ἐχούμησαν * ἐπάνω μας... ἥρθε ἡ στερνή μας μέρα...

— Νὰ μὴ σαλέψης, ἀπ' ἐδῶ, μὴν ἀνασάνης λέξη.

Πιάσε τὰ βόϊδια μὴ σκιαχτοῦν... ”Α, Μήτρο, χέρι, χέρι...

Μόχτα *, μωρέ, κι ἐπλάκωσαν... Πρόσεχε τὸ Λευτέρη *.

‘Ολόρθος μένει ό γέροντας, θολός στὸ πάτημά του,
καὶ καρτερεῖ τὸ σίφουνα, ποὺ μούγκριζ’ ἐμπροστά του.
Κάτασπρο τὸ κεφάλι του, πυκνό, μακρὺ τὸ γένι
στὰ λιοκαμένα στήθια του ἀφράτο κατεβαίνει,
σάν ἀνθισμένη ἀγράμπελη, ποὺ πέφτει ἀπὸ κοτρώνι.
Τοῦ χρόνου τ’ ἄσπλαχνο γενὶ καὶ τῆς σκλαβιᾶς οἱ πόνοι
τὸ μέτωπό του αὐλάκωσαν, ποὺ τὸ εἰχαν κατακόψει.
‘Ο ἥλιος τοῦ φθινόπωρου τοῦ ρόδιζε τὴν ὅψη,
ἐτύλωνε τὴν φλέβα του, τοῦ πύρωνε τὰ χείλη,
σάν κάποιος νὰ ξεφτύλιζε, ν’ ἄναβε τὸ καντήλι
τῆς συντριμμένης του ζωῆς κι ἔρριχνε στὴν καρδιά του
τῆς νιότης ὅλον τὸ θυμὸν καὶ τὰ παλιὰ ὄνειρά του...

Τὸν ἔζωσαν τὰ κύματα κι ἔβραζε γύρα γύρα
μελανωμένη, ἀκράτητη, ἡ ἀνθρώπινη πλημμύρα,
σὰ νάθε νὰ τὸν καταπιῇ. Ἀπάνω του ἔχτυποῦσαν
φοβέρες καὶ περίγελα... Ἐγρούζανε*, ἀλυχτοῦσαν
οἱ σκύλοι μὲς τὰ πόδια του κι αίματωναν τὸ δόντι
εἰς τὴ σκληρὴ τὴ σάρκα του. Καὶ συριγμοὶ καὶ βρόντοι
σὰ νὰ ’βραν ἀγριογούρουνο, ποὺ μὲς ἀπ’ τὴ μονιά* του
ρεύει κομμάτια κατὰ γῆς. Τ’ ἄλογα χλιμιτροῦσαν
κι ἀπάνου στ’ ἄσπρα του μαλλιά βραστοὺς ἀφροὺς σκορποῦσαν
κι ἔδερναν μὲ τὴ γλῶσσα τους τὸ χαλινὸ στὸ στόμα
κι ἔφρυμαζαν καὶ σκάφτανε τοῦ χωραφιοῦ τὸ χῶμα.
“Εμεν’ ό γέροντας βουβός. Τὸ φλογερό του μάτι
ἔγινε μόνο τῆς ψυχῆς ἀπόκρυφο παλάτι
κι ἑκεῖθ’ ἀστράφτει ὅλ’ ἡ φωτ ἀ, ποὺ καίει τὰ σωθικά του.
Λές κι ἔβλεπε τὸ Γένος του μ’ ὅλη τὴ δυστυχιά του,
τὴ φτώχεια, τὰ γεράματα, τὴν καταφρόνεσή του,
ὅλόρθο ν’ ἀντρειύεται καὶ μὲ τὴ δύναμή του
τὴ μαγική, τὴν ἄμετρη, γυμνό, κατακομμένο
νὰ δείχνῃ πάντ’ ἀγίκητο τὸ μέτωπο στὸν ξένο...

Μ’ αὔτὸν τὸν ἥλιο ἔλαμπε κι αὔτὸς ό ἔβδομηντάρης.
Μέσ’ ἀπ’ τὴ μαύρη καταχνιὰ βγαίνει ἔνας καβαλάρης
καὶ τ’ ἄλογό του σταματᾷ ἐμπρός στὸ ζευγολάτη.

—'Εσύ, μοῦ πετροβόλησες, παλιόγερε χωριάτη,
τὰ δυό μου τὰ λαγωνικά ;

— Μόνος ἐγώ, κι ὅχι ἄλλοι.

— Μίλει μου ταπεινότερα. Λύγισε τὸ κεφάλι,
προσκύνα τὸν ἀφέντη σου, ξεσκλιάρη, διακονιάρη!...

Κι ἔγνωριζες, δτ' ἥτανε κεῖνα σκυλιά δικά μου ;

— Τὰ γνώριζα καὶ τὰ 'διωξα μέσ' ἀπὸ τὴ σπορά μου.

— Ποῦθε κατάγεσαι, μωρέ ;

—'Εδωθε... Σφακισιάνος.

— Κι ἔγώ, σκουλήκι ἀγνώριστο, δ Τζώρτζης δ Γρατσιάνος·
ἀφέντης σου παντοτεινός, τύραννος, ἄρχοντάς σου.

Αύτὸ τὸ χῶμα, ποὺ πατῶ, οἱ πέτρες, τὰ νερά σου,
ἡμερο κι ἄγριο κλαρί, τ' ἀγέρι σου, ἡ ψυχή σου,
τὰ ζωντανά σου, τὰ παιδιά, τὸ αἷμα σου, ἡ τιμή σου,

δλα δικά μου, μάθε το. Βουνοῦ καὶ λόγγου ἀγρίμι
εἴτ' ἔχει τρίχα, εἴτε φτερό, σιχαμερὸ ψοφίμι,
τὸ διαβατάρικο πουλὶ σὲ μὲ μονάχ' ἀνήκει
κι ἀξίζει τὸ κεφάλι σου λαγόπουλο ἥ περδίκι.

Γι' αὐτ' ὅθε θέλω θὰ περνῶ κι ἐγὼ καὶ τὰ σκυλιά μου,
τίποτε δὲν δρίζετε κ' εἶναι κι αὐτὴ σπορά μου,
κι οὕτ' ἄλλη τύχη ἀξίζετε. Γενιά καταραμένη,
δειλή, κακογεράματη, στὸν κόσμο ἀκόμα μένει,
γιὰ νὰ πομπεύῃ τ' ὅνομα καὶ τὴν κληρονομιά της !

Καὶ στὰ στερνὰ τὰ λόγια του ἔνιωσε ὁ ζευγολάτης,
ὅτι ἔνα δάκρυ ἔνότιζε τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ του
κι δλόρθες ἀναδεύονται οἱ τρίχες τοῦ κορμιοῦ του...

— "Αν ἔξεράθη τὸ κλαρί, πάντα χλωρὴ εἶν' ἥ ρίζα
καὶ μένει πάντα ζωντανὸ ἥ ρόβη * φάγ' ἥ βρίζα *
αὐτὸ τὸ βόϊδι τὸ μανό *, π' ὅσο βαθιὰ ρουχνίζει,
τόσο εὔκολα μυγιάζεται κι ἀνεμοστροβιλίζει
καὶ ποὺ τὸ κράζουνε Λαό. Θὰ σπάσῃ τὸ καρίκι *
καὶ θὰ προβάλῃ μὲ φτερά μιὰ μέρα τὸ σκουλήκι.

Τότε, πουλὶ τὸ σερπετό, ποιός ξέρει ποῦ θὰ φτάσῃ !

— Δεῖξε μου αὐτὸ τὸ λείψανο, ποὺ θὰ βρυκολακιάσῃ.

— 'Εγώ... ὁ φτωχὸς ὁ Φωτεινός, ὁ γέρος, ὁ ξεσκλιάρης,
ποὺ ρίχνω ἐδῶ τὸ σπόρο μου, γιὰ νὰ μοῦ τόνε πάρης,
ἐγώ, ποὺ μὲ τὸν ἵδρωτα τὰ χώματα ζυμώνω,
γιὰ νὰ τρώγῃ ἄλλος τὸ ψωμί, ποὺ τρέχω καὶ κεντρώνω
τὴν ἀγριλίδα τοῦ βουνοῦ καὶ ποὺ δὲν ἔχω λάδι
ν' ἀνάφτω τὸ καντήλι μου καὶ ζῶ μέσα στὸν "Ἄδη".

'Εγώ, ποὺ μὲ τὰ νύχια μου ἀναποδογυρίζω
τὸ λόγγο καὶ τὰ ριζιμιά, * γιὰ νὰ σᾶς τὰ στολιζω
μὲ κλήματα, ποὺ δὲν τρυγῶ, καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἔχω
λίγο κρασὶ κεφαλιακὸ τὴ γλῶσσα μου νὰ βρέχω.
Ἐγ' ὁ φτωχὸς ὁ μυλωνάς, ποὺ ζῶ σ' αἰώνια ζάλη
καὶ παίρνω κέρδο, πληρωμή, προσφάγι τὴν πασπάλη *,
ποὺ δὲν δρίζω τὸ παιδί, ποὺ πάντα ζῶ μὲ τρόμο,
καὶ ποὺ δὲ βρίσκω ἐδῶ στὴ γῆ γιὰ νὰ μὲ κρίνη νόμο,

αύτός, αύτός εἶν' ὁ Λαός. Τ' ἄψυχο τὸ κουφάρι,
αὐτό 'ναι τὸ καματερό, τὸ ψόφιο τὸ κριάρι.

Μή ρίξης ἄλλο φόρτωμα στὴν ἔρμη του τὴν πλάτη...

—Συμμάζωξε τὴ γλώσσα σου τὴ φίδινη, χωριάτη,
μή μου δαναφήτης τὴ χολή. Γονάτισε μπρόστά μου
καὶ ζήτησε συχώρεση γιὰ τὰ λαγωνικά μου...

Δὲ θές, ἀντάρτη, δὲν ἀκοῦς ;.

—Καλύτερα τὸ βρόχο

παρὰ τὰ γόνατα στὴ γῆ... "Αρα κατάρα τό' χω...
Θ' ἄφηναν λάκκωμα βαθὺ καὶ θὰ ἥταν μέγα κρῖμα,
τιμὴ νὰ θάψω κι ὅνομα μέσα σ' αὐτὸ τὸ μνῆμα.

—Τώρα θὰ ίδης, παλληκαρά... "Ακοῦστε με, συντρόφοι,
καὶ μὴ θυμδστε, ἀν λυπηθῶ αὐτὸν τὸν ἄγριον ὅφι...

Νὰ μᾶς πλερώσῃ τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ καματερά του
καὶ γιὰ τὴν τόλμη, πόλαβαν τὰ πέντε δάχτυλά του
νὰ σφεντονίσουν κατ' ἐμᾶς, ἐκεῖ στὸ χερουλάτη
νὰ συντριψτοῦν μὲ τὸ σφυρί!... Σ' ἀρέσει, ζευγολάτη;

Καὶ δυὸ σκιάδες* πάραυτα ὠρμήσανε κι ἀρπάξαν
τὰ βόϊδια, ποὺ ἥταν στὸ ζυγό. Δυὸ ἄλλοι τὸν ἀδράξαν
κι ἐδέσανε τὸ χέρι του στὸ φοβερὸ χερούλι
μὲ τὴ σφεντόνα, πού' βρανε. "Υστερα μὲ τὴ σκούλη *
ἀρχίσαν τοῦ κοντόσπαθου ἀργά νὰ πελεκᾶνε
τ' ἀντρειωμένα δάχτυλα καὶ νὰ περιγελᾶνε.

"Ολο τ' ἀλέτρι ἐβάφηκε τὸ μαύρο τὸ παιδί του
στὸ χῶμα δίπλα ἐμούγκριζε σὰ νά 'βγαιν' ἡ ψυχή του.
Κι ἐκειὸς δι γεροδράκοντας χωρὶς οὕτε ν' ἀχνίσῃ
ἐκοίταζε τὸ αἷμα του, ποὺ πότιζε σὰ βρύση
τὴ γῆ του τὴν ταλαίπωρη, καὶ μέσα στὴν καρδιά του
μὲ μᾶς ἀστράψαν τὰ παλιὰ τ' ἀνδραγαθήματά του.
κι ἐσπιθοβόλησε στὸ νοῦ χρυσόφτερ' ἡ ἐλπίδα
μὲ τὴ δική του ἐκδίκηση νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα.

Τὸ Φραγκολόγι ἐσκόρπισε βουβό κι ἐντροπιασμένο
κι ἀφήνει ἐκεῖ τὸ Φωτεινὸ στ' ἀλέτρι του δεμένο...

— Παιδί μου, Μῆτρο, ἀπέθανες! Πᾶς σέρνεσαι στὸ χῶμα;...

- Πατέρα, οἱ λύκοι ἐφύγανε;... καὶ ζῆς, καὶ ζῆς ἀκόμα;
 — Σίγα καὶ λύσε με ἀπ' ἐδῶ... Μήν κλαῖς, ήταν γραμμένο...

Καὶ τὸ παιδί τὸ δύστυχο, παράλυτο, σκιασμένο
 ξεδένει τὸν ἀφέντη του, φιλεῖ τὰ δάχτυλά του
 καὶ τὸ δεξὶ τὸ χέρι του κρεμᾶ στὴν τραχηλιά του
 μὲ τὴ σφεντόνα, πῶσταζεν αἰματοποιισμένη...

— Μῆτρο, τὸ βλέπεις; Τίποτε, τίποτε δὲ μᾶς μένει,
 οὕτε ζευγάρι οὕτε σπορά. Κρέμονται στὰ λουλούδια,
 ποὺ παραστέκουν μαρτυριά, τὰ νύχια, τὰ μελούδια,
 τὸ αἷμα τοῦ πατέρα σου. Καὶ στὰ γεράματά μου
 εύρεθη χέρι ἀνθρώπινο νὰ δειρη τὰ μαλλιά μου...

Νιώθεις βαθιά στὰ σωθικὰ τ' ἄσπλαχν' αὐτὰ περόνια;...

— Δὲ θὰ σβηστοῦν ἀπ' τὴν καρδιά, κι ἂν ζήσω χίλια χρόνια.

— Τ' ὅρκίζεις μ' δλη τὴν ψυχή; Μοῦ τάζεις τὴ σφεντόνα,
 ποὺ βράχηκε στὸ αἷμα μου, νὰ τὴ φορῆς εἰκόνα
 καὶ φυλαχτὸ παντοτεινό, γιὰ νὰ κρατῇ ἀναμμένο
 τὸ πάθος μου τ' ἀκοίμητο, πῶχω γιὰ κάθε ξένο;...

— Τὸ τάζω. Σοῦ τ' ὅρκίζομαι.

— Σοῦ δίνω τὴν εύχή μου
 δεμένη μὲ τὴν ἔχτρα μου... Πᾶμε ἀπ' ἐδῶ, παιδί μου...

"Ερριξε δ Μῆτρος τ' ὄρφανὸ τ' ἀλέτρι του στὸν ὅμο,
 σὰ νὰ ήταν κούφια καλαμιά, καὶ τοῦ χωριοῦ τὸ δρόμο
 παίρνει μὲ πάτημα ἐλαφρὸ καὶ μὲ βαρειά τὴ φρένα.
 'Ακολουθοῦσε ὁ Φωτεινός. Μὲ μάτια θερμασμένα
 κοιτάζει γύρω τὰ βουνά, καὶ λές, ποὺ ξεθυμαίνει,
 θωρώντας τὴν Ἐλάτη* του, ἡ πύρη, ποὺ τὸν ψένει.

Πόσο μεγάλωσε μὲ μιᾶς! Περνᾶ μὲ τὴ βουκέντρα
 καὶ φαίνεται ψηλότερος ὅτ' εἶναι ἀπὸ τὰ δέντρα.

«Ἀπαντά»

·Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Η ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΚΟΡΩΝΑ

‘Αστράφτουν τὰ ούράνια καὶ τρέμει ἡ πλάσις ὅλη,
χύνεται θρῆνος κι ὀδυρμός μέσ’ ἀπὸ στήθια μύρια·
‘Ο Βασιλιάς σκοτώθηκεν, ἐπήρανε τὴν Πόλη
μὲ τοὺς τριακόσιους πύργους της, τὰ χίλια μοναστήρια.
Πάει τῆς ζωῆς μας ἡ πηγή! ‘Η Μάνα μας νεκρώθη!
Μαρμαρωμένο ἀπλώθηκε τὸ ἀδάμαστο λιοντάρι·
Θρύμματα τώρα τὸ σπαθί, κομμάτια τὸ κοντάρι,
ποὺ νικηφόρο πάντοτε κατὰ βαρβάρου ὑψώθη.
‘Ἄγιε, Μεγάλε Βασιλιά! ποιός νοῦς, ποιά φαντάσια
ν’ ἀναμετρήσῃ δύναται τοῦ πόνου σου τὰ ὕψη;
Ποιά θὲ νὰ νιώσῃ, ποιά καρδιά, τὴ φλογερή σου θλίψη,
ἐκεῖνο τὸ μαρτύριο καὶ τὴν ἀπελπισία;
“Επεσεις μὲ τὴν Πόλη σου, τὴν κοσμοξακουσμένη,
ώσαν δπλίτης τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἱερὸν ἀγῶνα.
‘Αλλὰ στῆς μάχης τὸ βρασμὸ δὲ χάθηκε ἡ κορώνα
ἡ ματοκυλισμένη.

Τὴν πῆρεν ἡ παράδοση στ’ ἀθάνατά της χέρια
ἀνέγγιχτην, ἀκέρια,
καὶ μέσα στὸ θαυμάσιο νάό της τὴ φυλάγει,
ποὺ προσκυνοῦνται οἱ θησαυροὶ τοῦ Γένους μας οἱ μάγοι!
Μέσ’ ἀπ’ τὶς φλόγες, τοὺς καπνούς, τὰ αἷματα, τὶς φρίκες,
ὅς Βασιλιά, τὸ πνεῦμα σου πετάχτη φωτοβόλο,
καὶ εἰκόνα φωτοχάραχτη στὰ στήθια μας ἀφῆκες,
τὴν Πόλη, τῆς ‘Αγια - Σοφιᾶς τὸ μαγεμένο θόλο.
Αύτὴ λαχτάρα, πόθοι μας, αὐτὴ παλμοὶ μας ἄγιοι,
αὐτή ’ναι, ποὺ γλυκόφεγγε στοῦ κλέφτη τὸ λημέρι,
αὐτή ’ναι, ποὺ τ’ ἀκόνισε τοῦ σκλάβου τὸ μαχαίρι
κι ἔστησε Νίκης τρόπαια σὲ κάμπους καὶ πελάγη!..
Αύτὸ τὸ θεῖον ὄνειρον ἀφῆκες στὴ γενιά σου,
ἀτίμητη κληρονομιά σου!
Αύτὸ καὶ σὺ στοχάστηκες τὴν ὥρα τὴ στεργνή σου
κι ἔγλύκανεν ὁ πόνος σου κι ἡ πίκρα τῆς ψυχῆς Σου!

« Ποιήματα »

‘Αριστομένης Προβελέγγιος

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγια - Σοφιᾶς, που σφάλησεν
ένδος ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγια - Σοφιᾶς, σπαράζοντας
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸς φτεροῦγες ἅπλωσ' ὁ Δικέφαλός
καὶ πάλι δρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίχειωσε καὶ θέριεψε καὶ πλήθυνεν
ὅ νεκρανάστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἔνας μύριοι Ἀϊτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν,
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
Σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιὰ καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἡ καλομάνα φυλαχτὸς τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἡ βοσκούλα,
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δαχτυλίδι βούλα.

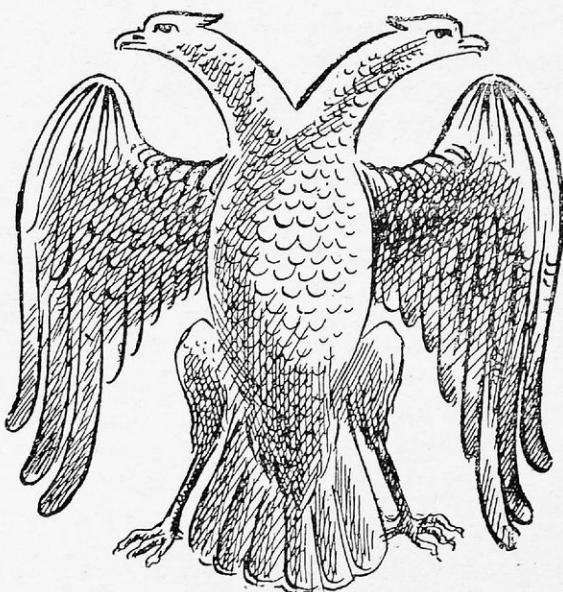
Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τού τ' ἀκόιμητο
τῆς Παναγιᾶς καντήλι
κι ἄγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ Τετραβάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρα ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα
βουβός κι ἀποκρυμμένος
κλωσούμσε τὴν ἐκδίκηση δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ξάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«Ως πότε, πάλληκάρια!»
Καὶ μύριοι Ἀϊτόι Δικέφαλοι φτερούγισάν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

«Πύρινη 'Ρομφαία»

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΟ ΠΜΑΛΟΥΚΛΙ

(Τὰ ψάρια τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς)

[Στὸ Μπαλουκλὶ τῆς Κωνσταντινούπολεως εἶναι ὁ ὑπόγειος ναὸς τῆς Παραγίας, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, μὲ τὸ περίφημο ἄγιασμα. Ὁ εὐσεβὴς, ἀμα κατεβῇ στὸ ναὸν καὶ προσκυνήσῃ, θὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τὸ ἄγιασμα, γιὰ νὰ δροσίσῃ τὴν χριστιανή ψυχή του· ἐκστατικὸς θὰ ἴδῃ τότε κάτι ψαράκια νὰ τρέχουν μέσα στὸ ἀγιασμένο νερό. Γερήγορα δ ἀσπρομάλλης παπᾶς θὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀποφία· θὰ τὸν ἐπαναλάβῃ, δπως τὸ ἀκονοεῖς ἀπὸ τὸν πατέρα του, κι ἐκεῖτος πάλι ἀπὸ τὸ δικό του, ὡς ποὺ φθάνομε στὴν ἀλώση, τὸν παλιὸν καὶ παρηγόρῳ θρῦλο γιὰ τὰ τηγανισμένα ψάρια: Τὰ ψαράκια αντὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ παλιά, τὰ μεσοτηγανισμένα ἀπὸ τὴν ἐποχή, ποὺ τὰ τηγάνιζε ἡ καλόγερος ἢ ὁ καλόγερος ἢ κάποια χριστιανή,—δταν πῆραν οἱ Τοῦροι τὴν Πόλη, καὶ πήδησαν στὸ νερό...]

* Ο Βεζυηνός, μικρὸς ἀκόμη, ἐπαρχιατόπουλο ἀπὸ τὴ Θράκην καὶ φαρτάκι στὴν Πόλη, ἐπεσκέψθηκε τὸ ἄγιασμα, εἰδὲ τὰ ψαράκια καὶ ἀκονοεῖς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ σεβάσμιου γέροντα τὴν ὥραία παράδοση. Δὲν τὴ λησμόνησε, καὶ σὰ μεγάλωσε, τὴν ἔπλαση σ' ἓνα δυνατό κι ὅμορφο ποίημα, σὰν τὴν ὅμορφη κι ἀδάνατη ἑλληνικὴ ψυχή, ποὺ τὴ δημιούργησε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς συμφορᾶς, γιατὶ πίστενες ἀκλόνητα στὴ μελλοντικὴ ἀνάσταση τοῦ Ἑθνους.]

Σαράντα μέρες πολεμᾶ ὁ Μωχαμέτ νὰ πάρη
τὴν Πόλη τὴ μεγάλη.

Σαράντα μέρες ἔκαμεν δ γούμενος τὸ ψάρι
στὰ χείλη του νὰ βάλη.

’Απ’ τές σαράντα κι ὕστερα, πεθύμησε νὰ φάγη
τηγανισμένο ψάρι.

”Αν μᾶς φυλάγ’ ἡ Παναγιά, καθὼς μᾶσε φυλάγει,
τὴν Πόλη ποιός θὰ πάρη;

Πίχτει τὰ δίχτυα στὸ γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει,
— Θεόδης νὰ τὰ βλογήσῃ! —

Τὸ λάδι βάλλει στὴ φωτιά μέσ’ στ’ ἀργυρὸ τηγάνι,
γιὰ νὰ τὰ τηγανίση.

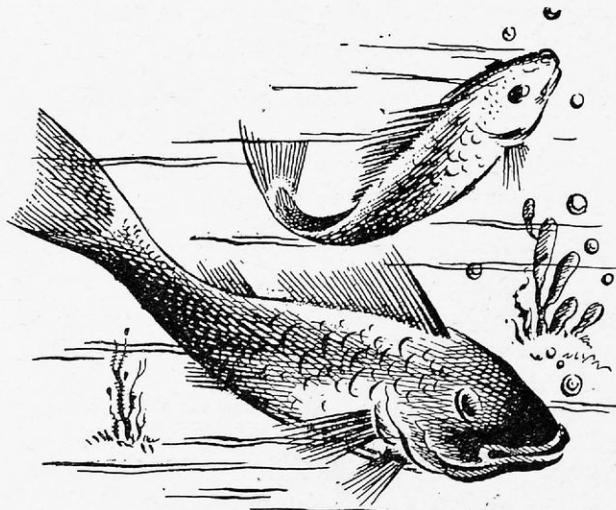
Τὰ τηγανίζ’ ἀπὸ τὴ μιά, καὶ πάει νὰ τὰ γυρίσῃ
κι ἀπὸ τ’ ἄλλο μέρος.

”Ο παραγυιός του βιαστικὰ πετᾶ νὰ τοῦ μιλήσῃ,
καὶ τὰ ’χασεν δ γέρος!

- Μήν τηγανίζης, γέροντα, καὶ μόσχισε τὸ ψάρι
στὴν Πόλη τὴ μεγάλη!
τὴν Πόλη τὴν ἔξακουστὴ οἱ Τοῦρκοι ἔχουν πάρει,
μᾶς κόβουν τὸ κεφάλι!
- Στὴν Πόλη Τούρκου δὲν πατοῦν κι Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μὲ φαίνεται σὰν ψεῦμα!
Μ' ἀν εἶν' ἀλήθεια τὸ κακό, νὰ σηκωθοῦν τὰ ψάρια
νὰ πέσουν μέσ' στὸ ρεῦμα!
- 'Ακόμ' δ λόγιος βάσταγε, τὰ ψάρια ἀπ' τὸ τηγάνι,
τὴ μιὰ μεριὰ ψημένα,
πηδήξανε κι ἐπέσανε στῆς λίμνης τὴ λεκάνη,
γερά, ζωντανεμένα.
- 'Ακόμ' ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπὸ τὸ μέρος,
ὅπου τὰ εἶχε ψήσει.
Φυλάγουν τὸ Βυζάντιο ν' ἀναστηθῇ κι ὁ γέρος
νὰ τ' ἀποτηγανίσῃ!

« Ποιήματα »

Γεώργιος Βιζηνηρός

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Ι «Οι "Ελληνες... καθ'" ήν χρόνον συγκήν έμελλον νὰ περιέλθωσιν εἰς ζυγὸν βαρβάρων καὶ ν' ἀποβάλωσιν δόνομα καὶ ὑπαρξῖν, ἀτέπειραν τὴν ἐσχάτην λάμψιν σβεννυμένης φλογός. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῶν φεύγοντες τῆς πατρίδος τὸν ὅλεθρον, ἐγένοντο αὖθις πιενυματικοὶ τῆς Εὐρώπης οἱηδεμόνες».

Α ε ο πά ρ δ η ε, «Στὸν Κροατή», τοῦ Θεοφιανοῦ, τ. 1-5.

«Ο «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» είναι ἔνα μακρὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ, διαιρεμένο, δύποτε τὸ λέει καὶ τὸ δόνομά του, σὲ δώδεκα λόγους. Ο ἕδιος δ ποιητῆς λέει στὸν πρόλογο του: «Μέσα στὸ «Δωδεκάλογο» μιλᾶν ἡ ἐπική παράδοση καὶ ἡ λυρικὴ σκέψη καὶ κάποιο ἀπλὸ παραμύθι διετυλίγεται μέσα του μὲ κάποιο νόημα, όχι τόσο ἀπλό...» Ο Γύφτος, τύπος τῆς φυλῆς του διαλεχίδες, δημως ἀταργαστος μέσσος στοὺς δόμφυλους, «ξεχωριστὸς μέσος στοὺς ξεχωριστούς», ἔχει βαθειὰ τὴ συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς συντροφικῆς ζωῆς, καὶ δὲν τὰ ταυράζει μὲ τὴ συντροφιά: θέλει γὰρ δουλεψή σὰν τοὺς ἄλλους καὶ δὲν δύνεται· δοκιμάζει κάθε τέχνη, καὶ κάθε τέχνη τοῦ εἴρεται στενὴ κι ἀνάποδη στενὴ κι ἀνάποδη καὶ ἡ ἀγάπη του, ποὺ τόσο πλατειὰ τὴν ὀνειρεύεται. Τέλος μὰ μέρα βρίσκεται ἔνα μυστηριώδικο βιολί, κληρονομιὰ ἀπὸ κάποιο γέροντα ιερὸ προφήτη. Παίρνει τὸ βιολί, καὶ μὲ τὸ παίξιμο του βρίσκεται σὰ νέος ἀνθρωπος... Οι ἀνθρωποι ἀνατριχιάσαν καὶ θυμᾶσαν πιὸ πολὺ μὲ τὸ βιολί του· μὰ τὰ παιδιά, οἱ μελλόμενοι ἀνθρωποι, γοητεύονται ἀπὸ τὸ βιολί του· καὶ τοῦ φτάνει. Τέτοιο, ἀπάνου κάπου, τὸ παραμύθι.

Μὰ γιατὶ πῆρε ἔνα γύφτο γιὰ ηρωα; Μᾶς τὸ ἐξηγεῖ δ ἕδιος: «Γιατὶ σταμάτησα στὸ γύφτο, θὰ πῆ, πὼς εἶμαι κι ἔνας γύφτος· ἡ ψυχή μου εἴναι καὶ τέτοια. Μὰ ἡ ψυχή μου εἴρεται πολυπρόσωπη... χίλιες οἱ ἀγάπες της... Πρόφαση κι ἀφοριμὴ τὸν ηρόα τὸ γύφτο, γιὰ τὰ ξεχύνσω μὲ κεῖνον... τὶς λαχτάρες μου τὶς διανοητικὲς... τὴ συγκίνηση τοῦ πολίτη καὶ τοῦ μελετητῆ μπροστὰ σὲ κάποια ἐπεισόδια τῆς "Ιστορίας τοῦ "Ἐθνους του." Ο ποιητῆς μὲ τὸ γύφτο του καὶ τὸ προφητικὸ βιολί του γίνεται δ νομοθέτης καὶ δ δῆμης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τοῦ δείχνει ἀπὸ ποῦ ηρθε καὶ ποῦ πρέπει νὰ πάη, μὲ καὶ πῶς θὰ πάη, γιὰ ν' ἀνεβῇ σὲ μιὰ καθαρὴ Ἑλληνικὴ μορφή. Γιὰ τὰ ἐπιτύχη δικαιοσύνης αὐτῷ, δηλαδὴ καὶ δ ποιητῆς, «ἡ λυρικὴ σκέψη στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» δὲ στέκεται ἥσυχη· περπατάει παραδέρνοντας καὶ παίρνει τρόπους διαφροτεικούς, καὶ πάσι ἀπὸ τῆς πυκῆς ἀργησης τὰ πειράματα καὶ τὰ μοισολόγια στὰ θυμαριβεντικὰ σαλπίσματα τῆς πίστης, κι ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὸ μηδενισμὸ στὸ διαλάλημα τῆς ἐνέργειας, τῆς προκοπῆς, τῆς ἀντρίκιας ἀγάπης, τῆς πεποίθησης πρὸς τὸ θραῦσι κάτι, ποὺ μέλλεται· δ ηρωάς μου χαλαστῆς καὶ πλάστης μὲ τὴν ἀράδα...».

Ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» παραδέτομες ἀπὸ τὸ

«Δόγο Πέμπτο» ποὺ ἐπιγράφεται «Ο θάνατος τῶν Ἀρχαίων», καὶ ποὺ ἀναφέοται στὸν ἐκπατοισμὸν τῶν λογίων τοῦ Βυζαντινοῦ Ἐλληνισμοῦ γιὰ τὴ Δύση, λίγο πρὶν ἡ καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τῶν λογίων ποὺ διάδοσαν τὰ ἔλληνα γράμματα στὴν Ἔνδωπη καθόλου, καὶ συνετέλεσαν εἰδικῶς στὴν Ἰταλικὴ ἀναγέννηση...]

Α'.

Καὶ οἱ τριπλὲς οἱ πόρτες οἱ χρυσὲς
καὶ οἱ χαλκένιες πόρτες τρίξανε
τρίξιμο σὰ νὰ βογγήξαν,
καὶ χωρὶς κανένα γγίξιμο,
σάμπως μαγεμένες, διάπλατες,
ἀπὸ μόνες τους ἀνοίξαν.

Κι ἀποκάτου ἀπ' τὰ μουράγια * τὰ διπλὰ
μὲ τὰ δυναμάρια * τ' ἄπαρτα,
κι ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πλάγια, ποὺ γεράνια
καὶ χλωρὰ καὶ ρουμπινιά τριγύρω ύψωνονται,
δέρνουν τὰ νερὰ τοῦ Μαρμαρᾶ
τὰ καλόχυτιστα λιμάνια.

Καὶ λογῆς καράβια ἀπ' τὶς Φραγκιές,
καὶ γαλέρεες γενοβέζικες,
βενετσάνικα σαλεύουν τρεχαντήρια.
κι εἶναι σὰ νὰ καρτερᾶν
ἀκριβὰ φορτώματα
γιὰ ταξίδια καὶ γιὰ πανηγύρια...

Κι ἀπ' τὶς σκάλες κι ἀπὸ τ' ἀκρογιάλια
τῆς Ἀσίας τ' ἀντικρινά,
πέρα ἀπὸ τὴ Βιθυνία,
κάτι ἀπλώνεται κάταμαυρο
κι δλο ἀγριεύει καὶ ζυγώνει,
Θεοῦ δρυγὴ καὶ δαίμονα μανία...

Β'.

Κι ἀπ' τὶς πόρτες διάπλατες, ποὺ ἀνοίξανε,
κόσμος βγαίνει κι ἀργοπάτητο

σέρνει καὶ βαρὺ τὸ πόδι,
κι εἶναι μιὰ πομπή, καὶ δὲ γνωρίζεις
δέξιμο κι ἀν εἶναι, ξεπροβόδισμα,
γάμος, λιτανεία ἢ ξόδι.

Κι εἶναι συνοδεία χωρὶς ξαφτέρουγα
καὶ χωρὶς σταυρούς καὶ λάβαρα
καὶ Βαγγέλια καὶ παπάδες·
ποιᾶς λατρείας μυστήρια εἶν' αὐτά;
Δὲν τὰ διαλαλοῦν ψαλμοί,
δὲν τοὺς φέγγουνε λαμπάδες.

Καὶ γυναῖκες οὕτε, οὕτε παιδιά·
κι ἄντρες μοναχά ἀσπρομάλληδες
καὶ μισοκοπιές καὶ παλληκάρια·
κι ἔρχονται μὲ κόπο καὶ σκυφτοί,
σὰν ἀπὸ κρυψῶνες μέσ' στὴ γῆ,
σὰν ἀπὸ τ' ἀνήλιαγα κελλάρια...

Καὶ ραβδιά κρατᾶν προσκυνητάδων
καὶ διαλαλητῶν ἀκροστεφάνωτα
μ' ἀγριλιάς καὶ μὲ μυρτιάς κλωνάρια·
τραχιά ἥχοῦν τὰ σάνταλά τους χοντροκάρφωτα,
κρέμουνται στοὺς ὅμους τους
ταξιδιώτικα ταγάρια...

Κι ἔνας ἔνας κι ἀπὸ δύο
κι ἀπὸ τρεῖς ἀνταμωμένοι
κι ἀπὸ τέσσερόι κι ἀκόμα
πιὸ πόλλοι, κρατᾶν καὶ σφίγγουν
τυλιγάδια καὶ βιβλία
σὲ χρυσές κι ἐλεφαντένιες
πλούσια σκαλισμένες θῆκες,
καὶ πηγαίνουνε μὲ κεῖνα,
καὶ στὰ χέρια καὶ στοὺς ὅμους
καὶ στοὺς κόρφους τὰ βαστᾶνε,
λείψαν' ἄγια σάμπως νά 'ναι
καὶ θυματουργές εἰκόνες

καὶ βαριὰ σταμνιά, γιομάτα
μὲ τὴ στάχτη τῶν προγόνων.
Τυλιγάδια καὶ βιβλία
πőχουν πρόσωπα πορφύρες,
ποὺ εἶν' οἱ σάρκες τους μετάξια,
καὶ λογῆς λογῆς τὸ μάκρος
καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα.
Σκεπασμένα καὶ μακριάθε
τὰ θωρεῖς καὶ λές, πώς εἶναι
στῦλοι, λές βωμοὶ σβησμένοι
καὶ σημαῖες καὶ θυμιατήρια
καὶ ρηγάδικες κορῶνες...

Γ'.

—Τ' εἶναι τὰ δεφτέρια, ποὺ κρατᾶτε,
τὰ περγαμηνά,
σεβαστὰ κοπάδια, ποὺ τραβᾶτε,
σὰ διωγμένα ἀπὸ κακοκαιριά;
Καὶ σὲ τοῦτα τὰ βιβλία,
καὶ στὰ μνήματα ὅλ' αὐτά,
ποιά διαμάντια, ποιά σοφία,
ποιοὶ νεκροί, ποιά κόκκαλα ἵερά;
Κάτι σάλεψε, κυμάτισαν τὰ πλήθη,
ξέσπασε φωνὴ καὶ μοῦ ἀποκρίθη:
—Εἶν' ἐδῶ κλειστοὶ μέσ' στὰ κιβούρια,
μέσ' στὰ τυλιγάδια εἶναι κρυμμένοι,
—γιά νεκρούς ἡ πλάστη ἃς μὴν τοὺς κλαίν!—
ஓ, οἱ πηγὲς οἱ ἀθόλωτες τῆς Σκέψης,
οἱ ἀσυγνέφιαστοι τῆς Τέχνης ούρανοί,
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὁραῖοι...

Δ'.

Κι ἀπ' τοὺς πάπυρους ἔκείνους μιὰ ψυχὴ¹
θάρρεψα, πώς χύθη,
καὶ γροικήθηκ' ἔνας ὄμνος θριαμβευτής,
κι ἀπ' τῶν τάφων ἔβγαινε τὰ βύθη:

— Θά διαβούμε καὶ στεριές καὶ πέλαγα,
θὰ σταθούμε, όπου τὸ πόδι δὲν μπορεῖ
Τούρκου κανενὸς νὰ μᾶς πατήσῃ·
ἀπὸ τὴν πατρίδα μας διωγμένοι,
καὶ σβησμένοι ἀπ' τὴν Ἀνατολή,
θ' ἀγατείλουμε στὴ Δύση.

"Οπου πᾶμε, θὰ βροῦμε πατρίδες
καὶ θὰ πλάσουμε, ἀπ' τὸ Βόσπορο
χαιδευτὰ συνεβγαλμένοι ώς τὸν Ἀδρία.
θὰ φωλιάσουμε στὴ Βενετιά,
θὰ ξαναριζώσουμε στὴ Ρώμη,
θὰ μᾶς ἀγκαλιάσῃ ἡ Φλωρεντία.

Τ' "Αλπεια βουνὰ θὰ δρασκελήσουμε,
θὰ ξαφνίσουμε τὰ ρέματα τοῦ Ρήνου,
στοῦ Βορρᾶ θ' ἀσπροχαράξουμε τὰ σκότη,
θὰ χυθοῦμε στὰ μαγιάπριλα τοῦ νοῦ·
ὅπου τόποι, ὅπου γεράματα, θὰ σπείρουμε
μιὰν Ἑλλάδα καὶ μιὰ νιότη.

Καὶ πλανῆτες μὲ δικό μας φῶς,
τὸ δικό μας φῶς θὰ ρίξουμε,
ὅπου θάμπωμα καὶ βράδιασμα στὴ φύση...

E'

Μὰ ἡ πομπὴ μὲ τ' ἀγια λείψανα,
δίχως πιά ν' ἀποκριθῆ
πάει, τὴν πῆραν τὰ καράβια
κι ἔγινε ἄφαντη ἡ πομπή.

Κι ἀπ' τὶς ἵδιες πόρτες διάπλατες
πρὶν τὸ στοχαστῆς,
ὁ Σουλτάνος καβαλάρης
μπῆκε, δ χαλαστής!

* · Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου · K. Παλαμᾶς

ΑΝΑΤΙΝΑΞΙΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Α'.

...Τρὶς δῷροι σαν, τρὶς ἄπρακτοι οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦσι,
τρὶς βλασφημεῖ ὁ Μουσταφᾶς* τὸν πώγωνά του πτύων·
τὰς φάλαγγας οἱ ἀρχηγοί μὲν ὅβρεις ζωπυροῦσι,
καὶ πάλιν ἐπιπέπτουσι μετὰ φωνῶν ὀγρίων.

«Τὴν πύλην σημαδεύσατε, αὐτὴν κτυπᾶτε μόνον»,
κι εὐθύνονται τὰ στόμια πυκνὰ εἰς ἐν σημεῖον,
καὶ οἱ ἀρχαῖοι στρόφιγγες αὐτῆς, οἱ πρὸς αἰώνων,
σαλεύουσιν ὑπὸ σφαιρῶν πληττόμενοι μυρίων.

Πιπτεὶ βαρεῖα τῆς μονῆς ἡ πύλη συντριβεῖσα,
καὶ πρὸ τοῦ ρήγματος ἀγών γενναῖος συγκροτεῖται·
συνοφρυοῦσι τὴν δργὴν καὶ μαίνεται ἡ λύσσα,
κι ἔκταδην δάκνουσι τὴν γῆν Ὁθωμανοὶ δπλῖται.

«Ἐμπρός, ἐμπρός, ἐφθάρησαν τὰ δπλα τῶν Ἐλλήνων·
μόλις τὸν ἄοπλον ἔχθρόν, θρασύδειλοι, νικᾶτε·
τὸν θάνατον κατέπαυσε τὸ δπλον μας ἐκχύνον,
ἐμπρός, οὐδεὶς ἀνθίσταται, Ὁθωμανοί, κτυπᾶτε.»

Β'.

Πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ μὲ γόνυ κεκλιμένον
γυναῖκες, παῖδες, γέροντες μετὰ θερμῶν δακρύων
προσεύχονται, προσεύχονται εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον,
τὴν λύσιν ἀναμένοντες εἰς τὸ ήγουμενεῖον.

Τὰ λείψανα τῶν μαχητῶν ἐμβαίνουν. Βεβηλοῦσιν
οἱ πόδες τῶν Ὁθωμανῶν τὴν γῆν τῆς ἐκκλησίας,
τὰ δπλα κατεστράφησαν, τὰ τείχη δὲν κρατοῦσι,
καὶ προσεγγίζει κάτωχρον τὸ φάσμα τῆς δουλείας.

«Καὶ ἡδη τί δυνάμεθα;—Νὰ ἀνατιναχθῶμεν,
ἀνέκραξεν ὁ Γαβριὴλ ἐμβαίνων αἰφνιδίως,
ὑπὸ τὰ τείχη τῆς μονῆς γενναῖως νὰ ταφῶμεν·
ὑπέρχρονος καὶ εὔκλεής μᾶς ἀναμένει βίος.

'Ελευθερίαν δι' ήμᾶς ὁ κόσμος ἀν ἀρνήται,
τὴν δόξαν δὲν θὰ ἀρνηθῆ, ὁ θάνατος μᾶς μένει.
Θαρρεῖτε πρὸς τὸν θάνατον, πρὸς τὸν Θεόν θαρρεῖτε ».
Καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς μονῆς βραδέως καταβαίνει.

Γ'.

'Οπόσον ἔχει μέγεθος, δόποσον καταπλήσσει,
ὁ Γαβριὴλ Ἰστάμενος παρὰ τὴν ἀποθήκην,
ἔτοιμος τὸ σκάνδαλον τοῦ ὅπλου νὰ ἐγγίσῃ,
καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτὸν ἐπιζητῶν τὴν νίκην.

Μόνος ύπο τὰς σκοτεινὰς στοάς τοῦ ὑπογείου,
ζωννύμενος ύπο σωρῶν πυρίτιδος προσμένει
νὰ δώσωσι τὸ σύνθημα ἐκτάκτου μαρτυρίου.
δεικνύουσα τὸν θάνατον ἡ ὥρα διαβαίνει.

'Ο δεῖπνός σου ὁ μυστικός, 'Ἐλλάς, ἐκεῖ τελεῖται'.
εἰς τῆς πατρίδος τὸν βωμὸν καὶ τῆς ἐλευθερίας!
ἴδού τὰ σφάγια· ζωὴν ἀγγέλουσι, θαρρεῖτε,
χύνει τὸ αἷμα δι' ήμᾶς τοῦ ἔθνους ὁ Μεσσίας.

Σιγὴ· ὁ Τοῦρκος προχωρεῖ· ἡγούμενε, τὸν βλέπεις;
Δὲν εἰν' ἐκεῖναι αἱ φωναὶ τῶν δυστυχῶν νηπίων;
Ματαία ἡ ἀντίστασις· πρὸς τὶ τὸ ὅπλον τρέπεις;
Πῦρ! ἐκ στομάτων ἄνωθεν ἀντήχησε μυρίων.

Δ'.

'Ακούεις κυλιόμενον τὸν κεραυνὸν ἐκεῖνον,
καὶ βλέπεις νέφη χώματος καὶ πτώματα καὶ μέλη
βιαίως ἀνυψούμενα ἐντὸς γλωσσῶν πυρίνων;
Βλέπεις πῶς φεύγει ἔντρομος τῶν Τούρκων ἡ ἀγέλη;
Πατάγων, συριγμῶν, τριγμῶν, ἡ ἔκτασις πληροῦται,
τρέμει ἡ χώρα, σείονται οἱ βράχοι οἱ πλησίον·
καπνοῦ φλοιογάδους στρόβιλος ύψούμενος δύκοῦται,
ἐγκλείων τὴν καταστροφήν, τὸν θάνατον ἐγκλείων.

'Η μία πτέρυξ τῆς μονῆς εἰς τρίμματα μυρία,
σφενδονισθεῖσα ἔπεσε χαμαὶ συστρεφομένη,

τὸ ἔδαφος ἐσάλευσεν, ἔρράγη, καὶ ἀγρία
ἡ "Ιδη ἀντεβόησεν, ὥσει ἐκπεπληγμένη.

Κυμαίνονται ἐπὶ μικρὸν δστὰ συντετριμμένα
καὶ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν εἰς νέφους συνοδείαν·
σάρκες καὶ μέλη πλήττουσι τὴν γῆν καθημαγμένα,
ἀγνώριστα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μητρικὴν καρδίαν.

Τὰ φύλλα του ἐτίναξε τὸ δάσος τὸ πλησίον,
καὶ τὸ πτηνὸν διέκοψε τὸ πένθιμόν του φῦσμα·
δ κόραξ ἀνεπέταξε μετὰ φωνῶν ἀγρίων·
προσῆλθε τὸ κατεσκληκός τῶν ἐρειπίων φάσμα. . .

«Παιήσεις»

Δ. Παπαρρηγόπουλος

Η ΔΕΣΠΩ

Απάνω στὴν Ἀρβανιτιά
ἡ Ἑλλάδα πολεμάει. Ἀπὸ φωτιά
γεμίζουν τὰ φαράγγια κι οἱ γκρεμοί.
Βουνοκορφές μ' ἀετοράχες πολεμοῦνε.
Κι ἡ Δέσπω πάει νερό μὲ τὸ σταμνὶ
γιὰ τοὺς ἀντρειωμένους, ποὺ διψοῦνε.

Μὰ στῆς φωτιᾶς τὴ λύσσα, τὴν ὄρμή,
βόλι τὴ βρίσκει στὴν καρδιὰ φαρμακωμένο·
πέφτει μὲ τσακισμένο τὸ κορμὶ
καὶ τὸ σταμνὶ σπασμένο.

Τὸ αἷμα της, ποτάμι φλογερό,
ποὺ χύνεται στὴ γῆ, δὲ λογαριάζει,
τῆς στάμνας μόνο βλέπει τὸ νερό,
ποὺ χύθηκ' ἀδοξα καὶ πάει. . . Κι ἀναστενάζει! . .

Τὴν κατεβάζουν λαβωμένη στὴ σκηνὴ
τοῦ στρατηγοῦ. Τὸ χείλι της σαλεύει,
κάτι γυρεύει νὰ τοὺς πῆ, κάτι γυρεύει,
μὰ εἰν' σβηστὴ καὶ δὲν ἀκούγεται ἡ φωνή.

- Τί θέλεις, πέρι, καὶ θὰ σοῦ δώσω δῖ, τι μπορῶ,
τῆς λέει ό στρατηγός. Τοῦ ἀπαντάει :
—Μιὰ στάμνα, γιὰ νὰ πάω νερό...
Καὶ ξεψυχάει...

'Εφημερὶς « 'Εστία », 1941

Tēmos Mawzaītirnēs

ΕΛΛΑΔΑ - ΕΛΛΑΔΑ

.... οὗτοι ἐγώ γε
ἥς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ιδέοθαι. "Ο μηρος

1

Γῆ Έλληνική, τὸ χῶμα σου νὰ δργώνω,
χαρά μου καὶ τιμή.
Σιμά σου πάντα ἐγλύκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο

μὲ τοῦ ἕδρωτά μου τὸ γλυκό ψωμί.
 Καὶ δουλευτὴς μὲ χέρι ἀδρό, γεμάτο,
 σπέρνω, θερίζω ἀδιάκοπα—τὰ φύτρα θησαυροί.
 Κι ἡ εὐλογημένη κούραση σᾶν ἔρθη καὶ μὲ βρῆ,
 μαζὶ καθίζουμε στὸν ἔλατο ἀποκάτω,
 νὰ ὀνειρευτοῦμε κλείνοντας τὰ μάτια
 μιᾶς δόξας σου παλαικῆς τὰ σκαλοπάτια.

2

Δέν εἶναι ἀνάξιο νὰ τὸ πῶ
 στὸν κόπο μου ὥσαννά.
 Νά, τὰ Ἱερὰ τὰ ἔλιόδεντρα—στολίδια σου—καὶ νά,
 στὴν εὔτυχία τὴν τόση
 πέρα τ' ἀμπέλι μὲ τὸν δριμό καρπό,
 ποὺ ἔνα κρασὶ γλυκόπιοτο μιὰ μέρα θὰ μοῦ δώσῃ.
 "Ομως χιλιάδες τὰ ὠσαννὰ καὶ πιότερα σὲ σένα,
 γῆ ἐλληνοπούλα, ποὺ ἔχεις σπλάχνα μυρωμένα,
 καὶ νά, οἱ ἀνθοὶ μυριόχρωμοι· θυμάρια παρακεῖ
 κι δσα ἡ ματιά μεθυστικά λαχτάρησε καὶ θέλει
 κι δθε μονάχα ἐλληνική
 μέλισσα ξέρει νὰ τρυγᾶ τὸ πιὸ καθάριο μέλι.
 Κι ἀκόμα νά, δ τρανότερος ἀνθὸς μ' ἄλικο χνούδι,
 —νοτὶδ δὲν τὸν ἐμάρανε κι οὕτε βοριάς—
 τὸ ἀναστημένο στὰ αἴματα τῆς λευτεριᾶς λουλούδι,
 τῆς ρωμιοπούλας, τῆς δικῆς σου λευτεριᾶς.

3

‘Η Μοῖρα ἡ μάντισσα, ἡ σοφή,
 ποὺ τὰ ψηφιά ἐμελέτησε σὲ δλόχρυση γραφή,
 καὶ μάντεψε σὲ σένα
 τῆς Τέχνης τὴν ἀσύγκριτη τὴν γένννα,
 ἡ Μοῖρα ἐκείνη ἐπρόσταξε τὴν φύση,
 στοὺς κόρφους σου τὸ μάρμαρο τὸ πιὸ λευκό ν' ἀνθίσῃ.
 Καὶ τ' οὐρανοῦ δ ἔνανθὸς ἀρματηλάτης
 τὴν ἄσπρη σᾶν ἀντίκρυσε τὴν ἀνθιση μιὰ μέρα,
 χαμήλωσε καὶ φίλησε τὴν ὁμορφιά της
 σκορπώντας τὰ ἀπολλώνεια τραγούδια στὸν ἀέρα.

Σωρός τότε τὰ θάματα τῶν ἀγαλμάτων
—μαρμαρωμένα δύνείρατα μέσ' στοὺς ναοὺς—
καὶ νά, ποὺ ἡ σμίλη κατεβάζει τοὺς θεοὺς
στὰ χώματά σου, ὃ γῆ τῶν ἀθανάτων.
Καὶ νά, τὸ πνεῦμα φτερωμένο στὴν φύση·
κάθε στροφὴ κι ἀπὸ τὸν ἥλιο μιὰ λαμπράδα·
κι ὁ στίχος, ποὺ κυκλώθηκε στῆς δάφνης τὸ κλαδί,
στὰ πέρατα ἀντιλάλησε τοῦ κόσμου: 'Ελλάδα· 'Ελλάδα !

4

"Αν κάποτε ξενιτευθῶ, γιά μένα
λίγο σας χῶμα θησαυρός, ὃ μέρη ἀγαπημένα.
'Απὸ τὸ χῶμα τῆς κορφούλας τοῦ βουνοῦ
τοῦ ἀντικρινοῦ
κι ἀπὸ τὴν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ λίγα σπειριά ἔχω πάρει
καὶ τά 'κλειστα σὲ φυλαχτό, σὰν τὸ μαργαριτάρι.
"Αν κάποτε ξενιτευθῶ,
τὸ ἀτίμητό μου φυλαχτό
στὸν κόρφο μου δυὸ μυρωδιές θά χύνη,
ποὺ δὲ θά βρίσκω ἀλλοῦ·
μοσχοβολιά τοῦ θυμαριοῦ ἀπ' τὴν κορφούλα ἐκείνη
καὶ μιὰ ἄλλη τοῦ καθάριου μου γιαλοῦ.

12

Γῆ 'Ελληνική, τὸ χῶμα σου νὰ δργώνω,
χαρά μου καὶ τιμή.
Σιμά σου πάντα ἔγλυκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο
μὲ τοῦ ἔδρωτά μου τὸ γλυκό ψωμί.
Καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἔλατο σὰ γέρνω, καὶ περνᾶνε
οἱ κόποι τῆς χρυσῆς δουλειᾶς,
στὴν ἀγκαλιά σου νείρομαι—τοῦ δύνείρου βασιλιάς—
πόσο γλυκός καὶ δ ὅπνος μου δ τελευταῖος θὲ νά' ναι...
«Οταν φεύγουν οἱ ὁδοί»

Στέλμος Σπεργάντας

16

ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΗΛΙΟΥ

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθὴ κάθεται κόρη
καὶ ὠριόπλουμο λευκὸ χρυσοκεντάει μαντήλι,
μαντήλι τοῦ γαμπροῦ τοῦ γάμου τῆς κανίσκι
Τὴ θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νησιά τῆς ὅλα.
Κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρά του ἀστέρια,
τὴ γῆ μὲ τὰ πολλὰ καὶ μὲ τὰ ὡραῖα λουλούδια,
κεντάει κι ἔνα βουνὸ ψηλὸ ψηλὸ καὶ μέγα.
Τὸ χάραμα γλυκὰ προβάλλει στὴν κορφὴ του
καὶ βάφεται ἡ κορφὴ καὶ τ' οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
ροδόλευκη. Νερὰ καθάρια κι ἀσημένια
τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετρέχουν κι αὔλακώνουν.
Χιλιόχρονα παλιά, βαθιά, ἡσκιωμένα δρυμάνια*
κεντάει στὶς λαγκαδιές μὲ πράσινο μετάξι.
Στοὺς ὅχτους, στὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
καὶ φαίνονται βοσκοί, καὶ στ' ὅμορφο κεντίδι
φλοιγέρες, λέες κι ἀκοῦς, λέες καὶ γροικᾶς τραγούδια,
βελάσματα βραχνὰ καὶ ἥχούς ἀπὸ τρουκάνια.*

Στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μὲ καλαμιές χρυσές. "Ἐνας ψαράς στὴν ἄκρη
πεζόβιολο* κρατεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.
Κάμπο πλατύν πλατύν μὲ σμαραγδένιο νῆμα
δόλγυρα κεντάει. Στὴ μέση ἀπὸ τὸν κάμπο
ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει,*
μὲ δάφνες, μὲ μυρτίες καὶ μὲ δασιά πλατάνια,
μ' ἀηδόνια, μὲ φωλιές· καὶ στὸ πανώριο ξόμπλι
τὸ φλοιόσβο τοῦ νεροῦ, θαρρεῖς κι ἀκοῦς· τῆς δάφνης
τὸ μύρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς, ὅτι ἀνασαίνεις,
πῶς τὸν κελαηδισμὸ τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις*,
πῶς τινάθεις τ' ἀπαλὸ τῆς φυλλούριᾶς* μουρμούρι.
Στὴν ἀκροποταμιάν ἀλάφι ζωγραφίζει,
ποὺ σκύφτει τὰ νερά νὰ πιῇ τὰ κρυσταλλένια
καὶ ξάφνου σαϊτιά στὴν πλάτη τὸ λαβώνει.
Στρέφετ' αὐτό, κοιτάει μὲ πόνο τὴν πληγή του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτῇ, δὲ δύναται τὸ μαῦρο,

κι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κι ἀπὸ τὰ δένδρα γύρα,
βοήθεια, λές, ζητάει.

'Ολόύρα ἀπ' τὸν κάμπο
πλῆθος μικρὰ χωριά κεντάει, χωράφια ἀλλοῦθε
μ' ὀλόχρυσα σπαρτά, μὲν θημωνίές, μὲν ἀλώνια.
Πράσινα ἀμπέλια ἀλλοῦ μὲν κίτρινα σταφύλια,
κίτρινα σὰν φλουριά, κι ἔμορφα κοπελούδια,
ποὺ μπαίνουν μὲν πλεχτὰ καλάθια καὶ τρυγᾶνε.

Γάμον ἀρχοντικὸ σ' ἔνα χωριὸ πλουμίζει *
μὲ νύφη, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα *, μὲ ψίκι *.
Δράκους ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες * καὶ νεράϊδες *
κεντάει κι ἔνα γιαλό μὲ ζαφειρένια πλάτια·
στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ τὴν ἔδια τῇ θωριά της
δλόφαντη ἴστορεῖ ἀπὸ ἔμορφιά καὶ νιότη
καὶ πλούτο κι ἀρχοντιά καὶ στὰ λευκά της χέρια
τ' ἐργόχειρο κρατεῖ, τὸ ὡριόπλουμο μαντήλι.
μαντήλι τοῦ γαμπροῦ τοῦ γάμου της κανίσκι,
'Ανάρια τὸ κεντάει κι ὅλο τοῦ λέει τραγούδια . . .

« "Εργα »

Κώστας Κρυστάλλης

Ο ΤΑΧΗ - ΠΛΟΥΜΑΣ

Στὰ παιδικά μου χρόνια, δι πιὸ μεγάλος
ἀξάδερφός μου μ' ἔπαιρνε μαζί,
στὰ πανηγύρια ποὺ ἥτανε, παρ' ἄλλος,
πρῶτος στὴν ὁμορφιά καὶ στὴν ὁρμή.

Τί ὡραῖος ! τὸν θυμοῦμαι, ἀστροβιλοῦμσε
καβάλα στὸ φαρὶ του, βυσσινιά
φέρμελη χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
γιουρντάνια ἀπὸ βενέτικα φλουριά.

Τοῦ Καπετάν * πασᾶ φόρας τὴν πάλα
καὶ τὸ χαρμπὶ τοῦ Μπότσαρη, καὶ δυό,

στῆς σέλας του δεξόζερβα τὴ σπάλα,
πιστόλια ἀπὸ τ' Ἀλῆ τὸ θησαυρό.

Φουστανελλίτσα φόραε ζυγιασμένη
καὶ κάλτσες καὶ τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιὰ ἀπ' τὰ Γιάννενα φερμένη,
γαντζούδια Πρεβεζάνικα, ἀσημιά.

Ἐτσι σιαγμένος, κι ἔχοντας στὸν ὅμο
τὸ καριοφίλι, χαίτη καὶ λουριά
στὸ χέρι του, ἐλαμπάδιζε τὸ δρόμο,
χυμώντας ἀπ' τὴν Πύλη τὴν πλατιά.

Κι ἔγώ, λίγο ξωπίσω του, ὅλο θάμπος,
στὸ γλήγορο ἀλογάκι μου κι ἔγώ,
δυνόμουν νὰν τὸν φτάνω κι ἥμουν σάμπως
νά' χα φτερά, κορμάκι ἀερινό.

Κι ως τρέχαμε, θυμάμαι, τὰ κλεισμένα
στὸ τουνεζί * φεσάκι του, σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σὰν ἔνα
γνεφάκι ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά.

Κι ως πύρωνεν ἀκόμα στὴ φευγάλα,
τρικυμισμένος κι ὅλος μέσ' στὸ φῶς,
χρυσόχυτος ἐφάνταζε καβάλα,
σὰν τὸν 'Αϊ - Γιώργη, λίγο πιὸ μικρός.

Ὦ τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας,
τὸν ἥλιο τῆς αύγούλας μου ζωῆς!
Καὶ νὰ μετρῶ καὶ νά' ναι ὁ Τάκη - Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μέσ' στὴ γῆς . . .

• Συντρίμματα •

Μιλιαάδης Μαλακάσης

2. ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ τῇ φάτνη τους
τὰ ἄδοιλα βόδια.

Κι δέ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπίέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα
Χριστὸς γεννιέται.

Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνῆς ὅμηρων μεσούρανες,
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸ σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ λιοφάτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
—ποιός δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν Μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τ' ἀστέρι.

Κι ὅποιος τὸ βρῆ μέσ' στ' ἄλλα ἀστέρια ἀνάμεσα
καὶ δὲν τὸ χάσῃ,
σὲ μιὰ ἄλλη Βηθλεέμ ἀκολουθώντας το
μπορεῖ νὰ φτάσῃ.

«Φευγάτα Χελιδόνια»

Γεώργιος Δροσίνης

ΚΑΡΥΑΤΙΔΕΣ

[Καρυάτιδες λέγονται οἱ κόρες, ποὺ βαστάζουν τὸ ἐπιστύλιο ἐνὸς οἰκοδομή-
ματος. Τῷ ὄνομά τους τὸ πῆραν ἀπὸ τὶς Δάκαινες κόρες, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν
πόλη «Καρναί» καὶ ποὺ χρόνεν χοροὺς θρησκευτικοὺς καὶ ποὺ ἔμοιαζαν τέλεια

ἀγάλματα. Τέτοιες είναι καὶ οἱ ἔξη Καρυάτιδες, ποὺ βαστάζουν τὸ ἐπιστύλιο τοῦ Ἐρεγχθείου τῆς Ἀκροπόλεως. Μία ἀπ' αὐτές ἔβγαλε καὶ πήρε ὁ μεγάλος συλλητής τοῦ Παρθενῶνος βάρβαρος λόρδος Ἐλγῖνος. Γιὰ τὴν ἄρταγη αὐτὴν ὑπάρχει ἡ λαϊκὴ παράδοση, ποὺ παραθέτουμε :

«Οταν ὁ μιλόρδος ἐπῆρε τὴν μίαν ἀπὸ τις ἔξη Κόρες τοῦ Κάστρου, ἀφῆσε παραγγελία στοὺς Τούρκους νὰ τοῦ κουβαλήσουν καὶ τις ἄλλες τὴν νύχτα. Ἀλλά, καὶ ποὺ πήγαιναν νὰ τὶς βγάλουν, τὶς ἀκοῦνταν νὰ σκούψουν λυπητερὰ καὶ νὰ φωνάζουν τὴν ἀδερφή τους. Οἱ Τούρκοι τρομασμένοι ἔφυγαν, καὶ μὲ κανένα λόγο δὲν ἤθελαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τὶς βγάλουν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο τὶς ἄκουγαν τὶς μαραμένες κόρες νὰ κλαίν τὴν νύχτα γιὰ τὴν ἀδερφή τους, ποὺ τοὺς τὴν πῆραν». Ν. Γ. Πολίτον «Παραδόσεις».

‘Απὸ τὴν παράδοση αὐτὴν ἐμπνεύστηκε ὁ Παλαμᾶς τὸ ἀκόλουθο μικρό, ἀλλὰ δυνατό, δικάστικό του στίς «Ἐκατὸ φωνές».

ΩΣ παρτιάτισσες κόρες, τῆς θείας Ἀθήνας κορωνες,
δι Καρυάτιδες, ἔφυγε, κλέφτες καὶ βάρβαροι πῆραν
τὴν ἀδελφούλα σας, μείνατε πέντε, τὰ δλόρθα κορμιά σας,
ἀπὸ τὸ θάνατο ἀσκέβρωτα, ὁ πόνος βαθύτερ’ ἀκόμα
κι ἀπὸ τὸ θάνατο σκέβρωσε· βόγγος καὶ κλάψα ἡ φευγάτη,
κι ἀντιβοιγγήζατ’ ἐσεῖς καὶ γινήκατε βρύσες τοῦ θρήνου,
οἱ δυνατοὶ καὶ τρισεύγενοι στῦλοι, καὶ μιὰ τρικυμία
τοὺς δωρικούς σας χιτῶνες ἀνέμισεν ἄγρια σὰ σκιάχτρα!

«Ἀσάλευτη ζωὴ»

Κωστής Παλαμᾶς

ΔΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΧΑΡΟΝΤΑΣ

1

Καβάλλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενὴ στὸν “Ἄδη,
κι ἄλλους μαζί.. Κλαίει, δέρνε-
ται ταὶ τ’ ἀνθρώπινο κοπάδι.

2

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλό-
[γου του
δεμένους τὰ καπούλια
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὄμορφιᾶς τὴν πούλια.

3

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι,
ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη.

4

—Ο ‘Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια,
μ’ ἄγγιγες καὶ δὲ μ’ ἔνιωσες
στὰ μαρμαρένια ἀλώνια;

5

Είμ' έγω ή άκατάλυτη
ψυχή τῶν Σαλαμίνων,
στὴν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

« Ἰαμβοὶ καὶ Ἀράπαιστοι »

6

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω·
στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαούς ἀνασταίνω!

Κωστής Παλαμᾶς

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑΛ

Μὲ τὴν αὔγη καὶ ή θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει, καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξανανιώνουν.
Νά, ή ὄνοιξη γυρίζει, νά, τὸ χελιδόνι
στὸν Παρθενῶνα ξαναχτίζει τὴ φωλιά του.
Πανίερη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ή δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

'Αγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κῦμα,
νά, ή ὄνοιξη γυρίζει, μὰ στὰ κορφοβούνια
τοῦ Προμηθέα τὰ σπλάχνα σκίζοντας ἐνα ὅρνιο
μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε·
γιὰ νὰ διώξης τὸ μαῦρο γύπτα ποὺ σὲ τρώει
ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ή δάφνη. Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
« Νίκη στῶν ἡμιθέων τὰ γγόνια ». Ἀπὸ τὴν "Ιδη
ώς στῆς Νικαίας τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζουν
αἰώνιες οἱ ἐλιές. Μὲ τ' ἀρματα στὰ χέρια
ἐμπρός! Τὰ ύψη τῶν βουνῶν ἀς τ' ἀνεβοῦμε,
τοὺς σαλαμίνικους ἀντλαλούς ξυπνῶντας!
"Αν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ή δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἔτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας

ἀρραβωνιαστικές, γιατί νά στεφανωθῆτε
στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀκριβούς σας· μέσ' στὸ λόγγο,
γι' αὐτοὺς ποὺ σᾶς γλυτώσανε κόφτε τὴ δάφνη.
'Αγνάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εύρώπη,
ἄς πιοῦμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλληκάρια.
Κι ἄν πρέπη νά πεθάνουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

"Ο, τι ἔγινε μπορεῖ νά ξαναγίνῃ, ἀδέρφια!
Στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τὴ λαμπράδα,
μὲ σάρκα θεία μπόρεσ' δ ἄνθρωπος νά ντύσῃ
τὸ φωτερώτερο κι ἀπ' ὅλα τὰ ὄνειρά του.
Κι ἡ χριστιανὴ ψυχὴ βουβὴ ἐκεῖ πέρα θὰ εἰναι;
Κι ἐμεῖς ἐνὸς κορμοῦ ξερόκλαδα ἐκεῖ πέρα;
Κι ἄν πρέπη νά πεθάνουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθώνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας,
κι ἄν πέσουμε, τὸ χρέος μας ἔχουμε κάμει!
Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
θὰ πορφυρώσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.
Κι ἄν πρέπη νά πεθάνουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τῆς ιστορίας μᾶς φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
'Ορθοί! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τώρα τὸ παλάτι
στὸν τόπο ἐκεῖ ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια,
κι δ Ὁφίνικας ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
Στὶς ἀμμουδιές τῆς Μέκκας διώδει το, ἥλιε,
τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ' τὸν οὐρανό μας...
'Αν πρέπη νά πεθάνουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

« 'Η πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά »

Κωστής Παλαμᾶς

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

(*Ἐγράφη ἐν Θεσσαλονίκῃ*)

Σὲ χαιρετῶ, τρισένδοξῃ τῶν Μακεδόνων χώρα,
πρώτη κοιτίδα τῶν Θεῶν, τῶν ἡμιθέων πατρίς,
κι ἄν πρώτη ἐπάτησα φορὰ στὰ χώματά Σου τώρα,
μὰ στὰ ὅνειρά μου ἀπὸ παιδὶ Σὲ βλέπω δλημερίς!

Τοῦ στοιχειωμένου βασιλιά περήφανη Ἀμαζόνα,
ἀπ' τὴ μεγάλη Μάνα μας Σοῦ φέρνω ἔνα ἀσπασμό,
βρεγμένο μὲ τὸ δάκρυ της, κι ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα
πρὸς τὸ Θεόκτιστ' "Ολυμπο βαθὺ χαιρετισμό.

"Οταν μὲ δάκρυα ἐρράγτιζα τὴν ἔθνική μου λύρα
καὶ τοὺς καημούς Σου ἐτόνιζα σὲ θλιβερὸ σκοπό,
ποιά τότε νὰ μοῦ τὸ ἔλεγε, ποιά εὐτυχισμένη Μοῖρα,
πῶς θά'ρθω τὰ τραγούδια μου κι ἐδῶ νὰ Σοῦ τὰ πῶ;

Ποιός τάχα νὰ μοῦ τὸ ἔλεγε πῶς θὰ νὰ'ρθῇ μιὰ μέρα,
ποὺ σὲ παλάτι θὲ νὰ δῶ τὰ ἔρμα Σου δρφανά
καὶ τὴ φωνή μου θλιβερή θὰ στείλω στὸν αἰθέρα,
ὅπου τὴ φέρει ἀντίλαλος σὲ κάμπους, σὲ βουνά;

Ποιός τάχα νὰ τὸ πίστευε πῶς θὰ γενῆ τὸ θάμα,
νὰ δῶ χιλιάδες ἀδελφοὺς δλόγυρά μου ἐδῶ,
νὰ σμίξουνε τοὺς πόθους των μὲ τοὺς δικούς μου ἀντάμα,
κι ἐλεύθερους μὲ σύνταγμα τοὺς σκλάβους μου νὰ ἰδῶ;

Τοῦ στοιχειωμένου βασιλιά, πολύπαθη Ἀμαζόνα,
ἀπ' τὴ μεγάλη Μάνα μας Σοῦ φέρνω ἔν' ἀσπασμό,
βρεγμένο μὲ τὸ δάκρυ της, κι ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα
πρὸς τὸ Θεόκτιστ' "Ολυμπο βαθὺ χαιρετισμό!

« Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον », 1910

Γεώργιος Στρατήγης

Ε Λ Λ Α Δ Α

Σὲ βλέπω πάλι, 'Ελλάδα μου, Πατρίδα μου χρυσῆ,
νὰ ύψωνεσαι περήφανη, γιατ' εἶσαι πάντα 'Εσύ :
Σύ, ποὺ τὸ φῶς ἐσκόρπισες στὸν κάμπο πέρα δῶς πέρα,

κι ήταν ήμέρα 'Ελληνική τοῦ κόσμου ή πρώτη ήμέρα.

Πατρίδα μου μεγάλη,
πάλι σὲ βλέπω ὅρθια κι ἀτρόμητη, καὶ πάλι
μαύρη εἶν' ή νύχτα στὰ βουνά, στοὺς βράχους πέφτει χιόνι,
στὰ ἄγρια τὰ σκοτεινά δὲ Ἑλλην ξεσπαθώνει.

Χιόνια τῆς Πίνδου γίνονται ρόδα λευκά τοῦ Ἀπρίλη,
κι δὲ Νικητής, ποὺ πάει μπροστὰ στεφανωμένος μὲ λουλούδια,
στὸ χέρι ἔχει τὸ σπαθὶ τοῦ Διάκου καὶ στὰ χεῖλη
τοῦ Ρήγα τὰ τραγούδια.

Τὰ λέει τ' ἄγέρι στὰ κλαριά καὶ στὸ κλαρὶ τ' ἀηδόνι,
τὰ λέει κι ὁ ἀντίλαλος κάθε κορφῆς καὶ λόγγου
Ἐλληνοπούλες στὰ βουνά φοροῦν τὴν φλόγα ζώνη,
καινούργιες βόλτες δὲ χορὸς ἀρχίζει τοῦ Ζαλόγγου.

Κι ὁ μαχητής, ποὺ δίκοπο κρατεῖ σπαθὶ στὸ χέρι,
« μ' ἵδρωτα βγάζει τὸ ψωμί,
νὰ ζήσῃ ξέρει μὲ τιμὴ¹
καὶ νὰ πεθάνῃ ξέρει ».

'Εφημερὶς « Νίκη », 14 Δεκεμβρίου 1940

Tīmos Mωραϊτίνης

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

Μερόνυχτα σκυμμένη στέκει
καὶ ξενυχτάει δουλεύοντας γιὰ τὴν πατρίδα
Κι ἐνῶ σκυμμένη πλέκει,
ἔχει ψηλὰ τὸ μέτωπο ή Ἐλληνίδα.
Καὶ τὰ βελόνια γίνονται σπαθιά,
ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν χρυσῆ τους θήκη,
ν' ἀγωνιστοῦν μὲ τὸ νιὸ πολεμιστή.
Καὶ πλέκουν δῶς τὴν νύχτα τὴν βαθειά,
κι εἶναι ἀσωστη κι ἀτέλειωτη ή κλωστή,
ὅσο κι ἡ Νίκη.

'Εφημερὶς « Εστία », Δεκέμβριος 1940

Tīmos Mωραϊτίνης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΓΙΟΡΤΑΣΜΟΣ

('Εγράφη μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἔορτασμοῦ τῆς ἐνσωματώσεως τῆς Δωδεκανήσου).

Μακριὰ τὴ λήκυθο τῆς λύπης
καὶ τὸ πικρὸ τῆς θύμησης ποτήρι. . .
Τώρα, ὅς ἀστράψῃ τὸ κροντήρι*,
τὸ κρυσταλλένιο τῆς χαρᾶς,
στοῦ Αἴγαίου τ' ἀγλαδ λιοπύρι.

Ταξιδευτὴς δὲ Βασιλιάς
μὲ τὸ τρανὸ στὸ πλάϊ ταίρι
καὶ τὸ χρυσόβουλλο στὸ χέρι. . .

Οἱ δόξες τοὺς καληνωρίζουν
κι οἱ πόθοι τῆς φυλῆς γοργοπετοῦν,
χιονάτοι γλάροι τὸ πλοῖο τριγυρίζουν,
τοὺς χαιρετοῦν.

Κάποιες φωνὲς στὸ διάβα τους ἄκοῦνε,
ῦμνους, ἀλαλαγμούς,
ἀπὸ τὰ βράχια, ποὺ ἀφηναν ὡς τώρα
σκλαβιᾶς λυγμούς.

Μὲ πίστη τὰ νησιά μας τοὺς προσμένουν,
φῶς Ἰλαρό, μέσ' στὰ σκοτάδια·
τὸ τιμημένο Στέμμα νὰ στολίσουν
μὲ Δώδεκα πετράδια.

Τί ὅμορφη θά 'σαι, 'Έλληνική μας θάλασσα !
'Εκεῖθε τὰ τραγουδημένα 'Εφτάνησα,
στὴ μέση σου Κυκλάδες καὶ Σποράδες
κι ἔδωθε, Κύπρος, Κρήτη, Δωδεκάνησα.

Εύλογημένες ὕρες Γιορτασμοῦ,
μυρτιὲς καὶ δάφνες Εὔαγγελισμοῦ !

* Δωδεκανησιακὴ 'Ἐπιθεώρησις', B (1948)

K. N. Κωνσταντινίδης

Η ΧΑΡΑ

Μὲ γυμνὸ πόδι στὰ πλούσια τὰ λουλούδια,
μὲ ἔπλεγα στὶς αὑρες τὰ μαλλιά της
πετᾶ ἡ τρελὴ χαρὰ μὲ τὰ τραγούδια,
παιδιούλα δροσερὴ σὰ μοσχομπάτης.

Σάν πεταλούδα, βελουδένια χνούδια
τινάζει ἀπ' τὰ πολύχρωμα φτερά της
καὶ στὰ τετράξανθά της τὰ πλεξούδια
κάτι ἀντιφέγγει σὰ μεσημεριάτης.

Καὶ τὴ χαρά της δὲν κρατάει στὰ στήθια,
μὰ ἐκεῖ ποὺ τρελὰ κράζει : τί μοῦ λείπει ;
νά σου πετιέται ἀπὸ τὰ κουφολίθια

ἡ γριά ἡ Ἡχώ καὶ τῆς φωνάζει : ἡ λύπη !
εἴμαι γριά καὶ ξέρω, μόνον ἀν πάθης
μπορεῖς καὶ τί 'ναι ἡ χαρὰ νὰ μάθης.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες»

*Ιωάννης Γρυπάρης

Η ΕΛΙΑ

Οὕτ' ἔνα φύλλο ! Πέσανε καὶ σκόρπισαν. Σπασμένα
κλωνάρια δλόγυρά μου·
καὶ μέσα στὰ συντρίμμια αὐτά—γειά σου, χαρά σου ἐσένα—
ἀκόμ' ἀνθεῖς, ἐλιά μου.

"Α ! πῶς ὁ ἀγέρας ὁ τρελὸς ἀπάνου τους χυμάει
καὶ πῶς χτυπιοῦνται ! Μόνο
μονάχα, ἐσύ, παράμερα, στοῦ Κηφισσοῦ τὸ πλάτι,
γιορτάζεις μέσ' στὸν πόνο.

"Ἄς τα, κι ἀς κλαῖν' στὴν παγωνιά τὴν ἄγρια, κι ἀς βογγοῦνε
στῆς μπόρας τὴ μαυρίλα,
ἔγὼ κοντά σου στέκομαι ν' ἀκούσω νὰ μοῦ ποῦνε
τ' ἀμάραντά σου φύλλα·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ν' ἀκούσω νὰ μιᾶ ποῦν σιγὰ τὰ πρόσχαρά τους χείλη,
πῶς εἶναι μέσ' στὰ χιόνια,
εἶναι ψυχὲς μέσ' στὸ βοριά, κι ὅμως τὸ φῶς τοῦ Ἀπρίλη
γύρω τους φέγγει αἰώνια. . .

«Σκιάς»

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Τὰ στουρναρένια * στήθια σου πλατάνοι δὲν τριχώνουν *
ἢ φράξα * καὶ πυξάρια *.
λίγοι βλαστοὶ ἀπ' τὰ σπλάχνα σου—ἀμάραντοι—φυτρώνουν·
τοὺς λένε παλληκάρια.

«Κούφια καρύδια»

Αλέξανδρος Πάλλης

ΚΟΡΦΟΙ (ΚΕΡΚΥΡΑ)

Πανώρια τῶν Κορφῶν τὰ περιβόλια ἀνθοῦνε,
χρυσόφλοιούδοι ἀπ' τοὺς κλάδους κρέμουνται οἱ καρποί,
οἱ μυρουδιές ἀγάλια τῶν ἀνθῶν μεθοῦνε,
καὶ τοῦ ἀηδονιοῦ λωλαίνουν οἱ σκοποί.

Χαλὶ εἶναι ὡς πέρα οἱ κάμποι πουλουδοφασμένο *,
τοὺς κάμπους κρουσταλλένιο κῦμα τριγυρνᾶ,
κι εἶνα, θαρρεῖς, πετράδι τὸ νησί, δεμένο
σὲ μενεξεδένια ὀλόγυρα βουνά.

«Κούφια καρύδια»

Αλέξανδρος Πάλλης

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΥ

Τὸ πατρικὸ χωράφι μου στὴ γῆ τὴν ποθητὴ
κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο ἀπλώνεται σὰν ἀρχοντῖς κιτάπι *.
κι ἄλλη καμιὰ δὲ ζήλεψα περγαμηνὴ ἀπ' αὐτή,
ποὺ τὴν ἔηγῶ μὲ τ' ὅργωμα καὶ μὲ τὸ σκαλοτσάπι *.

Μέσ' στῆς δουλειᾶς μου τὴ σειρά μοῦ ἀρέσει· νὰ θωρῶ,
κι ὅταν οἱ μπλάνες τρίβωνται κι ὅταν θροοῦν τὰ στάρια,
τῆς χαμηλῆς μου τῆς γενιᾶς τὸν τιμημένο ἰδρό,
τῶν ταπεινῶν προγόνων μου τὰ κουρασμένα χνάρια.

Καὶ δὲ φιλοδοξῶ παρὰ τὴν ὅμορφη αὐγινή,
ποὺ κελαηδοῦνε τὰ πουλιά κι ἀνθοῦν οἱ ματζουράνες,
έγώ νὰ μπήχνω μέσ' στὴ γῆ βαθύτερα τὸ ύνι
καὶ πέρα ὥς πέρα νὰ τραβῶ ἵσες, δλόῖσες δράνες*.

Στὴ χειρολάβα τοῦ ἀλετριοῦ περήφαν' ἀκουμπῶ,
κάθε φορὰ ποὺ τὸ πλατὺ χωράφι μου ξακρίζω*
καὶ νιώθω ἔνα λαχτάρισμα μεγάλο καὶ κρυφό,
συντελειωμένο τὸ ἔργο μου μπροστά μου ὥς ἀντικρύζω.

« *Εἶρμός* »

Γεώργιος Ἀθάνας

3. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

[Στά 1909 ή 'Ελληνική ἐκδοτική ἔταιρία τύπωνε τὰ ἀπαντα τοῦ Σουρῆ, ἔργο μεγάλο, δαπανηρό καὶ μὲ ποιὺ ἀμφίβολο κέρδος, ἀν μὴ μὲ ζημία. 'Ο Σουρῆς ἔγραψε τὸν πρόλογό τους· μὰ ἀντὶ ἀλλον τυπὸς ἡ εὐχαριστιῶν, ἀκολουθώντας τὴν κλίση του, ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰ σατιρίσῃ κανέναν ἄλλο, σατίρισε τὸν ἁντρό του.]

Γέλασε; Μοῦσα Φασουλῆ, * γιὰ τὴν καλή σου τύχη...
 'Εκδοτική ξεφύτρωσε καὶ ρέκτις * ἔταιρία,
 καὶ τώρα ξαναβγαίνουνε τεσσάρων τόμων στίχοι,
 τεσσάρων τόμων ἄμετρος ἐν μέτρῳ φλυαρία.

Βλέπω καὶ πάλι σήμερα τὸν ἔμμετρό μου πλοῦτο,
 καὶ ψιθυρίζω σοβαρός:
 ἀληθινὰ τί τυχερός
 ἥμουν στὸν κόσμο τοῦτο.

Τί στίχους, ποὺ τοὺς ἔγραψα! Φτού! Νὰ μὴν τοὺς βασκάνω...
 καὶ τώρα τοὺς ξαναμετρῷ μέσα στὴν τόση ζέστη...

"Αν ἡμποροῦσα δίλεπτα μονάχα νὰ τοὺς κάνω,
 θά'χα κι ἀμπέλια στὴ Βλαχιά, σπίτια στὸ Βουκουρέστι *..."

«Ἀπαντα», τόμος Α'

Γεώργιος Σουρῆς

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Καινούργιος χρόνος!... τί χαρά! τί εύτυχία πάλι!
 "Ολοι βαστοῦνε κάτι τι καὶ εἰς τὰ δυό των χέρια,
 δολοι χαρούμενοι κτυποῦν στὸν τοῖχο τὸ κεφάλι
 καὶ βλέπουν τοὺς λογαριασμούς καὶ τὰ παλιά τεφτέρια.

Βλέπω κι ὁ δύστυχος ἔγὼ σ' ἔνα μικρὸ τεφτέρι,
 κανεὶς σ' ἔμένα δὲ χρωστᾶ, σ' ὅλους ἔγὼ χρωστῶ,
 βλέπω δυὸ ἐπιτύμβια εἰς ἔναν καροτσέρη
 καὶ δώδεκα ἔξαστιχα στὸ δύσκολο καιρό.
 'Ανοίγω τ' ἄλλο, καὶ ἴδού ἔμπρός μου ἐλεγεῖν
 σ' ἔνα πτωχὸν ἀπόμαχον κι ἀρχαῖον θυρωρόν,

κεραυνοβόλος σάτυρα είς ξνα 'Υπουργεῖον
καὶ θούριον στοὺς Κρητικούς μακρὺ καὶ φλογερόν.

'Ανοίγω τὰ ντουλάπια μου, γιὰ νὰ τὰ καθαρίσω,
νὰ δῶ τί ἐπερίσσεψε ἀπὸ τὸν ἄλλον χρόνον,
ἄλλὰ τὰ βλέπω ἀδειανὰ καὶ μόνο πίσω πίσω
βρίσκω σὲ κίτρινο χαρτὶ κόνιν ἐντομοκτόνον.

'Ανοίγω καὶ τὴν κάσα μου γὰ δῶ τί ἀπομένει,
μὰ γιὰ νὰ δῶ καλύτερα καὶ τὰ γυαλιὰ φορῶ,
καὶ βρίσκω μιὰ τοῦ "Οθωνος δεκάρα σκουριασμένη
καὶ δυδ ἀπολυτήρια ἀπ' τὸν παλιὸν καιρό.

Σφαλῶ καὶ τὰ ντουλάπια μου, σφαλῶ καὶ τὰ τεφτέρια,
φιλῶ καὶ τὴν φαμίλια μου μ' ἀγάπη καὶ λατρεία
καὶ ψάλλω μ' ἥχον πλάγιον σταυρώνοντας τὰ χέρια,
«'Αι - Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία».

« "Απαντα », τόμος B'

Ιεώργιος Σουρῆς

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Εἰς ἀδεξίαν πιανίστριαν

Τόσον πολὺ χριστιανικά
κινεῖς τὰ δάκτυλά σου,
ποὺ δὲν γνωρίζεις ἡ ἀριστερὰ
τί κάνεις ἡ δεξιά σου!...

Εἰς κυρίαν θεοσεβῆ

Τρέχεις στὸν πνευματικό,
γιὰ νὰ πῆς τὰ κρίματά σου,
λέες τὰ ξένα: τὸ καὶ τό...
μὰ ξεχάνεις τὰ δικά σου.

Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα

Τί κοινὸν ἄλλόκοτον!
μῆπως ξέρουνε τί λένε;
Γράφεις δράματα—γελούμν...
γράφεις κωμῳδίες—κλαῖνε!...

Εἰς μνημεῖον πολυμάρμαρον

΄Αφοῦ μὲ τόσα μάρμαρα
τὸν πλάκωσαν τὸν φουκαράν,
γιὰ κοροϊδία τοῦ ἔγραψαν:
« "Ας ἔχῃ γαῖαν... ἐλαφράν!" »

Συνεννόησις ὁμοīδεατῶν

Πᾶνε γιὰ συζήτηση...
καὶ γιὰ νὰ μὴ τὰ 'βρουν σκοῦρα,
γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό
παίρνουν κι ἀπὸ μιὰ μαγκούρα.

« 'Επιγράμματα »

Κων. Σκόκος

4. ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

Ο ΡΗΓΑΣ

(Δρᾶμα σὲ πέντε πράξεις)

[*Η ύπόθεσις τοῦ δράματος εἶναι παρομένη ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὸ μαρτυρικὸν θάνατο τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἀλευθερίας Ρήγα. Ἀπὸ τὸ δρᾶμα παραθέτομε δύο ἀποσπάσματα· τὸ πρῶτο ἀφορᾷ μυστικὲς ἐπέργειες τοῦ Ρήγα γὰρ τὴν ἐξάπλωση τῆς μεγάλης του ἰδέας γιὰ τὴν ἐπανάσταση καὶ ἀπολύτωση τοῦ Γένους· τὸ δεύτερο μᾶς ἔμφαντει τίς τελενταῖται στιγμές τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ τὸν ἀδικο καὶ πρόσωρο θάνατο του.]*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Α'

ΠΡΑΞΗ Α' — ΣΚΗΝΗ Ζ'

Πρόσωπα: Ρήγας

[Δωμάτιο τοῦ Ρήγα στὴν Βιέννη. Τοὺς τοίχους του στολίζονται γεωγραφικοὶ πίνακες τῆς Ἑλλάδος. Ο Ρήγας κάθεται ἐμπρός σὲ γραφεῖο. Σφραγίζει μιὰ ἐπιστολὴ καὶ σηκώνεται.]

ΡΗΓΑΣ (Μόρος μὲ τὴν ἐπιστολὴν στὸ χέρι).

Ἄραγε μεταδίδεται ὁ στοχασμὸς τοῦ νοῦ μας
καὶ τῆς καρδιᾶς μας ὁ παλμὸς μὲ τ' ἄψυχα ψηφία;
Τὰ τόσα, τόσα γράμματα, ποὺ στοὺς πιστοὺς σκορπίζω,
τάχα τοὺς μεταδίδουνε τὴν φλόγα τῆς καρδιᾶς μου;
(Τ' ὠρολόγι σημαίνει ἐξη)

Εἶναι πρωὶ κι ἐνόμιζα, πῶς εἶναι γύκτ' ἀκόμη!

(Ἀροίγει τὸ παράθυρο)

Χαράζει. Πρὸς ἀνατολὰς ὁ οὐρανὸς ροδίζει,
ἐνῶ στὸν ἥσκιο ἀπλώνεται ἀκόμη ἡ πόλις κάτω,
παραδομένη στὸ γλυκὸ τ' ἀγκάλιασμα τοῦ ὅπνου,
ποὺ τὴν φυλάγει ὁρθάνοικτο τοῦ Νόμου τ' ἀϋπνο μάτι.
Δὲν τῆς ταράζει τὰ ὄνειρα μαύρης σκλαβιᾶς τὸ σκιάχτρο.
Ἄλλὰ σ' ἐμᾶς, ποὺ ἡ μάνα μας στὰ σίδερα στενάζει,
τὸ δῶρο τὸ λυσίπονο* δὲν τὸ σταλάζει ὁ ὅπνος.

"Ἄχ! τοῦ ζυγοῦ της ὁ τριγυμὸς καὶ τ' ἀναστέναγμά της
ἔως τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς μᾶς κυνηγοῦνε.
Κι ἐνῶ τριγύρω βλέπομε νὰ ζῆ, νὰ χαίρει ὁ κόσμος,
ἐμεῖς, στὰ δῶρα τῆς ζωῆς καὶ στ' ἀγαθά της ξένοι,

έχομεν ένα στοχασμό καὶ πόθον ένα μόνο,
τὴ χάρη τῆς ἐλευθεριᾶς νὰ φέρωμε στὸ Γένος.
Καὶ σὰν τὸ μεγαλύτερο κακὸ νὰ μελετοῦμε,
κρυβόμεθα, φοιβούμεθα τὸ φῶς, σὰν τὰ θηρία.
Καὶ δῆμως εἶναι τρισάγιος καὶ θεῖος ὁ σκοπός μας
κι ὑπὸ τὴν σκέπην ζοῦμ' ἔδω πολιτισμένου κράτους !
Πατρίδα μας, σὺ ἐφώτισες καὶ ἡμέρωσες τὸν κόσμο,
ἀλλὰ τὸν φωτοδότη του λησμόνησεν ὁ κόσμος.
Τῆς τέχνης, τῆς σοφίας σου τὰ θαύματα συνάζουν,
στολίζουν τὰ μουσεῖα των, τὸ πνεῦμα των στολίζουν !
'Αλλ᾽ δῆμως ποιός θυμήθηκε ποτέ, ποιός ἐστοχάσθη,
ὅτι τὸ αἷμα τῆς φυλῆς ἐκείνης, ποὺ θαυμάζουν,
ζῆ μέσ' στοὺς ἀπογόνους της καὶ χύνετ' ἀπὸ Τούρκους;
πῶς ζῆ ἀκόμη ἡ γλώσσα της κι ἐλευθερία κράζει ;
(*'Η θύρα προύσται' ὁ Ρήγας ἀνοίγει καὶ μπαίνει ὁ Σκονιώτας*).

ΣΚΗΝΗ Η'

Πρόσωπα : Ρήγες = Σχολικά

P H Γ A Σ. Σκουφᾶς, στὴν ἕριξ ἔργον εργάζεται.

$\Sigma K Q Y \Phi A \Sigma$

Γιὰ τὸ ταξίδιον εἶπεν ἔτοιμος (Κοιτάζει μέσω της δικαιάσματος)

•Αλλά δὲ καὶ μέτρον.

Βλέπω τὴν κλίνην σύγενων την. Τὰ μάτια σύνομηπνυμένα

*ΡΗΓΑΣ. Ό ο πυρετός τού πνεύματος και τής ψυχῆς σάν πέση,
τὰ φυσικά του δίκαια τὸ σῶμα θ' ἀπατήση.*

Θέλει ρθη καιρός για κοινωθώ. (*Tὸν καιτάζει*)

ΣΤΙΣ ΚΩΙΣΜΑΙΣ ΤΙΣ ΘΟΕΣ

οι ἔμπιστοι τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ πλέον ἄγαπημένοι,
ἔκεινοι περισσότεροι ἀπ' ὅλους κινδυνεύοντες.

“Αν σὲ φονεύσῃ ἡ ἀγάπη μου, θὰ μείνῃ εὐλογημένος τὸ πατερικόλογόν τοῦ Γένους τὸ ἄνωμά σου.

Αύτὰ ποιὶ σ' ἐπιστεύουσι. (τοῦ δίδυ μάνατα)

ὅποιος μαζί του τάχει.

κρατεῖ μαζί τὸν θάγατον. ἀλλὰ καὶ ἀθανασία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

"Οσα δὲ γράφω θὰ τὰ εἰπῆς, θενὰ τὰ ζωντανέψης.

'Απόστολος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκοπῶν μου γίνου.

ΣΚΟΥΦΑΣ. 'Αντάξιός σου θὰ φανῶ.

ΡΗΓΑΣ. Κι ὅν μαύρη προδοσία
τὰ χέρια ἀπλώσῃ ἀπάνω σου, τὸ θάρρος σου μὴ χάσῃς.

Τὸ μυστικό μας φύλαξε, ἀλλ' ὅχι τὴ ζωή σου.

ΣΚΟΥΦΑΣ. 'Απόγονος εἶμαι κι ἐγὼ τῆς γενεᾶς ἔκεινης,
ποὺ ἐγέννησε καὶ σένανε, περήφανο βλαστάρι,
καμάρι κι ἀναγέννηση τοῦ παλαιοῦ καιροῦ της.

'Αν σὺ τὴν κληρονόμησες τὴν πλούσια τῆς τὴ φλέβα,
ἔχω ἀπ' τὸ αἷμα της κι ἐγὼ ρανίδα στὴν καρδιά μου,
καὶ νὰ τὸ χύσω προτιμῶ, παρὰ νὰ τὸ ντροπιάσω.

'Οταν εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν "Ηπειρον ἔζουσα
καὶ τῆς σκλαβιᾶς οἱ στεναγμοὶ τριγύρω μου ἀντηχοῦσαν,
μὲ πόνο ἐδάκρυζα, μὲ δόργη τὰ στήθη μου χτυποῦσα,
κι ἔλεγα : Πότε θὰ φανῇ ὁ λυτρωτὴς μας ; πότε ;

'Εφάνηκε ! καὶ μὲ χαρά καὶ προθυμίαν ἥρθα
στὸ πλάγιο σου ν' ἀγωνισθῶ, μαζὶ σου νὰ πεθάνω !

(Φιλεῖ μ' ἐνθουσιασμὸ τὸ χέρι τοῦ Ρήγα)

ΡΗΓΑΣ (*Tὸν ἀσπάζεται*). Πατρίς, ποὺ τέκνα σάν κι ἔσε γεννᾶ,
δὲν εἶναι δούλη.

Πήγαινε ! κατευόδιό σου.

(*Ο Σκουφᾶς φεύγει*).

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α Β'

ΠΡΑΞΗ Ε' — ΣΚΗΝΗ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ

Πρόσωπα: Ρήγας — Στρατιώτες

(Φυλακὴ στὸ φρούριο Βελιγραδίου).

ΡΗΓΑΣ (*Mὲ σίδερα στὰ χέρια*). 'Απ' τοὺς ἑταίρους ὁ πασάς μ'
ἐχώρισεν — δαίμων !

Πόσο γνωρίζει τῆς χαρᾶς τὴ μόνη, λίγη στάλα,
νὰ τὴν πικράινῃ ! Γύρω μου τί φρίκη; τί σκοτάδι !

Πόσοι ἐδῷ μέσα ἐστέναξαν καὶ πόσοι θὰ στενάξουν !

Πότε θενά 'ρθη τῶν λαῶν ὁ λυτρωτὴς ὁ μέγας,
ποὺ κάτω ἀπ' τὰ θεμέλια των αὐτὰ θὰ κατασκάψῃ ;

Τὰ σκότη τοῦ ἀνομήματος ποιό φῶς θὰ τὰ σκορπίσῃ ;
(Μ' ἔκσταση)

Ἐλευθερία, εἶσαι σύ ! Τὸ φεγγοβόλημά σου
στὸ σκοτεινὸν δρίζοντα γελᾶ. Τὰ βήματά σου
ώσαν σεισμὸς κλονίζουνε τὴ σφαῖρα. Πλησιάζεις !
Αἰματωμένα στέμματα, θρόνους καὶ σκῆπτρα ἀρπάζεις
καὶ τὰ συντρίβεις ! ^ΩΠατρίς ! Θέλω γιὰ σὲ νὰ ζήσω !
νὰ σ' ἀντικρύσω ἐλεύθερη, μεγάλη μέσ' στὰ ἔθνη !

(Προφέρει ἀργὰ τὴ λέξη Ηπαρχία)

Πατρίς, Πατρίς ! . . . ^ΩΦῶς τῆς φυλακῆς μου !
Μοῦ φαίνεται πῶς ἀγιο μὲ περιπνέει ἀγέρι,
γύρω τὸ φτερούγισμα τὸ μυστικὸν ἄκούω
αἰώνων ποὺ περάσανε, αἰώνων ποὺ θὰ φθάσουν ! . . .

(Κλαγγὴ ὅπλων)

Τ' εἰν' ἡ βοή ; στῆς φυλακῆς τὰ βάθη τὶ συμβαίνει ;
"Ω, τὶ φρικτὸ προαίσθημα, γιὰ τοὺς συντρόφους τρέμω.
(Ακούει). Ἀκούω μιὰ φωνὴ βαθιὰ νὰ κράζῃ τ' ὄνομά μου
Μήν τοὺς σκοτώνουν κι ἔχω ^γω τὰ σίδερα στὰ χέρια ;
(Αγωνίζεται μὲ μανία νὰ σπάσῃ τὴν ἀλυσίδα. Αροίγει ἡ θύρα καὶ μπαί-
νουν δύο στρατιῶτες).

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ (Πεδὸς τὸν ἄλλον). Ξεμπέρδευε τὸν γλήγορα,
προτοῦ νὰ μᾶς προλάβουν.

ΡΗΓΑΣ (Μὲ τρομερὴ φωνή). Τὸ Ρήγα ἐσεῖς θ' ἀγγίξετε ;
(Τὴ στιγμὴ ποὺ δ στρατιώτης σηκώνει τὸ ξίφος, δ Ρήγας σπάζει τὴν ἀλυ-
σίδα του, τὸν χιυπᾶ στὸν κρόταφο καὶ τὸν φονεύει.)

'Ανδράποδα τυράννων !
(Ο ἄλλος τρομαγμένος φεύγει. Άλλὰ σταματᾷ στὴ θύρα καὶ πυροβολεῖ.
Ο Ρήγας πέφτει)

ΡΗΓΑΣ. Ἐλευθερίαν ἔσπειρα, τὸ Γένος θὰ θερίση . . .

« *Ρήγας* »

Αριστομένης *Προβελέγγιος*

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

ΕΥΜΕΝΙΔΕΣ

[Τὸ ἀριστονόγγημα τοῦ Αἰσχύλου, ἡ τριλογία «Ορέστεια» — Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Εὐμενίδες— ἔχει ὑπόθεση ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς μύθους τῶν Ἀτρειδῶν. Στὸν «Ἀγαμέμνονα» ἡ Κλυταιμνήστρα σκοτώνει τὸν ἄνδρα τῆς, τὸν πορθητὴν τῆς Τροίας καὶ ἀρχιτράπηγο τῶν Ἑλλήνων, Ἀγαμέμνονα. Στὶς «Χοηφόροις» δὲ Ὁρέστης, γιὰ τὰ ἐκδικηθῆ τὸ φόρο τοῦ πατέρα του, κατὰ συμβουλὴ τοῦ Ἀπόλλωνα, φονεύει τὴ φύρισσα μάρτυρα του Κλυταιμνήστρα. Στὰ δύο τοῦτα δράματα δὲ ποιητῆς παραστάνει τὰ ἐγκλήματα τοῦ οἴκου τῶν Ἀτρειδῶν τόσο ξωτανά καὶ μὲ τόση δύναμιν, ποὺ μάλις τὸν πλησίασε ἀπὸ τοὺς νεώτερους διάκονη. Στὸ τέττατο δράμα τῆς τριλογίας, τὶς «Ἐϋμενίδες», γίνεται ἡ κάθαρσις τῶν ἐγκλημάτων τὸ πρόβλημα τῆς θείας δικαιοσύνης προβάλλει. Οτὸν νοῦ τοῦ ποιητοῦ ἀμείλικτο καὶ ζητεῖ τὴν δύοθη λίση του. «Ο Ὁρέστης, κατὰ συμβουλὴ πάλι τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀφοῦ καθάρθηκε στοὺς Δελφούς, καταφεύγει στὴν Ἀθήνα, ἵνετης τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς, καὶ προσπίπτοντας στὸ ἀρχαῖο ἄγαλμα τῆς θεᾶς ζητεῖ τὴν προστασία της, γιατὶ μὲ δλες τὶς καθάρσεις τὸν καταδιώκοντν ὡς μητροκτόνο οἱ φοβεροὶ Εὐμενίδες (Ἐρινύες). » Η Ἀθηνᾶ, ἀφοῦ ἀκούσει καὶ τὸν Ὁρέστη καὶ τὶς Εὐμενίδες, γιὰ τὰ δικάση τοὺς ἀντίδικους συγκροτεῖ γιὰ πρώτη φορὰ δύρκωτὸ δικαστήριο ἀπὸ Ἀθηναίους πολῖτες, τὸ μέγα καὶ σεμνότατο δικαστήριο, τὸν περίφημο «Ἀρείου Πάγον», τὴν «ἔξι Ἀρείου Πάγου Βουλήν», ποὺ ἀπαλλάσσει τὸν Ὁρέστη μὲ ἴσουψηφία, γιατὶ ψήφισις ἐπέρι αὐτοῦ ὡς πρεδόρος καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. (Απὸ τότε σὲ ἴσουψηφία τικαὶ ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου.) Η ἴσουψηφη ἀντὴ ἀπόφαση καὶ ἡ δργὴ τῶν Εὐμενίδων, ποὺ ἀκολούθησε, τὶς δποτες ἡ Ἀθηνᾶ μόλις κατορθώνει νὰ ονυγκατήσῃ μὲ ἄφθονες ὑποσχέσεις, δελχιον πόσο δύσκολο εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ νὰ ἀπονείμη γιὰ ἔνα τέτοιο φορεδό ἐγκλημα, τὴ θεία Δικαιοσύνη, ποὺ τόσο τὸν ἀπααχολοῦσε. Ο χρόδος τούτης τῆς τραγωδίας ἀποτελεῖται ἀπὸ Εὐμενίδες. » Απ’ αὗτὴ παραθέτομε τὸ μέρος ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἰδρυση τοῦ «Ἀρείου Πάγου», γιὰ τὸ βαθὺ ρόημα, ποὺ ἔκλεινε τὸ δικαστήριο τοῦτο γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ μὲ ἑπερηφάνεια ὡς πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἐκθέτει ὁ Αἰσχύλος.]

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Α θηνᾶ. Κήρυκα, κράξε κι ἡσυχία στὸ πλήθος κάμε
κι ἡ σάλπιγγα ἡ τυρρηνικὴ * ἡ βροντοφωνούσα
γιομίζοντας μ' ἀνθρώπινη ἐμπνοὴ ἀς σημάνη
περίτρανο διαλάλημα σ' δλο τὸ πλήθος·
γιατὶ πρέπει τώρα, ποὺ τὸ Κριτήριο τοῦτο
συνάζεται, σιωπὴ νὰ γίνη, γιὰ νὰ μάθη
κι δλη ἡ πόλη τοὺς νόμους μου, ποὺ αἰώνια θά 'ναι,
καὶ σωστὴ νὰ 'βγη ἀπόφαση κι αὐτῆς τῆς Δικης...

[Περίληψις τοῦ ἀκόλουθον : Οἱ Εὐμενίδες (χροὸς) ἐκθέτουν τὸ φοβερὸ
ἔγκλημα. Ὁ Ὀρέστης τὸ δικαιογεῖ, ἀλλὰ ὑποστηρίζει ὅτι τέτοια διαταγὴ τοῦ
εἰχε δώσει δὲ Ἀπόλλωνας. Ὁ Ἀπόλλωνας παρεμβαίνοντας ὡς μάρτυρας καὶ
ντερασπιστής, ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην, γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸς ὅμησε τῷ Ὀρέ-
στῃ στὸ φόνο, ἵσχυοιςόμενος ὅτι δὲν μποροῦν οἱ γυναικεῖς νὰ φορεύουν τοὺς
ἀνδρεῖς τους. Ἐπεμβαίνει τώρα ἡ Ἀθηνᾶ.]

Αθηνᾶ. Δὲ φτάνει τόσα; Νὰ καλέσω αὐτοὺς πιὰ τώρα

δίκια μὲ τὴ συνείδησή τους νὰ ψηφίσουν;

Χορός. Ἐμεῖς τὰ βέλη ποὺ ἔχομε τὰ ρίξαμ' δλα·
τώρα, πῶς θὰ κριθῆ δ' ἀγώνας περιμένω.

Αθηνᾶ. Καὶ σεῖς; Πῶς κι ἀπὸ σᾶς παράπονο δὲ θά 'χω;

Απόλλωνας. Εἴπαμ' δσα εἴπαμε· καὶ σεῖς τὸν δρόκο
νά 'χετε, νὰ ψηφίζετε, μέσ' στὴν καρδιά σας.

Αθηνᾶ. Ακούετε τώρα τί δρίζω ἐδῶ, Ἀθηναῖοι:

Πρώτη φορὰ σήμερα ἐσεῖς κρίνετε δίκη
γιὰ αἷμα χυμένο· μὰ τὸ Βουλευτήριο τοῦτο
τῶν δικαστῶν θὰ μείνη πιὰ στὸ ἔχης γιὰ πάντα
στοῦ Αιγέα τὴ χώρα. Πάνω στοῦ "Αρη αὐτὸν τὸ βράχο,
ποὺ οἱ Ἀμαζόνες εἶχαν στήσει τὶς σκηνές των,
ὅταν ἀπὸ ἔχτρα τοῦ Θησέα κίνησαν κι ἥρθαν
γιὰ πόλεμο καὶ πύργωσαν στὸ κάστρο ἐνάντια
καινούργιο κάστρο, τὸν ψηλόπυργο αὐτόνε τότε,
καὶ κάμανε θυσίες στὸν "Αρη, κι ἔτσι ὡς τώρα
κρατάει κι ὁ βράχος τ' ὄνομά του, "Αρειος πάγος,
—σ' αὐτὸν ἐπάνω δὲ Σεβασμὸς κι δὲ ἀδερφὸς Φόβιος
θὰ συγκρατοῦνε τὸ λαὸ μέρα καὶ νύχτα
νὰ μὴν ἀδικοῦν· φτάνει νὰ μὴν παραμορφώνουν
μὲ νέες τοὺς νόμους ἀλλαγὴς οἱ ἴδιοι οἱ πολῖτες·
ὅταν μολύνης καθαρὸ νερὸ μὲ λάσπες
καὶ βρομερ' ἀποχύματα, νὰ πιῆς δὲ θά 'χης.

Οὕτε δεσποτισμό, μὰ οὕτε ἀναρχία νὰ στέρηγη
—κι ἔγνοια του ἀς τό'χη—τὸ λαό μου συμβουλεύω,
κι οὔτ' ἀπ' τὴν πόλη κάθε φόβο νὰ ἔξορίζῃ.

Σὰ δὲ φοβᾶται τίποτα, ποιός θά 'ναι δίκιος;

Τέτοιο ιερὸ θεσμὸν ἀν. σέβεστε, ὅπως πρέπει,
κάστρο θὲ νά 'χη ἡ χώρα σας, γιὰ γὰ τὴ σώζη,

ποὺ δῆμοι του δὲ θὰ βρίσκεται σ' ὅλο τὸν κόσμο,
οὕτε στοῦ Πέλοπα τὰ μέρη οὕτε στοὺς Σκύθες·
ἀδιάφθορο καὶ σεβαστὸ μ' αὐστηρὴ γνῶμη
στήνω τὸ Βουλευτήριο αὐτὸ μέσα στὴ χώρα,
ποὺ δταν κοιμᾶται φρουρὸς ἄγρυπνός της νά 'ναι.
Τις συμβουλές ἐμάκρυνα, ποὺ εἶχα νὰ δώσω
γιὰ τὸ μέλλον στὴν πόλη μου· μὰ καιρὸς τώρα
νὰ σηκώνεστ' ἔσεις νὰ ρίξετε στὶς κάλπες
τὴν ψῆφο σας καὶ ξεδιαλύνετε τὴν κρίση
μ' ὅλο τὸ σέβας τοῦ ὄρκου σας. Εἶπα δ, τι εἶχα...

« Εὑμενίδες », μεταφραστὴς Ιω. Γρυπάρης

Aἰσχύλος

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΙΠΙΔΗΝ

[«Ο μειαγχολικὸς καὶ ἰδιότροπος τραγικὸς ἐγεωτέρισε τολμηρῶς ὅχι μόνον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν τραγῳδιῶν του, τὰς δόπιας ἥρχιζε μὲν πρόλογον καὶ ἔλυς μὲν θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μουσικὴν τῶν χρωικῶν του. Αὐτὰ δὲν εἶχαν στενήν σχέσιν πρὸς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ αἱ μελωδίαι των διεδίδοντο καὶ ἐψάλλοντο κατόπιν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, διπούν ὑπῆρχε θέατρον καὶ δπού δὲν ὑπῆρχε». Σ. Μενάρας]

‘Απὸ αὐτὰ τὰ χορικὰ παραθέτομε δύο.]

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ «ΜΗΔΕΙΑΝ»

(‘Ἐνῷ ἡ Μήδεια ἵτοιμάζεται ρὰ σφάξῃ τὰ τέκνα της, διὰ ρὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀπιστον σύζυγόν της Ἰάσονα, δ ποιητὴς διακόπτει τὴν τραγικωτάτην σκηνὴν καὶ παρεμβάλλει τὸ ἀκόλουθον ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν, τῆς πατρίδος του.)

Χορὸς

(Στίχ. 824—44)

Οἱ Ἀθηναῖοι καλότυχοι,
θεῶν μακάρων γόνοι,
χώραν ἀπάτητη ἀπ’ ἐχθρὸ
καὶ λόφο χαίρονται ἱερό,
ποὺ ἡ αἴγλη στεφανώνει·
καὶ πάντ’ ἀπὸ λαμπρότατον
άβρά περνοῦν αἰθέρα,
ἐκεῖ ποὺ Μοῦσες τὶς ἔννια
λένε ξανθὴ γέννησε νιὰ
ἡ Ἀρμονία μιὰ μέρα!

(Στροφὴ)

‘Ἐκεῖ λὲν ἀπ’ τοῦ Κηφισοῦ
τοῦ καλλιτρόσου τὸ νῦμα
ἡ Ἀφροδίτη ἡ ροδαλὴ
αὖρες γλυκειές μυροβολεῖ
καὶ πόθους πνέει συνάμα·
καὶ φορεῖ πάντ’ ἀνθόπλεκτο
στεφάνι στὰ μαλλιά της
κι “Ἐρωτεις πέμπει, ποὺ καθεὶς
εἰν’ ύπουργός μιᾶς Ἀρετῆς
καὶ τῆς Σοφίας ἐργάτης.

(Ἀντιστροφὴ)

« Μήδεια », μεταφραστής Στίμος Μενάρδος (Στέφανος) Εἰ ὑπίπιδης

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΝ ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ»

('Η 'Ιφιγένεια αώδηγημένη ἀπὸ τὴν θεὰν "Αρτεμίν εἰς τὴν Ταυρίδα—Κριμαίαν—ὑπῆρχετε τὸν ναόν της ὡς 'Ιέρεια, ἐως δὲν έλευθερώνται ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της 'Ορέστην. 'Αλλὰ κατὰ τὴν παραμορήν της ἐκεῖ, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου Θόαντος, θυσιάζει εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς πάντα ἔνον, δύποτος θά ἐπλησίαζει εἰς τὸ ἀφιλόξενον ἐκεῖνο μέρος. Εἰς τὸ ἄχαρι καὶ θλιβερὸν ἔργον της τὴν βοηθοῦν ὡς ἀκόλουθοι αἰχμάλωτοι 'Ελληνίδες, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὸν χορὸν τῆς τραγῳδίας. Αἱ ἀκόλουθοι ἀπὸ τὰ ἀξένα αὐτὰ παράλια βλέποντες ῥά ἵπτανται ἀλκυόνες, τ' ἀγαπημέρα ποντιὰ τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν, καὶ ἐνθυμοῦνται τὴν ἡμέραν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τὰ βάσανά των, ἀλλὰ καὶ τὴν 'Ελλάδα, τὴν Ἱερὰν Δῆλον καὶ γενικά τὴν ὁραίαν φύσιν τῆς πατρόδοσης. Ψάλλουν δηλαδὴ ἔνα ὅμνον πρὸς τὴν 'Ελλάδα, ποὺ ἐμμέσως εἶναι ὅμνος τοῦ ποιητοῦ πρὸς αὐτήν.)

Χ ο ρ δ ζ

(Στίχ. 1009—1122)

Ὦ πουλί, ποὺ στὰ πέτρινα τοῦτα
 τ' ἀκρογιάλια, ἀλκυόνα, κοντά
 σπαρακτά κελαδεῖς μοιρολόγια,
 στοὺς θλιμμένους βαθιά νοητά,
 πᾶς τὸ ταΐρι * σου ὁδύρεσαι πάντα,
 μὲ τοὺς θρήνους σου σμίγω κι ἔγω !
 Πουλὶ δίχως φτερά καὶ διωγμένο,
 τὴν 'Ελλάδα μου ἔδω νοσταλγῶ·
 τὴν παρθένο * ποθῶ τὴ θεά μου,
 ποὺ στὴ Δῆλο ψηλά κατοικεῖ,
 τὸν ἀβρόκομο φοίνικα * θέλω,
 τὴν ἔλια λαχταρῶ τὴ γλαυκή·
 καὶ τὴ δάφνη, ποὺ πέρα δενδρώνει,
 καὶ μιὰ λίμνη * στρογγύλη κι ἀγνή,
 δπου δύψαλτης δύ κύκνος γυρίζει
 στὰ νερά καὶ τές Μοῦσες ὅμνεῖ !

Ὦ πολλές τῶν δακρύων μου στάλες, (Ἄντιστρ. α')
 ποὺ στὰ μάγουλα ἐπέσαν αὐτά,
 τὸν καιρὸ ποὺ μᾶς πήραν τοὺς πύργους
 κι εἰς καράβι μ' ἐμπάσαν φρικτά

πειρατές μὲ κουπιά καὶ κοντάρια
 καὶ γι' ἀδρὴ μ' ἐπουλῆσαν τιμή,
 κι ἥρθα σ' τοῦτα τὰ βάρβαρα ξένα,
 π' ἀνθρωπόρραντοι ύπάρχουν βωμοί !
 Κι ἔδω πέρα τ' Ἀτρείδη τὴν κόρη,
 πού' ν' ἵερεια θεᾶς φονικῆς,
 τὴν δουλεύω πιστὰ καὶ ζηλεύω
 κεῖνον π' ἄμοιρος εἶν' ἔξ ἀρχῆς·
 γιατὶ σύντροφος ὅποιος γεννήθη
 μὲ κακά, τοῦτος δὲν πονεῖ πιά,
 μόν' ἀφοῦ καλομάθης νὰ πάθης,
 ή ζωὴ εἶν' τ' ἀνθρώπου βαρειά.

«Ιφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις», μεταφρ. Σ. Μενάρδος (Στέφανος) Εὐριπίδης

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΝ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ»

Γένους πολιτεία μὲ τὸ μῦθο τούτης τῆς τραγῳδίας ἡ θεὰ "Ἄρτεμις ὁργισμένη καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα, γιατὶ τῆς εἰλέ σκοτώσει μιὰ ἴσοῃ τῆς ἔλαφο, δὲν ἀφήνει τὸν ἀνεμο νὰ πνεύσῃ, γιὰ νὰ ἀποπλεύσουν τὰ συγκεντρωμένα στὴν Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας ἑλληνικὰ πλοῖα ἐναρτίον τῆς Τροίας. 'Ο μάντις Κάλχας ἔξηγει στὸν Ἀγαμέμνονα, πῶς μόνο μὲ τὴ θυσία τῆς κόρης τον 'Ιφιγένειας θὰ ἔξεινμενισθῇ ἡ θεά. Προσκαλεῖται λοιπὸν ἀπὸ τὶς Μυκῆνες ἡ 'Ιφιγένεια μὲ τὴ μάρτια τῆς Κλυταιμνήστρα γιὰ ἀρραβώνες δῆθεν μὲ τὸν Ἀχιλλέα, πραγματικὰ δύμας γιὰ νὰ τὴν θυσιάσουν. 'Η 'Ιφιγένεια θρηνεῖ γιὰ τὴ συμφορά τῆς καὶ ἀγωνίζεται νὰ πείσῃ τὸν πατέρα τῆς νὰ μὴν τῆς κάμη αὐτὸν τὸ μεγάλο κακό· μὰ σάν ἀναλογίζεται τὸ ὀφέλεια θὰ προκύψῃ γιὰ τὸν "Ἐλληνας ἀπὸ τὴ θυσία τῆς, δέχεται κι ἀνεβαίνει στὸ βωμὸ τῆς θεᾶς. Ἐκείνη τὴ συγμῆ ἡ "Ἄρτεμις, γιατὶ λυτήθηκε τὴν νέα καὶ ὡραῖα κόρη, τὴν ἀντικατέστησε μὲ μὰ λαφίνα, κι ἀρπάζει τὴν 'Ιφιγένεια ὡς ἱέρεια στὸ ναό της. 'Ο Εὐριπίδης τούτη τὴ συγμῆ διερμηνεύνωντας τὸν πανελλήνιο ἀπορροπισμὸ γιὰ τὶς ἀνθρωποθυσίες, μὲ θαῦμα σώζει τὸ θῦμα ἀντικαθιστώντας τὸ μὲ ἔνα ζῶο. 'Η θυσία τῆς λαφίνας ἔξιλέωσε τὴ θεὰ καὶ οἱ "Ἐλληνες ἀποπλέουν γιὰ τὸ μεγάλο σκοπὸ τους. 'Απὸ τοῦτο τὸ δρᾶμα παραθέτεο τὰ λόγια τῆς 'Ιφιγένειας ἀπὸ τὴν "Ἐξοδο, μὲ τὰ ὅποῖα ἡ λεονταρόψυχη κόρη ἀνυπώντει σὲ πανελλήνια ἡρωίδα. Τὰ μεγάλα ἔργα ἀπαιτοῦν μεγάλες θυσίες !

«'Η 'Ιφιγένεια—λέγει ὁ μεταφραστὴς Σ. Μενάρδος—ὅτε τὸ πρῶτον ἥκουσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατρὸς τῆς νὰ θυσιασθῇ εἰς τὴν "Ἄρτεμιν χάριν τῆς ἐναρτίον τῆς Τροίας ἐκστρατείας, ἥρχισεν, ὡς κόρη, νὰ θρηνῇ. 'Αλλὰ κατόπιν βλέ-

πουσα και τὸν Ἀχιλλέα, μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο μνησιευμένη, κινδυνεύοντα πρὸς χάριν τῆς, ἀποφασίζει ν' ἀποθάνη νπέρ πατοίδος και λέγει πρὸς τὴν μητέρα τῆς ἀθάνατα λόγια. 'Ἡ ψυχολογία εἶναι θαυμαστή· νόμιζει κανείς, στις ἡ κόρη θεωραίνεται σιγὰ σιγὰ και ἐνθουσιάζεται και ἀπ' αὐτὸν τὸν ἥχον τῆς φωνῆς τῆς·

"Ε ξ ο δ ο c

(Στίχ. 1370 και ἔξῆς)

Ι φ ι γ έ ν ε ι α

"Αδικα μὲ τὸν πατέρα, μάνα μου, θυμώνεις ἵσως.

Νὰ παινέσωμε τὸν ξένο πρέπει τὸν εὐγενικό,
μὰ νὰ δοῦμε κιόλα μήπως πέση στοῦ στρατοῦ τὸ μῖσος
και χωρὶς νὰ ὀφελθοῦμε πάθη τίποτε κακό.

"Ακούσε τι μοῦ κατέβη μέσ' στοῦ νοῦ μου τῇ λαχτάρᾳ·
ν' ἀποθάνω μοῦ χει δόξει· τοῦτο θέλω τὸ καλδ
δοξασμένα νὰ τὸ κάμω και ν' ἀφήσω τὴν τρομάρα.

Μάνα μου, ἔλα και μαζί μου σκέψου, πώς καλὰ μιλῶ.
Τὴν Ἑλλάδα ν' ἀποβλέπη σ' ἐμὲ τώρα ὅλη τὴν εἰδα·
και τῆς Τροίας εἰν' ἡ τύχη κι ἡ κατασκαφὴ σ' ἐμέ,
κι ἄν οι βάρβαροι ἀδικήσουν ἀλλοτε μιὰν Ἑλληνίδα,
δὲ θ' ἀφήσουν τέτοιαν ὕβριν ὅλ' οι "Ἑλληνες ποτέ.

Τῆς Ἐλένης θὰ πληρώσουν τώρα τὸν χαμόν ἐκεῖνοι.
Κι ὅλ' αὐτὰ θὰ κατορθώσω μὲ τὸ θάνατό μου ἔγω
και πώς σωζώ τὴν Ἑλλάδα τ' ὅνομά μου θ' ἀπομείνη.
Χάριν μιᾶς ψυχῆς δὲν πρέπει τόσο νὰ μικρολογῶ.

Μ' ἔκαμες γιὰ τὴν Ἑλλάδα, και ὅχι, μάνα, μόνη ἐσένα!

"Ανδρες ἔτρεξαν χιλιάδες τὰ σπαθιά των νὰ ζωσθοῦν,
τὰ κουπιά χιλιάδες ναῦτες ἔδραξαν τὰ φτερωμένα,
ὅλοι τους γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἔτοιμοι νὰ σκοτωθοῦν.

Κι ὅλ' αὐτὰ νὰ σταματήσῃ μιὰ ἡ ψυχή μου τὰ γενναῖα;
Εἰναι τάχα δίκιο τοῦτο; Θά' ν' ἡ ἄρνησή μου δρθή;

Τώρ' ἀς ἔλθωμε και στ' ἄλλο. Πρέπει ἔγω τὸν Ἀχιλλέα
νὰ τὸν μπλέξω σὲ διαμάχη, ποὺ μπορεῖ νὰ σκοτωθῇ;

Τέτοιος ἄνδρας παρὰ χίλιες κόρες ζωντανές ἀξίζει!

Κι ἄν ἡ "Ἄρτεμις τὸ σῶμα τοῦτο θέλη γιὰ τιμῆ,
πῶς μπορεῖ θνητὴ κοπέλα μιὰν θεά νὰ τὴν μποδίζῃ;

Τόχει ἀνάγκη ; Τὸ χαρίζω στὴν Ἑλλάδα τὸ κορμί !
 Σφάξετέ με καὶ νικᾶτε Τ' ἄριστο τῶν μνημοσύνων
 θάν' αὐτὸ γιὰ μένα δόξα, παιδιά, γάμος καὶ γιορτή.
 Ἑλληνες ν' ἄρχουν βαρβάρων, ὅχι βάρβαροι Ἑλλήνων
 πρέπει, μάνα· ἐκεῖνοι σκλάβοι καὶ ἐλεύθεροι εἰν' αὐτοῖ !

« Ἰφιγένεια ἦν Αὐλίδι », μεταφρ. Σ. Μενάρδος (Στέφανος) Εὐριπίδης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- αιθάλη — θηλ. τέφρα, καπνιά.
- αἰθρίος — ἐπίθ. ἀνέφελος, ξάστερος.
- ἀγκαλά — σύνδ. ἀλλά, ἂν καί, μολονότι.
- Αἰκατερίνη — θηλ. 'Η 'Αγία Αἰκ. ἐμαρτύρησεν εἰς 'Αλεξάνδρειαν τὸν Δ' αἰώνα ἐπὶ Μαξιμίνου διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ τροχοῦ.
- ἀκάματος — ἐπίθ. ἀκούραστος.
- ἄκρωτος — ἐπίθ. ἀμιγῆς, καθαρός.
- ἄλλα — ναυτ. παρακέλευσμα, ἐμπρός.
- ἄλικος — ἐπίθ. ἀνοικτὸς κόκκινος.
- ἄλικτυπος — ἐπίθ. θαλασσοκτυπημένος.
- ἀλκυονίζω — ρῆμ. τρέχω, ἵπταμαι, πλέω ὡς ἢ ἀλκυῶν (τὸ θαλασσοπούλι).
- ἀλτελλαρία — θηλ. πυροβολικόν.
- ἄμ(ἐ ἢ ἥ) — σύνδ. ἀλλά.
- ἀναμιγίζω — ρῆμ. ἀναμιγνύω, ἀναταράσσω, θιρυβῶ.
- *Ανάξαρχος — ἀρσ. φιλόσοφος Δ' π. Χ. αἰώνος, διπαδός τῆς σχολῆς Δημοκρίτου τοῦτον ὁ τύραννος Κύπρου Νικοκρέων διέταξε νὰ ρίψουν ἐντὸς μεγάλου κυλινδρικοῦ δοχείου καὶ νὰ τὸν κοπανίσουν μὲ σιδηρᾶ γουδοχέρια. Τὸ μαρτύριον τοῦτο ὑπέστη ὁ φιλόσοφος φωνάζων: «Κτύπα, κτύπα τὸ σακούλι τοῦ 'Αναξάρχου, γιατὶ δὲν κτυπᾶς τὸν 'Αναξάρχον».
- ἀναχεντρώνω — ρῆμ. ἀμετάβ. ὀρθώνονται αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἀπὸ ὅργὴν ἢ πάθος.
- ἀναψύχω — ρῆμ. ἀερίζω, δροσίζω, ξεκουράζω.
- *Ἀνδρέας — ἀρσ. ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης (710 μ. Χ.). 'Εορτάζεται τὴν 4 Ιουλίου.
- ἀνιμένω — ρῆμ. περιμένω.

- ἀντάρα —θηλ. όμιχλη.
 ἀντεροσπασμὸς —άρσ. σπασμὸς τῶν ἐντοσθίων, τῆς καρδίας,
 μεγάλη θλῖψις.
 ἀντιρρίματα —οὐδ. παράρριζα, διακλαδώσεις τῆς ρίζης.
 ἀντισκόφτω —ρήμ. διακόπτω, διακόπτων φωτίζω.
 ἀντραλώνυμαι —λέγεται καὶ ἀντραλίζομαι, μεταφ. ζαλίζομαι.
 ἀντρόν —οὐδ. σπήλαιον.
 ἀπαραποίητος —ἐπίθ. ἀνόθευτος.
 ἀπαρθινὸς —ἐπίθ. ἀληθινὸς (ἐπαληθινός, ἐπαλθινός, ἀπαρ-
 θινός).
 Ἀπελλῆς —άρσ. δ διασημότερος ζωγράφος τῆς ἀρχαίας
 Ἐλλάδος (Δ' αἰών), γεννηθεὶς εἰς Κολοφῶνα
 τῆς Μ. Ἀσίας.
 ἀπεὶς καὶ ἀπείτις —άφοῦ.
 ἀπίδρομος —άρσ. ἡ φορά, ὅταν ὀπισθοχωρῇ κανείς, διὰ
 νὰ ὄρμήσῃ ἢ νὰ πηδήσῃ.
 ἀπογλακῶ —ρήμ. καταδιώκω, ἀποδιώκω.
 ἀποκοτιά —θηλ. τόλμη μεγάλη.
 ἀποκοτῶ —ρημ. τολμῶ.
 ἀπομονάρος —ἐπίθ. ὁ ἀπομένων, ὁ ὑπόλοιπος.
 ἀπορρόξ —ἐπίθ. (ό καὶ ἡ) ἀπότομος, ἀπόκρημνος, κρη-
 μνώδης.
 ἀποσβολωμένος —μετ. ὁ μένων μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα, ἐμβρόν-
 τητος.
 Ἀράπης —άρσ. Κατὰ τὴν λαϊκὴν μυθολογίαν στοιχειω-
 μένος Ἀρ., ποὺ φυλάσσει πηγάς κλπ., κακο-
 ποιῶν τοὺς πλησιάζοντας.
 ἀράσσω ἢ ράσσω —ρήμ. ἐπιτίθεμαι, ἔφορμῳ.
 Ἀργυρόπουλος —άρσ. Ἀρ. Ιωάννης, καταφυγῶν εἰς Ἰταλίαν
 μετὰ τὴν ἀλωσιν, διδάξας εἰς τὴν πλατανι-
 κὴν Ἀκαδημίαν τῆς Φλωρεντίας.
 Ἀριστος —άρσ. Ο θρυλικὸς Βυζαντινὸς ἥρως Διγενῆς
 Ἀκρίτας.
 ἀρίφνητος —ἐπίθ. ἀμέτρητος, πολυάριθμος.
 ἄρματα —ὅπλα.
 ἄρμηνεύγω —ύποδεικνύω, ὀδηγῶ.

ἀρνεύγω	—ρήμ. μεταβ. εἰρηνεύω, καταπραῦνω· ἀμετάβ.
ἀσβολωμένος	πραῦνομαι, παρηγοροῦμαι.
"Ασπρη θάλασσα	—μέτοχ. ρήμ. ἀσβολώνω, μαυρισμένος, δυστυχής, ἄθλιος.
ἀστέρι	—κοινή ὀνομασία τοῦ Αἴγαίου πελάγους.
'Αστρίτης	—«εἶναι γνωστόν, δτι τὸ φεγγάρι εἶναι τυπωμένον εἰς τές τουρκικές σημαῖες ». Σολωμός.
ἀστροπελέκι	—εἶδος φαρμακεροῦ ὅφεως, διαστίκτου μὲ λευκὰ στίγματα.
ἀψιμηρὸς	—οὐδ. κεραυνός.
ἀφέντης	—ἐπίθ. ξηρός, ἄπλυτος, ἄθλιος.
ἀφῆς	—άρσ. πατήρ.
ἀφόρητος	—σύνδ. ἀφοῦ, (ἀφ' ἦς).
ἀφουκοῦμαι	—ἐπίθ. ἀνυπόφορος.
ἀχτάρικα	—ρήμ. ἀκροῶμαι.
	—οὐδ. καταστήματα ἀρωματικῶν προϊόντων καὶ φαρμάκων.

B

βαβιούρα	—θηλ. θόρυβος, πιθανῶς ὀνοματοποιία.
βαριεστημένος	—μέτοχ. (βαριεστῶ), κουρασμένος, ἀποκαμωμένος.
Βελισσαρίου	—Βελισσαρίου Ιωάννης (1861 - 1913) ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ, θρυλικὸς καταστάς διὰ τὸν ἡρωισμὸν του κατὰ τοὺς πολέμους 1912 - 13. 'Αναβάτης τὴν Μανωλιάσαν ἔφθασε πρῶτος εἰς τὴν παρυφὴν τῆς πόλεως τῶν Ιωαννίνων καὶ ἐδέχθη τοὺς Τούρκους ἀπεσταλμένους διὰ τὴν παράδοσιν. 'Εφονεύθη εἰς τὸ ὕψωμα 1378 τῆς Τζουμαγιᾶς τὴν 13 Ιουλίου 1913.
βιγλίζω	—κατοπτεύω (λατ. <i>l. vigilia.</i>)
βιλάνος	—άρσ. δουλοπάροικος, χωρικὸς καλλιεργητής ἐπίμορτος (λ. ἐνετικῆ).
βιούκινο	—οὐδ. βυκάνη, σάλπιγξ.
Βουκουρέστι	—στίχος ἀπὸ ἐπιθεώρησιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουρῆ.

- Βριάρεως —ό γίγας Αίγαιών, προσωποποίησις τής Ισχυρᾶς φυσικῆς δυνάμεως.
- βρίζα —θηλ. σίκαλη — δημητριακὸν —, καρπὸς πρὸς τροφὴν ἵδιᾳ τῶν ζώων.
- βρῶμα —οὐδ. βρῶσις, τροφή.

Γ

- Γαζῆς —Γαζῆς Θεόδωρος, "Ελλην κληρικὸς καὶ λόγιος γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ (1370 - 1475). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πατρίδος του μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν μετάφρασιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, τιμηθεὶς τὰ μέγιστα ἐν Ἰταλίᾳ.
- Γεμιστὸς —Γεμ. Γεώργιος, ἀπὸ τὸ χωρίον Τρύπη τῆς Λακωνίας, δὲ ὥριτῆς τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας.
- Gerlach —Γερμανὸς θεολόγος τοῦ 16 αἰῶνος· ἐπεσκέψθη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Βιθυνίαν καὶ ἔγραψεν ἡμερολόγιον μὲν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν.
- γέροντες καὶ γερόντοι —άρσ. δημογέροντες, προεστοί.
- γιαγέρνω —ρῆμ. ἐπιστρέφω, γυρίζω.
- γιούσουρι —οὐδ. μαῦρο κοράλλι (βλέπε διήγημα «Τὸ γιούσουρι»).
- Γιώτης —δὲ σὺντονὸς τοῦ Γιώτη.
- Γκιώνα —θηλ. σημερινὴ ὀνομασία τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Βαρδουσίων.
- γλακῶ —ρῆμ. τρέχω (ἀρχ. λακῶ).
- Γλυφάδες —Γλυφάδα, γραφικὴ τοποθεσία καὶ συνοικισμὸς τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸν Σαρωνικὸν πλησίον τῶν Αθηνῶν.
- γολετὶ καὶ γολέτα —οὐδ. καὶ θηλ. ίστιοφόρον, δίστηλον, ταχὺ (λ. γαλλική).
- γομάρι —οὐδ. φορτίον. Εἰς τὴν «Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ» σημαίνει τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ βρέφος...

Γοργόνα — 'Η Γοργόνα είς τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διότι ἔχει κατὰ λάθος τὸ ἀθάνατο νερὸν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, μετεμορφώθη ἀπὸ τὴν λύπην τῆς εἰς θαλάσσιον δαίμονα μὲν σῶμα ἔως τὴν μέσην γυναικός καὶ τὸ ύπόλοιπον μὲν οὐράνι φαριοῦ, καὶ ἐρωτᾷ τοὺς θαλασσινούς « ἀν ζῇ ὁ Βασιλιάς Ἀλέξανδρος ». "Αν πάρῃ καταφατικὴν ἀπάντησιν, ἀφήνει τὰ καράβια νὰ περνοῦν, ἄλλως τὰ βυθίζει. 'Η περίφημος ἀπάντησις : « ζῇ καὶ βασιλεύει... » κλείει τὴν πίστιν τοῦ ἔλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ἐλληνικῆς ἰδέας.

γουλὶ —ούδ. μικρὸς λίθος.
 γούμενα —θηλ. χονδρὸν σχοινίον τῶν πλοίων.
 γραι(κ)ολεβάντες —ἀρσ. Β.Α. ἄνεμος (λ. Ιταλική).
 γραφικὴ —θηλ. ἡ ζωγραφικὴ τέχνη.
 γραφικὸς —ἐπίθ. ἀξιος νὰ ζωγραφηθῇ, ὀραῖος.
 γροικῶ καὶ ἀγροι—ρῆμ. ἀκούω.

κῶ

γροινῶ —ρῆμ. ἔχω ὅψιν θυμωμένην.
 γυαλὶ —ούδ. κύλινδρος σιδερένιος ἀπωμάτιστος, μὲ πυθμένα ἀπὸ κρύσταλλον, διὰ τοῦ ὅποιου οἱ ἀλιεῖς παρατηροῦν τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης διόπτρα τῶν θαλασσιῶν.

Δ

δαμάκι —ἐπίρ. δὲλιγον (ὑποκ. ούδαμίον, ούδαμάκιν).
 Δάματρα —ἡ Δημήτηρ, ἡ θεά τοῦ σίτου καὶ γενικῶς τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῆς καλλιεργείας.
 δαψιλῆς χρυσὸς —τὰ ἀφθονα, πλούσια, καρπερὰ στάχυα.
 διαφεντεύω —ρῆμ. προστατεύω, ὑπερασπίζω.
 Διγενῆς —δ περίφημος θρυλικὸς ἥρως τοῦ Βυζαντίου.
 δίκελλα —θηλ. διχαλωτὸν τσαπί, ἀξίνη διχαλωτή.
 Διονύσιος (Ἀθηνᾶν) —Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, πρῶτος ἡσπάσθη τὸν χριστιανισμὸν ἐν Ἀθήναις, ὅταν ἤκουσε

τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
Πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ συγχρόνως
μαρτυρήσας ύπερ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Διονύσιος (δὲ ἐκ —Ιερομόναχος καὶ ζωγράφος, ἀκμάσας περὶ
Φουρνᾶ) τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνος, δημοσιεύσας πρα-
γματείαν περὶ ἀγιογραφίας.

δίπυρον	—οὐδ. δ δις ψημένος ἄρτος, παξιμάδι, γαλέτα.
δράνα	—θηλ. χωρίσματα ἀγροῦ.
δριμόγολο	—οὐδ. δριμητικῶτατος B. A. ἄνεμος (δριμὺς— χολή).
δύο μεγάλα...	—«τὸ καύσιμο τῆς καραβέλας τοῦ Καπετάν πα- σᾶ καὶ ἐνὸς ἄλλου καραβιοῦ κοντὰ εἰς τὴν Τένεδο, τές 29 Ὁκτωβρίου.» Σολωμός. (Τὸ ἔν μόνον ἐπυρπολήθη.)
δρυμῶν	—ἀρσ. δρυμός, δάσος πυκνὸν.
δυναμάρι	—οὐδ. μέρη ὡχυρωμένα, φρούρια.

E

ἔβενος	—ἀρσ. δένδρον καὶ ξύλον αύτοῦ, μαῦρον, στιλ- πνόν.
"Ἐγριπος	—ἀρσ. κοινὴ ὀνομασία τοῦ Εύριπου τῆς Εύβοίας.
ἐγρούζανε	—ρῆμ. γρούζω, ἐκβάλλω φωνὴν γρού—γρού, ὅπως δὲ χοῖρος (ὄνοματοποιία).
ἐδὰ	—ἐπίρ. τώρα.
ἐδάρθασι	—ἐδῶ ἥρθαν, τώρα ἥρθαν.
ἐδοκή	—θηλ. ἐκδοχή, ὑπομονή.
ἐκλαιμβάνω	—ρῆμ. ἀναλαμβάνω, νομίζω, ἐννοῶ οὕτως ἢ ἄλλως.
"Ἐλάτη	—θηλ. τοποθεσία εἰς τὴν Λευκάδα.
"Ἐλευθεριά...	—«ἐπιχειρεῖ δὲ ποιητὴς νὰ ὑμνήσῃ τὴν Ἐλευ- θερίαν τῆς Ἑλλάδος. Οὕτε ἀπὸ τοὺς οὐρα- νοὺς μᾶς τὴν κατεβάζει, οὕτε μὲ τὰ σύνηθι σμένα εἰς τὴν ποίησιν σύμβολα τῆς θεότητος τὴν χαρακτηρίζει. 'Ἡ' Ἐλευθερία τῆς Ἑλλά- δος συνεταφιάσθη μαζὶ μὲ τοὺς ἥρωάς της.

"Οθεν τούς τάφους ἀνοίγει καὶ δ ποιητής, ἀπὸ τὰ ἔκεī θαμμένα ἵερὰ κόκκαλα τήνε βγάνει καὶ ὅλην Ἑλληνικὴν τὴν παρουσιάζει. Διὰ σύμβολον τῆς ὄπλιζει τὸ χέρι μὲ κοφτερὴν μάχαιραν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ καὶ ἡ ἴδια ἀπὸ τὸν μολυσμόν τῆς δουλείας. » Σ. Τρικούπης.

- ἔν(αι) —ρῆμ. γ' ἐνικ. καὶ γ' πληθ. εἶναι.
- ἐντριβής —ἐπίθ. γυμνασμένος, ἔμπειρος.
- Ἐντρινές —'Αδριανούπολις (λ. τουρκική), ἀπὸ τὴν πύλην τῆς 'Αδριανούπολεως.
- ἐξούργιασε —ρῆμ. (ξουριάζω) παρασύρω, φέρω ἔξω τῶν ὁρίων.
- ἐπά —ἐπίρ. ἐδῶ.
- ἐπιδαιψιλεύω —ρῆμ. παρέχω μὲ ἀφθονίαν, χορηγῶ.
- ἐπισφαλής —ἐπίθ. ὁ μὴ παρέχων ἀσφάλειαν, ἐπικίνδυνος.
- εὐπλοιότερος —ἐπίθ. συγκρ. βαθμοῦ, ὁ παρέχων καλύτερον πλοῖον, μᾶλλον καλοτάξιδος.
- εὔχομαι —ρῆμ. καυχῶμαι.

Z

- Ζαγόρι —ἐπαρχία τῆς 'Ηπείρου Β. Α. τῶν Ιωαννίνων μὲ πολλὰ χωρία (Ζαγοροχώρια).
- ζάλογγον —ούδ. πυκνὸν δάσος, δάσος.
- ζάλος —ούδ. δεμάτι ξύλων, ποὺ φορτώνεται τις.
- ζαπτιές —άρσ. χωροφύλαξ (λ. τουρκική).
- Ζεῦξις —εἼς ἐκ τῶν ὀνομαστῶν ζωγράφων τῆς 'Αρχαιότητος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.
- ζιμιό —ἐπίρ. εύθυς, τότε, λοιπόν.

H

ἥσα(ν) καὶ ὅμοια—τὸ γ' πληθ. εἰς τὸ Κρητικὸν ἴδιωμα ἀπαντᾶ συνήθως χωρὶς ν.

Θ

θαλάμι	—ούδ. ή φωλεά τοῦ χταποδιοῦ, μεταφορ. τὸ καταφύγιον· ἔδω αἱ πετρώδεις σχισμαί.
θελέσι	—ούδ. τερατῶδες κτήνος, μεταφορ. ἀνόητος.
θέτω	—ρῆμ. κατακλίνομαι.
θεμιτὸς	—ἐπίθ. νόμιμος, δίκαιος.
Θράκης βάρβα-	—ό Τοῦρκος.
θος	
θρασύμι	—ούδ. θρασύδειλος, πτῶμα ἀνίκανον.
θρός	—άρσ. θρόνος, θόρυβος.
θύλακος	—άρσ. ἀσκί, ταγάρι, σάκκος δερμάτινος.
θωρᾶ	—ρῆμ. βλέπω.

|

ἴγδιον	—ούδ. γουδί, γουδάκι.
Ιγνάτιος	—'Ιγνάτιος Ἀν. ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μαρτυρήσας τὸ 103 μ.Χ., ριφθεὶς εἰς τοὺς λέοντας.
ἴρις	—θηλ. οὐράνιον τόξον.
ἰσχὺς	—θηλ. ξεραμμένον σῦκον.

Κ

κάθημα	—ούδ. καημός
καλογιγλώνω	—ρῆμ. σφίγγω καλῶς τὴν ἔγγλαν, τὴν ζώνην, μὲ τὴν ὄποιαν δένουν τὰ σάγματα τῶν κτηνῶν ὑπὸ τὴν κοιλίαν.
καλοξανοίγω	—ρῆμ. ἐννοῶ καλῶς.
καλπάκι	—κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐκ μαλλίνου ύφασματος.
καμιζόλα	—θηλ. πλατύ ναυτικὸν ύποκάμισον ἢ ἐλαφρὸν γυναικεῖον περικόρμιον (λ. Ιταλική).
κάμποι	—«'Απὸ τὴν Τριπολιτσάν ἡ ἐλευθερία μεταβαίνει εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ παίζει ἄλλοτε τὴν ἥμερην φλογέραν, ἄλλοτε τὴν πολεμικὴν σάλπιγγα, ἐπιτυχῶς ὅμως πότε τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην πάντοτε.» Σ. Τρικούπης.
κανάκι	—ούδ. χωπεία, χάδι.

- κανακάρως —άρσ. χαϊδεμένος καὶ ρῆμα κανακίζω = χαϊδεύω· κανακισμένος = χαϊδεμένος.
- Καπετάν $\ddot{\eta}$ Κα—ό τίτλος ποὺ εἶχεν ὁ ναύαρχος τῆς τουρπουνδὰν πασσάς κικής ὀρμάδας εἰς τὸ Αἴγατον ἐπὶ Ἐπαναστάσεως.
- κάπηλος —ή ἐκμεταλλευομένη γραφειοκρατία.
- καρίκι $\ddot{\eta}$ —ούδ. σκληρὸν ἔξωφλοιον, τὸ περίβλημα τοῦ βόμβυκος.
- Καστέλα —γραφικὴ ἀκτὴ καὶ συνοικία τοῦ Πειραιῶς πρὸς τὸν ὄρμον τοῦ Ν. Φαλήρου.
- κασκαβάλι $\ddot{\eta}$ —ούδ. εἶδος τυροῦ ἔηροῦ (κασέρι), κασκαβάλι τοῦ Αἴνου τῆς Θράκης.
- Κάστρο $\ddot{\eta}$ —ή παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Σκιάθου, δῆπου τὸ διήγημα ἀναφέρεται, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ δονομασίαι τούτου εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον ἀναφέρονται.
- καταθρούντζομαι —ρῆμ. γίνομαι θρύψαλα.
- κατακρούω —ρῆμ. κατακρούω, ἐπιτίθεμαι, κτυπῶ.
- καταλαγάζω —ρῆμ. ἐφησυχάζω, ἱσυχάζω ἐπὶ τέλους.
- καταρρινάζω —ρῆμ. ἐτοιμάζω, τακτοποιῶ τι.
- κατέχω —ρῆμ. γνωρίζω.
- κηρωτὸς ἐπενδύτης —άρσ. ἐπανωφόρι ἀδιάβροχον λόγῳ τοῦ κηροῦ, μουσαμάρι.
- κιανεῖς —ἀντων. κανείς, (κρητικὸς γλωσσ. τύπος).
- κιτάπι $\ddot{\eta}$ —ούδ. βιβλίον, περγαμηνὴ (λ. τουρκική).
- Κόκκινη Μηλιά $\ddot{\eta}$ —φανταστικὸς τόπος εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ὅπόθεν κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ὀρμήθησαν οἱ Τοῦρκοι.
- κομπώνω —ρῆμ. ἀπατῶ.
- κοντόσταυλος $\ddot{\eta}$ —τίτλος καὶ ἀξιώματα κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἔχων παρ' Ἐνετοῖς μεγάλην δύναμιν· ἀρχιστράτηγος.
- κοντρὶ $\ddot{\eta}$ —ούδ. μικρὸς ριζιμιός βράχος.
- κοπέλλι $\ddot{\eta}$ —ούδ. παιδί.
- κορακάτος $\ddot{\eta}$ —ἐπίθ. ὁ ἔχων χρῶμα κόρακος (μαύρον)· κορφαρί, μαύρος ἵππος.

- κορβέτα —θηλ. πολεμικὸν πλοῖον μὲ τρεῖς ἵστούς· αἱ σημεριναὶ κορβέται εἶναι πλοῖα ἔλαφρὰ πετρελαιοκίνητα ἢ βενζινοκίνητα.
- κόρφος —άρσ. ὁ κόλπος, κόλπος θαλάσσης.
- κουμπάνια —θηλ. τρόφιμα, ἔφοδια (λ. Ἰταλική).
- κουράδι —ούδ. ποίμνιον, κοπάδι, πρόβατα.
- κουφάρι —ούδ. θώραξ, ἀλλὰ καὶ τὸ δλον σῶμα.
- κοῦφος —ούδ. κουφάρι, στῆθος, θώραξ.
- κρεῖ —ρῆμ. γ' ἔνικ. κρούω, κτυπῶ.
- κρικωτὸν τέρας —ούδ. τέρας μὲ κρίκους.
- κροντήρι —ούδ. ποτήριον, δοχεῖον ὕδατος ἢ οἶνου.
- Κυναγειρος —ὅ περιώνυμος Μαραθωνομάχος, ἀδελφὸς τοῦ Αἰσχύλου.
- κύρης —άρσ. πατήρ.
- κυρδός —άρσ. κοιν. ὄνομασία τοῦ «πατήρ», κύρης, πάππος.
- Κύων —ὅ ἀστερισμὸς Κύων τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου.
- κωμάσι —ούδ. δρυιθών, φωλιά, κρύπτη.

Λ

- λαγγεύω —ρῆμ. πηγαίνοντερχομαι ἀσθμαίνων.
- λάζος —άρσ. μαχαιράκι.
- Λάμια —ή ἀρχαία Λαμία, φανταστικὸν τέρας, φόβητρον τῶν παιδιῶν.
- λαμνοκόπος —άρσ. κωπηλάτης.
- λάμνω —ρῆμ. κωπηλατῶ.
- Λαμπτοβίτσα —θηλ. χωρίον τῆς Β. Ἡπείρου καταστραφὲν τὸ 1788 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ—Πασᾶ.
- Λευτέρης —ὄνομα βιόδες διδόμενον ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ.
- Λεχία —ή Πολωνία.
- Λιάκουρα —θηλ. νεώτερον ὄνομα τοῦ ὅρους «Παρνασσός».
- λίμνη —θηλ. μικρὰ ἐν Δήλῳ λίμνη παρὰ τὸν Ἰσωπὸν ποταμόν, δπού παρὰ τὸν φοίνικα ἐγένηνησεν ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν "Αρτεμιγ.
- λουκτουκιά —ρῆμ. κλαίω μὲ λυγμούς.

- λουρίτης —άρσ. δόφις μαδλλον ἀβλαβής, δστις κατατρώ-
γει τὰ αύγά τοῦ δρνιθῶνος, ἔπειτα δὲ χά-
σκει εἰς τὸν ἥλιον.
- λυαῖος —ἐπίθ. διαλύων τὰς φροντίδας (δ Διόνυσος
ἀπήλασσε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς καθημε-
ρινὰς φροντίδας διὰ τοῦ οἴνου).
- λυπητερός —ἐπίθ. λυπημένος.
- λυσίπονος —δι καταπαύων τοὺς πόνους.
- λώβη —θηλ. λέπρα, μεταφρ. λύμη, ὅβρις, ἀτιμία.

M

- μάϊνα —παρακέλευσμα ναυτικόν : χαλάρωσε, ἐμπρός
(λ. ἴταλική).
- μαλιὰ —θηλ. μάχη, πόλεμος, φιλονικία (μαλώνω).
- μανὸς —ἐπίθ. μανιακός, μανιώδης, ἀλλὰ καὶ χαῦνος.
ρῆμ. μανώνω=γίνομαι μανιακός.
- μαραζάρης —ἐπίθ. ἀρρωστιάρης, καχεκτικός.
- μαρομαίρω —ρῆμ. λάμπω, ἀκτινοβολῶ.
- μαῦρο καράβι —τὸ πλοῖον τοῦ Σταθᾶ, ὃς ἔχον μαῦρα πανιά
καὶ μαῦρον χρῶμα.
- μέλαθρον —οὐδ. δόροφή, σκέπη οἴκου, οἰκία, οἶκος.
- μεντέρι —οὐδ. χαμηλὸν ἀνάκλιντρον, διβάνι (λ. τουρ-
κική).
- μεντζίλι —οὐδ. ταχυδρομικὸν ἀπόσπασμα (λ. τουρκική).
- μεσαιπόλιος —ἐπίθ. ψαρός, μισοάσπρος.
- μεταρσιοῦμια —ρῆμ. ὑψώνομαι, μετεωρίζομαι.
- μετερζί —οὐδ. πρόχωμα (λ. ἀραβική).
- μετέωρος —ἐπίθ. ὑψωμένος ὑπεράνω, ἐναέριος.
- Μήδεια —κόρη τοῦ Αἴγατού ἀκολουθήσασα τὸν Ἰάσονα,
τὸν ὁποῖον ἔπειτα ὑπανδρεύθη. 'Υπῆρξε διά-
σημος φαρμακεύτρια, θανατώσασα τὰ τέκνα
της, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἄπιστον Ἰάσονα κλπ.—
Μήδεια, πόλις τῆς Ἀνατ. Θράκης εἰς τὸν
Εὔξεινον.
- Μητσομπόνος —'Αλβανός ὀπλαρχηγός.

- μισοιλάγι
μοναῦτα
μονιὰ
μοτίβο
μουγκαλιῶμαι
μουγγίστη
μουγκοῦμαι
μουράγιο
Μουσταφάς
Μουχτάρ πασάς
μόχτα
μπαϊզάκι
Μπαλουκλί
μπαρουτζανές
μπαστούνια
Μπαρμπαριά
μπαχτσίσι
μπλάνα
μπούνια
μπούσουλας
- ούδ. μισδς—μικρδς—λαγός.
—ἐπίρ. αύτοστιγμεί, ἀμέσως.
—θηλ. σπηλαιώδης φωλιά, φωλιά, κατοικία ζώων (ἄγριων).
—κεντρικὸν σημεῖον (λ. Ιταλική), τὸ θέμα, κυριαρχῶν τόνος.
—ρῆμ. μυκῶμαι.
—άρρ. ρήμ. μουγκίζομαι καὶ μουγκῶμαι=μυκῶμαι, βρυχῶμαι, μουγκρίζω.
—ρῆμ. μυκῶμαι.
—ούδ. κρηπίδωμα, προκυμαία (λ. Ιταλική).
—ό δρχηγὸς τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.
—υίδς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ.
—ρῆμ. προστ. μόχθησον, σπεῦσε.
—ούδ. σῆμα ἀρχηγοῦ, σημαία (λ. τουρκοπερσική).
—ούδ. τὸ ἀγίασμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
—ἀρσ. πυριτιδαποθήκη (λ. τουρκική).
—ούδ. πολιορκητικαὶ δοκοὶ (λ. Ιταλική).
—Βαρβαρία ἢ Βερβερία, χώρα τῆς Β. 'Αφρικῆς' ὅλη ἢ Β. 'Αφρικὴ μέχρις Αίγυπτου.
—ούδ. τὸ φιλοδώρημα, δῶρον (λ. τουρκική).
—θηλ. βῶλος μεγάλος μὲριζας χόρτων.
—ούδ. γωνία ποὺ δένονται τὰ ίστια ἐπὶ τῆς κωπαστῆς (λ. Ιταλική).
—ἀρσ. ἡ πυξὶς (λ. Ιταλική).

N

- ναμάτι
νατουραλισμὸς
νεανίσκοι
νομάτοι
- ούδ. προσευχὴ (λ. τουρκική).
—ἀρσ. τὸ σύστημα τὸ ἀκολουθοῦν τὴν φυσικότητα.
—ἀρσ. μικροὶ νέοι, οἱ μαθῆται τῆς 'Αθωνιάδος 'Ακαδημίας.
—ἀρσ. ἄνθρωποι (οἱ ἔχοντες ὄνομά).

- ντως καὶ τως —γενικ. πληθ. ἀντὶ των.
νώπη —θηλ. ύγρασία.

≡

- ξαγορεύομαι —ρῆμ. ἔξομολογοῦμαι.
ξακρίζω —ρῆμ. πηγαίνω ἄκρη - ἄκρη, φέρω ἔως εἰς τὸ
ἄκρον.
ξαμάρνω —ρῆμ. κτυπῶ μὲ δόρμήν, σημαδεύω, σκοπεύω,
τρομάζω.
ξανοίγω —ρῆμ. ἐννοῶ.
ξαργύτοῦ —ἐπίρ. ἐπίτηδες.
ξελάκου —ἐπίρ. ἐκ βαθέων, κοντὰ - κοντά, ἐπίτηδες.
ξεφάντωσις —θηλ. διασκέδασις, εύωχλα· εἰδικῶς ἡ γαμήλιος
διασκέδασις.
ξομπλιάζω —ρῆμ. κεντῶ μὲ πολλὰ κεντίδια, ποικίλλω· καὶ
ξομπλίδι = τὸ κεντίδι.
ξεπεριωρισμένος —μετοχ. ρῆμ. ξεπεριορίζομαι = χάνω τὸ λογικόν.
ξύλον —ούδ. συνεκδοχικῶς πλοῖον.
ξυπῶμαι —ρῆμ. συσπῶμαι, τρομάζω, τρομάζω ἀπὸ δια-
φέρον.

○

- δηγιά —πρόθ. διά.
οἶδα —ρῆμ. γνωρίζω.
οἶονει —ἐπίρ. ὡς νά, τρόπον τινά, ώς.
δλοκαύτωσις —θηλ. θυσία δλοκαύτου σώματος.
δμνεύγω —ρῆμ. δμνύω, δρκίζομαι.
‘Οράτιος —μέγας λατίνος ποιητὴς (65 π.Χ.—8 π.Χ.).
“Ορβηλος —μεγάλη δροσειρὰ τῆς Μακεδονίας μεταξὺ^{τῶν} ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου.
δρδινιά —θηλ. ἐτοιμασία, διαταγή· ρῆμ. ὀρδινιάζω =
τακτοποιῶ, ἐτοιμάζω, διατάσσω.
δρδινιάζω —βλ. προηγουμ. λέξιν.
δρμάνι —ούδ. δάσος, πυκνὸν δάσος, ρουμάνι (λ. τουρ-
κική).
οὐρανοῦ σημαία —ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ σημαία, ποὺ ӯψωσεν δ Στα-

- οῦλος θάς μὲ λευκὸν σταυρὸν εἰς γαλάζιον ἔδαφος.
 οὐσάρος —ἐπίθ. σγουρός, κατσαρός.

 δή —ἀρσ. ἵππεὺς ἐλαφρός τοῦ ούγγρικοῦ στρατοῦ
 μὲ ἴδιαζον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τὸ καλπάκι.
 μὲ λοφίον, τὸ ὅποιον βραδύτερον εἰσήχθη καὶ
 εἰς τοὺς ἄλλους στρατοὺς τῆς Εύρωπης.
 δψές —πρόθ. ἀπό.
 —ἐπίρ. ἀργά, χθὲς τὸ ἑσπέρας.

Π

- παγάνα —θηλ. ὁμαδικὸν κυνήγι αγρίων ζώων.
 πάγκος —ἀρσ. βράχος εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.
 «πάθει μάθος —ποὺ μὲ τὰ παθήματα ἔβαλε γνῶσι.
 θέντα»
 παιδωμὴ —θηλ. παιδεμα, τιμωρία, βάσανος.
 παίω —κτυπῶ, καὶ παθ. κτυπῶμαι.
 Παιώνιος —βλ. βιογραφίας.
 πακόσια —ούδ. φιλοδώρημα (λ. τουρκική).
 παλαιγενῆς —ἐπίθ. πάλαι γεννηθείς, παλαιός.
 πανέστιος —ἐπίθ. μὲ δλῆν τὴν οἰκογένειαν.
 Πανσέλιγνος —Πανσέληνος Μανουήλ, βυζαντινὸς ζωγράφος
 διδάξας τὴν ζωγραφικὴν εἰς τὸ "Αγιον" Όρος.
 "Αγνωστον πού ἐγεννήθη καὶ πότε ἥκμασεν.
 παραθεσμῶ —ρῆμ. ἀναβάλλω, βραδύνω.
 παραμανίζω —ρῆμ. ὀργίζομαι, παραφέρομαι.
 παραστιὰ —θηλ. ἐστία τοῦ σπιτιοῦ.
 παρθένος θεὰ —θηλ. ἡ "Αρτεμις".
 παρρησία —θηλ. ἐλευθεροστομία, τὸ νὰ λέγῃ τις ἐλευθέρως ὅ,τι φρονεῖ.
 πασπάλη —θηλ. ἄχνη, παιπάλη.
 πασπατεύγω —ρῆμ. ψηλαφῶ.
 πατάρι —ούδ. ξυλίνη ἐξέδρα.
 πατεριὰ —ούδ. πληθ. ἡ προσευχή: «Πάτερ ἡμῶν...»,
 προσευχή.
 πεζόβοιλος —ἀρσ. καὶ ούδ. μικρὸν δίκτυον εἰς σχῆμα κώνου.
 πεζούλι —ούδ. λιθόκτιστος μικρὸς τοίχος, έηρολιθιά,

πέλαγο...	ὅπου συνήθωσι κάθηνται ἡ ἀφιππεύουν.
πελελός	—ἡ Ἐλευθερία πηγαίνει τώρα καὶ στὴ θάλασσα.
πελιδνός	—ἀρσ. τρελός, ἀνόητος.
περιβόλι...	—ἐπίθ. μαυροκίτρινος, μελανιασμένος.
«Πέρσαι Αἰσχύ-	—ὅ ποιητὴς ἐννοεῖ τὰ ποιήματά του.
λον	—τὸ περιφήμον δρᾶμα τοῦ Αἰσχύλου, ὃπου ἔξαι-
πέτρα	ρεται ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευ- θερίαν τῶν Ἑλλήνων.
Πίνδαρος	—θηλ. χωρὶς σκάφανδρον, ἀλλὰ μὲ λίθον διὰ νὰ γίνεται ἡ κατάδυσις.
πλήσια	—ἔκ τῆς κώμης Κυνὸς Κεφαλαὶ τῆς Βοιωτίας
πλήσιος	(518 — 438 π. Χ.), ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς
πλουσιμέζω	ποιητὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν κο-
ποδόζαλα	ρυφαίων τῆς ἀνθρωπότητος.
ποίηση	—ἐπίρ. παραπολύ.
πολίζω	—ἐπίθ. δαψιλής, ἄφθονος.
Πολύκαρπος	—ρῆμ. κεντῶ, ποικίλω πλουσιμίδι τὸ κέντημα.
πομπὴ	—ούδ. τὰ ἵχνη τῶν ποδῶν.
πορθμεὺς	—ρῆμ. μελ. ποιήσῃ.
πουγγὶ	—ρῆμ. κτίζω πόλιν, οἰκοδομῶ.
ποτάζω	—ἐπίσκοπος Σμύρνης (68—155 μ.Χ.) ἐμαρτύρη-
πουλουδιφασμέ-	σε καεὶς ζωντανός.
νος	—ὅ ποιητὴς ἐννοεῖ τὰς δύο πομπάς : τῶν Ἐλευ- σινίων μυστηρίων πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τῶν Παναθηναίων πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθη- νᾶς τοῦ Παρθενῶνος.
πουργὶ	—ἀρσ. ὁ διαπερῶν ἀνθρώπους ἡ ἐμπορεύματα
ποτάζω	(διὰ θαλάσσης ἢ ποταμοῦ), περατάρης.
πουλουδιφασμέ-	—ούδ. βαλλάντιον (λ. τουρκική).
νος	—ρῆμ. ἀποκτῶ.
πουργὸν	—μετοχ. ὑφασμένος καὶ κεντημένος μὲ πούλουδα
πουτούρια	λουλούδια ποικίλματα.
πρίκα	—ἐπίρ. καὶ ούδ. πρωὶ, πρωία, αὔγῃ.
	—εἶδος βράκας ἔξ ὑφάσματος μαλλίνου, χρώ-
	ματος μαύρου ἢ καφέ.
	—θηλ. πίκρα, πικρία.

προικιά	—ούδ. πληθ. ἐπιθ. πικρά.
προικότη	—θηλ. πικρότης, πικρία.
προβλῆτις	—θηλ. προεξέχουσα.
πρόνοος	—ἐπίθ. προνοητικός, δι προνοῶν.
Πρωτάτον	—ούδ. δι αρχαιότερος συνοικισμὸς ἐν Ἀθωνι, μετὰ μονῆς. Καὶ νεώτερον Πρωτάτον ἐν Καρυατίς.
πυξάρι	—ούδ. κοινὴ δόνομασία τοῦ δένδρου καὶ θάμνου πύξιος.
πύραυνον	—ούδ. μαγκάλι.
πυρσὸς	—άρσ. δαυλός.
πυρώδης	—ἐπίθ. πύρινος, φλοιογερός.

P

φέγομαι	—ἐπιθυμῶ διακαῶς.
φέντης	—ἐπίθ. δραστήριος, φιλοπρόδοος.
φήγας	—βασιλεύς, ἡγεμών, ἄρχων (λ. λατινική). Ρηγδός τοῦ Ἡράκλη.
φιζιμὸς	—ἐπίθ. ἔρριζωμένος βράχος, βράχος.
φιχτοῦ	—ἐπίρ. μὲ δρμήν, μὲ καλπασμόν.
φόβη	—θηλ. εἶδος καρποῦ δημητριακοῦ, προσφιλής τροφὴ τῶν βιῶν.
φόγα	—θηλ. μισθός.
φουπάκι	—ούδ. θάμνος καὶ δὴ θαμνώδης δρῦς.
φουφέτι	—ούδ. ὀργανωμένη συντεχνία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐσνάφι σύλλογος.

Σ

Σαίκσπηρ	—διάσημος ποιητὴς καὶ δραματογράφος (1564 — 1616).
σεβῶ	—ρῆμ. στέκω, μένω.
σεπέτα	—ούδ. κιβωτίδιον
σεφέρι	—ούδ. στρατός.
σιάρω	—ρῆμ. ίσιάρω, κάνω ίσον, ύψωνω.
Σιλικτάρης	—'Αλβανὸς δόπλαρχηγός, ἀκόλουθος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.
σιμβίλος	—άρσ. κυψέλη, μελισσοκόδφινον.

- σιμώνω —ρήμ. πλησιάζω.
- σισανές —άρσ. ραβδωτὸν τουφέκι μὲ ἔξαγωνον κάνναν
(λ. περσική).
- Σκάλα —ἡ Σκάλα Σαλώνων, τὸ ἐπίνειον Ἰτέα.
- σκαλοτσάπι —ούδ. τὸ τσαπὶ—ἀξίνη—ποὺ σκαλίζουν, ἀξίνη.
- σκαρμὸς —σκαλμὸς ἄρσ. πάσσαλος εἰς τὴν κωπαστὴν,
ὅπου δένεται ἡ κώπη.
- σκεύη —θηλ. τὸ σύνολον τῶν σκευῶν, ἐνδυμασία.
- σκιάδες —ἄρσ. ἀκόλουθοι τῶν ἀρχύντων βάναυσοι,
φέροντες σκιάδιον, πλατύγυρον πῖλον.
- σκοιλινὰ —ούδ. ἔορταστικά.
- σκουάδι —ούδ. ἐλάττωμα, ψόγος.
- σκούλη —θηλ. λαβή.
- σπαής —άρσ. ἵπεύς (λ. τουρκοπερσική).
- σπούδα —θηλ. σπουδή.
- σπουδάζω —ρήμ. ἐπιταχύνω τι.
- Σπυρίδων —Σπυρίδων Κύπρου, ἐπίσικοπος Κ. τὸν Δ' αἰῶνα,
ἀληθῆς ποιμὴν τοῦ Εὐαγγελίου.
- σταθῆκα —ρήμ. γ' πληθ. χωρὶς (ν), οὕτω καὶ τὰ δμοια.
- στανιὸ —ούδ. βία.
- σταφνίζω —ρήμ. μεταβ. τοποθετῶ, τοποθετῶ μὲ προσοχήν.
- στεκούμενα —ούδ. ἀκίνητος περιουσία.
- στοιβὴ —θηλ. εἶδος θάμνου τοῦ δποίου τὰ κλαδιά χρή-
σιμεύουν ώς σκούπα, σωρός, στοίβα.
- στουρναρένιος —ἐπίθ. ἀπὸ στουρνάρι, λίθον πυρίτην.
- συλαγωγὸς —άρσ. λαφυραγωγός, συλητής, ληστής ἱερῶν.
- συνεκδημήσοντες —μετ. ρ. συνεκδημῶ=συνδιατρίβω ἐν τῇ ξένῃ,
συνταξίδεύω.
- συνηρεφῆς —ἐπίθ. πυκνόσκιος, πυκνός, δασύς.
- συνηφέρων —άμετ. συνέρχομαι ψυχικῶς.
- σύντεκνος —ἐπίθ. ἀνάδοχος, κουμπάρος.
- σφάμα —ούδ. σφάξιμον (σφάζω).
- σφετερισθὲν —μετ. ρ. σφετερίζομαι = κάμνω ἰδικόν μου,
οἰκειοποιοῦμαί τι.
- σχολειὸ —ούδ. ἐδῶ ἀναχρονισμός, διότι ἐπὶ Ἀβραάμ
δὲν ὑπῆρχον σχολεῖα.

Τ

- τάβλα —θηλ. τράπεζα.
- τζόγια —θηλ. στέφανος (λ. ένετική).
- τζοχαντάρης —άκολαυθος, μικρός ἄρχων (λ. τουρκική).
- τιμαιωτισμὸς —άρσ. κοινωνικὸν σύστημα, γαιοκτημονικόν.
- Τιτσιανὸς —ίταλὸς ζωγράφος ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου (1477-1576).
- τὸ ταῖρι σου ὁδόν —κατὰ τὴν μυθολογίαν ἡ Ἀλκυόνη ἥτο θυγάτηρ τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Αἴγιαλῆς καὶ σύζυγος τοῦ Κήψυκος, βασιλέως τῆς Τραχινίας· μεταμορφώθεισα ύπό τῶν Θεῶν εἰς τὸ πτηνὸν «Ἀλκυών» καὶ τοῦ συζύγου της μεταμορφώθεντος εἰς γλάρον, θρηνεῖ τοῦτον.
- τουλζούκια —οὐδ. φόρεμα χωρικῶν (λ. τουρκική).
- τουλουπάνι —οὐδ. τὸ μανδήλι τῆς κεφαλῆς τῶν Τούρκων, συνεκδοχικῶς δὲ Τούρκος.
- τουνεζί —οὐδ. ἐπιθ. τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὴν Τύνιδα τῆς Β. Δ. Ἀφρικῆς.
- τράκο —οὐδ. κτύπημα (λ. ίταλική).
- Τραπεζούντιος —Ἐλλην λόγιος ἐκ Τραπεζούντος γεννηθεὶς ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰώνος. Μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐδιδαχεὶ καὶ μετέφρασε τοὺς ἀρχ. Ἔλληνας συγγραφεῖς, τιμηθεὶς μεγάλως. Ἀπέθανεν εἰς Ρώμην τὸ 1486.
- τρεγαντήρι —οὐδ. ἴστιοφόρον μὲ δύο ἴστούς, λίαν ταχύ, ἀμφοτερόπρυμνον.
- τρυχώνω —ρῆμ. φύομαι ὅπως αἱ τρίχες, φύομαι πυκνῶς, φύομαι.
- τροκάνι —οὐδ. κώδων ποιμνίων.
- τρουβᾶς —άρσ. (ντουρβᾶς) δὲ σάκκος διὰ τὴν κριθήν τῶν κτηνῶν (λ. τουρκική).
- τσακιάκι —οὐδ. χαλύβδινον ἔλασμα πρὸς παραγωγὴν σπινθήρος διὰ κρούσεως ἐπὶ πυρίτου λίθου· συνήθως δόμιον τὸ ἔλασμα καὶ δὲ πυρίτης λίθος (λ. τουρκική).

- τσαπράζ(ι)α —ούδ. ἀργυρᾶ ἢ ἐπίχρυσα κοσμήματα τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως (λ. τουρκική).
 Τυρρηνική σάλ- —ή τυρρηνική σάλπιγξ διεκρίνετο ὡς βαρύνχος.
 πιγγα
 τως —γεν. πληθ. ἀντὶ των.

Υ

- ὑποκυμαίνομαι —ρήμ. κινοῦμαι κυματοειδῶς, ἔλαφρά.
 ὑψηλοκάρηνος —ἐπίθ. ὁ κρατῶν ὑψηλὰ τὴν κεφαλήν.

Φ

- Φάληρον —τὸ γνωστὸν παράλιον προάστιον τῶν Ἀθηνῶν.
 φαρὶ —ούδ. ἶππος.
 Φασουλής —τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο πρόσωπα τοῦ «Ρωμιοῦ», τῆς ἐβδομαδιαίας ἐφημερίδος τοῦ Σουρῆ. Τὸ ἄλλο εἶναι ὁ Περικλέτος. Εἰς τὸ στόμα των ἔβαλε τοὺς στοχασμούς του ὁ ποιητής.
 φιλαυτία —θηλ. ὁ ἔγωισμός.
 Φιλοποίητην —διάσημος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ὁ όποιος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, φιλοξενούμενος ἐν Μεγάροις, ἐβοήθησε τὴν γυναικα τοῦ φιλοξενοῦντος νὰ κόψῃ ξύλα διὰ τὸ δεῖπνον, ἀποκρύψας τὴν ταυτότητά του (253 π.Χ. - 184 π.Χ.).
 φλάμπουρο —ούδ. σημαία (λ. Ιταλική).
 φοῖνιξ —ἀρσ. ὁ φοῖνιξ ἐν Δήλῳ κάτω τοῦ ὅποίου ἐγένενησεν ἡ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν "Αρτεμιν.
 φόρος —ἀρσ. πλατεῖα, ἀγορά (λ. λατινική).
 φουσάτο(v) καὶ φωσάτο —ούδ. στρατός, μεταφ. πλῆθος (λ. Ιταλική).
 φράξο(v) —ούδ. τὸ δένδρον μελία, κοινῶς μελιός.
 φυλλουριά —θηλ. τὰ πολλὰ φύλλα.

X

- Χάϊδω
χάλαρα
χαιρε
Χάνδαξ
χαράκι
χάχαρο
χέρια...
χερούλατης
Χόρμοβο
χ(ο)υμάω
χευσόθιουνόλον
- ή ξακουστή Σουλιώτισσα Χάϊδω Σέχου.
—ούδ. βράχοι κομμένοι.
—ό ρήτωρ ἐννοεῖ τὸ « Χαῖρε » τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.
—μεσαίων. δόνομασία τῆς πόλεως Ἡράκλειον τῆς Κρήτης.
—ούδ. βράχος, πέτρα μεγάλη.
—ούδ. θορυβώδες γέλιο (δόνοματοποία).
—ό ποιητής ἐννοεῖ τὰς ματαίας ἐνεργείας διαφόρων Ἐλλήνων κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς πλησίον τῶν Ισχυρῶν τῆς Εύρωπης διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας.
—θηλ. χερολαβή τοῦ ἀρότρου.
—χωρίον τῆς Β. Ἡπείρου, καταστραφέν τὸ 1788 ύπο τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.
—ρήμ. χύνομαι, δρυμῶ, ἐπιτίθεμαι.
—ούδ. (λ. βυζαντινή) διάταγμα τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ώς φέρον τὴν χρυσῆν βούλλαν τοῦ βασιλέως. μεταφορ. ἐπίσημον ἔγγραφον.

Ψ

- ψή
ψίαι
ψιλιθρώνας
ψυχάρι
- θηλ. ψυχή.
—ούδ. ἡ συνοδεία τοῦ γάμου.
—ἀρσ. τόπος, δπου εἶναι πολλὰ ψίλιθρα, εἶδος πτερίδος.
—ούδ. τὸ ἔντομον λυχνοσβήστης, τὸ δόποιον ἦτο ζωγραφισμένον εἰς τὴν περικεφαλαίαν τοῦ Ἐρωτοκρίτου μετὰ διστίχου γραμμένου μὲ χρυσᾶ γράμματα.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Φιλολογικόν ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου—Νόβα. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐσπούδασε νομικά, ἔχρημάτισε βουλευτής καὶ Ὑπουργός, ἀλλ᾽ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἐργα του: ποιητικάι συλλογαῖ: «Πρωινὸς ξεκίνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἔπαχτο», «Καιρός πολέμου», συλλογὴ τυχοῦσσα τοῦ πρώτου Φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἡθογραφικόν μυθιστόρημα «Τὸ καπέλλο» κ. ἄ.

ΑΝΝΙΝΟΣ ΜΠΑΜΠΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργοστόλιον τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1934 εἰς Ἀθήνας. Προξενικὸς ὑπάλληλος, ὑπάλληλος Ὑπουργείου Παιδείας, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Ἐργα του: Ποιήματα: «Λυκαυγές». Θεατρικά: «Ἡ νίκη τοῦ Λεωνίδα», «Ζητεῖται ὑπηρέτης», «Οἰκογένεια τοῦ Παραδαρμένου». Πεζά: «Ἄττικαι ἡμέραι», «Ἐδῶ κι' ἔκεῖ», «Δύος Ἐλλήνες ποιηταί», «Ιστορικὰ σημειώματα», βραβεύθεντα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, κ. ἄ., ὡς καὶ πλεῖσται μεταφράσεις ξένων ἔργων. Ἐδημοσίευσε διαφόρους κριτικάς κ. ἄ. μελέτας, ὡς καὶ πλεῖστα χρονογραφήματα καὶ εὐθυμογραφήματα. Μετὰ δὲ τῶν Τσοκοπούλου καὶ Δημητρακοπούλου συνειργάσθη εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν σατιρικῶν ἐπιθεωρήσεων. Τὸ 1934 ἐτιμήθη μὲ τὸ Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησίδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικά εἰς Γενεύην καὶ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παρισίους καὶ χωρὶς νὰ ἔξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἴστορίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τῆς ὁποίας ὑμησε τοὺς ἄγωνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωικοῦ ἄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἴστορίαν της τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν 'Ιονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής." Εργα του: « Ποιήματα », « Στ χουργήματα », « Μνημόσυνα », « Κυρά Φροσύνη », « 'Αθανάσης Διάκος », « 'Αστραπόγιαννος », « Φωτεινός », τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἀν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἡρωικαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὰ ἔργα του ἔξεδόθησαν εἰς τὴν σειράν τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ κ. ἄ.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

'Εγεννήθη εἰς Πειραιᾶ τὸ 1863 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Παξῶν. Ἐσπούδασε νομικά εἰς 'Αθήνας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας, διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων καὶ 'Υπουργὸς τῆς Παιδείας. Ἐδημοσίευσε ἴστορικάς μελέτας εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, μετέφρασεν ἴστορίαν τῆς Ρωσικῆς λογοτεχνίας κλπ.

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ

'Εγεννήθη εἰς τὸ 'Αϊβαλὶ τῆς Μ. 'Ασίας τὸ 1904 καὶ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἥλθεν εἰς 'Αθήνας. 'Υπηρετεῖ ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος, ἀλλ' ἀσχολεῖται λίαν ἐπιτυχῶς μὲ τὴν λογοτεχνίαν, καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἀριστέων συγχρόνων λογοτεχνῶν. "Εργα του: « Νο 31828 », ποὺ εἶναι χρονικὸν τῆς αἰχμαλωσίας, « Γαλήνη », μυθιστόρημα, « Αἴγατο », διηγήματα, « Αἰολικὴ γῆ », μυθιστόρημα, « "Ανεμοί ", διηγήματα, « "Ωρα πολέμου ", διηγήματα, « Μπλόκ Σ », θεατρικὸν ἔργον μὲ ὑπόθεσιν τὴν Κατοχήν, παιχθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Βενέζη στρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ζωὴν τὴν μετὰ τὸ 1922.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

'Εγεννήθη εις τὰ Κύθηρα τὸ 1771, ἐμεγάλωσε δὲ καὶ ἀνετράφη εις τὰ Ἰωάννινα, δπου ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακάς του σπουδάς. "Ἐπειτα ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς τὴν Πάδοβαν καὶ Βολωνίαν τῆς Ἰταλίας. 'Απέθανεν εἰς τὸ Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου τὸ 1823. Παραλλήλως πρός τὴν ἐπιστήμην του ἡσχολήθη καὶ μὲ τὰ γράμματα, ἰδίως δὲ μὲ τὴν ποίησιν. "Ἐργα του: «'Η Ρομέϊκη Γλόσσα», «Ποιήματα καὶ Πεζά» μὲ μετάφρασιν τῆς «Βατραχομυιομαχίας». 'Η ποίησίς του ἐνέχει τέχνην, καὶ εἶναι ἀπό τοὺς πρώτους, πού κατεῖδαν τὴν ἀξίαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

'Εγεννήθη εις τὴν Βιζύην τῆς Θράκης τὸ 1848 καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896. 'Εσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Θεολ. Σχολὴν τῆς Χάλκης. "Ἐπειτα δαπάναις τοῦ δόμογενοῦς Ζαρίφη εις τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν φιλολογίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γερμανίαν. 'Ο Β. εἶναι ποιητὴς δόκιμος καὶ συγκεντρώνει εἰς πολλὰ ποιήματά του πλοῦτον ἀληθινὸν τοῦ νεοελληνικοῦ συναισθήματος μὲ θαυμαστὰ παιγνίδια ρυθμῶν. Εἶναι προσέτι καὶ δ πρῶτος "Ἐλλην διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του. Τὰ διηγήματά του διακρίνει τεχνικὴ ἀφήγησις μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἔρεύνης τῶν χαρακτήρων."Ἐργα του: Ποιητικά: «Κόδρος», «"Αρες, Μάρες, Κουκουνάρες», «'Ατθίδες αὐρραι» κ.ἄ. Πεζά. Διηγήματα: «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον», «Ποῖος ἦτο δ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κ.ἄ. 'Επιστημονικά: «Περὶ καλοῦ», «'Η φιλοσοφία παρὰ τῷ Πλωτίνῳ», «Λογικὴ καὶ ψυχολογία», «'Ανὰ τὸν Ἐλικῶνα», μοναδικὴ μελέτη περὶ βαλλισμάτων (Μπαλλάντα), κ.ἄ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

'Εγεννήθη εις Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Λογοτέχνης καὶ ἴστοριοδίφης, διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. 'Εσπούδασε φιλολογίαν χωρὶς νὰ ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λάβη δίπλωμα ἐπιδοθεὶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας." Εργα του: « 'Ι-στορίες », « Προπύλαια », περιοδικόν, « 'Αθηναϊκὸν ἀρχεῖον » τ.Α', « 'Αρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη » τ.Α' καὶ Β', « Χιακόνιον ἀρχεῖον » τ. Α', « Μεγάλα χρόνια », τὰ ἐκλεκτότερά του διηγήματα ἔμπνευσμένα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν ἐπανάστασην, « Πετεινός », « Πεταλούδα », « Τοῦ χάρου δ χαλασμός », « Γύρος τῆς 'Ανέμης », « Λόγοι καὶ ἀντίλογοι », « "Ερμος κόσμος ». Ο Βλ. εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων χειριστῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ δόπισα εἰς τὰ χέρια του γίνεται πεζοτράγουδο, καὶ δυνατός ζωγράφος τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τῆς 'Ελληνικῆς φύσεως.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1716. Σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος κληρικός, φιλόλογος καὶ φιλόσοφος. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, τῆς 'Αθωνιάδος Σχολῆς κ.ἄ., κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Ρωσσίαν κατὰ πρόσκλησην τῆς Αύτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β', ὅπου ἔγινεν ἐπίσκοπος Σλαβωνίου καὶ Χερσάνος, εἴτα δὲ μέλος τῆς Αύτοκρατορικῆς 'Ακαδημίας τῆς Ρωσσίας. Απέθανε τὸ 1806. "Εργα του: « Λογική », « Στοιχεῖα Μαθηματικῶν », « Αἱ καθ' "Ομηρον ἀρχαιότητες », « Τὰ ἀρέσκοντά τοῖς φιλοσόφοις » κ.ἄ.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1891 εἰς Πάτρας. Μετὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδάς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ειργάσθη εἰς δλας σχεδόν τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας. Συνέγραψε πολλάς πραγματείας, ἵδια ἱστορικάς, ἐκ τῶν δόπιων ἔξεδόθησαν αὐτοτελῶς: αἱ βιογραφίαι: « 'Ιωάννης Καποδίστριας » 1932 (Βραβ. 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν), « 'Αλέξανδρος 'Ψηφλάντης » 1940, « 'Ιστορία τῆς 'Αθηναϊκῆς κοινωνίας » 1942, « 'Ιστορία τῆς Κατοχῆς », τόμ. 1—4, 1946—1948, κ. ἄ.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

'Εγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1872, ἐσπούδασέν εἰς τὴν μεγάλην Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοῦ Γένους Σχολήν ἐν Κων/πόλει καὶ ἔπειτα ἐν τῇ Φιλοσοφ. Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γενόμενος ἀριστούμχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας· ἀπέθανε τὸ 1942 ἐν Ἀθήναις. Διετέλεσε διευθυντής τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. "Ἐργα του: ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Σκαραβαῖοι καὶ τερρακότες», εἰς ᾧ περιελήφθησαν τὰ ποιήματά του καὶ δι' ἣν ἡγεμόνη τοῦ ἀριστείου τῶν Γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Μεταφράσεις: Τὰ ἄπαντα τοῦ Αἰσχύλου, «Ἡλέκτρα» τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ Μοῦσα του εἶναι ὑπονοητική, καθαρά, ύψηλή, πλέονσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφων.

ΔΑΠΟΝΤΕΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Λόγιος μοναχὸς ἐκ Σκοπέλου (1714—1774). Νέος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουκουρέστιον, δπου διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου καὶ ἀργότερον τοῦ I. Μαυροκορδάτου. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Κριμαίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν, δπου συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφυλακίσθη ἐπὶ εἰκοσι μῆνας. Τὸ 1753 ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναγίας ἐπὶ τῆς νηστῖδος Πιπέρι παρὰ τὴν Σκόπελον, μετονομασθεὶς Καισάριος. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔζησεν ὡς μοναχὸς εἰς τὸ "Ἄγιον" Ορος. Ἐγραψε βιβλία εἰς στίχους μὲν μετρίαν ποιητικὴν ἀξιαν, ἀλλ' ἀξιόλογα διὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας παρέχουν. Κυριώτερα τούτων εἶναι: «Καθρέπτης τῶν γυναικῶν», «Κῆπος χαρίτων», «Ἀνθη νόητά» κ.ἄ.

ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΙΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1878 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Πολιτευτής, διπλωμάτης, συγγραφεύς. "Ἐργα του, δημοσιευθέντα μὲ τὸ ψευδώνυμον" Ιδας: Πεζά: «Μαρτύρων καὶ ήρώων αἷμα», «Σαμοθράκη», «Οσοι ζωντανοί», «Ἐλληνικὸς πολιτισμός», «Μονοπάτι», «Σταμάτημα» κ.ἄ. Ὁ Δραγούμης εἶναι πατριώτης ἐνθερμος, πιστεύων εἰς τὸ ἔθνος ὡς βαθμίδα ἡθικῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἀτόμου.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλ-

ληλος τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας, ἥδη δὲ εἶναι γραμματεὺς τοῦ Συλλόγου ὡφελίμων βιβλίων. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. 'Ακαδημαϊκός. "Εργα του: Αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ: « Ἰστοὶ ἀράχνης », « Σταλακτῖται », « Εἰδύλλια », « Ἀμάραντα », « Γαλήνη », « Φωτερὰ σκοτάδια », « Κλειστὰ βλέφαρα », « Θὰ βραδυάζῃ », « Πύρινη ρομφαία », « Ἀλκυονίδες », « Εἶπε » κ. ἄ. Πεζά: « Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ », « Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις », « Ἀμαρυλλίς », « Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως », « Ἔρση », « Ἡ πεντάμορφη » κ. ἄ. 'Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ τοῦ Συλλόγου 'Ωφελίμων Βιβλίων ἔξεδόθησαν: « Τὸ ψάρεμα », « Αἱ μέλισσαι », « Οἱ τυφλοί », « Ὁ κυνηγός », κ.ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὅποιων εὑρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. 'Εσπούδασε μηχανικὸς χημικὸς εἰς Γερμανίαν. "Έγραψε τὸ « Γύρω ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα », βιβλίον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἑλληνικῶν τοπίων καὶ διὰ τὰς πλουσίας εἰς αὐτὸ διστορικάς καὶ ἀρχαιολογικάς πληροφορίας. 'Εξέδωκεν ἐσχάτως « Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν », « Ροῦπελ » καὶ « Πίνδος ».

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Εἶς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων λογίων κληρικῶν τοῦ δεκάτου δύγδου αἰώνος. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736. 'Απέθανεν εἰς τὴν Μόσχαν τῆς Ρωσίας τὸ 1800. 'Εσπούδασε φιλοσοφικά καὶ μαθηματικά εἰς τὴν Ἰταλίαν. 'Επιστρέψας εἰς τὴν Ιδιαιτέραν του πατρίδα ἔχειροτονήθη ιερομόναχος καὶ ἔχρημάτισε διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν. Βραδύτερον μετέβη εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Ρουμανίας καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἑκεὶ Σχολῆς. Τέλος προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς Ρωσσικῆς 'Ιερᾶς Συνόδου ἀρχιεπίσκοπος. "Έγραψε πολλά, ἔξ διν σπουδαίωτερα εἶναι τὰ: « Κυριακοδρόμια » ('Ερμηγεία , τῶν Κυριακῶν Εὔαγγελίων) καὶ « Στοιχεῖα Μαθηματικά ».

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 καὶ ἀπέθανεν εἰς Λονδίνον τὸ 1867 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδάς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἐλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εὕρῃ πλησίον τῆς Κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἐλβετίαν, ἔνθα, τὸ 1824, ἔξεδωκε τὰς δέκα πρώτας ὡδάς καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα, τὸ 1825, ἔξεδωκε καὶ τὰς ἄλλας δέκα. Τὸ ἔτος ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἔπειτα καθηγητής τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Τὸ 1859 ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδίνον παραιτηθεὶς, διόπου διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. "Ἐργα του: Πλεῖσται φιλοσοφικαὶ, φιλολογικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἡ «Λύρα», ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσι ὡδῶν του, αἱ δοποῖαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν. Ἡ μούσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτότυπος εἰς ἔμπνευσιν καὶ δύναμιν μὲν σπανίαν ὑποβλητικότητα· εἶναι ἀληθινὰ δώρατα καὶ μεγαλοπρεπής, ἀρχαιοπρεπής εἰς εἰκόνας, ἀρμονικὴ παρὰ τὸ προσωπικὸν υφός (style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μέτρου.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΓΡ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. 'Ησχολήθη μὲ τὴν ποίησιν, τὴν πεζογραφίαν καὶ πρὸ παντὸς τὴν ιστορίαν. Ὁτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του εἶναι λαογραφικά καὶ ιστορικά. Τὰ κυριώτερα ἔξ αὐτῶν εἶναι: « Ἡ ιστορία τῶν Ἀθηνῶν », εἰς τρεῖς τόμους, « Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες », « Ἀναδρομάρης », « Θρύψαλα », « Σειραί », κ. ἄ.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

'Εγεννήθη εἰς Λεχαινά τῆς Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀμαρούσιον τὸ 1922· ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἵα-

τρός μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἥτο λογοτέχνης καὶ κατ' ἔξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. "Εργα του: Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα: « 'Η Λυγερή », « Διηγήματα », « 'Ο Ζητιάνος », « Λόγια τῆς πλώρης », « Παλιές ἀγάπες ». « 'Ο 'Αρχαιολόγος » καὶ ὁ « 'Αρματωλὸς », μυθιστόρημα, τοῦ ὅποιου μόνον ἡ ἀρχὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν « 'Ακρόπολιν ». 'Ο Κ. εἶναι ἀπό τοὺς δοκιμωτέρους διηγηματογράφους καὶ ὁ μάγος ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψεν δλόκληρον τὸν νεοελληνικὸν κόσμον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. « 'Η Θυσία », « 'Ο Σπαθόγιαννος », « Οἱ νέοι Θεοὶ » κ.ἄ. εἶναι πίνακες πολεμικοὶ ὅπου οἱ ἥρωες μεγαλύνονται μέχρι τοῦ Ιδανικοῦ. Τὰ « Λόγια τῆς πλώρης », μαρτυροῦν τὴν ψυχὴν τοῦ "Ἐλληνος θαλασσινοῦ. Εἰς τὰ διηγήματα ταῦτα, τρομακτικὰ ποιήματα κινδύνου, ἡ ψυχὴ τοῦ θαλασσινοῦ μας, ποὺ ἀροτριᾷ τὴν Μεσόγειον, μάχεται μὲ τὰς τρικυμίας καὶ μὲ τὰ ἐνάλια πνεύματα, μεθᾶ μὲ τὰ στοιχεῖα, τρελαίνεται μὲ τὸν κίνδυνον, καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας, τρυγᾷ τὰ πλούτη τῆς θαλάσσης.

ΚΟΜΗΗΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

"Ἐλλην Ιατρός, σπουδάσας Ιατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν εἰς Ἰταλίαν. Ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ Λύκειον Βουκουρεστίου καὶ ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασσαράβα. Περιηγήθη τὸ Σινά καὶ τὸν "Αθων (1710) καὶ ἔγραψε τὸ περίφημον « Προσκυνητάριον », ὅπου ἐκθέτει τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῆς περιοδείας ἑκείνης. Εἰς τὸ "Αγιον "Ορος ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἔπειτα ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος Σιλιστρίας.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

"Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1764 ἐκ γονέων Χίων καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν Ιατρικὴν εἰς Μομπελλιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἔγκατεστάθη εἰς Παρισίους τὸ 1788 σύντροφον ἔχων καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπεδόθη εἰς φιλολογικάς μελέτας, ἐκδόδων μάλιστα καὶ ἔρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους "Ἐλληνας συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν καὶ παίδευσιν τῶν ὄμοεθνῶν του. 'Ο Κ. εἰς τὰς ἐκδόσεις του τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἔγκατεστέστειρε τοὺς αὐτόσυγειρους στοχα-

σμούς του, οίτινες μετά τῶν μετά θάνατον δημοσιευθεισῶν ἐπιστολῶν του δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ώς καθαρὰ λογοτεχνικὰ ἔργα. 'Η ἑθνικὴ ἔργασία τοῦ Κ. εἶναι τοιαύτη, ὡστε θεωρεῖται οὗτος δι πρόδρομος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μέγας διδάσκαλος τοῦ Γένους. "Εργα του: Κριτικαὶ ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς 16 τόμους. 'Εκ τῶν μετά θάνατον ἐκδοθέντων ἀπάντων τοῦ Κοραῆ 3 τόμοι εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ του. 'Ο Κ. ἔξεδωκεν ἐπίσης καὶ καθαρῶς ιατρικὰ ἔργα καὶ μεταφράσεις ιατρικῶν συγγραμμάτων.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ

Περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» δὲν ἔχομεν ἄλλας πληροφορίας πλὴν ἔκείνων, τὰς ὁποίας δὲ δίδει εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματός του. 'Εκεῖ λέγει, δτι ὀνομάζεται Βιτζέντζος Κορνάρος καὶ δτι ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Κρήτης Σητείαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνετράφη. Εἰς αὐτὴν συνέθεσε τὸ ποίημά του. Βραδύτερον μετώκησεν εἰς τὸ Κάστρον (τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον), δπου καὶ ἐνυμφεύθη. Τὸ ποίημα φαίνεται δτι ἐγράφη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1550 καὶ 1669. "Οταν δὲ οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὸ Κάστρον (1669), Κρήτες πρόσφυγες ἔφερον τὸ ποίημα χειρόγραφον εἰς Ζάκυνθον, δπόθεν διεδόθη εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διὰ πρώτην φοράν ἐτυπώθη εἰς Ἐνετίαν τὸ 1713.

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1714 εἰς τὸ Μεγάλον Δένδρον τῆς Αἰτωλίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1779 εἰς Κουλκουντάσην τοῦ Βερατίου δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μεγάλος κῆρυξ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ Ἐλληνισμοῦ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Τὸ κήρυγμά του εἰς δημοτικὴν γλώσσαν εἶχε μεγίστην ἀπήχησιν, ύπτηρξε δημοτικώτατον καὶ ἀπέβη ἐπωφελέστατον καὶ ἑθνικώτατον. 'Ο νεομάρτυς τῆς θρησκείας καὶ πατρίδος Κοσμᾶς δικαίως ἐτάχθη μεταξὺ τῶν Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

'Εγεννήθη εἰς Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν

εἰς τὴν "Αρταν τὸ 1894. "Οτε ἦτο μαθητής εἰς τὰ Ἰωάννινα, διὰ τοὺς πατριωτικούς του στίχους «Σκιαὶ τοῦ "Ἄδου» κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἐπέζη ὡς στοιχειοθέτης τυπογραφείων. Ἐκεῖ μεταξὺ μυρίων στερήσεων ἐκ τῆς ἀγρίας βιοπάλης ἔγραψε τὰ ποιήματα: «Καλόγερος τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου», «Τὰ Ἀγροτικά», «Ο Τραγουδιστῆς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης» καὶ τὰ πεζά: «Πεζογραφήματα» (διηγήματα καὶ περιγραφαί). Ο Κ. ἐνωρὶς προσεβλήθη ἀπὸ φθίσιν ἐνεκα τῶν στερήσεων καὶ δι' αὐτὸ ἔφυγεν εἰς "Αρταν. Ἐτοι θνήσκων ἀντίκρυζε τὰ ἀγαπημένα βουνά τῆς Ἡπείρου, ποὺ τὰ πολυτραγούδησε. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἐλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἔμπνευσίν των, εἶναι δὲ καθ' αὐτὸ ἐθνικά καλλιτεχνήματα. Ἡ ποίησίς του εἶναι καθαρά, εἰδυλλιακή, ἔχουσα πολλάκις τὸν τόνον τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε φυσικομαθηματικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτράπη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διευθύνει τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα «Ἐστία». Ἁσχολήθη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐργα του: «Στὰ ὅπλα, λεβεντιά» (δρᾶμα), «Τὰ δνειρά» (διηγήματα), «Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος», «Βασιλισσα "Ολγα»), «Σκλαβωμένοι νικητές», «Βησσαρίων» κ.ἄ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Διδάσκαλος τοῦ Γένους (1753-1843). Ἐγεννήθη εἰς Μηλιές τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐκεῖ διδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα, χειροροτονηθεὶς Ἱεροδιάκονος. Μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου διηύθυνε ἐπί τινα χρόνον τὴν ἐκεῖ σχολήν, εἰς Βιέννην, εἰς Χάλλην τῆς Γερμανίας, Πατάβιον τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἤκουσε φιλολογικὰ μαθήματα. Μὲ τὸν φίλον του καὶ συμμαθητὴν του Δανιὴλ Φιλιππίδην ἐδίδαξεν εἰς Ἀμπελάκια καὶ μετά ταῦτα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἅγιου Νικολάου πλησίον τῶν Μηλεῶν. Μετά τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διετέλεσε μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἔφορος τῆς παιδείας, διευθυντὴς τοῦ ἐν Αιγίνῃ πρώτου Ἐθνικοῦ ὄρφα. νοτροφείου. Μετέφρασε καὶ ἔξεδωκε ἔργα ἐκ ξένων γλωσσῶν μετὰ τοῦ Φιλιππίδου ἔξεδωκε τὴν «Νεωτερίκην Γεωγραφίαν».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ γονέων Ροδίων τὴν καταγωγήν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἐλβετικὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Μετ' ἄλλων νέων ἰδρυσε τὸν λογοτεχνικὸν σύλλογον « Νέα Ζωή », δόποιος μέχρι του 1927 ἔξεδιδε τὸ δόμινον περιοδικόν. Διὰ τῆς δλης πνευματικῆς του δράσεως συνετέλεσεν εἰς τὴν δργάνωσιν Ἑλληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐδημοσίευσε ποιήματα : « Τὸ τραγούδι τῆς ἡλιόκαλης », « Βάλσαμα ». δράματα : « Φωτεινοῦλα », « Ματωμένο γέλιο »· τὴν κριτικὴν μελέτην « Κωστῆς Παλαμᾶς », « Ἡ Ρόδος ἔνα τραγούδι » κ. ἄ.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

'Εγεννήθη εἰς τὸ Αηδούριον τὸ 1811 καὶ ἀπέθανε τὸ 1901. Ἐσπούδασε νομικά εἰς Εύρωπην, ἀλλ' ἐπ' ὅλιγον χρόνον ἥσκησεν ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ ἐπάγγελμά του, διότι ἀφοσιώθη εἰς τὰ γράμματα διαπρέψας ὡς σατιρικὸς ποιητής, πρὸ παντὸς καυτηριάσας τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς προλήψεις. Ἔργα του : Ποιήματα : « Τὰ Μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς », « Στιχουργήματα ». Πεζά : « Ἰδοὺ δ ἄνθρωπος » (ἡθικοὶ χαρακτῆρες), « Στοχασμοί ».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

'Εγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἥσχολήθη εἰς τὴν πολησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα εἰς περιοδικά καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε δὲ διαφόρους συλλογὰς ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους : « Συντρίμματα », « Ὡρες », « Ασφόδελοι », « Πεπρωμένα », ἐπίσης τὸ δραματικὸν ποίημα : « Ἡ Κυρά τοῦ Πύργου ». Ἡ Μούσα τοῦ Μ. εἶναι διαυγῆς, γαλήνια καὶ πλουσία εἰς εἰκόνας καὶ ἐμπνεύσεις.

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ

'Εγεννήθη εἰς Κύπρον τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1933. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ὁξφόρδην. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εκθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ δὲ 1926 ἐγένετο Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς ἄλ-

λων έδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ύπο τὸν τίτλον «Ἐπιγράμματα», μετάφρασιν τῆς «Ιστορίας τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ "Αγγλου Μώρου καὶ τὸν «Στέφανον», συλλογὴν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ποιημάτων μεταφρασμένων εἰς δημοτικοὺς στίχους.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας τὸ 1669 καὶ ἀπέθανε τὸ 1714. Ὑπῆρξε διαπρεπέστατος ρήτωρ τῆς Ἐκκλησίας μας. Διετέλεσεν ἐπίσκοπος Καλαβρύτων καὶ Κερνίτσης. Σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι αἱ «Διδαχαί».

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ

Γάλλος ποιητὴς (1830-1914). Ἐγραψε πολλὰ ποιητικά ἔργα, χρησιμοποιών εἰς ταῦτα τὸ διαλεκτικὸν ἴδιωμα τῆς Προβηγκίας. Τὸ ἔτος 1904 ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν μετεφράσθησαν ποιήματά του ἀπὸ τὸν I. Πολέμην, Στ. Σεφεριάδην, Κ. Παλαμᾶν κ.ἄ.

ΜΠΑΜΠΟΥΡΗΣ ΕΠΑΜΗΝΩΝΔΑΣ

Δημοσιογράφος. Ἐγεννήθη τὸ 1901 εἰς Ἀστακὸν Ἀκαρνανίας. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Διευθύνει τὴν Ἐλληνικὴν Θαλασσίαν Ἔνωσιν καὶ ἀπὸ δεκαετίας τὸ περιοδικὸν αὐτῆς «Ναυτικὴ Ἐλλάς». Ἐχει γράψει ναυτικά ἵδια διηγήματα καὶ ἔχει ἐκδώσει αὐτοτελῶς: «Τὸ ναυτικὸν κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους 1912-1913». «Τὸ ἐλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον» κ.ἄ.

ΜΩΡΑΙΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1875. Διεκρίθη κυρίως ὡς δημοσιογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς. Ἐδημοσίευσεν ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα εἰς διαφόρους ἑφημερίδας. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: αἱ κωμῳδίαι: «Μαραθώνιος δρόμος», «Μοντέρνο σπίτι», «Αἰωνία ζωή», τὸ μυθιστόρημα «Ολόκληρη ζωή», ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Φθινοπωρινά» κ.ἄ.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (ό ἐξ Οἰκονόμων)

'Εγεννήθη τὸ 1780 εἰς Τσαρίτσαιναν τῆς Θεσσαλίας. "Ἐξοχος κληρικός, συγγραφεύς, ρήτωρ καὶ διδάσκαλος. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1834 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, διποὺς ἔζησε συγγράφων καὶ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον μέχρι τοῦ θανάτου του (1857)." Εργα του: «Τέχνη Ρητορικῆς», «Ιερά Κατήχησις», «Ρητορικοὶ Λόγοι», «Περὶ τῶν ἔρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς» κ. ἄ.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

'Εγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν καταγομένην ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. 'Εγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ γράμματα. 'Υπηρέτησεν ἐπὶ τριακονταετίαν, 1897 - 1929, ὡς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸ 1926 ἐξελέγη 'Ακαδημαϊκός. "Εγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἀρθρα φιλολογικά καὶ κοινωνικά, κριτικάς μελέτας κ.ἄ. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικά του ἔργα εἶναι: «Ο ὕμνος τῆς Ἀθηνᾶς», «Ιαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι», «Ο τάφος», «Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιά», «Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή.» «Οἱ Βωμοί», «Ἡ Πολιτεία καὶ Μοναξιά» κ.ἄ. 'Απὸ τὰ διηγήματά του: «Ο θάνατος τοῦ Παλικαριοῦ», «Θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ ἵσως τὸ ἄριστον τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. 'Ο Παλαμᾶς θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Σολωμὸν ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. 'Ιδού τί γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ κριτικὸς I. M. Παναγιωτόπουλος: «Ο Παλαμᾶς εἶναι ὑψηλὴ καὶ πολύπλευρος προσωπικότης. 'Ακάματος μελετητὴς καὶ ἀκάματος δημιουργὸς ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων ἐκλεκτῶν, ὅσοι τὴν τέχνην τοῦ λόγου ἐκαλλιέργησαν μετὰ βαθείας πίστεως... καὶ ὑπέλαβον ὡς τὸν μόνον καὶ ὑψηλότατον τοῦ βίου τῶν σκοπόν... Τὰ κυριαρχοῦντα ἐν τῇ ποιήσει του στοιχεῖα εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς Ιδέας, ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως.

Ειδωλολάτρης κατά τὸ αἴσθημα, προέβη μέχρι συζεύξεως τῶν κλασσικῶν στοιχείων καὶ τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων, δσαι κληρονομικῷ δικαιώματι συνετάρασσον τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν του—καὶ δσαι συνεκλόνισαν τὸ "Ἐθνος κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν—.Μεγαλόστομος, ἐπιφρεπῆς μᾶλλον εἰς τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν τοῦ ὅμου ή εἰς τὴν ἀπηλλαγμένην ἴσχυρῶν πτήσεων λυρικὴν ποίησιν, καταρρακτώδης πολλάχιοῦ, πρωτεϊκός καὶ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἔδωκε ποίησιν ὑψηλοῦ τόνου, τῆς ὁποίας ή μεγαληγορία δὲν ἀποκλείει τὴν δημιουργίαν ἴσχυρῶν συγκινήσεων, ή φιλοσοφικότης δὲν ἀναστέλλει τὸ πάθος . . . 'Ο Παλαμᾶς ἀνήκει εἰς τὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα πληροῦσι τὴν ἐποχήν των' ή ποικίλη δραστηριότης του ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ παίξῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὰς πλείστας τῶν Νεοελληνικῶν ἐκδηλώσεων . . . »

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὸν Πειραιά καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 εἰς τὴν Ἀγγλίαν. "Εχει μεταφράσει τὴν «'Ιλιάδα» τοῦ 'Ομήρου καὶ ἔγραψε πολλὰ πρωτότυπα ποιήματα. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι «Τραγούδια γιὰ τὰ παιδιά», «Ταμπουράς καὶ κόπανος», «Κούφια καρύδια» καὶ «Μπρουσός». Τὰ ποίηματά του διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὸ ἔντονον καὶ γνήσιον δημοτικὸν ύφος αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, διότι ἡναγκάσθη διὰ νὰ ζῆ νὰ γίνῃ μεταφραστής καὶ λογοτεχνικός συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. "Ητο ὅμως φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδιδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς Ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. 'Αλλὰ προσφιλεστάτη δι' αὐτὸν ἀσχολίᾳ ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ή μυστικοπαθῆς αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἄρρητον ἥδονὴν εἰς τὸν λίθανον καὶ τὰ

έξωκκλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὅποῖα πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραΐτιδην, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν Παλαιὸν Στρατῶνα "Αγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραΐτιδημᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους πίνακας, καὶ μάλιστα νησιωτικούς, τὰς καλλονάς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν εἰς ἥθη καὶ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν, μὲ σπανίαν λιτότητα ὅφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφήν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τέκνων τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακὴ καὶ χριστιανικὴ εὐλάβεια. Ἡ γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὄφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερώνει γενικὰ μορφὴν βυζαντινοῦ λόγου. Ὁ Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζυηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς διηγηματογράφους μας. "Εἶναι πτωχός, ἀποζῶν ἐκ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἔργασίας του, δι' ἣς συνετήρει καὶ τὰς πτωχάς ἀδελφάς του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔξεδόθησαν εἰς τόμους : Μυθιστορήματα : «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἑθνῶν», «Ἡ γυφτοπούλα». Διηγήματα : Διάφορα διηγήματα, συγκεντρωθέντα εἰς 12 τόμους μὲ τοὺς τίτλους : «Χριστουγεννιάτικα», «Πρωτοχρονιάτικα», «Πασχαλινά» διηγήματα, «Ἡ φόνισσα», «Οἱ μάγισσες», «Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια», «Ἡ νοσταλγὸς» κ. ἄ.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

'Εγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του : Πεζά : «Πεζοὶ ρυθμοί», πεζοτράγουδα. Διηγήματα : «"Αγιον Ὄρος», «Βυζαντινὸς Ὅρθρος», «Θυσία», κ. ἄ. Ἐκλεκταὶ μελέται, κριτικαὶ, αἰσθητικαὶ κλπ. Ποιήματα : «Πολεμικά τραγούδια», «Χελιδόνια», «Θεῖα δῶρα». Δράματα : «Ο δροκός τοῦ πεθαμένου». Ως τεχνοκριτικὸς δ. Π. διεκρίθη διὰ τὴν ἀκρίβειαν, καθαρότητα, ἐπιγραμματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὄφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Υἱὸς τοῦ Κων. Παπαρρηγοπούλου ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1843 καὶ ἀπέθανε τὸ 1873, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ ἔξελιχθῇ ἡ μοῖσα του. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἐδικηγόρησε θεραπεύων ὅμα καὶ τὰς Μούσας. Ἔργα του: Ποιητικά: «Ποιήσεις», «Ὀρφεὺς καὶ Πυγμαλίων», «Στόνοι», «Ἄσμα ἄσμάτων» κ.ἄ. Θεατρικά: «Χαρακτῆρες», «Συζύγου ἐκλογή», «ἀγορὰ» κ.ἄ. Πεζά: «Περὶ καθηκόντων», «Κλεάνθης ὁ Στωικός», «Σύνοψις τῆς ἴστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Υπῆρξε συνεργάτης πλειστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς του καὶ εἶς ἐκ τῶν εἰσηγητῶν τοῦ κοινωνικοῦ χρονογραφήματος.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ποιητής γράψας ὀλίγα μέν, ἀλλ’ ἐκλεκτά λυρικά ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὰς συλλογάς «Σκιές» καὶ «Μουσικές φωνές». Ἡ μοῖσα του εἶναι ἀρμονική, περιπαθής, ἥρεμος καὶ σιγηλὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφωνα.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σίφνον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς Γερμανίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας εἰς τὴν Ἱέναν. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου (1892—1893), βουλευτὴς τῆς Ἰδιαιτέρας του πατρίδος (1899—1905), Ἀκαδημαϊκός δὲ ἀπὸ 1926. Χωρὶς νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐπιστήμην, ἀφωσιώθη ὀλοψύχως εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ποίησιν. Ἡ ποίησίς του εἶναι γαλήνιος, ἰδιαίκη καὶ δροσερά, ἔμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν γενέτειραν, πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς καλλονάς της, πρὸς τὰ εύγενη συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἔργα του: Άι ποιητικαὶ συλλογαὶ: «Ποιήματα παλαιά καὶ νέα», «Ποιήματα», «Ἐμπρόδες στὸ ἀπειρον». Δράματα: «Ἡ κόρη τῆς Λήμνου», «Νικηφόρος Φωκάς», «Φαίδρα», «Ρήγας», «Ἀσωτος υἱός» κ.ἄ. Μεταφράσεις: «Φάσουστ» τοῦ Γκατέ, «Λαοκόων» τοῦ Λέσιγκ.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1881 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Σουλίου. Παρηκολούθησεν εἰς Παρισίους μαθήματα αἰσθητικῆς καὶ λογοτεχνίας. Διετέλεσε Γενικός Γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὸ ἔτος 1945 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐξέδωκε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι : «Τραγούδια τῆς ὁρφανῆς», «Ἡ μεγάλη σύρα», «Κυρά Φροσύνη», «Κολχίδες», «Μέσα ἀπὸ τὰ τείχη» κ. ἄ.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐσπούδασε νομικά ἀλλ’ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του: Ποιητικαὶ Συλλογαὶ: «Ἐαρ, Ἀκτῖνες καὶ Μύρα», «Σατιρικὰ ἐπιγράμματα». Πεζά: «Ἐταῖραι παρ’ ἀρχαίοις», «Διατὶ δὲν εἴμεθα εύτυχεῖς». «Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς» κ. ἄ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ διάφορα ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα κ. ἄ., διηγήθησε δὲ ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον».

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Κρήτην περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἄγνωστον δὲ πότε ἀπέθανεν. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἔγινε καθηγητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Ἐνετίας. Ἔργα του: «Ρητορικὴ τέχνη», κλασσικὸν διά τὴν ἐποχήν του, «Λόγος πανηγυρικός», καὶ διάφοροι ἐπιστολαί του διακρινόμεναι διὰ τὴν λιτότητα τοῦ ὅφους.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἡ προτίμησί του ἐστρέφετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὸ 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον, διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, δτε, ἔνεκα κληρονομι-

κῶν διαφορῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του ἔφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, δῆπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς τῆς νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὁψιμαθῆς εἰς τὴν πάτριον γλώσσαν—ό ιστορικὸς Τρικούπης τὸν παρεκίνησε νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ποιήματά του, διότι τὰ πρῶτα του ποιήματα ἔγραψεν Ἰταλικά—ύπηρξε διαπρύσιος αὐτῆς κῆρυξ καὶ ἐμψυχωτῆς κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, δῆπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Ἡ ποίησίς του εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, δῆπου γοητεύει ἡ ἀρμονία τῶν ἥχων, πολὺ δὲ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας. «Πολλὰ ποιήματά του εἶναι ὡς συντρίμματα σκορπισμένης προσπαθείας, τὰ δποῖα θὰ ἔχρειάζετο ἄλλη μία ζωὴ τοῦ ποιητοῦ διὰ νὰ τελειωθοῦν. Ἀλλὰ δύμως κατώρθωσε νὰ κάμη τελειότητας εἰς τὴν συμμετρικὴν μορφὴν τῶν δποίων κλείονται αἱ αἰώνιαι συγκινήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Χάρις εἰς αὐτὰ δ Σολωμὸς θὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης τέχνης εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ποίησιν». (Ζ. Παπαντωνίου). Ἐτραγούδησε τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησίς του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα δλόκληρον τὴν Εύρωπην νὰ προσέξῃ τὴν «ἄπ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά» Ἐλευθερίαν. Ὁ ὅμνος του εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνθέτου Μαντζάρου, δστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι δ ἔθνικός μας ὅμνος. Τὰ ἀπαντά του ἔξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1859 ὑπὸ τοῦ φίλου του I. Πολυλᾶ μὲ κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα, καθώς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρασλῆ μὲ θαυμασίαν κριτικὴν τοῦ Παλαμᾶ περὶ Σολωμοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Ἐλευθερουδάκη κ. ἀ.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1853, Χῖος τὴν καταγωγήν, καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Ἦκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ’ ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν πρὸ παντὸς τὴν σατιρικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἔδρυσε καὶ διηγύθυνε τὸν «Ρωμιόν», ἔμμετρον, καθ’ ἐβδομάδα φύλλον, εἰς τὸ δποίον ἔγκατέσπειρε τὸ σατιρικὸν αὐτοῦ πγεύμα. Ἡ ποίησίς του εἶναι πλούσιαστη στιγμονομία μὲ παραστεγάστικὴν καὶ ἀπα-

ράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν, δι’ ἣς ἀπέδιδε ως ἐν πιστοτάτῳ κατόπτρῳ σπαρταριστὴν τὴν ἐποχήν του εἰς συναισθήματα, Ἰδανικά, ἥθη καὶ ἀσχημίας. Ἡ σάτιρά του, ὅσον καυστικὴ καὶ ἀν ἥτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῇ μῆσος καὶ ἐκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἔξεδόθησαν 6 τόμοι, ὅν οἱ δύο εἶναι « 'Ο Φασουλής φιλόσοφος». Πλὴν τούτων μετέφρασεν ἐμμέτρως τὰς « Νεφέλας » τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπιτυχέστατα. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰ ἔργα: « 'Η περιφέρεια », « Δὲν ἔχει τὰ προσόντα », « 'Η χειραφέτησις » κ. ἄ.

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην τὸ 1885. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ ἥδη ύπηρετεῖ ως καθηγητὴς τοῦ Ὀδοντιατρικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν του ἔργων ἔδημοσίευσε πολλάς ποιητικάς συλλογάς τυχών καὶ φιλολογικῶν βραβείων· διεκρίθη εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του: « Ἰάδες αὐραί », « Συμφωνίες », « Ψηφιδωτά », « Οταν φεύγουν οἱ ὥρες », βραβευθέν, « Παιδικές ψυχές », « Τραγουδιστὴς τῶν παιδιῶν » κ. ἄ.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σπέτσας τὸ 1860. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἥσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα εἰς Πειραιᾶ καὶ Αἴγυπτον, ἐκ παραλλήλου δύμως δὲν ἔπαισε νὰ ἀσχολήσαι μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἔξέδωκε ποιήματα μὲ γνησίαν ποιητικὴν ἔμπνευσιν καὶ ἀρμονίαν. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ « Ροδοδάφναι », « Νέα ποιήματα », « Τί λέν τὰ κύματα ». Τὰ θεατρικά: « Βασίλειος Βουλγαροκτόνος », « Ἀρχίλοχος ». τὰ διηγήματα: « Τὸ βιβλίον τῆς ψυχῆς », μεταφράσεις ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Ἀγγλικῆς κ. ἄ.

ΤΕΡΖΑΚΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1907. Πεζογράφος, κριτικός, δραματογράφος καὶ συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν· ἴσχυρά προσωπικότης μεταξὺ τῶν συγχρόνων λογοτεχνῶν. Ἔργα του: « 'Ο Ξεχασμένος », « Φθινοπωρινὴ συμφωνία », « Δεσμῶτες », « 'Η

Πριγκίπισσα 'Ιζαμπώ » κ. ἄ. Τὰ δράματά του, Βυζαντινῆς ύποθέσεως, παιχθέντα ἀπό χειρόγραφα του εἰς τὸ 'Εθνικὸν Θέατρον, δὲν ἔδημοισιεύθησαν ἀκόμη.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

'Εγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Εἰς Ρώμην ἤκουσε φιλολογικά καὶ φιλοσοφικά μαθήματα. Ἡσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Πρωθυπουργὸς τῆς ἐλευθέρας 'Ελλάδος. Εἶναι ὁ πρῶτος ιστορικὸς τῆς 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως γράψας τετράτομον «'Ιστορίαν τῆς 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως».

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1857 εἰς Στενίμαχον τῆς 'Ανατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1934 εἰς 'Αθήνας. Διαπρεπής "Ελλην ἀρχαιολόγος διεθνῶς γνωστός. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρόν καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Τέχνης καὶ τῆς 'Επιγραφικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. "Ἐργα του δημοσιευθέντα: «Μυκῆναι καὶ μυκηναϊκὸς πολιτισμός», «Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις τοῦ Διμηνίου καὶ Σέσκλου», «'Ιστορία τῆς ἀρχαίας 'Ελληνικῆς Τέχνης», «Ἡ 'Ακρόπολις τῶν 'Αθηνῶν» (εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Συλλόγου 'Ωφελίμων Βιβλίων) κ. ἄ. Τὰ ἔργα του, ἔργα σοφοῦ ἀνδρός, ἔχουν τὸ γνώρισμα λιτῆς λογοτεχνικῆς μορφῆς.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

'Ιερομόναχος (γνωστὸς μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν του ὄνομα Δανιὴλ) καὶ λόγιος ἐκ Μηλεων τῆς Θεσσαλίας ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰώνος. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἤκουσεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς 'Ιταλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρουμανίαν, ὅπου μετὰ τοῦ συμπολίτου καὶ φίλου του Κωνσταντᾶ ἔξεδωκαν τὴν «Νεωτερικὴν Γεωγραφίαν» εἰς ἀπλῆν γλώσσαν. "Άλλα ἔργα του εἶναι μεταφράσεις τῶν «Φιλιππικῶν» τοῦ λατίνου συγγραφέως Τρόγου, «'Ιστορία τῆς Ρουμουνίας ἀπὸ τῆς εισβολῆς τῶν Αιγυπτίων μέχρι τῆς καταστάσεως τῶν ρουμουνικῶν ἀρχηγεμόνιων» τοῦ ρόνιμουνικοῦ Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

άγρου και τῆς Μοιλδόβης», μεταφράσεις τῆς «'Αστρονομίας» τοῦ Λαλάνδ κ. ἄ. Εἶχε κηρυχθῆ ύπερ τῆς ἀπλῆς γλώσσης, ἡ δοπία καθὼς δηλώνει «εἶναι ἡ γλώσσα ποὺ δミλῶ και ἐγώ και ὅλοι οἱ "Ἐλληνες".

ΦΡΑΓΚΟΥ ΖΩΗ

'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις. 'Επὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε μέλος και πρόεδρος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου Γονέων. Διάδικτος και δημοσιευμάτων τῆς ἡσχολήθη μὲ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνίδος, μὲ τὴν ἑλληνίδα μητέρα και τὸ παιδί. "Έγραψεν: «'Η μητέρα και τὸ παιδί», «Πρακτικές δδηγίες ἀνατροφῆς», «Πῶς θὰ καλλιτερεύουν οἱ γονεῖς» κ. ἄ.

ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰώνος Νέος μετέβη εἰς Ἰταλίαν και ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν. 'Επιστρέψας εἰς τὴν ἴδιαιτέραν πατρίδα του ἔξησκησε τὸ ἰατρικόν ἐπάγγελμα. Παραλλήλως ὅμως ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Περίφημον ἔργον του εἶναι ἡ «'Ἐρωφίλη», τραγῳδία εἰς πέντε μέρη, γραμμένη εἰς κρητικὴν διάλεκτον.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς Καστορίαν τῆς Μακεδονίας τὸ 1772. Μετέβη εἰς Ἰταλίαν και ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν και νομικήν. Μετὰ ταῦτα ἐπανελθὼν εἰς Βουκουρέστιον προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τοῦ ἡγεμονεύοντος τότε Μουρούζη, βραδύτερον δὲ προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ, τιμηθεὶς ύπ' αὐτοῦ μὲ διάφορα ἀξιώματα. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, οἱ δοποῖοι ἔγραψαν μετὰ τέχνης στίχους εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ λαοῦ. Τὰ «Λυρικά» του ποιήματα ἔχουν τὰς διαφόρους χαρὰς τῆς ζωῆς και τῆς φύσεως. 'Απέθανεν εἰς Βλαχίαν τὸ 1847. 'Εξεδόθησαν «'Απαντά τὰ σωζόμενα» αὐτοῦ τὸ 1931.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ - ΓΚΡΕΚΟ

Ο Κυριακός Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ο έπιλεγόμενος ἐλ Γκρέκο, ύπηρξεν δι μεγαλύτερος "Ελλην ζωγράφος τῆς Ἀναγεννήσεως, παγκοσμίου φήμης καὶ ἀναγνωρίσεως. Ἔγεννήθη περὶ τὸ 1548 εἰς τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης. Πολὺ νέος ἐσπούδασε τὴν Βυζαντινὴν τέχνην ἐν τῇ Κρήτῃ, εἰκοσαετής δὲ μετέβη εἰς Βενετίαν, δπου συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ διασήμους καλλιτέχνας. Ἐκεῖ ἐφιλοτέχνησε τὴν « Ἰασιν τοῦ τυφλοῦ », τὴν « Ἐκδίωξιν τῶν ἔμπορων ἐκ τοῦ ναοῦ », τὴν « Προσκύνησιν τῶν Μάγων » κ.ἄ. Τὸ 1575 μετέβη εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Τολέδῳ. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἔξεικόνισιν τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ Ἀγ. Δομηνίκου καὶ ἔχαρισεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πλήθος ζωγραφικῶν πινάκων ἔξαισίας τέχνης, δπως « Ὁ Φραγκίσκος », « Ἡ Παρθένος τοῦ Ἐλέους », « Ἡ Στέψις τῆς Θεοτόκου », « Αὐτοπροσωπογραφία » του κ.ἄ. Ἀπέθανεν εἰς Τολέδον τὸ 1614. Δύο βιβλία περὶ τοῦ ἔργου του ὑπὸ τὸν τίτλον « Δομήνικος Θεοτοκόπουλος » καὶ « Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ δομήνικος Θεοτοκόπουλος » ἔγραψεν δ' Ἀχιλλεὺς Κύρου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔγραψαν μελέτας περὶ τοῦ Θεοτοκοπούλου.

ΠΑΙΩΝΙΟΣ

Αρχαῖος γλύπτης καταγόμενος ἐκ Μένδης τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' π.Χ. αἰώνος. Κατέστη διάσημος ἐκ τῆς εύρεθείσης ἐν Ὀλυμπίᾳ « Νίκης » του. Ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου καὶ ἡ ἔξι αὐτῆς ἀπορρέουσα τέχνη μεγάλως ἐπέδρασαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καλλιτέχνας εἰς παρομοίας γλυπτάς παραστάσεις.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ Ν. Α. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Σελίς

1. Τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, Ν. Α. Κοντοπούλου	11
2. Προσευχὴ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, Φραγκίσκου Σκούφου	21
3. Εἰς τὴν Σταύρωσιν, Φραγκίσκου Σκούφου	24
4. Ἐπιστολὴ, Φραγκίσκου Σκούφου	26
5. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ Ἀγιᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηνιάτη	28
6. Τὸ μεγάλον κήρυγμα, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ	33
7. Περὶ παιδείας, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ	34
8. Ἀθωνίας Ἀκαδημία, Εὐγενίου Βουλγάρεως	35
9. Ἡ ἑλεημοσύνη, Νικηφόρου Θεοτόκη	39
10. Πρὸς τὸν Ἑλληνας, Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων	49
11. Ἡ φιάλη τῆς Μεγίστης Λαύρας, Ἰωάννου Κομνηνοῦ	51
12. Ὑποθῆκαι, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	52
13. Ἐπιστολὴ, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	58
14. Παραδόσεις γύρων ἀπὸ τὴν ἄλωση, Δημοτικαὶ	64
15. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Ἐρωτόκριτο» (ποίημα), Βιτσέντζου Κορνάρου	69
16. Ἀπὸ τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	75
17. Ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	82
18. Εἰς Πάργαν (ποίημα), Ἀνδρέου Κάλβου	83
19. Ὁ φιλόπατρις (ποίημα), Ἀνδρέου Κάλβου	84
20. Ἡ ζωὴ (ποίημα), Ἰωάννου Βηλαρᾶ	86
21. Ὁ Στοιλιδάρης (ποίημα), Ἰωάννου Βηλαρᾶ	86
22. Ἀνοιξις (ποίημα), Ἀθ. Χριστοπούλου	87
23. Προσκάλεσμα (ποίημα), Ἀθ. Χριστοπούλου	88
24. Ἀλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ποίημα), Δημοτικὸν	90
25. Σουλιώτικο (ποίημα), Δημοτικὸν	91
26. Τῶν Κολοκοτρωναίων (ποίημα), Δημοτικὸν	94
27. Τοῦ Σταθᾶ (ποίημα), Δημοτικὸν	94
28. Τοῦ Βασίλη (ποίημα), Δημοτικὸν	95
29. Ναναρίσματα, Δημοτικὰ	97
30. Ἐρωφίλη (ποίημα), Γ. Χορτάτη	112

31.	Τὸ γιούσουρι, Ἀνδρέα Καρκαβίτσα	12
32.	Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	132
33.	“Ἀλωση τοῦ Κάστρου τῆς Καλαμάτας, Ἀγγέλου Τερζάκη . . .	154
34.	Χρονικὸ τοῦ 1940, Ἡλία Βενέζη	165
35.	Καστοριά, Χρ. Π. Ζαλοκώστα	180
36.	Σαμοθράκη, Ἰωνος Δραγούμη	186
37.	Τὸ τραγούδι τοῦ χερόμυλου, Γιάννη Βλαχογιάννη	190
38.	‘Ο ταπεινός, Ἀνδρέα Λασκαράτου	192
39.	‘Ο φθονερός, Κ. Σκόκου	193
40.	Τὸ αἰώνιον φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, Μπάμπη Ἀννίνου	201
41.	‘Η Νίκη τοῦ Παιανίου, Χρήστου Τσούντα	206
42.	Τοιχογραφίες τοῦ Πρωτάτου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	208
43.	Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, Ἀχιλλέως Κύρου	212
44.	‘Αντὶ εἰσαγωγῆς : Κηπουρικὴ ταξινόμησις, Δημ. Γρ. Καμπούρογλου	217
45.	Φωτεινὸς (ποίημα), Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	218
46.	‘Η ματωμένη κορόνα (ποίημα), Ἀριστομένους Προβελεγγίου .	226
47.	‘Ο Δικέφαλος (ποίημα), Γεωργίου Δροσίνη	227
48.	Τὸ Μπαλουκλὶ (ποίημα), Γεωργίου Βιζηνοῦ	229
49.	‘Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου : ‘Ο θάνατος τῶν Ἀρχαίων (ποίημα), Κωστῆ Παλαμᾶ	231
50.	‘Ανατίναξις τοῦ Ἀρκαδίου (ποίημα), Δ. Παπαρρηγοπούλου .	236
51.	‘Η Δέσπω (ποίημα), Τίμου Μωραΐτίνη	238
52.	Ἐλλάδα—Ἐλλάδα (ποίημα), Στέλιου Σπεράντσα	239
53.	Τὸ κέντημα τοῦ μαντηλοῦ (ποίημα), Κώστα Κουντάλη .	242
54.	‘Ο Τάκη—Πλούμας (ποίημα), Μιλτιάδου Μαλακάση	243
55.	Καρυάτιδες (ποίημα), Κωστῆ Παλαμᾶ	245
56.	Διγενῆς καὶ Χάροντας (ποίημα), Κωστῆ Παλαμᾶ	246
57.	‘Η χαρὰ (ποίημα), Ιωάννου Γρυπάρῃ	252
58.	‘Η Ἐλιά (ποίημα), Λάμπρου Πορφύρα	252
59.	Τοῦ Σουλίου (ποίημα), Ἀλεξάνδρου Πάλλη	253
60.	Κορφοὶ (ποίημα), Ἀλεξάνδρου Πάλλη	253
61.	Στοχασμοὶ τοῦ ἀγρότη (ποίημα), Γεωργίου Ἀθάνα	253
62.	Πρόλογος (ποίημα), Γεωργίου Σουρῆ	255
63.	Πρωτοχρονία (ποίημα), Γεωργίου Σουρῆ	255
64.	Ἐπιγράμματα (ποίημα), Κων. Σκόκου	256
65.	‘Ο Ρήγας, Ἀριστομένους Προβελεγγίου	257
66.	Εύμενίδες, Αισχύλου (μετ. Ιωάννου Γρυπάρῃ)	263
67.	‘Αποσπάσματα ἀπὸ τὸν Εὔριπίδην (μετ. Σίμου Μενάρδου) . .	266
	Α’) Ἀπὸ τὴν «Μῆδειαν»	266
	Β’) Ἀπὸ τὴν «Ἴφιγένειαν ἐν Ταύροις»	267
	Γ’) Ἀπὸ τὴν «Ἴφιγένειαν ἐν Αὐλίδι»	268

Β. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

1. Περὶ ἀρετῆς, Φραγκίσκου Σκούφου	26
2. Περὶ πλεονεξίας, Ἡλία Μηνιάτη	31
3. Ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία, Εὐγενίου Βουλγάρεως	35
4. Ὁμιλία περὶ ἀνεξικακίας, Νικηφόρου Θεοτόκη	42
5. Περὶ ἀπαγγελίας, Οἰκονόμου τοῦ ἔξ Οἰκονόμων	45
6. Πρὸς τοὺς νέους, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	54
7. Γνῶμαι, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	55
8. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, Ἀνωνύμου "Ἐλλήνος"	59
9. Ἡ Μοσχόπολις, Δανιὴλ Φιλιππίδου καὶ Γεηγορίου Κωνσταντᾶ .	63
10. Ἀλφάβητον συμβουλευτικὸν (ποίημα), Κων. Δαπόντε	88
11. Ἐλένη Μπότσαρη (ποίημα), Δημοτικὸν	91
12. Τοῦ Ἀνδρίτσου (1792) (ποίημα), Δημοτικὸν	96
13. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (ἀποσπάσματα)	101
14. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδωνος Τρικούπη	161
15. Περιπολία μὲν ἐλληνικὸν ὑποβρύχιο, Ἐπ. Μπαμπούρη	168
16. "Υμνοι διὰ τὴν Ἑλλάδα, Δ. Γατοπούλου	171
17. Ἡ Γέφυρα τοῦ Γοργοποτάμου, Δ. Γατοπούλου	174
18. Τὰ Ἱωάννινα, Θ. Βελλιανίτου	178
19. Τί ἔκαμε ἡ Ἑλληνίδα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιᾶς καὶ κατὰ τὴν ἐπανάσταση, Ζωῆς Φράγκου	194
20. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα), Γεωργίου Δροσίνη	245
21. Ὁ Ἑλληνικὸς "Υμνος τοῦ Μιστράλ (μετ. Κωστῆ Παλαμᾶ) (ποίημα).	247
22. Χαιρετισμὸς πρὸς τὴν Μακεδονίαν (ποίημα), Γεωργίου Στρατῆγη	249
23. Ἑλλάδα (ποίημα); Τίμου Μωραΐτινη	249
24. Ἑλληνίδες (ποίημα), Τίμου Μωραΐτινη	250
25. Ὁ Γιορτασμὸς (ποίημα), Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	251

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1453 - 1821

	Σελ.
Εισαγωγή. Τὰ γράμματα κατά τοὺς χρόνους τῆς δουλείας N. A. Κοντοπούλου	11
Α'. ΠΕΖΟΣ ΛΟΩΦ	
1. ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΛΟΓΟΣ	
(Ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, Λόγιοι, Καλλιτέχναι)	
1. Προσευχὴ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, Φθαγκ. Σκούφου	21
2. Εἰς τὴν Σταύρωσιν, Φραγκίσκου Σκούφου	24
3. Ἐπιστολὴ, Φραγκίσκου Σκούφου	26
4. Περὶ ἀρετῆς, Φραγκίσκου Σκούφου	26
5. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον πάθος, Ἡλία Μηνιάτη	28
6. Περὶ πλεονεξίας, Ἡλία Μηνιάτη	31
7. Τὸ μεγάλο κήρυγμα, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ	33
8. Περὶ παιδείας, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ	34
9. Ἀθωνιάς Ἀκαδημία, Εὐγενίου Βουλγάρεως	34
10. Ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία, Εὐγενίου Βουλγάρεως	35
11. Ἡ ἔλεημοσύνη, Νικηφόδου Θεοτόκη	39
12. Ὁμιλία περὶ ἀνεξικακίας, Νικηφόδου Θεοτόκη	42
13. Περὶ ἀπαγγελίας, Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων	45
14. Πρὸς τοὺς Ἐλληνας, Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων	46
15. Ἡ φιάλη τῆς Μεγίστης Λαύρας, Ἰωάννου Καμνητοῦ	51
16. Ὅποθηκαι, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	52
17. Πρὸς τοὺς νέους, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	54
18. Γνῶμαι, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	55
Α') Πάλθη	55
Β') Ἀνθρωποι	55
Γ') Χρῆσις τοῦ πλούτου	56
Δ') Δόξα	57
19. Ἐπιστολὴ, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	58
20. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, Ἀνωνύμου Ἐλληνος	59
21. Ἡ Μοσχόπολις, Δανιὴλ Φιλιππίδου καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ	61

2. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Σελ.

1. Παραδόσεις γύρω από τὴν "Αλωση"	64
α') Τὰ τηγανισμένα ψάρια, λαϊκή παράδοσις	64
β') 'Ο μαρμαρωμένος Βασιλίας, λαϊκή παράδοσις	64
γ') 'Ο παπάς τῆς 'Αγια — Σοφιᾶς, λαϊκή παράδοσις	65
δ') 'Η ἀγια - Τράπεζα τῆς 'Αγια - Σοφιᾶς, λαϊκή παράδοσις	66

B.' ΠΟΙΗΣΙΣ

1. ΕΝΤΕΧΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(Ἐπικά, Ἐπικολυρικά, Λυρικά, Σατιρικά)

1. 'Αποσπάσματα ἀπό τὸν «Ἐρωτόκριτο», Βιτζ. Κορηνάρου	69
2. 'Από τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», Διονυσίου Σολωμοῦ	75
Α') Προοίμιο	76
Β') 'Αλωση τῆς Τριπολιτσᾶς	78
Γ') 'Αποκλεισμός τῆς Κορίνθου	79
Δ') Οι γίνεται στὴ Θάλασσα	80
3. 'Ο χορὸς τοῦ Ζαλόγγου, Διονυσίου Σολωμοῦ	82
4. Εἰς Πάργαν, Ἀνδρέου Κάλβου	83
5. 'Ο φιλόπατρις, Ἀνδρέου Κάλβου	84
6. 'Η ζωή, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	86
7. 'Ο Στολιδάρης, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	86
8. "Ανοιξις, Ἀθ. Χριστοπούλου	87
9. Προσκάλεσμα, Ἀθ. Χριστοπούλου	88
10. 'Αλφάβητον συμβούλευτικόν, Κωνσταντίνου Δαπόντε	88

2. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Εἰσαγωγὴ	90

I. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1. "Αλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	90
2. Σουλιώτικο	91
3. 'Ελένη Μπότσαρη	93

II. ΚΛΕΦΤΙΚΑ

1. Τῶν Κολοκοτρωναίων	93
2. Τοῦ Σταθᾶ	94
3. Τοῦ Βασιλῆ	95
4. Τοῦ Ἀνδρίτσου (1792)	96

III. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

1. Α' [Νανάρισμα]	97
2. Β' [Νανάρισμα]	97

Ψηφιοποιηθήκε από τὸ Ινστιτούτο Ἐκπαιδεύτικής Πόλιτικής

Σελ.

Γ'. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. Θυσία τοῦ Ἀβραάμ	101
2. Ἐρωφίλη, Γεωργίου Χορτάζη	112

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Α'. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

1. Τὸ γιούσσουρι, Ἄνδρέα Καρκαβίτσα	121
2. Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	132

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

1. Ἀλωση τοῦ Κάστρου τῆς Καλαμάτας, Ἀγγέλου Τερζάκη	154
2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδωνος Τρικούπη	161
3. Χρονικὸ τοῦ 1940, Ἡλία Βενέζη	165
4. Περιπολία μὲ ἑλληνικό υποβρύχιο, Ἐπ. Μπαμπούρη	168
5. "Υμνοί διὰ τὴν Ἑλλάδα, Δ. Γατοπούλου	171
6. Ἡ Γέφυρα τοῦ Γοργοποτάμου, Δ. Γατοπούλου	174
7. Ἰωάννινα, Θ. Βελλιανίτου	178
8. Καστοριά, Χρ. Π. Ζαλοκώστα	180
9. Σαμοθράκη, Ἰωνος Δραγούμη	186

3. ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

1. Τὸ τραγούδι τοῦ χερόμυλου, Γιάννη Βλαχογιάννη	190

4. ΜΕΛΕΤΑΙ — ΛΟΓΟΙ

1. Ὁ ταπεινός, Ἄνδρέα Λασκαράτου	192
2. Ὁ φθονερός, Κ. Σκόκου	193
3. Τὶ ἔκαμε διὰ τὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιᾶς καὶ κατὰ τὴν ἐπανάσταση, Ζωῆς Φράγκου	194
4. Τὸ αιώνιον φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, Μπάμπη Ἀννίνου	201

5. ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. Ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου, Χρήστου Τσούντα	206
2. Τοιχογραφίες τοῦ Πρωτάτου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	208
3. Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, Ἀχιλλέως Κύρου	212

Β'. ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Ἀντὶ εἰσαγωγῆς : Κηπουρικὴ ταξινόμησις, Δημ. Γρ. Καμπούρδης	217
γλωσσα	
Ψηφιόποιηθήκε από τὸ Ινστιτόυτο Ἐκπαίδευτικῆς Πόλιτικῆς	

1. ΕΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΕΠΥΛΛΙΑ

	Σελ.
1. Φωτεινός, 'Αριστοτέλους Βαλαωρίτου	218
2. 'Η ματωμένη κορόνα, 'Αριστομένους Προβελεγγίου	226
3. 'Ο Δικέφαλος, Γεωργίου Δροσίνη	227
4. Τὸ Μπαλουκλὶ, Γεωργίου Βιξυηνοῦ	229
5. 'Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου: 'Ο θάνατος τῶν Ἀρχαίων, Κω- στῆ Παλαμᾶ	231
6. 'Ανατίναξις Ἀρκαδίου, Δ. Παπαρρηγοπούλου	236
7. 'Η Δέσπω, Τίμου Μωραϊτίνη	238
8. 'Ελλάδα - 'Ελλάδα, Στέλιου Σπερδάντσα	239
9. Τὸ κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ, Κώστα Κρυστάλλη	242
10. 'Ο Τάκη - Πλούμας, Μιλτιάδου Μαλακάση	243

2. ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη, Γεωργίου Δροσίνη	245
2. Καρυστίδες, Κωστή Παλαμᾶ	245
3. Διγενής καὶ Χάροντας, Κωστή Παλαμᾶ	246
4. 'Ο 'Ελληνικὸς υμνος τοῦ Μιστράλ (μετ. Κωστή Παλαμᾶ) . . .	247
5. Χαιρετισμὸς πρὸς τὴν Μακεδονίαν, Γεωργίου Στρατήγη . .	249
6. 'Ελλάδα, Τίμου Μωραϊτίνη	249
7. 'Ελληνίδες, Τίμου Μωραϊτίνη	250
8. 'Ο Γιορτασμός, Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	251
9. 'Η χαρά, 'Ιωάννου Γρυπάρη	252
10. 'Η 'Ελια, Λάμπρου Πορφύρα	252
11. Τοῦ Σουλίου 'Αλεξάνδρου Πάλλη	253
12. Κορφοί, 'Αλεξάνδρου Πάλλη	253
13. Στοχασμοὶ τοῦ ἀγρότη, Γεωργίου 'Αθάνα	253

3. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Πρόλογος, Γεωργίου Σουρῆ	255
2. Πρωτοχρονιά, Γεωργίου Σουρῆ	255
3. 'Επιγράμματα (Εἰς ἀδεξίαν παιανίστριαν — Εἰς κυρίαν θεοσεβῆ — Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα — Εἰς μημεῖον πολυμάρμαρον — Συνεννόησις ὁμοιōδετῶν), Κων. Σκόκου	256

4. ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. 'Ο Ρήγας, 'Αριστομένους Προβελεγγίου	257

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

1. Εύμενίδες, Αἰσχύλου (μετάφρ. Ιωάν. Γρυπάρη)	263

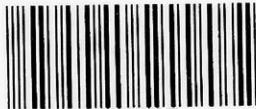
2. 'Αποσπάσματα ἀπό τὸν Εὐριπίδην (μετ. Σίμου Μενάρδου)	266
Α') 'Από τὴν «Μῆδειαν»	266
Β') 'Από τὴν «Ιφιγένειαν ἐν Ταύροις»	267
Γ') 'Από τὴν «Ιφιγένειαν ἐν Αύλιδι»	268
A' ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ	271
B' ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Α') ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	291
Β') ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ	312
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ	313
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	316

'Η εἰκονογράφησις διφείλεται εἰς τὸν ζωγράφον κ. Κ. ΘΕΤΤΑΛΟΝ.

*'Επιμελητής ἐκδόσεως καὶ ὑπεύθυνος ἐπὶ τοῦ ἔλεγχου τῶν δοκιμῶν
δὲ φιλόληπτος οὐ προσποιήθη τελείωσιν τοῦ έργου σύμφωνα μεταξύ τοῦ Ιανουαρίου 1949)*

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξις τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεων ἐκάστου ἀντιτύπου.

Ἄντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται ἀλεψίτυπον. Οἱ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946 A 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1950 (IX) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 60.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Ν. ΔΕΛΗΔΗΜΗΤΡΗ - Μ. ΜΠΕΤΣΑΚΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

